

Tractatus de rachitide, sive morbo puerili / Francisci Glissonii ; subtextis continuè observationibus Georgii Bate, et Ahasueri Regemorteri.

Contributors

Glisson, Francis, 1597-1677.
Bate, George, 1608-1669.
Regemorter, Assuerus, 1614-1650.

Publication/Creation

Hagæ : A. Leers, 1682.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/gwny56ag>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

July 2. 182

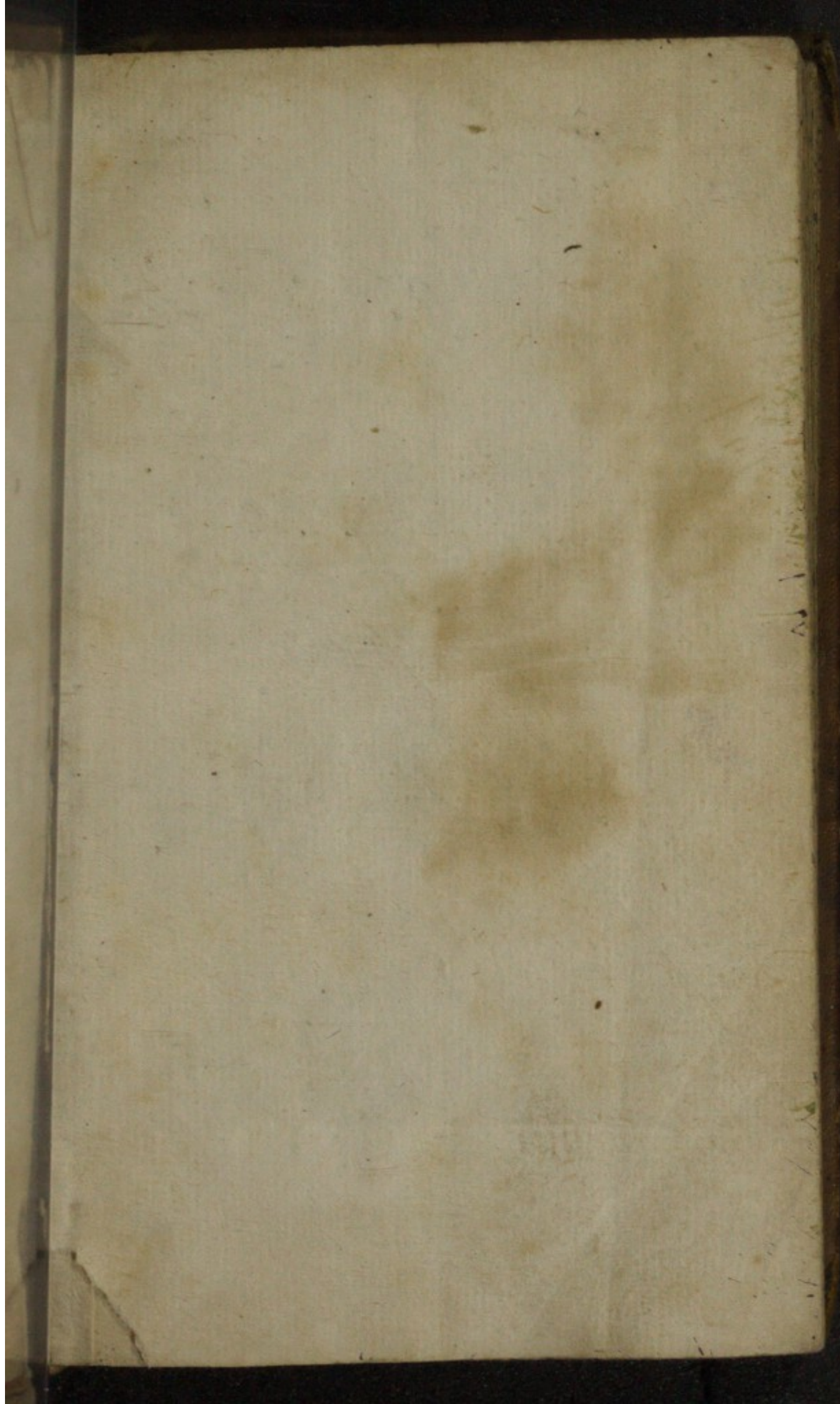
J x x x v i i i . 2

5 17

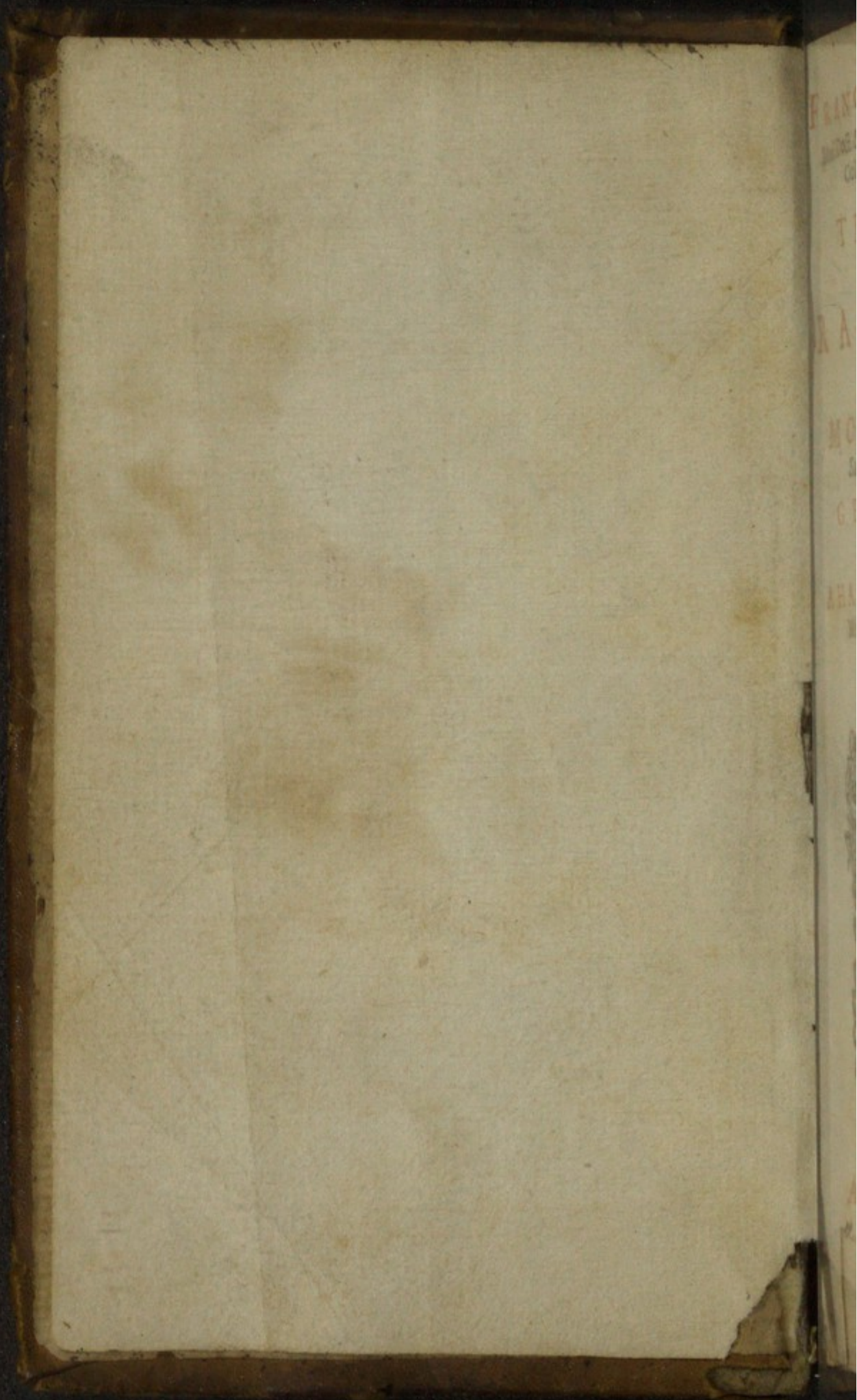
24,831/A

6

42939
FRANCISCI GLISSONII,

Med. Doct. & Profess. pub. in Alma Cantab. Acad. &
Collegii Medicorum Londin. Socii.

TRACTATUS
DE
RACHITIDE

SIVE
MORBO PUERILI,

Subtextis continuè Observationibus

GEORGII BATE

&

AHASUERI REGEMORTERI,

Medicinæ Doctorum ejusdemque Collegii
Londinensis Sociorum.

Editio Postrema.

HAGÆ-COMITIS,
Apud ARNOLDUM LEERS.

M, DC, LXXXII.

Placet nobis ; ut Tractatus de *RACHITI-*
D E five Morbo Puerili, qui vulgo *The Ric-*
kets dicitur, imprimatur.

Joh. Clerck, Præses.

Mauritius Williams, Eq. Aur.
Censor.

Georgius Ent, Censor.

Joannes Micklethwait, Censor.

Abasuerus Regemorter, Censor.

P R Æ F A T I O.

Nte quinquennium, (Lector benevole) nonnulla, hunc affectum spectantia, in privatis conventibus (quos aliquot Medici, exercitationis in Artis operibus gratia, interdum habere solemus) mutuo invicem scriptis chartis communicavimus. Quum ea viam ad ulteriorem conditionis, tum curationis hujus morbi indaginem, quoddammodo stravissent; operæ pretium postea visum fuit chartas illas ad incudem denuo revocare, & (excerptis ex iis, quæ huic usui essent accommodata) integrum de hoc affectu Tractatum concinnare. Cura ista communi suffragio concredita fuit Doctori *Glissonio*, Doctori *Bate*, & Doctori *Regemortero*; quibus primo placuit negotium hoc, secundum futuri Tractatus partes, inter se dividere, singulisque proprium suum pensum assignare. Sed cum Doctor *Glissonius* suam partem (quæ
* in-

P R Æ F A T I O.

investigationem Essentiæ hujus Morbi comprehendebat) accurate utriusque judicio contexuisset, atque in ea multa à communibus Medicorum placitis (licet forte minus à veritate) aliena in medium attulisset; mutavimus consilium, primaque totius operis stamina ipsi soli per-textenda commisimus, ne partes nimium heterogenæ, sibi que diffformes, tandem exsurgerent. Accepit conditionem ea tamen lege, ut, dum in hac *Sparta* ornanda occupatus esset, cæteri duo sæpius cum ipso convenirent, & symbola sua, ex propriis circa hunc affectum observationibus, in subtegmen conferrent, quæque illius studio delineata & constructa proferrentur, horum examen, tum judicium, mox ut sub manibus nascebantur, subirent. Atque ita tandem hoc, qualecunque, opus ad umbilicum perductum est; idque jam in publicum producimus, nequaquam impulsæ scribendi prurigine: (quod *Epidemicum* hujus ævi est Cacoëthes) sed eo tantum fine; ut, cum nobis solis nati non simus, hæc qualiacunque, quæ

P R Æ F A T I O.

quæ cum ad tenellæ ætatis (in qua magna ex parte præsens, totum vero futurum genus humanum conclusum est) salutem, tum Reipublicæ literariæ incrementum utcunque facere possent, communia redderemus; quo etiam aliorum doctissimorum ingenia ad similes in Essentias morborum eorumque causas inquisitiones faciendas, & nostras hæc Lucubrationes examinandas perfectioresque aliquando reddendas invitaremus, Cæterum obscura hujus Affectus essentia, & nostrum in hoc novo stadio percurrendo ausum, veniam (vel tacentibus nobis) apud te postulant, & ut defectus, lapsus, erroresque horum conatum mitiori perstringantur censura, jure meritoque efflagitant. Denique noli à nobis hic expectare pictum sermonem, & Rhetorum flosculis conspersum;

*Nobis non licet esse tam disertis,
Qui Musas colimus severiores.*

Neque etiam materiæ conditio patitur ejusmodi fucum: isto modo.

P R Æ F A T I O.

Ornari res ipsa negat, contenta doceri.

Vale, (Amice Lector) atque eo animo hæc evolve, quo Tibi damus; hoc est, candido & benevolo.

F. GLISSONIUS.

G. BATE.

A. REGEMORTERUS.

Nomina eorum Doctorum, qui scriptis chartis Observationes suas in prima nostra super hoc affectu Exercitatione contulerunt.

Dr. F. Glisson. Dr. T. Sheaf, Dr. G. Bate, Dr. A. Regemorter, Dr. J. Wright, defunctus, Dr. N. Paget, Dr. J. Goddard, Dr. E. Trench : Collegii Medicorum Londinensium Socii.

ELEN.

ELENCHUS CAPITUM,

Brevisque Synopsis Articulorum præcipuorum in singulis contentorum.

CAP. I.

Antiquitas & prima origo hujus morbi, nomen ejusdem. hujusque derivatio.

MOrbum hunc esse novum.
Primus ejus locus natalis.
Nomen vulgare.
Nomen huic morbo appositè quadrans.

Pag. 10

3.

ibid.

4.

CAP. II.

Anatomicæ Observationes, collectæ ex inspectione & dissectione corporum hoc morbo extinctorum.

Observata, quæ citra dissectionem, denudato defuncto, exterius occurrunt.

9.

Quæ aperto Abdomine.

11.

Quæ aperto Thorace.

13.

Quæ aperto Capite observantur.

14.

CAP. III.

Ad faciliorem inventionem Essentiæ morbi, supposita quædam proponuntur. Primum, de Essentia sanitatis. Secundum, de Essentia morbi. Tertium, de triplici divisione sanitatis & morbi. Explicatio tertio tertiæ divisionis, ususque ejusdem. Descriptio constitutionis naturalis, ejusdem exalatio. Quartum suppositum de combinatione trium constitutionum in iisdem partibus.

Divisio constitutionis, in qua consistit Essentia sanitatis & morbi, in naturalem, vitalem, & animale, hujusque divisionis explicatio.

16.

Descriptio constitutionis naturalis.

22.

CAP. IV.

Essentiam hujus morbi non consistere in constitutione Animalis, nec Vitali. sed Naturali; non qua Organica, sed qua Similari.

Limitationes tres proponuntur.

34.

Pag.

Elenchus Caputum.

Primam, ac radicalem hujus morbi essentiam, consistere in frigida ac humida intemperie, cum defectu ac torpore spirituum insitiorum concurrentibus, in constitutione insita partium primo affectarum. *ibid.*

CAP. V.

Examinatio sententiae propositae per partes. 1. Morbum esse intemperiem frigidam Objeet & Resp 2. Esse humidam. 3. Consistere in spirituum inopia Objeet. & Resp. 4. In spirituum torpore.

Plura concurrere ad temperamentum calidum insitum constituendum, quam solum spiritum insitum. 42.

CAP. VI.

Pars primo in hoc morbo affecta.

Non Cor, aut Cerebrum. 45.

An Hepar sit subjectum primae Essentiae hujus morbi? *ibid.*

Argumentorum, quae Affirmative suadeant, solutio. 46.

Negativa asseritur. 50.

An Pulmones sint subjectum primae Essentiae hujus morbi? 53.

Negativa asseritur. 54.

Partes primo affectas esse spinalem medullam, calvariam egressam? Nervos omnes ab eadem productos; denique omnes partes membranosas, ac fibrosas, ad quas nervi isti deferuntur. 55.

An ossa inter eas accensenda? *ibid.*

Negatur. 56.

CAP. VII.

Secundaria hujus morbi Essentia.

Tonus Partium in quo consistat. 60.

Tonum Partium in hoc affectu esse vitiatum; & esse quidem. *ibid.*

1. Nimis laxum. *ibid.*

2. Nimis flaccidum. 61.

3. Nimis mollem. *ibid.*

4. Nimis lubricum interne. 62.

Dari internam, & similem quandam in corporibus naturalibus lubricitatem, etsi ea è Philosophis prætermissa sit 63.

Eam lubricitatem esse vel Oleosam, seu pinguem, Aquosam,

Elenchus Caputum.

<i>sam, Spirituosam, Salinam, & forte Terrestrum.</i>	64.
Partes primo affectas interna lubricitate aquosa, præter naturam, esse affectas.	65.
Tonum partium, in hoc affectu vitiatum, non esse causam morificam.	67.
Neque esse merum symptoma.	68.
Sed morbum esse.	69.
Et quidem partem totius affectûs.	70.
Quæ à primaria affectûs Essentia dependet, adeoque esse partem Essentiæ secundariæ.	71.
Magnam esse dependentiam toni vitiati à prima hujus morbi Essentia.	73.

CAP. VIII.

<i>Essentia secundaria hujus morbi in constitutione vitali:</i>	
Divisio Constitutionis vitalis, in Originalem, & Participatam.	76.
Subiectum Constitutionis vitalis originalis non Cor esse :	ibid.
Sed spiritum vitalem.	77.

CAP. IX.

<i>Vitiata generatio spirituum vitalium in hoc morbo ; & An id vitium sit pars ejus Essentiæ secundariæ?</i>	

CAP. X.

<i>Vitiata distributio vitalium spirituum in hoc affectu ; & An sit pars essentiæ ejus secundaria.</i>	
Vitia distributionis tria.	85.
Circuitum sanguinis non esse difficilem in hoc morbo.	86.
Duæ causæ præcipuæ celeritatis circuitûs sanguinis.	89.
Quatuor causæ impellentes sanguinem, & qualiter hæc se habeant in præsentia affectu.	90.
De irritatione Arteriarum, ejusque causis.	94.
De renixu partium contra pulsum.	97.
Ejus species, & causæ.	98.
Deficere irritationem pulsûs in hoc Affectu.	99.

CAP. XI.

<i>Inæqualitas distributionis in hoc affectu.</i>	
Ea probatur.	102.
Et Phænomenis quibusdam ulterius confirmatur.	103.

Elenchus Caputum.

CAP. XII.

Vitia Constitutionis vitalis participata in hoc affectu.

In quibus consistat constitutio vitæ participatæ. 107.

Explicatio primæ ejus partis, quæ est unio sanguinis arteriosi cum substantia partium solidarum. 108.

Explicatio secundæ ejus partis, quæ est calor vitalis in partibus solidis excitatus. 111.

Conditionis caloris vitalis secundum naturam se habentis. 112.

Explicatio tertiæ partis constitutionis vitæ participatæ, quæ est vivificatio, & exaltatio constitutionis naturalis. 115.

Quænam sit adæguata causa, & subiectum omnium naturalium facultatum. 116.

Vitia facultatum naturalium in hoc affectu. 117.

CAP. XIII.

Vitia Organica constitutionis insitæ in hoc affectu.

Quinque summa capita vitiorum Organicorum in hoc morbo. 118.

Communem eorum omnium causam fere esse ἀλογό-
εσοφίαν, seu improporcionatam nutritionem par-
tium. 119.

Dux causæ hujus Alogotrophix designantur. 120.

Cur partes primario affectæ hic extenuentur. *ibid.*

Cur Caput, præsertim cerebrum, & Hepar nimium in hoc affectu augeantur. 121.

Protuberantiæ ossium in hoc affectu causæ. 123.

Ossa in multis cum Parench. viscerum convenire. *ibid.*

Ossa non omnino Arteriis destitui. 124.

Medullam non esse ossium alimentum; sed quoddam eorum excrementum seu secrementum. 125.

Vitiatorum Dentium in hoc affectu causæ. 131.

Curvitatæ ossium causæ. 133.

Inflexionis Articulorum causæ. 138.

Inflexionis Spinæ causæ. 141.

Angustix & Acuminationis Pectoris causæ. 142.

CAP. XIV.

Essentia secundaria hujus morbi in constitutione Animali.

Descriptio constitutionis animalis, magis conformis opi-
nioni

Elenchus Caputum.

nioni veterum de facultate animali. 160.

Descriptio ejusdem secundum aliquorum Neotericorum
opinionem de facultate animali. 161.

Vitia constitutionis animalis in hoc affectu. 163.

Cur sensus non æque hic lædatur, ac motus. 166.

C A P. X V.

Rachitidis Causæ: & 1. quæ ad Parentes attinet.

Duo summa causarum hujus morbi genera. 168.

An, & quatenus, morbus hic dici possit hæreditar. *ibid.*

Morbum hæreditarium esse proprie, vel improprie, sic
dictum. 169.

Utrumque rursum duplicem esse. *ibid.*

Cur infantes rarissime hunc affectum ante partum incur-
rant. 172.

Cur ii, qui ante partum hoc morbo correpti fuerunt, gra-
vius, ac periculosius laborent. 173.

Enumeratio causarum, quæ, ex parte Parentum, hunc
morbum producant. 174.

I. Quæ, ante conceptionem, à vitio totius corporis Pa-
rentum, procedunt, ad 4. Classes reductæ: 175.

1. Ad intemperiem frigidam & humidam materiæ, ex
qua semen generatur, ejusque causæ. *ibid.*

2. Ad inopiam spirituum insitorum in ista materia, ejus-
que causæ. 176.

3. Ad Torporem materiæ istius. 177.

Hujus Causæ. *ibid.*

4. Ad vitiosas dispositiones Parentum, qui ipsi forte in
sua pueritia hoc morbo laboraverint. 179.

II. Vitia, in ipsis partibus genitalibus Parentum residen-
tia, quatenus possint esse causæ, ante conceptio-
nem. *ibid.*

Causæ, ex parte Matris, hunc morbum, post conceptio-
nem, producentes. 180.

C A P. X V I.

Causæ hujus morbi Pneris post partum incidentes.

An morbus hic sit contagiosus? 183.

Negativa asseritur. *ibid.*

Quid potissimum requiratur ad morbum proprie conta-
giosum constituendum. 184.

Elenchus Capitulorum.

Causæ, post Partum hunc morbum invehentes, ad duas Classes reductæ.	185.
De Aëre, & extrinsecus occurrentibus, quatenus possint esse causæ causæ hujus morbi	186.
De Cibo, & Potu, intusque assumptis.	190.
De Motu, Quiete, Actionibus, & Exercitiis.	191.
De Somno, & Vigiliis.	192.
De Excretis, & retentis, præter naturam.	193.
Plures dari species Excretorum, quam vulgo statui solet.	194.
Singulas tamen Excretorum species nondum nobis esse satis notas.	195.
Causæ internæ hujus morbi.	196.
Quomodo Bilis possit esse hujus morbi causæ.	198.
Quomodo Melanch. hujus morbi causæ esse possit.	199.
Quomodo Pituita hujus morbi causæ esse possit.	200.
Quomodo Sudor excedens, vel deficiens, ut & indebita transpiratio, hujus morbi causæ esse possit.	201.

CAP. XVII.

Morbi antecedanei, qui hujus morbi causæ esse possunt.

Tria horum morborum genera.	202.
Qui morbi huic sint affines, & congeneres.	ibid.
Quomodo morbi emaciantes, corpusque quovis modo extenuantes, possint esse hujus morbi causæ:	205.
Tria genera morborum corpus extenuantium.	206.
Pueros rarissime à soporosis affectibus in hunc morbum incidere: & cur?	208.
Qui morbi sint, qui frequentius solent torporem huic morbo proprium invehere.	209.

CAP. XVIII.

Cur ætate grandiores. non æque ac pueri, huic morbo sint obnoxii?

Juniores pueros frigidiori temperamento esse præditos, quam seniores: & cur?	211.
Plura requiri ad constitutionem temperamenti calidi, quam spiritum insitum, & calorem insitum.	212.
Differre revera intemperiem humidam, quæ pueris, ab illa, quæ senibus contingit; & quomodo.	213.
Quæ ætas juniorum rarius, quæ frequentius huic affectui	tui

Elenchus Caputum.

- tui sit obnoxia. 217.
 Cur Infantes recens nati rarissime afficiantur. *ibid.*
 Lac muliebre saluberrimum Infantibus alimentum. 218.
 Exceptis certis casibus. 219.
 Cur Infantes à nono mense ad sesquiannum ætatis indies
 hoc morbo frequentius infestentur. *ibid.*
 Error Nutricum, quæ debiliores Infantes præmature
 vestibus induunt, notatur. Et, quando Fasciæ Infanti-
 bus sint exuendæ, ostenditur. 220.
 Cur morbus hic frequentissime pueros post sesquiannum.
 ætatis usque ad secundum cum dimidio affligat. 221-
 An ætate grandiores unquam in hunc affectum inci-
 dant? 222.
 Affirmativa asseritur sub certis limitationibus. *ibid.*
 Historia morbi, adultis apud nos interdum contingentis.
 huic puerili morbo multum adsimilis. 224.
 Observatio Trigenarii morbo huic perquam simili labo-
 rantis. 225.

CAP. XIX.

- Cur in Anglia frequentius hic morbus occurrat, quam in
 aliis regionibus: &c. An sit Anglis vernaculus?*
 Quatuor conditiones, ut morbi dicantur proprie vernacu-
 culi. 229.
 Qui morbi improprie dicantur vernaculi. 231.
 Morbus proprie dictus vernaculus quotuplex. 232.
 Angliæ temperies frigida & humida. 235.
 Anglia regio admodum prolifera. 237.
 Diuturna pax occasio est effœminationis corporum In-
 colarum. 238.
 Morbus hic longius latiusque extenditur, quam vulgo
 credi solet. 240.
 Mollior vitæ ratio tractu temporis familias enervare so-
 let. 241.
 Morbus hic non proprie dici potest Anglis vernacu-
 lus. 242.

CAP. XX.

Differentiæ morbi Rachitidis.

1. Differentiæ, ratione plurium, vel pauciorum partium
 essentiæ secundariæ hujus morbi. 243.
 Quæ

Elenchus Caputum.

Quæ partes essentiæ secundariæ sint inseparabiles à primaria essentiâ hujus morbi.	245.
Quo ordine Organica vitia huic morbo superveniant.	246.
2. Differentiæ à magnitudine.	248.
3. Differentiæ à vehementia morbi.	<i>ibid.</i>
4. Differentiæ à viribus ægrotantis.	249.
5. Differentiæ à Temporibus morbi.	<i>ibid.</i>
Approbatio divisionis Temporum morbi secundum <i>Galenum</i> , & ejusdem defectus notatus.	250.
Nova Augmenti divisio.	251.
Duplex declinatio morbi.	<i>ibid.</i>
Differentiæ hujus morbi secundum tempora posita.	<i>ibid.</i>
Differentiæ respectu causarum.	253.
Differentiæ à morbis complicatis.	254.
Qui morbi quandam dependentiam ab hoc morbo ejusve causis, habeant.	255.
Morborum horum causæ.	256.

CAP. XXI.

Signa morbi Rachitidis : & 1. Diagnostica

Signum Pathognomonicum latius extenditur, quam vulgo solet	259.
Ejus in hoc sensu definitio.	260.
Quinque Fontes signorum Diagnost. hujus Morbi.	262.
Signa ad actiones Animales spectantia.	263.
Signa, quæ spectant ad irregularem partium nutritionem.	266.
Signa, quæ respiciunt Respirationem.	270.
Signa, quæ spectant ad vitalem influxum.	271.
Signa quædam vaga.	272.

CAP. XXII.

Signa differentiarum Rachitidis, sive Diacritica.

Signa præsentis Rachitidis in principio adhuc existentis.	275.
Signa reliquorum Temporum hujus morbi.	276.
Signa morbi nativi improprie sic dicti.	278.
Signa hujus morbi ex integro post partum contracti.	279.
Signa morborum, qui cum hoc affectu complicari solent, & quandam dependentiam ab eo, ejusve causis, habent	

Elenchus Caputum.

bent.

ibid.

Aliorum morborum complicatorum signa.

280.

CAP. XXIII.

Signa Prognostica in morbo Rachitide.

CAP. XXIV.

Methodus ad Praxin, tum Indicationes in genere.

Quid Experientia, quid Ratio?

290.

Quid Indicatio?

291.

Quid Indicans?

293.

Quid Indicatum?

294.

Cognatio officii medici cum actione Indicata.

296.

Collatio utriusque cum Scopis medicis.

297.

Ad quam intellectus operationem Indicatio pertineat.

304.

Differentiæ Indicationum.

309.

Duo Indicata abstracta generalissima: viz. Conservatio.
& Correctio.

310.

Tria generalia Indicantia.

314.

CAP. XXV.

Curativa Indicationes.

CAP. XXVI.

Indicationes Præservativæ.

CAP. XXVII.

Indicatio Conservativa, seu Vitalis.

Indicationem Vital. esse in plures species divisibilem.

325.

Esse quoque divisibilem in partes.

326.

CAP. XXVIII.

Ufus, rectaq; administratio Indicationum prædictarum.

Quæ comprehendantur sub usu Indicationum.

330.

De Consensu, & Dissensu, Indicationum.

ibid.

Circumstantiarum actionum Indicatarum inventio.

332.

An morbus, vel ejus causa, prius à Medico invadi debeat?

336.

CAP. XXIX.

Materia Medica, propositis Indicationibus respondens:

Et primo χειρουργική.

De Aurium scarificatione.

339.

Conjectura nostra, cur concha Auris, præ cæteris ejus partibus, in hoc affectu scarificetur.

341.

Utilitas

Elenchus Capitum.

Utilitas scarificationis Aurium in hoc affectu.	342.
Fonticuli utilitas in hoc affectu.	343.
Ad hoc remedium non adscendendum, nisi necessitas urgeat.	<i>ibid.</i>
Modus commodus Fontic. ad nucham excitandi.	344.
Hirudinum usus plus nocere, quam prodesse videtur.	345.
Cucurbitulæ cum scarificatione improbantur, ut noxiæ: sine scarificatione, ut inutiles.	<i>ibid.</i>
Nisi alterutras efflagitet alius aliquis complicatus affectus.	346.
Vesicatoria interdum utiliter hic adhibentur.	<i>ibid.</i>
Horum commoda in hoc casu.	347.
Et incommoda.	<i>ibid.</i>
Locus commodissimus applicationis Vesicatorii in hoc affectu.	348.
Ligaturarum usus in hoc morbo curando.	<i>ibid.</i>
Cautiones observandæ in harum usu.	349.
Ad quid eæ conferant.	<i>ibid.</i>
Fasciarum usus, & modus eas concinnandi.	<i>ibid.</i>
Ocrearum fibulatarum cum Ferulis Constructio.	351.

C A P. XXX.

Materia Pharmaceutikē, Et i. Eluentia primas vias.

Remediorum Pharmaceuticorum divisio.	354.
Enematum usus, eorumque Formulæ quædam.	355.
Cautio in eorum præscriptione observanda.	<i>ibid.</i>
Emeticorum utilitas.	356.
Cautiones circa horum usum observandæ.	358.
Qualia Vomitoria illic conveniant.	<i>ibid.</i>
Formulæ quædam Emeticorum.	359.
Cathartica Lenitiva, & cautiones circa eorum usum.	360.
Eorum divisio.	<i>ibid.</i>

C A P. XXXI.

Præparantia, eorumque usus.

Horum genera.	363.
Quæ evacuatio magis, quæ minus præparat. exigat.	<i>ibid.</i>
Quæ præparatio quibus humoribus debeatur.	<i>ibid.</i>
Viarum præparatio.	364.
Præparatio respectu Partium.	<i>ibid.</i>
Conditiones Præparantium in hoc affectu.	<i>ibid.</i>
Per	

Elenchus Caputum.

Per Epicrasin humores esse in hoc affectu exigend.	365.
Simplicia Præparantia.	<i>ibid.</i>
Composita.	366.

CAP. XXXII.

Evacuantia Elective.

Quæ sint rejicienda.	369.
Rhabarbari in hoc affectu excellens utilitas.	370.
Purgantia electivæ Simplicia.	371.
Composita quædam.	<i>ibid.</i>

CAP. XXXIII.

Alterantia Specifica.

Eorum Definitio, & Divisio	375.
Oppositio inter morborum & hæc Specifica.	<i>ibid.</i>
Quæ ex Specificis sint nobiliora	378.
Apozemata Specifica, & Cerevisiæ Medicatæ.	379.
Juscula & Panatellæ.	381.
Pulveres & Electuaria.	382.

CAP. XXXIV.

Corrigentia Symptomata.

Fluxus Alvi curatio.	384.
Sudor immodicus.	387.
Cautio in ejus restrictione.	<i>ibid.</i>
Sudoris immodici curatio.	388.
Cautiones circa Chalybis usum in hoc affectu.	389.
Dentitionis laboriosæ, & Dentium doloris, curatio.	391.

CAP. XXXV.

Remedia externa.

Exercitii modi, seu genera.	394.
Eorum divisio.	<i>ibid.</i>
Varii Decubitûs mores, & in quibus casibus singuli noxii, vel utiles sint.	<i>ibid.</i>
Decubitûs, præ cæteris exercitiis, in certis casibus prærogativa	396.
Cunarum agitationis usus	397.
Gestationis in ulnis; & similitum, usus.	<i>ibid.</i>
Lusum sedentariorum usus.	398.
Exercitia mascula.	399.
Incessûs usus.	<i>ibid.</i>
Artificialis corporis suspensionis usus.	400.
	Fric-

Elenchus Caputum.

Frictionis usus.	401.
Contrectationis Abdominis usus.	402.
Frequentis Adnascentiæ Hepatis in hoc affectu Causa.	403.

CAP. XXXVI.

Extrinsæcus applicanda.

Horum divisio, & variæ Formæ.	404.
Liquores.	<i>ibid.</i>
Olea.	405.
Unguenti, in hoc affectu componendi ratio. & Form.	406.
Remedia externa Hypochondriis appropriata.	407.
Remedia externa Pulmonibus dicata.	410.
Spinæ remedia externa.	<i>ibid.</i>

FRANCISCI GLISSONII
TRACTATUS
DE
RACHITIDE.

CAP. I.

Antiquitas & prima origo hujus morbi, nomen ejusdem hujusque derivatio.

NOvos nonnullos morbos veteribus plane ignotos, varios Europæ tractus paucis abhinc retro seculis invasisse certissimum est; (sive id vicissitudini rerum, sive peccatis hominum & corruptis moribus tribuamus) ut Luem Venerream, scorbutum, Plicam Polonicam & similes; quorum numero hunc ipsum, ^{Morbum} de quo acturi sumus, affectum accensere ^{hunc} licet. Etenim si omnes Infantium & Puerorum morbos cum a Veteribus ^{esse} tum ^{novum.} Neotericeis in libris suis de infantium Morbis descriptos examinare libeat, nullum inveniemus qui hujus idæam & conditionem satis exacte exprimat. Licet enim aliquid commercii & affinitatis habere videatur cum febre lenta, cum tabe, cum macie Infantium, & hydrocephalo, revera ta-

Amen

2 *Glissonius de Rachitide.*

men plane diversus specie est ab his affectus. Multos quippe reperias hoc morbo graviter afflictos absque febrili intemperie, aut ulla causa suspicionis ejusdem: similiter etsi tabes frequenter ante obitum huic morbo superveniat, rarissime tamen primam ejus invasionem comitatur. Quod ad maciem attinet, licet partes nonnullæ in hoc affectu extenuatæ perpetuo observentur, non tamen id omnibus ex æquo, perinde, ut in vera macie accidit, sed partes circa caput & faciem floridæ, & bene pastæ ad extremum fere vitæ diem cernuntur. Denique hydrocephalus sæpe quidem cum hoc affectu complicatur; nonnullos tamen ab hoc morbo extinctos dissecuimus, quibus cerebrum satis firmum fuit, neque superfluo sero irriguum. Conjectarunt aliqui morbum hunc propaginem quandam esse seu fructum Luis Venereæ aut scorbuti à parentibus ad liberos propagatum. Non equidem negamus quin parentes Lue Venerea aut scorbuto laborantes, possint prolem non modo Lue Venerea aut scorbuto, sed & hoc etiam morbo simul affectam edere, atque hoc nonnunquam contigisse observatum est; ut plurimum tamen morbus hic nihil habet in propria sua essentia cognationis aut familiaritatis cum istis morbis, neque similem curationem postulat, strumofam quoque affectionem cum hac aliquoties complicatam observavimus: sed & hanc quo-

quoque ab illa & illam ab hac frequentius bene distinctam vidimus.

Sed quorsum huic inquisitioni diutius immoramur? cum qui velit attentius signa hujus affectionis suo loco proponenda contemplari, facillime sibi persuadeat, morbum esse plane novum, neque unquam fuisse à veteribus aut neotericis in libris suis practicis de morbis Infantium haftenus divulgatis descriptum.

Innotuit autem primum hic morbus Anti-
(quantum quidem ex aliorum relatione, quitas
diligenti facto examine, colligere potui-
mus) in occidentalibus Angliæ tractibus, ^{ejus} pri-
in Comitatu scil. *Dorset* & *Somerset*, ^{musque} tri-
ginta circiter retro ab hinc annis. Ab eo ^{locus} natalis.
tempore paulatim ejus notitia ad alia quo-
que loca derivata est, *Londinum* puta, *Can-*
tabrigiam, *Oxoniam*, immo omnes pene
Australes & Occidentales Angliæ partes:
In Septentrionalibus autem Comitatibus
multo rarius hic morbus occurrit, & vix-
dum vulgo communiter innotuit.

Cæterum nomen morbi vulgo recep- ^{Nomen}
tum apud eos, quibus is familiaris est, ^{Vulga-}
the Rickets: Quis vero primus morbum ^{re.}
hoc nomine donaverit valde est incertum,
ut & qua occasione id factum, casuve an
consilio.

Utcunque nomen impositum sit, apud
omnes obtinuit, ut in tanta varietate loco-
rum, nondum alio nomine appellatum
fuisse, aut etiamnum appellari intellexe-
rimus.

4 *Glissonius de Rachitide.*

Admiratione autem dignum est, quod cum morbus recens sit, & non ita pridem nomine donatus, neque in locis adeo diffusis aut inaccessis vicens, nemo hactenus inveniri potuerit, qui sciret aut ostenderet, vel primum nominis autorem; vel ægrotum, cui primum nomen morbi accommodatum fuit; vel locum peculiarem, ubi id factum; vel modum etiam, quo inde in vulgus dispersum fuit. Populus nomen morbi nactus quasi re gnaviter gesta acquiescit, neque ulterius se sollicitum vult de nominis autore aut re ipsa.

Quandoquidem autem Latinæ Græcæque Linguae periti exspectant forte à nobis nomen, cujus aliqualis ratio reddi possit, varia nos huic morbo coaptavimus, quæ tamen singula recensere non erit forsitan operæ pretium; regulas tamen, quas in nomine designando nobis ipsis proposuimus, commemorare non erit forte inutile. Prima ergo erat ut nomen morbi notabilem aliquam ejus conditionem comprehenderet. Secunda, ut id satis esset distinctum ab aliorum morborum & symptomatum nominibus. Tertia, ut esset satis familiare, pronuntiatio facile, memoriæ quoque accommodatum, non nimis longum, neque operosius decompositum. Dum hisce regulis satisfacere satagimus, huic aliquis nostrum casu quodam in nomen morbo incidit quod sibi & cæteris quoque postmodum arrisit. Fuit autem *ῥαχίτις*, vel

Regulæ
obser-
vatae in
nova
huius
morbi
deno-
mina-
tione.

Nomen
huic
morbo
apposi-
te qua-
drans.

Glissonius de Rachitide. §

vel etiam *ῥαχίτις* (siquidem illa terminatio non plane abhorret à communi genere) morbus spinalis, item *ῥόσθ' τῆς ῥάχews*, morbus spinæ dorsi. Est enim spina dorsi inter partes primo hoc morbo affectas princeps. Deinde nullus alius morbus aut symptoma nomen hoc ei præripuit. Præterea nomen hoc familiare est ac facile. Denique videmur hoc nomine Anglicum nomen tanto populi consensu receptum, viz. *the Rickets* à barbarie liberare. Absque enim torsione vocis nomen *Rickets* à voce *ῥαχίτις ῥαχίτις* deduci prompte potest, modo habeatur ratio mutationis, quæ propter vulgarem pronunciationem accidere solet vocabulis, quando ab una ad aliam linguam transferuntur.

Dicas eos qui primo nomen Anglicum *Objectio*,
(*the Rickets*) imposuerunt fuisse forte plane rudes & Linguae Græcæ imperitos, aut ne cogitasse quidem de Græca voce *ῥαχίτις*, aut saltem non intellexisse spinam dorsi esse partem principem inter primo affectas in hoc morbo. Respondemus no- *Respons.*
stra nihil interesse siue rudes fuerint, siue de Græca voce non cogitarint, siue non intellexerint quæ sit pars princeps inter primo affectas aut secus: gratis tamen hæc asseruntur. Multos enim novimus tunc temporis, cum morbus hic primo affulset nomenque accepit, doctos fame Græcæque Linguae peritos in illis locis exstitisse, quibus etiam non adeo difficile erat obser-

6 *Glissonius de Rachitide.*

vare insignem spinæ in hoc affectu debilitatem, indeque nomen ei assignare, licet forte vulgus nomen id datum nonnihil errore pronuntiationis, ut solet, perverteret, idque voce jam recepta, *the Rickets* exprimeret. Verum hoc nos non sollicitos habet, siue hoc ita sit, siue secus, perinde esto. Si ita se res habeat, nomen propositum omnino (ut patet) congruum erit, si aliter fortasse non minus apposite quadra-
bit. Etenim finge te incidere in nomen quoddam, non tam consilio quam casu receptum, ita tamen aptum ut vix excogitari possit ipso consilio aliud nomen commodius, aut rationi magis consonum.

Quid ageres? vocem receptam extirpares, ut novam nihilo meliorem substitueres? Injurius certe fores erga morem loquendi; verba usu valent, neque temere sunt innovanda quin potius nomen receptum confirmares, sed tanquam novum, & ab eo tempore à nova origine deducendum. Id enim foret saltem quasi surculus afficitivus novæ stirpi insertus, qui ob affinitatem cum radice haud difficulter coalesceret. Vel si hoc non placeat, suppone, si libet, nos jam de novo fingere Anglicum hujus morbi nomen, idque deducere à voce Græca *ραχίτις* vel *ραχίς*: Nomen sane Anglicum hinc resultans foret, *the Rachites*. Quantillum jam interest inter hoc nomen & prius receptum, *the Rickets*: certe tantillum, ut vulgaris pronuntiatio
de

Glissonius de Rachitide. 7

de tam exigua differentia non multum soleat esse sollicita. Sed tædet diutius immorari in hisce trivialibus. Esto ergo Græcum morbi nomen $\nu\acute{o}\sigma\theta\iota\varsigma$ $\rho\acute{\alpha}\chi\iota\tau\iota\varsigma$ vel $\rho\acute{\alpha}\chi\iota\tau\iota\varsigma$ (si modo vox hæc admittatur , esse communis generis) vel $\tau\eta\varsigma\ \rho\acute{\alpha}\chi\iota\omega\varsigma$; Latini , Morbus Spinalis , vel Spinæ Dorsi : item ficta voce Latina Substantiva ex Græca Adjectiva Rachitis ----- idis Anglicum usitatum , *the Rickets* / retineatur , vel ejus loco in curiosorum gratiam substituaturs , si libet , *the Rachites*. Atque hæc de nomine.

C A P. II.

Anatomica observationes collectæ ex inspectione & dissectione corporum hoc morbo extinctorum.

PRiusquam auspicamur indaginem de natura hujus morbi ejusque causis , visum est nonnulla certa & indubitata , utpote sensibus obvia , præmittere , quæ tum realem existentiam ipsius morbi demonstrent , tum fundamenti loco esse possint , cui sententia nostra & judicium nostrum de novo hoc morbo superstruatur. Neque enim quenquam existimare volumus , nos de morbo aliquo imaginario seu fictitio hic tractare , multo minus expectare ut opinio nostra gratis & absque examine recipiatur. Quin potius id agimus , ut materia discursus nostri sit ,

8 *Glissonius de Rachitide.*

quantum quidem fieri potest, in ipso limine nota & comperta, ut illa, quæ proposuerimus per hæc, quæ sensui obvia sunt, prout occasio tulerit, confirmemus, lectorque his instructus fiat competens nostri ratiocinii arbiter, suumque de singulis iudicium interponere valeat facilius. Testamur itaque plures nostrum variis corporum hoc morbo occumbentium dissectionibus interfuisse, eaque quæ longa experientia frequentique dissectione hactenus observavimus, quæ nempe propriis oculis vidimus, manibusque tractavimus summam ac fideliter hoc capite narraturos.

5. *Præmonita.*

Interea tamen duo hic præmonenda sunt. Prius est, ut in memoria habeat lector, defunctos, quos dissecuimus, gravissime ante obitum hoc morbo afflictos fuisse, siquidem ipsi magnitudini morbi maxima ex parte succubuisse supponuntur: ne igitur expectet in aliis corporibus adhuc vivis sive recens affectis sive saltem ad *αρχήν* nondum proVectis, eam morbi magnitudinem aut symptomatum, quæ hic depingitur. Morbus enim omnis ad statum usque intenditur, & tum quoque succumbente demum natura in deterius indies ruit. Posterius est ut animadvertat lector, morbos fere omnes tractu temporis alios diversi generis sibi adsciscere, ideoque morbos chronicos plerumque ante obitum esse complicatos. Ne ergo putet

Glissonius de Rachitide. 9

tet quicquid in defunctis corporibus etiam ab hoc morbo extinctis præternaturale reperitur, ad hunc affectum necessario pertinere; forte etiam magis id alium morbum, huic ante mortem supervenientem, quam hunc ipsum respiciat. Et profecto Fre. Anatomici frequenter ad hanc cautionem quens non satis attenti, graviter in suis observationibus lapsi sunt, dum quæ ad alium Anatomicorum error. morbum spectant, alteri eum, quo ante obitum complicatus erat, adscripserunt. Hunc ergo errorem quo præcaveamus non temere ex unius aut alterius corporis inspectione pronunciandum est, at multiplici seduloque facto experimento distinguendum prius est, quæ perpetuo, quæ plerumque, quæ frequenter, quæ raro in dissectis ab eodem morbo occumbentibus occurrant. Enimvero sciendum est quicquid non perpetuo adest in corporibus apertis eodem morbo extinctis, ad primam id, intimamque ejus essentiam spectare non posse, uti etiam neque illud quod in variis corporibus reperitur, quibus morbus abest. Neque enim morbus ipse exstere potest separatus à sua essentia neque essentia à morbo. Verum de his satis. Progrediamur jam ad ipsas observationes.

Observata hæc nostra Anatomica distinguuntur in ea quæ extrinsecus, nondum vationum aperto corpore occurrunt; & ea quæ non Anatomicarum nisi dissecto prius corpore se offerunt.

A 5

I. Pri-

hunc morbum spectantium duo genera.

10 *Glissonius de Rachitide.*

I. Prioris generis sunt hæc, quæ statim demandato defuncto exterius occurrunt.

1. Irregularis seu irrationalis partium proportio. Caput nempe iusto majus, faciesque habitior respectu reliquarum partium: Atque hoc quidem in omnibus, hoc morbo extinctis, quos hætenus vidimus apparuit, unico tantum excepto, qui simul cum hoc affectu suppuratos habuit pulmones, Phthisique confectus est. Hic vero habuit etiam per totum ferme morbi decursum caput majusculum, faciemque pleniorē; atqui per quatuordecim circiter dies ante obitum subito collapsæ sunt partes carnosæ circa caput, faciesque Hippocratica reddita est, non sine omnium assistentium propter subitam mutationem admiratione.

2. Membra externa, musculique totius corporis graciles & emaciati, quasi atrophia vel tabe absumti cernuntur. Atque hoc (quantum quidem scimus) perpetuo observatur in iis qui ab hoc affectu intereunt.

3. Cutis universa, tum vera, tum membrana carnosæ & adiposæ, flaccida & quasi pendula, laxæque instar chirothecæ apparet, ita ut multo plus carniū eas continere posse putes.

4. Circa articulos, præsertim in carpis & talis protuberantiæ quædam exstant, quæ si aperiuntur, non in partibus carnosis aut membranosis sed in ipsis ossium extremis,

tremis, præcipue in eorum epiphyfis radicari deprehenduntur. Quod si forte has ossium prominentias lima radas, facile percipies eas esse ejusdem similis substantiæ cum cæteris ossium partibus.

5. Articuli, artus habitusque omnium externarum partium minus firmi ac rigidi, minus inflexibiles sunt, quam alias solent observari in defunctis, & speciatim collum post mortem vix riget à frigore, aut saltem multo minus quam in aliis cadaveribus.

6. Pectus exterius macrum, & valde angustum, præsertim sub alis, & à lateribus quasi compressum conspicitur, sternum vero nonnihil acuminatum, instar carinæ navis, aut pectoris gallinæ.

7. Costarum extrema quibus cum cartilaginibus sterni committuntur nodosa sunt, quemadmodum de articulis carpi & tali diximus.

8. Abdomen exterius quidem respectu nempe partium continentium macrum est, interius vero respectu contentarum nonnihil prominens, tumidiusculum sentitur. Atque hæc observavimus nondum reſeratis ventribus.

II. *Aperto abdomine hæc porro notavimus.*

1. Hepar in omnibus à nobis disſectis juſto majus, alias autem non male coloratum, neque valde induratum aliove aliquo vitio notabili contaminatum. Excipienda hic volumus nonnulla corpora in

12 *Glissonius de Rachitide.*

quibus ante obitum alii morbi cum hoc implicati fuerunt, quemadmodum in hydropico & extreme tabido meminimus.

2. Lienem ut plurimum (quantum nempe hactenus nobis vidisse licuit) non contemnendum, siue magnitudinem, siue colorem & substantiam ejus spectes, quamvis propter complicationem cum aliis morbis aliter accidere posse non negemus.

3. Aquam serosam in cavitationem abdominis elapsam aliquoties vidimus, sed neque frequenter neque eam valde copiosam.

4. Ventriculum & intestina nonnihil ultra morem sanorum flatibus repleta, quæ ex parte causa esse potest tensionis hypochondriorum supra memorata.

5. Mesenterium aliquando inculpatum, aliquando glandibus justo majoribus, si non strumis, affectum. Cæterum de pancreate nihil certi hic pronunciamus; suspicamur tantummodo posse hic nonnunquam obstructions, si non scirrhum, accidere. Sed aliis hoc relinquimus inquirendum.

6. Renes, ureteres, vesicam, nisi alius adfuerit morbus, satis sanos. Notamus in genere de visceribus omnibus in hoc ventre contentis, quod licet partes ea continentes, ut supra monuimus, multum extenuatæ & emaciatae occurrant, ipsa tamen æque magna ac plena, si non majora, ut de hepate dictum, quam in sanis deprehenduntur.

III. De-

III. *Detracto sterno in thorace hæc sese ostenderunt.*

1. Adnascencia quædam pulmonum cum pleura, quæ in omnibus, quos hæcenus dissecuimus, plus minusve adfuit. Arbitramur tamen contingere posse hunc affectum sine huiusmodi coalescentia, licet ea in progressu morbi plerumque ante obitum superveniat.

2. Pulmonum infarctus non minus frequentes præsertim in ipsis partibus adnascentibus: Tumores item eorum duri à sanguine crassiori, viscidiori, & nonnihil nigricante nati, modo in uno, modo in pluribus pulmonum lobis, non tamen hi semper conspiciuntur, frequenter quoque abscessus, & empyemata.

3. Aliquis nostrum testatur se semel vidisse glandulas strumosas, tam numerosas, ut viderentur æquare, si non superare magnitudinem ipsorum pulmonum: sitæ autem fuerunt utrinque inter pulmones & mediastinum, & à thymo usque ad diaphragma protensa.

4. In cavitate thoracis vidimus aliquando aquas serosas collectas & frequentius quidem quam in cavitate abdominis, non tamen in omnibus.

5. Vidit & aliquis nostrum affectum hunc complicatum cum magno empyemate, simulque phthisi: Amoto sterno, pulmones sinistri lateris toti abscessu occupati sunt, atque undique pleuræ adnati

14 *Glissonius de Rachitide.*

compresso leviter tumore, pus copiosum, subflavum, crassum, & foetidum per tracheam arteriam in ipsum os effluxit. Eorum membrana exterior, quæ firmiter pleuræ adnati sunt, crassior apparuit solito, eaque mediante lobi istius lateris ita coaluerunt, ut vix in lobos distinguere potuisses: eadem etiam membrana tum ipsum abscessum involvit, qua aperta in conspectum venit magnitudo abscessus, qui adstantium æstimatione continuè ad minimum lib. ii. puris: tantum abscessum in tantillo corpore merito quis miretur? sed is totum ferme sinistrum latus occupavit, parenchyma pulmonum istius lateris corruptum erat, semi-putridum, & pure quasi intertextum.

6. Thymus in puerili ætate semper magnus solet deprehendi, & forte adhuc major in iis qui ex hoc morbo intereunt.

IV. *Cranio orbiculatim serra circumscisso, ejusque operculo sublato, hac observavimus.*

1. Duram matrem firmitus, atque in pluribus locis quam solet in adultis, cranio adhæsisse: forte idem observari potest in aliis pueris hoc morbo non affectis, licet, ut opinamur, non tantopere; siquidem certum est in recens-natis multas esse, & arctas connexiones pericranii cum dura matre, quæ postea abrumpuntur, vixque notari possunt.

4. Inter duram & piam matrem, atque

in ipsis ventriculis cerebri, serosas aquas in nonnullis à nobis dissectis reperimus; unde patet affectum hunc cum hydrocephalo complicari posse.

3. Cerebrum in aliis à nobis dissectis satis firmum & inculpabile neque illuvie serosa inundatumprehendimus.

4. Et ultimo observavimus jam aliquoties in corporibus novissime à nobis apertis, carotides iusta proportionem ampliores fuisse, similiter quoque venas jugulares; arterias vero venasque ad exteriores partes delatas multo exiliores debito existisse.

An vero hoc perpetuum sit in hoc affectu, nondum, ut oculati testes, asserere possumus: suspicamur quidem ita se rem habere perpetuo, sed non venerat nobis in mentem id antea ab initio nostræ Anatomicæ, circa hoc subjectum, indaginis scrutari.

His jam præmissis ad morbi hujus essentiam investigandam properamus.

CAP. III.

Ad faciliorem inventionem essentia morbi, supposita quedam proponuntur. Primum de essentia sanitatis. Secundum de essentia morbi. Tertium de triplici divisione sanitatis & morborum. Explicatio tertie divisionis ususque ejusdem. Descriptio constitutionis naturalis, ejusdem exaltatio. Quartum suppositum de combinatione trium constitutionum in iisdem partibus.

QUO clarius in hujus affectus essentia investiganda procedamus, supposita sequentia utiliter præmitti posse duximus.

*Pri- I. Essentiam sanitatis consistere in aliqua
mum. constitutione corporis secundum naturam.*

*De es- Hæc autem cum duplex sit genere, alte-
sentia ra essentialis & necessaria, respiciens τὸ esse
sanita- simpliciter, quæ durante vita sub variis
tis. affectionibus immobilis & immutabilis
permanet, consistens in indivisibili; alte-
ra accidentalis, respiciens τὸ bene esse, quæ
respectu totius animalis mobilis & muta-
bilis est, magnamque latitudinem habet,
& adesse atque abesse potest sine totius in-
teritu; non consistit sanitas in priori, sed
posteriori constitutione.*

*Secun- II. Essentiam morbi similiter non consistere
dum. in constitutione essentiali.*

*De es- Sic enim mox sequeretur interitus toti-
sentia us;
morbi.*

us ; sed in *accidentali* constitutione, tali videlicet, quæ respectu totius adesse vel abesse potest sine ejus interitu. Diximus (non sine ratione) hanc constitutionem, in qua sanitas & morbus fundantur, esse mobilem & accidentalem respectu totius; potest enim hæc ipsa esse essentialis respectu alicujus partis, verbi gratia; abscisso digito oritur morbus in numero deficiente partium, qui quidem respectu totius fundatur in constitutione accidentali, nam potest vel adesse ille digitus vel abesse sine totius interitu; at vero respectu ipsius membri amissi fundatur in constitutione essentiali; posito quippe hoc morbo interit essentia istius digiti.

III. *Constitutionem, in qua consistit essentia tum sanitatis tum morbi, triplicem modum divisionis seu distinctionis in disciplina methodo admittere.*

Ter-
tium
De tri-
plici
divisio-

Primus est paulo *crassior* & resolvitur in partes plane concretas, procedit nempe *πρὸς τὸ πᾶν* secundum partium divisionem à capite ad calcem. *Secundus* pure *abstractus* est & rimatur omnia elementa constitutionis mobilis, unde morbi dividuntur in similes, organicas & communes; deinde varie subdividuntur in intemperies, vitia figuræ, superficiei, cavitatum & meatuum, magnitudinis, numeri, situs & continuitatis. *Tertius* modus quasi *medius* est, & licet hætenus neglectus sit, suum tamen usum non contemnendum habere posse in mor-

ne sani-
tatis &
morbo-
rum.

18 *Glissonius de Rachitide.*

Expli- morborum tractatione , causarumque
catio morbificarum investigatione spondere au-
tertiæ demus ; estque in constitutionem *natura-*
divisio- *lem , vitalem & animalem.*
nis.

Ejus *Prima est propria & insita cujusvis partis,*
pri- *ei competens absolute & sine dependentia ab*
mum *aliis partibus quoad esse simpliciter : Hæc*
mem- post mortem aliquandiu adhuc superest
brum. donec per putredinem , ambustionem ,
simplicem exsiccationem , mummificatio-
nem , petrificationem , similesque violen-
tas causas dissolvitur. Constitutio hæc,
quoad suum esse simpliciter , non dependet
à membris influxum præstantibus ; at
quoad suum tum *conservari* tum *operari* ab
iis dependet : Nam post mortem cessante
influxu vitali (qui ejus quasi sal & condi-
mentum est) brevi perit , & dum vivit a-
nimal , varie hæc ab influxibus afficitur ,
unde ejus actiones vel promoventur vel
impediuntur.

Secun- *Secunda est constitutio vitalis , qua per con-*
dum *tinuum illum influxum à corde per arterias in*
mem- *universi corporis partes producitur. Hæc etsi*
brum. gradus admittat & secundum magis & mi-
nus sæpenumero variet , & interdum quo-
que quandam eclipsin pati videatur , ut in
lipothymia , syncope , &c. à primo ta-
men ad ultimum vitæ terminum (saltem
in suo fonte & aliis nonnullis partibus)
perseverat.

Ter- *Tertia est constitutio animalis qua à cerebro*
rium *per nervos in organa sensus & motus deriva-*
mem- *tur.*
brum.

tur. Hæc sæpe in variis partibus plane deest superstitè illarum vita; quinimo posset simul in omnibus partibus diu deficere, nisi respiratio, quæ ad vitam absolute necessaria est, ab ea dependeret. Hæ ergo constitutiones eam connexionem inter se servant, ut secunda prioris, & tertia secundæ existentiam semper & continue in parte præsupponat, non autem viceversa ita absolute inter se dependent; quin (ut modo diximus) prior aliquandiu sine secunda, & secunda fere omnino sine tertia subsistere queat. Atque hæ tres constitutiones in plerisque corporis partibus manifeste percipi possunt; non tamen in omnibus eas inveniri dicimus. *Naturalis* quidem & *vitalis* nulli parti deest; *Animalis* autem in ossibus (licet de dentibus ambigi possit) cartilaginibus, forte ligamentis, & nonnullis parenchymatis, ut Hepatis, Lienis, &c. deficit. Quibus ergo facultas *naturalis*, *vitalis*, *animalis* communicatur, iis omnibus triplicem hanc constitutionem inesse asserimus. Etenim quamvis dictæ facultates, quoad actum primum, dicantur ab anima dependere (quæ relatio non spectat ad artem medicam) quoad actum tamen secundum, necessario radican- tur in aliqua materiali constitutione partium ad quas pertinent. Nam quod dicunt aliqui facultatem vitalem à corde, animalem à cerebro ad cæteras partes derivari, non id ita accipiendum est, quasi ipsæ fa-
cul-

cultates vago modo transeant à parte ad partes (à nullo quippe intellectu concipi potest accidentis de subiecto in subiectum migratio) sed quod cum & in spiritu vitali facultas vitalis à corde ad partes deriveretur, aut saltem ex aliquo motu cordis & arteriarum in partibus ipsis excitetur, & similiter facultas animalis vel in, & cum spiritu animali per nervos descendat, vel motu aliquo nervorum in cerebro in partibus producat. Utrovis modo id fiat, necesse est fateamur aliquam alterationem sive ex spiritibus dictis, sive ex motibus in ipsam partem recipientem imprimi. Quæ alteratio ut hic conceditur esse radix facultatis, seu vitalis, seu animalis in respectivis partibus, ita est constitutio mobilis; siquidem varie immutari, intendi & remitti potest sine totius interitu; & est constitutio in qua consistere potest vel sanitas vel morbus, quandoquidem ubi illa alteratio partibus, quibus debetur, defecerit, aut alio modo quam oportet administrata fuerit, actio exinde læsa necessario sequetur; sin recte perficiatur, integra sanitas ex parte istius constitutionis adesse dicitur. Cum ergo præter constitutionem naturalem & insitam duo genera alterationum, alterum ab influxu cordis, alterum ab influxu cerebri in plurimis partibus inveniantur; & cum dictæ alterationes, quatenus ipsæ vel perfectiores sunt, facultates in respectivis partibus (sal-

saltem quoad actum secundum) consti-
uant perfectiores vel imperfectiores , a-
leoque actiones exinde læsæ vel integræ
edantur , necesse est triplicem hanc consti-
tutionem plurimis partibus inesse , dicta-
que genera alterationum esse constitutio-
nes medicas , in quibus *sanitas & morbus*
fundari possit.

Quod dicta divisio seu distinctio non sit
plane inutilis ex eo liquet, quod Practici in
suis methodis recte moneant , in morbis
obscurioribus diligentius observandas esse
facultates quarum actiones læsæ deprehen-
duntur, ut inde quasi manu ducamur ad o-
riginem morbi inveniendam ; si vero tanti
momenti sit impeditas in morbis faculta-
tes annotasse , certe non minoris erit ipsas
cōstitutiones, à quibus dictæ facultates im-
mediate dependent, accurate considerasse.

Sed ne quis putet hanc tertiam divisio-
nem propemodum coincidere cum secun-
da , observare poterit , si diligenter rem
perpendere velit , quodvis membrum hu-
jus divisionis quodam modo includere
omnia membra proxime præcedentis :
nempe constitutionem naturalem conti-
nere primario quidem constitutionem si-
milarem , secundario autem , & in ordine
ad totum animal, comprehendere quodam
modo conformationem & continuitatem ;
similiter constitutionem vitalem & ani-
malem suo modo participare de omnibus
membris divisionis dictæ, clarius est quam

Ufus
dictæ
divisio-
nis.

Non-
coinci-
dit cum
priori-
bus.

ut

22 *Glissonius de Rachitide.*

ut egeat probatione. Monendum tantum (quod & modo innuimus) naturalem constitutionem primario & præcipue respicere temperamentum, qualitates communes (quas aliqui vocant modos materiæ) & spirituum copiam peculiaremque eorum dispositionem (quæ ad formam totamque substantiam à nonnullis referuntur) organizationem vero & continuitatem quasi secundario & in ordine ad totum animal respicere, vixque aliter ab his lædi. Non dissimulandum tamen, vitiari interdum constitutionem naturalem, quatenus mere organica est, ut in obstructionibus meatuum naturalium; exempli gratia, ubi calculus in meatu ureteris aut urethræ impactus est, similibusque casibus. Atqui hoc accidit ei, maxime quatenus meatus ordinatur in usum totius; ut plurimum autem vitia organica in constitutione naturali minoris notæ sunt quam vitia similiaria.

Atque hæc de triplici hac constitutione in genere considerata sufficiant. Pauca nunc & paucis in specie de iis dicamus.

De-
scriptio
consti-
tutio-
nis na-
turalis.

Constitutio naturalis, quæ propria & inscripta cujusque partis est, describi potest quod sit modus quidam essendi naturalis, partibus insitus, iis competens, quatenus suis temperamento & qualitatibus communibus, sua sufficienti portione ac convenienti dispositione spirituum insitorum, suaque justa conformatione & continui-

tinuitate constituuntur aptæ ad actiones naturales concurrente una influxu vitali, (& forte animali) perfectas edendas. Itaque ubi adfuit in parte aliqua justum temperamentum , convenientes qualitates communes , justa proportio ac dispositio spirituum insitorum , demum justa ejus conformatio & unitas , atque naturalis ejus actio nihilominus læditur , concludere licet eam non lædi ex parte constitutionis naturalis , sed ratione causæ concurrentis , scilicet influxus seu vitalis , seu animalis , seu utriusque. Enimvero naturales actiones in animalibus propter vitæ conjugium ad eminentiorem conditionem (quam alias per solam naturalem constitutionem attingerent) evehuntur. Atque hinc contingit , quod & si constitutio naturalis in mactatis animalibus aliquandiu post mortem illæsa permanet , attractio tamen , retentio , coctio alimenti , & expulsio excrementi plane cessent. Et in morbis quoque sæpe illæsa primo constitutione naturali , actio tamen naturalis læsa editur ob solum defectum concursus influxus vitalis debiti : similiter aliquando constitutione naturali & vitali integris , læditur tamen actio aliqua naturalis ob defectum concursus alicujus animalis debiti ; sed hoc fere accidit in solis partibus nervosis , fibrosis & membranosis , præsertim ubi cavitatem formant , non vero in partium parenchymatis. Ut in paralyfi
fre-

24 *Glissonius de Rachitide.*

frequenter excrementa indebite retinentur, cæteris constitutionibus sanis, ex solo stupore intestinorum. Itaque in hisce casibus non statim, quod actio aliqua naturalis læsa sit, concludendum est constitutionem naturalem esse vitialem primo, sed diligenter investiganda est ipsa constitutio primo læsa, quæ mali radix seu primæ essentia æstimanda est; similiter læsa actione aliqua vitali non statim inferendum, constitutionem vitalem primario vitiari; siquidem interdum à constitutione naturali, aut forte animali prima origo rectius deducetur. Exempli gratia, Digitus aliquis ex intenso frigore sphacelo correptus esto: in hoc casu quidem verum est, vitalis sanguinis influxum plane intercipi; origo tamen interceptionis in naturali constitutione ipsius partis ita refrigeratæ quærenda est; similiter in convulsione forte non nihil impeditur aut turbatur circuitus sanguinis: at prima læsio adscribenda est constitutioni animali non vitali. E contra in febre caput petitur, sed fons mali forte in constitutione vitali reperietur: Item eliquantur forte carnes omnesque vires naturales dejiciuntur; sed radix mali in constitutione vitali, non in naturali invenietur: Adeo ut quælibet constitutio ex tribus dictis possit esse in aliis atque aliis morbis modo prima, modo secunda, modo tertia actionum læsarum causa.

IV. Non modo plurimas alias corporis partes (imo simpliciter omnes sensibiles) quæ influxum non præstant, neque ei deferendo inserviunt, sed præterea & cor ipsum, & arterias omnes, & cerebrum, & nervos omnes triplicem hanc constitutionem naturaliter admittere, ita ut cerebrum (præter vitium in naturali sua constitutione) à Spiritu vitali qui per arterias venasque defertur, bene affecto juvari, male affecto lædi possit: Cor similiter ab influxu animali per nervum recurrentem sexti paris; arteriæ quoque ab influxu animali per nervos modo forte hactenus incomperito; denique nervi à Spiritu vitali per arterias deducto.

Quartum.
Trium
consti-
tutio-
num
conve-
nientia
in iis-
dem
parti-
bus.

C A P. I V.

Essentiam hujus morbi non consistere in constitutione Animali nec Vitali, sed Naturali, non qua Organica, sed qua simili: limitationes tres proponuntur.

Prima
conclu-
sio. Es-

HIs jam præsuppositis inquirendum est in qua constitutione partium prima radix seu essentia hujus affectus statuenda sit. Sit ergo prima conclusio.

sen-
tiam
hujus
morbi
non
con-
stere in
consti-
tutione
anima-

Prima radix hujus affectus non est in constitutione animali, seu illa à cerebri influxu in partes dependet. Equidem fatemur ner-

26 *Glissonius de Rachitide.*

vos omnes qui extra calvariam è spinali medulla procedunt, laxos & debiles in hoc affectu reperiri; non tamen id videtur hic primario à defectu influxus cerebri oriri; quod sic probamus, 1. Laxitas & debilitas nervorum primario à cerebro proveniens; semper fere somnolentiam comitem secum trahit; Atqui in hoc affectu symptoma hoc non solet observari nisi raro & per accidens contingens. 2. Nunquam, quod meminimus, Paralyfin, aut Apoplexiam huic affectui supervenisse novimus; deberet autem necessario sæpius (saltem in morbo confirmato) evenire, si laxitas & debilitas hæc nervorum à defectu influxus cerebri originem duceret. 3. In multis post mortem dissectis cerebrum satis firmum, & inculpabileprehendimus. 4. Ut plurimum hoc affectu laborantes ingeniosi sunt pro ratione ætatis, quod Cerebri vim & vigorem luculenter attestatur.

Secunda. Non in vitali.

Secunda conclusio. *Prima radix hujus affectus non est in constitutione vitali, seu illa qua à cordis influxu in partes dependet.* Inæqualis quidem distributio sanguinis fere (si non omnino) perpetua in hoc affectu observari potest; at prima tamen ratio hujus inæqualitatis non inæqualitati influxus cordis vel arteriarum, sed inæquali receptioni & aptitudini ad recipiendum in partibus ipsis adscribenda est: Etenim Cor & Arteriæ ex parte sui indiscriminatim san-

sanguinem cum spiritibus in partes quaquaversum diffundunt. Quod si contingat arteriam alicujus partis ob torporem istius partis, aut partium vicinarum, impediri in actione sua, necessum est eo diminuto sanguinem transmittat, adeoque inæqualiter respectu cæterarum partium expedite sanguinem recipientem. Itaque in hoc casu inæqualitas hæc distributionis primo & per se dependet à præexistente vitio extra arteriam ad naturalem constitutionem partium pertinere.

Sed objiciat aliquis: *Licet forte inæqualitas prædicta non dependeat à Corde, accidere tamen posse ut debilis pulsus sufficiat distributioni sanguinis per circulos minores in partibus interioribus, dum non æque sufficiat isti muneri obeundo per circulos majores in partibus exterioribus longius à corde caloris fonte remotis.* Objectio

Respondemus, tanti momenti penes aliquem è nobis fuisse olim hanc objectionem, ut talem inæqualitatem influxus vitalis ad primam hujus morbi essentiam pertinere existimaverit, primorumque adeo symptomatum rationem ab ea conatus fuerit deducere. Post secundas vero cogitationes, re penitus examinata, visum est ipsi, hanc inæqualitatem influxus vitalis non ad primariam, sed secundariam morbi essentiam referre. Sed ad *Argumentum solvendum* redeamus. Et primo quidem concedimus in hoc affectu distri- Resp.

B 2

butio-

28 *Glissonius de Rachitide.*

butionem sanguinis vitalis esse inæqualem ; atque in partibus interioribus, & capite esse liberaliorem, in exterioribus parviorem. Concedimus *secundo* posse circulationem sanguinis in interioribus partibus servari, nullo etiam apparente pulsu in partibus exterioribus; sed hoc contingit solum in extrema virium vitalium vel debilitate vel oppressione, ut in lipothymia, & validiori paroxysmo hysterico, in quo affectu nonnullæ pro mortuis habitæ revixisse de quo visæ sunt. Concedimus *tertio* circulationem sanguinis liberaliorem esse posse in internis quam externis partibus, quin & in una aliqua externa parte præ cæteris, ut in inflammatione alicujus externi membri accidit.

His jam concessis asserimus, in *casu primo* inæqualitatem distributionis sanguinis, non primo dependere à debilitate virtutis pulsificæ, quatenus cor spectat: Atque in promptu ratio est. Cor quippe, ut supra diximus, ex se indiscriminatum unoque tenore sanguinem in Aortam protrudit, etiam tum quando ejus pulsus maxime debilis est. Aorta, quæ recipit, exonerat se, qua potest, expeditissime, atque hinc fit quod sanguinis diffusio inæqualiter peragatur, prout facilius sanguis ex uno ramo & difficilius ex alio impellitur. Inæqualitas tamen hæc non cordi primo, & per se, sed partibus recipientibus, arteriisque particularibus transmittentibus adscri-

scribenda est. Affectus enim quivis in corde primarius necessario universalis est, & omnibus corporis partibus communicatus: quapropter & si hanc inæqualitatem circulationis sanguinis in secundaria hujus morbi essentia concedamus, à primaria tamen excludimus.

Porro in *casu secundo* proposito dicimus, magnam esse disparitatem inter casus extremæ necessitatis, & casus ordinarios; neque profecto scimus an in dictis casibus circuitus in interioribus, ut ut detur, sit alicujus momenti. Et quod ad præsens negotium attinet, negamus in hoc affectu eam esse cordis debilitatem, ut pulsus in externis deficiat; imo nondum observavimus quenquam hoc morbo laborantem facile in ecstasin aut lipothymiam incidisse, quod prompte contingeret, si radix morbi in ipsius cordis debilitate stabiliretur. Præterea cum viderimus ægros in tenellula ætate, sine lapsu virium ferre interdum liberalem sanguinis è sectis aurium venulis eductionem, imo & nonnunquam repetitis vicibus id actum cum emolumento: Denique cum & purgationes, pro ratione ætatis, optime tolerent, non nobis liquet, quâ prima morbi radix vitalis constitutionis debilitati attribui possit.

Tandem in *casu tertio* evidenter patet primam radicem inæqualis circuitus sanguinis esse dispositionem aliquam partis externæ, ut in membro inflammato, la-

30 *Glissonius de Rachitide.*

borante nimirum privato morbo, plenior & impetuosior accidit pulsus ob calorem arteriæ adventitium, à parte scilicet externa plus æquo calefacta impressum.

Tertia.
confi-
stere in
natura-
li.

Quandoquidem ergo essentia hujus affectus neque in animali, neque in vitali constitutione partium primario fundetur, (ut modo ostendimus) sequitur (quæ Tertia Conclusio esto) *Essentiam primariam sive primam radicem hujus affectus consistere in constitutione propria, sive insita partium.* Cum vero constitutio naturalis (ut supra diximus) partim in communibus qualitatibus & temperamento, partim in iusta copia & dispositione spirituum insitorum, partim in organica constructione & continuitate consistat, proximum est, ut in qua, è dictis, constitutione, & an in una aliqua, an pluribus vel simul omnibus fundetur, investigemus. Sit ergo Quarta conclusio.

Non in
Constitutione
naturalis
li qua
organica.

Affectus hic non radicatur in organica partium constitutione. Quamvis enim tractu temporis ipsa organa secundum suam conformationem, quantitatem & situm variis modis afficiantur, ut satis liquet ex aucta capitis, hepatis, &c. mole, ex tumoribus ossium ad carpos, talos & extremitates costarum; ex obstructionibus variis, externarumque partium extenuatione; cum tamen hæc omnia ab altiori adhuc origine dependeant, ut ut in morbo confirmato, varieque jam decomposito, necessario

Tario hæc etiam admittamus; in originali tamen essentia, ob sequentes rationes, censemus rejicienda.

Primo quod *prædictæ læsiones organicae non statim in initio morbi appareant, sed postea paulatim succrescant*; & licet forte horum nonnulla ab initio radicem in corpore posuisse dicantur; nondum tamen vel sensu immediate percipi possunt, vel ullas actiones manifeste lædunt, adeoque ad primam morbi essentiam nequeunt pertinere.

Secundò, quod *prædicta vitia organica non sint præcipuorum symptomatum, quæ ab initio in hoc affectu elucescunt, causæ sed effectus potius*. Etenim aucta moles capitis, hepatis, &c. protuberantiæ ossium, maciæque partium externarum, rectius ad inæqualitatem nutritionis, ut earum causam referuntur, quam ut e contra inæqualitates nutritionis illis adscribi possit. Nam ubi pars aliqua nimio opere excrescit, aliaque debito incremento defraudatur, necesse est ut non modo adsit, sed & præexistat inæqualis atque improporcionata nutritio, qua illa plus, hæc minus justo alatur. Cum autem inæqualis nutritio sit actio læsa, adeoque symptoma præsupponens morbum aliquem præexistentem, ipsa tamen (quemadmodum jam diximus) præcedat, ut causa, dicta vitia organica, manifestum est dicta vitia organica non esse primam radicem hujus morbi. Quod attinet ad obstructions, quæ revera ple-

32 *Glissonius de Rachitide.*

rumque cum hoc morbo conjunguntur, illas nihilominus à prima essentia morbi excludere par est, quod neque morbum specificent, nec ab illis ratio symptomatum reddi possit, neque certam aliquam determinatamque partem nobilem perpetuo obsideant. Conjiciat forte aliquis, qui adauctam magnitudinem jecoris respexerit, id perpetuo in hoc affectu esse obstructum, indeque vitiata sanguificatione cætera mala derivari; sed si tumor hic hepatis ex obstructione ejus semper contingeret, necessario affectum hunc comitaretur perpetuo pallor faciei, cachexia, & tractu temporis ipse hydrops, quinetiam color hepatis semper vitiatus deprehenderetur, tumoresque duri & nodi in ejus substantia, præsertim in morbo inveterato, illoque, qui ægrum interemit, per dissectionem observarentur; at cum hæc non ita frequenter (nedum semper) in defunctis occurrant, aucta ejus moles ad irregularem nutritionem potius referenda est. Porro non dissimulamus, in iis, quos affectus hic è medio sustulit, ut plurimum, nos per anatomen observasse obstructiones, tumores varios, nodosque in pulmonibus; sed attestamur quoque infantes aliquos puerosque nos vidisse levius hoc morbo affectos, in quibus nulla suspicio fuit vitiatorum pulmonum; nulla quippe tussis adfuit, nulla respirationis læsio, quæ necessario individua obstru-

obstructionis in pulmonibus comes est.

Tertio quod sufficiens ratio omnium symptomatum huic morbo priorum, ex aliis fontibus clarius faciliusque derivari possit; ut mox videbimus.

Atque ita satis probavimus affectum hunc quoad primam sui essentiam non consistere in organica partium naturalium constitutione. Eadem argumenta efficacius evincant (pluraque accumulare liceret, si necesse id foret) affectum hunc non fundari in naturalium partium continuitate, ut pluribus verbis non opus sit id comprobare.

Conclusio quinta. *Affectus hic fundatur primario in simili constitutione partium naturalium*, adeoque quoad radicalem essentiam morbus est similis. Cum autem morbus similis, qua talis, non perpetuo simplex sit, sed aliquando varie compositus (intemperies nempe vel simplex vel composita, & hæc quidem talis fit non solum ex primis qualitatibus inter se, sed forte adjunctis una qualitatibus occultis, aut, quod nobis magis arridet, præsertim in præsentī negotio, certa quadam proportionē & modificatione spirituum insitorum) compositum hunc esse morbum judicamus, primamque ac radicalem ejus essentiam consistere asserimus in frigida ac humida intemperie cum defectu & torpore spirituum insitorum in constitutione insita partium primo affectarum concur-

34 *Glissonius de Rachitide.*

rentibus. Sed priusquam ad ulteriorem hujus sententiæ explicationem procedamus, præmittendæ sunt aliquot ejus limitationes.

Limitationes
tres.

1. Sit prima. *Esse quasdam corporis partes ab hoc morbo primario, esse alias secundario affectas* : & videntur quidem nobis partes exteriores prius affici quam cerebrum & viscera, ut fufius deducemus, ubi de partibus affectis acturi sumus.

2. Sit secunda. *Solas partes primario affectas laborare notabili frigida intemperie cum inopia ac torpore spirituum* : Nam cerebrum & viscera moderate sorte caleant, fatisque spiritibus abundant ob copiosum vitalem influxum ; atque excedere in iis possit humiditas ob nimium alimentum affusum : reliquæ autem externæ frigida ac humida intemperie ac torpore spiritus naturalis, &c. semper afficiuntur, unde eas primario hic affici, solasque esse sedem primæ hujus morbi essentiaæ asserimus.

Sit tertia. *Non omnes partes externas & primo affectas ex æquo laborare intemperie frigida & humida, vel inopia ac torpore spirituum, &c.* Etenim ligamenta, tendines & nervi, ex natura sua frigidiora sunt minusque humida, partes musculosæ sive carnosæ humidiores potius sunt, at minus frigidaæ ; partes cutaneæ fere medio modo se habent, omnes tamen dictæ partes plus minus à naturali temperie versus frigidam & humidam recedunt. Et similiter licet
alia

aliæ partes è dictis majorem spirituum copiam & activitatem postulent quam aliæ, omnes tamen, habita justa proportionem ad copiam & activitatem singulis respective debitam, deficiunt, justaque proportionem destituuntur.

C A P. V.

Examinatio sententiæ propositæ per partes. 1. Morbum esse intemperiem frigidam. Object. & Respons. 2. Esse humidam. 3. Consistere in Spirituum inopia : Object. Resp. 4. In spirituum torpore.

Sed propius jam examinemus essentiam propositam, & per partes asseramus.

I. Laborare partes primo affectas intemperie frigida probatur. 1. Ex imminuta partium dictarum nutritione. Ut enim calor insitus ad justitiam intensus plurimum conducit ad promovendam coctionem & appositionem alimenti ; ita si is remissior æquo sit, eandem facile remoratur ac imminuit. 2. Evincitur eadem intemperies ex tarditate & ineptitudine ad motum : tum ex averfatione motus quietisque affectatione. Nam quemadmodum activitas agilitasque corporis calori, ita tarditas ejus ac ignavia frigori magna ex parte adscribitur ; supposito nimirum, ut prius, non ab animalis influxus vitio hanc

Morbum esse intemperiem frigidam

36 *Glissonius de Rachitide.*

ignaviam dependere. 3. Confirmatur ulterius quod hic morbus sæpe morbos acutos sequatur, qui non raro (post absumptum caloris insiti subjectum) in intemperiem frigidam terminantur: præterea & morbos chronicos corpus extenuantes sæpius excipiat, & ejusmodi qui quovis modo intemperiem frigidam post se relinquere proni sunt, ut obstructions pertinaces, cachexiam, scorbutum, &c. Ad hæc, quod intempestivam impetiginis aut scabiei suppressionem sequatur, ut frequenter observavimus, quando rursus erumpente scabie atque pruritu excitato, indeque aucto in externis membris calore tales pueros facile restitutos vidimus; quod denique sæpe eveniat, post assiduum usum ciborum frigidorum, crassorum, viscidorum, crapulam, otium, similesque causas evidentes, calorem insitum seu imminuentes seu obruentes. 4. Confirmatur, quod auxilia, quæ calorem in externis partibus excitant, augent & fovent, ut variæ corporis agitationes, frictiones, illitiones, &c. non minimam partem curationis hujus affectus præstent. Hisce omnibus in cumulum coniectis satis conspicuum fit, in morbi hujus primaria essentia frigidam intemperiem constitutionis insitæ partium primo affectarum contineri.

Obiectio. Obiectio hic speciosa occurrit. *Febriculam, præsertim lentam aut erraticam frequentior conjungi cum hoc affectu, quæ non videtur consistere*

consistere posse simul tempore cum intemperie frigida : Censetur enim ab omnibus febris omnis calida intemperies è diametro essentia dicta opposita.

Respondemus, (ne quid hic de essentia *Respons.* febris interponamus) largimur, quantum ad præsentem quæstionem spectat, febrem esse intemperiem calidam : non tamen consistit hæc primo in constitutione partium insita , sed in constitutione vitali, nempe in calore influente præternaturaliter affecto. Febris enim non privatus aliquis morbus est , sed universalis & à corde per arterias in & cum spiritu vitali sive nimum accenso sive aliter vitiato diffunditur. Neque respicit præternaturalis hic calor intemperiem insitam aliter , quam ut causa potens eam varie immutare , sed sensim & paullatim. Nam primo calor influens manifeste est calor actualis , at vero calor constitutionis insitæ tantum potentialis : quare asserimus intemperiem frigidam respectu caloris insiti & potentialis consistere simul posse cum intemperie calida respectu caloris actualis & influentis. Enimvero calor actualis non ita directe adversatur frigida intemperiei , quæ talis dicitur ob defectum caloris potentialis, quin satis diu cum ea consistere possit permanente causa. Exempli gratia , calor actualis consistit in calefacta aqua simplici, aqua hordei, in Julapiis variis & similibus, licet tum etiam potentia frigidis. Adeo ut calida

calida actu, & calida potentia non gradu, sed specie inter se differant, neque sint ita è directo contraria ut statim se mutuo è subjecto exterminent. Porro secundo intemperies influens calida non tam corrigit insitam intemperiem frigidam, quam per accidens auget, dissipando scilicet ac absumendo spiritus insitos, in quibus potissimum calor insitus & potentialis residet: Ad eum plane modum, quo calor actualis ab igne profectus potentialem vini calorem imminuit. Unde febris cujuscvis generis, huic morbo superveniens, plus damni quam emolumenti ægris adferre solet.

2. Afferimus in partibus primario affectis simul adesse intemperiem humidam; hoc patet ex laxitate & mollitie dictarum partium: atque signum hoc eo fortius rem evincit, quod dictæ partes extenuatæ sint, ut, nisi redundaret in iis humiditas, rigiditas quædam & asperitas tactum ferirent; deinde rarissime intemperies frigida sive humida diu persistit: demum juvantia & lædencia idem attestantur, siccantibus quippe juvantur, humectantibus læduntur.

3. Afferimus partibus primo affectis ineffe spirituum insitorum inopiam. Probatur hoc primo iisdem ferme argumentis, quibus supra intemperiem frigidam adstruximus. Nam primo inæqualis & imminuta nutritio in partibus primo affectis non modo temperamenti frigiditatem, sed & una

ina inopiam spirituum infitorum arguit ;
aliter enim defectus hic nutritionis facile
corrigeretur. Etenim frigiditas cum qua
non conjungitur spirituum defectus , aut
humor peccans impactus, ejus causa facile
excutitur , citiusque quam in præsentī so-
let affectu, ut videre est in partibus hyber-
no tempore perfrigeratis ; verbi gratia , ex
nivium contrectatione ; partes quippe sic
perfrigeratæ , modo rite tractentur , intra
aliquot horas ad pristinum redeunt tem-
peramentum ; Ubi vero adest intemperies
cum materia ejus causa conjuncta , aut si-
mul adest defectus spirituum infitorum,
talis sane intemperies haud ita facile aut
cito removetur. Verum in præsentī affe-
ctu non semper saltem causari possumus
materiam conjunctam aut impactam ali-
cujus notæ in partibus primo affectis, cum
flaccidiores , inaniores & plus æquo ex-
tenuatæ observentur , cumque hic affe-
ctus longe distet à morbo virgineo & ca-
chexia , in quibus ut plurimum , non ino-
pia spirituum , sed conjuncta materia fri-
gidam intemperiem fovet : quare recte in-
ferre licet pertinaciam hujus mali maxime
dependere à spirituum infitorum defectu.
2. Idem eodem modo probatur secundo
argumento supra allato pro intemperie
frigida , nempe ab ignavia & averfatione
motus. Activitas enim non tantum à tem-
perie , sed vel maxime à copia spirituum
dependet : Ut videre licet in viris robustis
&

40 *Glissonius de Rachitide.*

& fanis, spiritibus refertis, qui hyberno tempore rigente gelu promptiores longe & alacriores ad violenta exercitia conspiciuntur, quam æstate, quando spiritus insiti nonnihil exsoluti esse solent. 3. Febres morbique longi & extenuantes, ut intemperiem frigidam sæpe inferunt, ita & evidenter minuunt dissipantque spiritus insitos. Hisce mediis addimus illud argumentum à constitutione parentum deductum. Firmiores (experientia teste) ac solidiores parentes laboribusque assueti raro profuerunt liberos huic morbo obnoxios: debiliores è contra, cachectici, aut aliter valetudinarii, otiosi, molles, delicati, Veneri nimix, præmaturæ aut decrepitæ indulgentes, gonorrhæa laborantes, &c. plerumque liberos in hoc malum propensos generant: nimirum, quod seminalia principia minus iusta spirituum copia imbuta sint. Procedendum jam foret ad assertionem quartam, nisi quod hic occurrat remora movenda.

Obiectio. Objiciat quippe aliquis insitam intemperiem frigidam subordinari spirituum inopiæ, non vero contradistingui, ut hic supponitur. Nam paucitas spirituum ipsa causa videtur frigida intemperiei, insitusque calor sive intensior, sive remissior sequi videtur respectu proportionem spirituum insitorum; quippe qui in iisdem ut primo subjecto radicari creditur.

Respons. Respondemus primo, Calorem insitum
revera

revera fundari atque primo subjectari in spiritibus insitis. Porro ut calor insitus in duas partes distinguitur, calorem scilicet nativum & acquisititium; ita & spiritus insitus duplex est concipiendus, primogenius sive feminalis in spermate à parentibus derivatus, & acquisitius ex perfecte assimilato alimento contractus. Prior spiritus caloris insiti nativi est basis, posterior, caloris insiti acquisititii. Non hosce calores spiritusve inter se esse specie plane distinctos volumus; sed origine tantum ac perfectionis gradu, quod, ut variam sortiantur appellationem, sufficit; nam in nutritione assimilatio alimenti procedit usque ad identitatem specificam, non individualement, quanquam alias quoque gradum perfectionis originalis non attingat. Propterea nobis hic satis fuisse visum est nominasse calorem insitum & spiritum insitum sine ulteriore distinctione; ideoque concedimus, calorem insitum fundari & subjectari primo in spiritibus, eundemque nihil aliud esse quam modificationem quandam dictorum spirituum qua à calore vitali irradiati placide nituntur se diffundere atque ampliare ditiones suas attrahendo, retinendo, assimilando similia sibi alimenta, excernendo excrementa, disponendo denique acquisita in sedes debitas. Dicimus quoque nixum hunc (in quo caloris essentiam ponimus) cum sit diffusivus, nonnihil dissipare atque absorbere

42 *Glissonius de Rachitide.*

spiritus insitos, qui hujus effectus causa vulgo nomine humidi radicalis à calore continuo depasti appellantur.

Atque huc usque argumento cedimus. Verum secundo loco asserimus calorem insitum à calido temperamento insito differre; quod nimirum calor insitus sit tantum una pars calidi temperamenti insiti. Non enim solus spiritus, sed & sulphur & sal aut bilis forte, suum calorem contribunt ad constitutionem totius calidi temperamenti insiti, cujus calor insitus est una tantum pars. Quapropter falso in argumento proposito suggeritur, solam causam calidæ intemperiei esse copiam spirituum, frigidæ eorundem paucitatem. Nam lib. j. carniū infantis plures continet spiritus insitos quam lib. j. carniū juvenis: notissimum tamen est temperamentum juvenis longe calidius esse quam infantuli. Calidum ergo temperamentum non dependere potest à sola copia spirituum, nec frigidum à sola eorum inopia. Quin etiam in multis morbis calida intemperies consistere potest cum paucitate spirituum, ut in Hæctica tertii gradus; similiter frigida cum competenti alias spirituum copia, ut in morbo Virgineo.

Dicimus tertio ut copia vel inopia spirituum non perpetuo sufficiens causa est determinationis temperamenti ad calidum aut frigidum; ita vicissim, neque calidum, neque frigidum temperamentum
certo

certo & necessario demonstrat copiam vel inopiam spirituum quemadmodum ex instantiis datis liquet : ita ut nec temperamentum certum sit signum quantitatis spirituum, nec quantitas spirituum certum signum temperamenti; & propterea de industria non sine iusta causa separatim hæc ut contradistincta considerata & examinanda veniunt, si certam & inconfusam horum notitiam assequi libet.

Respondemus quarto, quod etsi, ut concessum, calor insitus in spiritibus insitis subiectetur, non tamen secundum solam copiam vel inopiam spirituum intenditur is vel remittitur: Spiritus enim, ut ut satis copiosi, si tamen nimis fixi sint, torpidi, & quasi gelu quodam constricti, nullum calorem insitum alicujus notæ proferunt. Exempli gratia, albumen ovi spiritibus copiosis turget, torpent illi tamen, adeoque ejus insitus calor inde tam exiguus est, ut non aggrediatur pulli formationem, priusquam vel per incubationem vel alium consimilem calorem excitetur. Licet ergo certo concludere, considerationem inopia spirituum satis distinctam esse à temperamenti frigidi insiti consideratione, contra quam videtur ab objecto Argumento insinuatam. Porro ex hoc quarto responsi articulo resultat quarta assertio de essentia proposita, videlicet.

Præter intemperiem & inopiam spirituum addendum esse, torporem quendam eorum

eorum ut distinctam quoque partem essentiae morbi. Torpor hic insitorum spirituum maxime elucescit ex imminuta nutritione & averfatione motus non proveniente primo ex defectu influxus cerebri, ut supra probatum est. Item ex eo manifeste cernitur, quod ea omnia, quæ torporem spirituum insitorum excutunt, nec tamen eos plane discutunt, plurimum conferunt ad hujus morbi curationem: Ut exercitia cujusvis generis gradatim aucta, frictiones, inunctiones, &c. Et interius caleficientia, purgantia, incidentia, aperientia benigna. Quod autem torpor hic satis sit distinctus ab inopia spirituum, præter id, quod supra in tertio responsi Articulo diximus, satis ex eo liquet, quod sæpe cum inopia spirituum conjungatur nimia excitatio torpori contraria: ut frequenter accidit in febre hectica, in fluxibus colliquantibus & similibus morbis, in quibus ut ut adsit spirituum penuria, torpor tamen nullus comitatur, quin contra nimia illa excitatio & propensitas ad motum coercenda est.

E contra copiosi spiritus cum torpore consistere possunt, ut in tritico aut farina ejus. Nam etsi parum spirituosum videatur, quod ejus spiritus adhuc in sua fixatione ac torpore delitescant, re ipsa tamen abundant in eo spiritus, & simplici fermentatione evocari, atque ad suam manifestandam activitatem excitari possint: quem-

quemadmodum cerevisiæ fortiores ex eo confectæ declarant. Similiter ex uvis immaturis succus recenter expressus satis mitis & blandus est, continens interim spiritus copiosos, qui postea, facta debita fermentatione, in vino generoso se produnt.

Concludamus ergo torporem quoque spirituum in hoc affectu distinctam considerationem demereri.

C A P. VI.

Pars prima in hoc morbo affecta.

Proposuimus supra primam hujus morbi essentiam; inquirendum jam restat in primum subjectum in quo ea radicatur.

Cor & Cerebrum videntur hic recte excludi ob rationes supra adductas, quas brevitatis studio repetere omittimus.

Non
Cor &
Cere-
brum.

Hepar & Pulmones nondum ab omni suspitione hujus vitii exempti sunt. Examinabimus ergo seorsim hæc viscera, & primo quidem quærimus.

An hepar sit subjectum primæ essentia hujus morbi?

An he-
par sit

Præcipuum pro affirmativa argumentum est, quod morbus hic videatur provenire ex læsa sanguificatione, cujus officina (saltem probabiliter) jecur existimatur, læsam morbi?

subje-
ctum
primæ
essentiæ
hujus
læsam morbi?

Rationes quæ affirmativam suadeant.

46 *Glissonius de Rachitide.*

læsam autem sanguificationem esse primam hujus morbi originem multis indiciis manifestum reddi videtur. 1. quod hic morbus plerumque subsequatur ejusmodi alios morbos magnos, sive acutos sive chronicos, qui utcunque vim sanguificam hepatis multum prius labefactarunt. 2. quod morbus hic non modo ab externis, sed & ab internis causis dependeat, ab humoribus nempe vitiosis. Cum autem vitiosi humores in & cum massa sanguinis in hepate generentur, videtur prima morbi essentia huc referenda. 3. Observatur hepar perpetuo in hoc affectu majus debito, quod manifeste hepar esse affectum testatur. 4. Medicamenta interna quæ sanguinem depurare apta nata sunt, ad curationem requiruntur, & exhibita multum juvant. 5. Missio sanguinis è venis aurium (non infimum ad morbum hunc debellandum auxilium) satis superque arguit vitium aliquod sanguinis adesse, quod hepatis constitutioni, qua sanguificat, videtur esse tribuendum. Argumenta hæc tanti sunt momenti penes nonnullos celeberrimos medicos, ut primam essentiam hujus morbi soli hepati adscripserint.

Earum
solutio.

Nos vero satis ad hæc responderi posse existimamus, si prius quidem, quæ recte dicta, aut ulterius in hanc rem dici possunt, concesserimus, deinde quæ invalida consequentia inferuntur, restrinxerimus.

1. Ergo concedimus in hoc affectu
massam

massam sanguinis vitiatam esse, indeque continuum fomitem huic morbo subministrari. Concedimus quoque in præsentiarum hepar esse officinam sanguificationis: negamus vero omnia vitia sanguinis à vitiosa constitutione hepatis sanguifica dependere. Nam primo sanguis vitiari potest à vitiosis ingestis alimentis, jecore alias integro; similiter si coctio prima in ventriculo ex quavis causa extiterit imperfecta, non plene ea per secundam coctionem corrigi potest in hepate, etiam quam maxime sano. Præterea, etiam si generatio vitiosi sanguinis soli hepati adscribenda esset, ad ejusdem tamen generati conservationem aliæ partes necessario concurrerent, puta Renes, Lien, Pancreas, Uterus, &c. Imo & videtur negari non posse, omnes partes, quas sanguis suo circuitu perluit, eum varie alterare, dum qualitates suas ei pro capacitate subjecti imprimunt: nam ea agentia naturalia sunt, quæ agunt ex necessitate & continue sine interveniente otio, quantum quidem possint: si ergo hæc male sint affectæ, sanguinem eas permeantem magis vel minus inquinant, ut videre licet in contagio ex contactu externo ad partes internas communicato. Quin etiam magna pollutio interdum à partibus cæteris morbofis insinuatur sanguini, hepate interim salvo, ut nonnunquam in hydropicis post mortem dissectis observatum est, in quibus hepar satis sanum in-

te-

48 *Glissonius de Rachitide.*

tegrumque deprehensum est. Porro concedimus vitia sanguinis frequenter à læsa constitutione sanguifica hepatis originem ducere, illamque læsam constitutionem esse morbum hepatis; negamus vero hunc esse morbum de quo agimus, cum tota specie ab ea differat. Eadem enim læsa constitutio hepatis æque adultis ac pueris & infantibus communis est; hic vero morbus solis infantibus & pueris proprius est. Tandem concedimus vitiosam constitutionem hepatis, generando vitiosum sanguinem, posse causam communem & fomitem huic morbo aliquando subministrare: negamus vero eam esse morbum ipsum de quo verba facimus, aut ullam partem primæ essentia ejusdem. Aliud enim est producere causam morbi communem, aliud esse de prima morbi essentia: negamus etiam eam esse continentem causam hujus morbi, aut esse causam sufficientem per se solum, aut esse semper causam: Nam vitiosa constitutio hepatis, qualiscunque ea supponatur, non producit hunc affectum in adultis, neque forte semper in puerulis. Atque hæc in genere ad argumentum respondemus: ad confirmationes ejusdem simili methodo jam procedimus.

1. Ergò concedimus hunc morbum sæpe sequi alios morbos sive acutos, sive chronicos. Sed non tam quod constitutionem sanguificam hepatis læsissent, quàm quod

quod partes externas, spiritibus infitis exhaustis, frigidas & torpidas reliquissent: quamvis facile quoque admittamus læsum hepar fomitem mali ex vitiosa sanguificatione præstare posse.

2. Concedimus hunc affectum non tantum dependere à causis externis, sed & ab internis, vitiis nempe ipsius sanguinis: quod vero vitia illa omnia in hepate originem ducant, plane negamus ob rationes modo allatas.

3. Concedimus in hoc morbo auctam esse molem hepatis; atqui eam esse primam morbi essentiam negamus ob rationes supra notatas, ubi vitia organica à prima hujus morbi essentia rejecimus. Admittimus tamen hunc similesque morbos in secundaria hujus affectus essentia, ut postea videbimus.

4. Concedimus medicamenta interna tum alterare tum depurare posse sanguinem, verum in præsentī affectu eo nomine potissimum ad curationem conducunt, quod faciliunt distributionem sanguinis ad membra externa, attenuando ejus partes crassiores & incidendo viscidiores, quodque simul copioso & benigno spiritu sanguinem imprægnent, unde fit, ut infiti partium prius languentium spiritus foveantur, augeantur, & exsuscitentur. Interim agnoscimus generale beneficium, quod toti corpori accedit ex depuratione sanguinis sive per secessum, vomitum, mictionem,

ctionem, sive alios qualescunque evacuationis modos. Tantum id est, quod asserimus, magis specificam partem curationis à medicamentis prædictis præstari per viam alterationis, quemadmodum dictum est.

5. Et ultimo concedimus sectionem venarum in auribus sanguinem nonnihil attenuare & ad ejusdem renovationem conducere, nec non ad ejus distributionem ad partes externas, & avocationem à partibus internis ejus copia oppressis, adeoque ad totam curationem multum facere. Negamus tamen recte ex eo inferri, primam morbi essentiam in hepate radicari. Atque ita satisfactum putamus rationibus in confirmationem hujus sententiæ adductis. Argumenta jam nonnulla quæ contrarium suadeant in medium proferamus.

Negativa asseritur. I. Prima essentia morbi morbum specificat; atqui læsa constitutio sanguificæ (qualis qualis ea concipiatur) morbum hunc non specificat. Enimvero cum morbus hic ad solos infantes & pueros pertineat, oportet eos, qui contrariam sententiam amplectuntur, certum aliquem modum læsæ constitutionis sanguificæ hepatis designare, qui soli tenere ætati sit proprius: Atqui nulla læsio sanguificæ constitutionis hepatis fingi potest, quæ non sit quoque communis adultis; quare si in ea consisteret prima hujus morbi essentia, observaretur saltem aliquando hic morbus

bus in adultis , quod tamen nunquam à quopiam factum.

2. Subjectum primæ essentia morbi afficitur , tamdiu illa essentia quamdiu affectus durat. Neque enim morbus existere potest absque sua prima essentia , neque potest illa essentia de parte in partem migrare. Si ergo hepar sit subjectum primæ essentia hujus morbi , per totum ejus decursum afficeretur ; quod tamen non credibile videtur , cum in defunctis ex hoc morbo & dissectis, jecur , excepta ejus aucta mole , sæpe secundum cæteras conditiones inculpabile deprehendatur.

3. Si hepar sit subjectum primæ essentia hujus morbi , necesse est , ut indies aucto morbo gravius & evidentius affligatur , & certe ante obitum manifestis stigmatibus notetur. Quandoquidem enim omnis morbus naturæ partis , quam obsidet , contrarius sit , eam quotidie magis magisque atterit damnisque novis auget : & licet principia morborum sæpe satis sint obscura , progressu tamen temporis , (& maxime si ad extremum vitæ diem perennent) evidentissima vestigia partibus primario obsessis imprimunt ; adeo ut vix fieri possit quin in dissectis primo intuitu deprehendantur : Quamvis etiam ubi in morbum aliquem chronicum per dissectionem corporis ex eo defuncti inquisitio instituitur , sæpe ejus investigatio difficilis reddatur ob alios morbos ante obitum

supervenientes vel alias complicatos ; pars tamen primo affecta nunquam non graviter & manifeste læsa observari solet. Cum ergo in iis , quos hic morbus è medio sustulit , sæpe satis firmum , excepta mole aucta , vel certe non insigniter læsum deprehendatur, facile erit inferre, non id esse subiectum primæ essentia hujus morbi.

4. Si hepar esset subiectum primæ essentia hujus morbi , laboraret intemperie frigida & humida , tum inopia & torpore spirituum insitorum, ut ex supra-dictis satis liquet. Atqui in præsentī affectu hepar non semper laborat intemperie frigida , ut nec inopia ac torpore spirituum insitorum. Etenim in hoc affectu cum sanguis vitalis parcius ad membra externa distribuatur , fit , ut uberius , quam par est , ad viscera , præsertim cerebrum , & hepar, affundatur ; & cum hic sanguis , qui per viscera tam propinqua Cordi circulatur, sit valde calidus & spirituosus, utpote è foco & fonte spirituum vitalium jam jam profectus, fieri non potest, ut frigidam intemperiem , aut defectum spirituum in partibus , quas tam copioso affluxu alluit, permittat.

5. In hoc affectu sæpe videmus , colorem faciei satis floridum genasque rubentes, quod in frigida hepatis intemperie aliquandiu durante contingere vix potest.

6. A læsa constitutione hepatis sanguifica reddi non potest sufficiens ratio symptomata-

ptomatum huic morbo propriorum. Cachectrophia quidem, seu vitiosa nutritio, & atrophia seu diminuta nutritio forte non injuria hepatis culpæ sæpius attribuuntur; alogotrophia vero, seu improporcionata nutritio, ad hepar immediate referri non potest. Hepar etenim universis partibus æqualiter & sine discrimine sanguinem conficit, neque uni parti uberius, alteri parcius eum dispensat. Porro debilitas omnium musculorum, averfatio motus, affectatio quietis, cum hepate nihil commercii habere videntur; quare neque hepar primam hujus morbi sedem agnoscimus.

7. Hic morbus in robustioribus pueris curatur aliquando solo exercitio, lusu, jactatione & frictione corporis; quibus excitatur in externis partibus calor, spiritus novi suscitantur, excutitur eorum torpor, & alimentum uberius ad membra externa attrahitur, quæ certe beneficia magis proprie ad partes externas quam ad hepar accommodantur.

Atque hac quæstione sic soluta, pergitur ad alteram; *Utrum viz. Pulmones sint subjectum primæ essentia hujus morbi?*

Symptomata, quæ affirmativam suadere videntur, sunt angustia pectoris frequens, difficultas spirandi, asthma, tussis, inflammatio pulmonum, eorum tubercula, tumores duri, apostemata, denique phthisis. Verum primo angustia pectoris

non statim ab initio morbi oritur, & propterea nequit de prima essentia hujus morbi testari. Similiter difficultas spirandi & asthma non perpetuo hunc affectum comitantur, ideoque ab iis indicium partis primo affectæ desumi non potest. 3. Tussis modo adest, modo abest, sæpiusque varie intenditur & remittitur, dum essentia morbi in eodem statu persistit; quod & plurimis ex prædictis quoque symptomatibus contingit. 4. Inflammatio pulmonum non frequenter hic adest; atque ubi accidit, morbus is acutus est, non chronicus, quemadmodum hic, de quo agimus; ut à symptomate tam raro & tam fugaci nihil certi de parte primo affecta concludere liceat. 5. Tumores duri pulmonum, tubercula, apostemata, ut & strumæ possunt præcedere, concomitari & subsequi hunc affectum; sed morbi hi plane diversi sunt generis ab eo, de quo sermo est; quin & adultis æque ac puerulis communes sunt. Tandem phthisis non nisi post diuturnam morbi hujus durationem supervenire solet, remota esse manifeste appareat, adeoque parum aut nihil conferre possit ad partem primo affectam detegendam. Ad hæc inseparabilia illa & cunctis notissima symptomata hujus morbi, puta impotentia partium externarum ad motum, & inæqualitas nutritionis, nulla ratione à pulmonibus affectis deduci possunt: quare viscus hoc pro prima hujus

hujus morbi sede admittere non possumus. Atque ita tandem ad partes primo affectas indigitandas devenimus.

Primum locum mereri videtur spinalis medulla calvariam egressa : secundum, nervi omnes ab eadem producti ; tertium, omnes partes membranosa ac fibrosa ad quas nervi isti deferuntur. Et in hisce partibus primam hujus morbi essentiam radicari statuimus, neque alias partes his associare opus esse existimamus. Enimvero mollities, laxitas, atque atonia totius spinæ extra calvariam, omnium nervorum inde ortorum, omnium fibrarum universi corporis, adeoque impotentia ad motum, segnities quietisque affectatio, quæ à primis etiam hujus morbi initiis se produnt, satis superque evincunt partes hasce frigiditate, defectu ac torpore spirituum esse affectas ; atque hinc contingit extenuari eas minusque quam par est, ali. Etenim torporem suum extremitatibus arteriarum nonnihil communicant, unde affluxus sanguinis qui ad eas distribuitur, imminuitur ; & quia frigidiores sunt defectuque spirituum laborant, affusum sanguinem imperfectius coquunt, ut eas minus debito, minusque cæteris partibus nutriri adeoque extenuari necesse sit. Primam ergo hujus morbi essentiam jure meritoque partibus hisce solis adscribimus.

Dubitari tamen hic potest, an non ossa etiam inter partes primo affectas numeranda.

ri debeant, cum tumores ossium variis in locis præsertim in epiphysibus ossium ad carpos & in extremitatibus costarum, ubi cum sterni cartilaginibus committuntur, statim à prima invasione morbi observentur? Respondemus negari quidem non posse dictos ossium tumores cum ratione auctæ magnitudinis, tum ratione figuræ vitiatæ revera morbos esse, adeoque ossa vel ad essentiam morbi primariam vel secundariam referenda esse concedimus: At vero ea non pertinere ad essentiam morbi primariam ex eo liquet, quod dicti ossium tumores à prima hujus morbi essentia dependeant, eamque præexistere supponant. Oriuntur enim ab inæquali partium nutritione, quæ symptoma est, primæ essentia hujus morbi. Quomodo autem inæqualis nutritio ab essentia prima hujus morbi dependeat, suo loco plenius explicandum; ubi nempe ratio essentia secundaria reddenda est. Hic tantum ostendimus illos ossium tumores recte deduci ab inæqualitate nutritionis, quando videlicet ea nimium est aucta in partibus tumentibus respectu cæterarum. Id hoc argumento probatur, quod partes ossium protuberantes, quæ similes, ejusdem plane sint speciei cum cæteris ossium partibus; quare necesse est, ut per eandem viam generationis proveniant, quæ cæteræ augentur & crescunt. Quandoquidem ergo reliqua ossa augeantur nutritione, id est, per in-

tus

tus assumptum alimentum sibi que assimi-
latum, pari certe quoque ratione & hac
ossa incrementum suum (etsi αλογ &
præter modum mensuramque) acquirere
judicandum est. Dicas tumores fere ex
vitioso succo, non alimentario & legitimo,
solere generari. Fatemur quidem id ple-
rumque verum esse, sed plerumque tan-
tum. Nam & quidam tumores ex legiti-
mo & alimentario succo proveniunt, ut
carunculæ, fungi & strumæ forte nonnul-
læ; sed & hi quoque tumores multum dif-
ferunt à præsentī ossium protuberantia.
Etenim tumores isti, quos excrescentias
appellare consuevimus, aliquid extra ha-
bitum partis, & quid toto genere præter
naturam præ se ferunt: alii hi tumores
non excrescunt extra habitum partis, ne-
que aliud præter naturam includunt, quam
solam magnitudinem improporionate
auctam, vitiatamque inde figuram affe-
ctarum partium. Nam alias non essent hæ
protuberantiæ ejusdem speciei cum reli-
quo osse, cui continuantur, quod sen-
sum experientiæ repugnat.

Si igitur dentur tumores nonnulli (etiam
inter istos qui plane præter naturam sunt
& extra habitum partium consistunt) ex
succis alimentariis geniti, certe multo mi-
nus intellectu difficile est, protuberantias
hasce ossium è legitima ossium materia à
facultate insita nutritiva generari forma-
rique. Atque hoc clare eo confirmatur;

quod ossa, secundum naturam similem, legitime nequaquam producantur ex materia illegitima, hoc est, indisposita & dissimili materiae aliorum ossium similem. Ex quolibet ligno non fit Mercurius. Agens naturale disponit materiam priusquam formam introducere potest. Materia sic disposita legitima quoque necessario est. Materia autem ossium protuberantium manifeste est disposita; aliter enim non reciperet actu formam ossis specificam. Porro quod à facultate nutritiva hi ossium tumores generentur, etiam evidens est, quod nulla alia in corpore nostro detur vis ossifica, præter illam nutritivam facultatem ossibus ipsis insitam, & quod tumores hi generentur & augeantur per intus assumptum alimentum, & ab ipsis ossibus assimilatum; licet forte, respectu totius ossis, hæc alimenti receptio sit inæqualis, causaque sufficiens erroris nutritivæ facultatis, quo ex una parte plenius atque in tumorem, ex alia parcius ista ossa augeantur.

C A P. VII.

Secundaria hujus morbi essentia.

Absolutis tum prima ac radicali hujus morbi essentia, tum partibus primo affectis. examinanda jam porro

porro venit essentia, si quæ sit secundaria, quæ nempe morbum hunc immediate consequitur. Atque hic in memoriam revocanda est triplex constitutio superius asserpta, *Naturalis*, *Vitalis*, *Animalis*, & per se hæc singulas constitutiones procedet examen. Et primo quidem consideremus naturalem constitutionem. Hanc supra consistere docuimus in Temperamento, qualitatibus communibus, copia & dispositione spirituum insitorum, in organizatione, & continuitate: Et quidem in temperamento & copia ac dispositione spirituum insitorum primam morbi essentiam fundari adstruximus: reliquæ autem partes hujus constitutionis, puta, qualitates communes, organizatio, & continuitas supersunt adhuc percurrendæ.

Per *qualitates communes* easdem prope *Qualitates communes* intelligimus quas alii nonnulli modos *tates* materiæ, alii qualitates secundas appella- *com-* re consueverunt. Vocamus autem has *munes* *communes*, quod nulli soli elemento aut formæ adstringantur, sed quodammodo expatientur per omnia corpora eaque fere plus minusve afficiant. Ejusmodi sunt, Densitas, raritas; consistentia, fluiditas, tenacitas, friabilitas; laxitas, tensio; (seu potius tensitas, ut distinguatur habitus ab actione) flacciditas, turgescencia & rigiditas; mollities, durities; lævitas, asperitas. Sed animus non est singulas *qua-* *tates communes* exacte enumerare, ne-

que etiam jam citatas ulterius profequi, nisi quatenus præsens occasio postulaverit.

Tonus
par-
tium in
quo
confi-
stat.

E qualitatibus nonnullis communibus inter se complexis videtur *Tonus partium* resultare. Tonus enim partium proprie consistit in debito tenore sive mediocritate inter certas communes qualitates oppositas, ut inter densitatem & raritatem, &c. Quod si recessus fiat à justa mediocritate versus alterutrum extremorum, tonum plus minus vitiari necesse est. Duo ergo hic circa *Tonum* partium inquirenda videntur: primum, An in hoc affectu tonus partium sit ullo modo vitiatus: deinde an Toni vitia pertineant ad secundariam huius morbi essentiam.

Quod ad primum attinet, non opus erit singulas partes toni sigillatim percurrere; satis erit eas saltem examinasse, quæ criminis suspectæ videntur.

Laxitas
Toni.

I. Ergo occurrit evidens *Laxitas Toni* in hoc affectu, differt autem hæc Laxitas tum ab infirma coherencia partium, tum à Paralytica resolutione. Nam infirma coherencia sive labefactata tenacitas partis facile quidem sit *occasio* laxitatis, cum partem tendi vix ferat; at vero potest pars simul & laxa & satis esse tenax, ut in fidium chordis videre est, quæ remissæ laxantur, servata interim tenacitate suæ substantiæ. Et frequenter in dissecctis observavimus partes ipsas laxas satis fuisse tenaces, idque aliquoties in hoc ipso morbo.

Quare

Quare distincta qualitas est hæc laxitas à vitiosa partis ténacitate. Neque etiam minus differt ab illa resolutione partium, quæ occurrit in membris Paralyticis. Etenim Paralysis consistit primo in læsa constitutione animali : hæc vero laxitas radicatur in constitutione naturali. Neque enim hic adest vera Paralysis sive respectu motus, sive respectu sensus partium ; neque etiam cerebrum primario hic affectum est, ut supra demonstravimus. Porro quod in hoc affectu adsit laxitas nimia partium primo affectarum, adeo manifestum est, ut supervacaneum ducamus, id ulterius comprobare. Nam & ipsis sensibus obvia occurrit & propterea eam infra inter morbi signa retulimus. Sive enim sit pars essentiae sive secus, modo in sensum manifeste occurrat, rationem signi induit respectu aliarum partium essentiae à sensu remotiorum.

II. In hoc affectu non tantum *laxitas* Flacci- in Tono adest sed & *flacciditas*. Qualitas ditas autem hæc aliquid amplius comprehendit Toni. ultra meram & simplicem laxitatem : connotat enim insuper inanitionem quamdam, unde partes in se quasi subsident. Talis autem inanitio & subsidentia partium primo affectarum in hoc morbo sensu quoque dignoscuntur, ut ulteriori probatione non sit opus.

III. *Mollities* quoque in Tono partium Mollis- primo affectarum in hoc morbo nominari ^{tics To-} potest. ^{ni,}

62 *Glissonius de Rachitide.*

potest. Equidem contingit interdum, ut mollities cum prædictis qualitatibus non coincidat; sed quid aliud includat aut excludat, ut in Tumore suppurato adest mollities, sed absque laxitate toni, inanitione aut subsidentia. In dato etenim casu mollities dependet maxime à terminationis modo & læsa tenacitate partium. Ast in hoc affectu fere coincidit cum laxitate ac flacciditate ante memoratis, ut non opus sit eam accuratius quam nomine tenus distinguere.

Lubri-
citas
interna.

IV. Accidit insuper & aliud vitium in Tono partium primo hoc morbo affectarum, & est nimia *Lubricitas interna*. Miretur forte aliquis quid sibi velint illa verba, *Lubricitas interna*. Fatemur equidem nos defectu vocabulorum coactos esse hanc appellationem fingere. Enimvero cum in natura ejusmodi qualitas re vera existat, quæ hætenus & à Philosophis & à Grammaticis neglecta nomine caruit, eam nos nobis libertatem sumpsimus, ut propter magnam affinitatem, quam cum superficiali corporum lubricitate habet, nomen idem cum distinctivo *interna* Epitheto adscriberemus. Duplicem ergo in corporibus naturalibus, agnoscimus lubricitatem; Alteram *externam* & superficialem, quæ quidem consistit in lævore & æqualitate superficiiei, cujus ratione subjectum ejus alia corpora, quæ contingit facile, sine multa attritione ac renitentia præterlabitur.

bitur. Atque huic lubricitati contraria est asperitas superficialis. Sed hæ duæ qualitates huc non spectant, cum sint organicae, neque ullo modo ad Tonum partium pertineant. Altera lubricitas, cujus mentionem facere occœpimus, consistit in *interno* illo, profundo, & simili lævore & æqualitate corporis, cujus ratione tota subjecti ejus substantia facile alia corpora intro-lubeuntia sine multa attritione ac renitentia præterlabuntur. Et huic quoque lubricitati datur interna asperitas contraria. Quod autem detur talis lubricitas interna & similis, ut & asperitas ei opposita, innumeris fere instantiis facile monstrari potest. Etenim mucilagines *pene* omnes lubricæ sunt, idque non tantum quoad extimam superficiem, sed & intus & universam substantiam in qualibet earundem particula; adeo ut, secundum definitionem corporis similis, quælibet particula, ratione hujus qualitatis, sit similis toti, ideoque qualitas hæc interna est & similis, perque totam intimam subjecti substantiam diffusa. Similiter asperitas ejusmodi similis & interna observari potest in fructibus immaturis, per totam nempe eorum substantiam carnemque internam protensa. Adepta vero justâ maturitate, in locum jam dictæ asperitatis plerumque succedere solet lubricitas talis, qualem modo descripsimus. Notandum hic venit, corpora hæc interne seu similiter

Asperi-
tur ejus-
modi
lubrici-
tas.

64 *Glissonius de Rachitide.*

riter lubrica, si forte illinantur superficiebus corporum, alias asperis, lubricitatis quendam gradum, quamdiu adhærent, iis eatenus conciliare; similiter eadem intus assumpta, ut succos lubricos, mucilaginem althææ, &c. lubricitatem quandam internis corporis meatibus communicare; qui non tantum meatibus, cavitates internas spectantibus, sed plus minusve ipsi substantiæ partium corporis similari, quam ipsam quoque sanguis lubrico isto succo imprægnatus perluit.

Eamul-
tiplex
est.

Est autem hæc interna lubricitas multiplex. *Oleosa* seu *pinguis*, *Aquosa*, *Spirituo-*
sa, *Salina* & forte *terrestris*. *Oleosa* maxime conspicua est in pinguedine animalium, imprimis juniorum, & in oleis multis expressis, præsertim humidioribus & frigidioribus, ut & temperatis; quemadmodum cernere licet in oleis semin. papav. semin. pepon. 4. semin. frigid. maj. amygd. dulc. lini. & similibus. *Aquosa* nonnihil reperitur in ipsa aqua simplici, licet ob fluiditatem minus emineat: item evidentissime observatur hæc lubricitas in mucilagibus, &c. *Spirituo-*
sa forte nunquam sola occurrit, atqui cum aquosa mixta frequentissime, ut in spermatibus omnium fere animalium, & fructibus maturis. *Salina* quoque simplex rara est, quamvis eam sali tartari inesse quis contendat. *Salina* autem mixta frequens obvia est, ut in sapore & sale tartari cum aqueis & oleo-

sis soluto. *Terrestres* (etiam mixta) vix observatu digna est, nisi quatenus concurrat ad aliqualem fluidorum inspissationem, ut in luto argillaceo & terra fullonum soluta. Verum nos hic maxime respicimus Talem ad lubricitatem aquosam, ut quæ sola in lubricitatem in hoc affectu, de quo agimus, criminis rea esse potest. affectu occurrere.

Atque hæc in genere de lubricitate interna seu simili sufficiant. Inquirendum jam porro restat, utrum partes, primo in hoc morbo affectæ, interna seu simili lubricitate aquosa ultra debitam proportionem afficiantur. Et primo quidem videtur omnino verisimile, adesse talem nimiam lubricitatem in partibus dictis, quod humiditas in iis nimium abundet, quæ lubricitati dictæ semper favet, sive cum calore sive cum frigore jungatur. Norunt omnes, spermata animalium quanto magis humida sunt, quam animalia ex iis producta, tanto quoque magis esse lubrica: similiter carnes animalium iuniorum quam seniorum magis esse lubricas. Cum itaque adeo intime connectantur humiditas atque huius generis lubricitas; cum etiam in partibus primo affectis manifestum sit, nimiam adesse humiditatem, facile certe concedi potest in iisdem partibus lubricitatem una nimium abundare. Atque ad hoc non parum facit torpor spirituum in hisce partibus. Etenim spiritus ubi exaltantur nonnihil acrimoniæ & asperitatis

peritatis contrahunt, ut cernere licet, ex collatione musti cum vino vinoso veteri aut cum spiritu vini vel aqua vitæ. Musti quippe spiritus vere dici possunt torpidi ac sopiti, si conferantur cum spiritibus vini veteris; & quanto sunt torpidiores, tanto quoque plus lubricitatis, tantoque minus acrimoniæ ac asperitatis in se continent. Unde patet, torporem illum spirituum in partibus primo affectis favere etiam nimix lubricitati: Torpor enim spirituum in dictis partibus ejusdem fere gradus est cum torpore spirituum in musto. Et quia in partibus primo affectis spiritus deficiunt, patet hanc lubricitatem esse nimis aqueam lubricitatem. Porro laxitas, flacciditas, & mollieties, huc insuper conspire videntur. Nam fructus immaturi ut duri sunt, ita dum maturescunt, molliores evadunt, simulque lubricitatem internam acquirunt, similiter relaxantibus balneis laxantur partes, & una magis lubricæ evadunt. Item lubrica intus assumpta, ut mucilago althææ, &c. non laxant modo partes, sed & meatus lubricant, unde in calculo cum successu propinantur. Præterea hæc partium primo affectarum lubricitas multum confirmari videtur eo, quod in hisce post mortem dissectis manifesta lubricitas intus tactu deprehendatur, atque ex iis compressis mucilagineus quidam cruor intus eas oblinens digitis emungatur. Tacemus quod cutis externa

ut plurimum in hoc affectu lubrica, raro aspera ad tactum occurrat. Notatu saltem dignum est, nimis lubrica medicamenta, seu exterius admoveantur, seu interius assumantur, plus damni quam emolumenti in hoc affectu adferre solere. Atque ita absolvimus priorem quæstionem de modo, quo tonus partium in hoc affectu vitatur. Sequitur altera ventilanda.

Eam esse partem essentiae hujus morbi.

An Tonus eo modo, quo dictum fuit, vitiatum sit pars essentiae hujus morbi?

Supponimus hic quod quicquid in corpore vitiatum reperitur, sit vel causa morbifica, vel symptoma, vel morbus ipse; adeoque hic morbus vel simplex, vel compositus, vel compositi pars aliqua, eaque vel primaria vel secundaria.

I. Dicimus tonum vitiatum, supra propositum, non esse proprie morbi causam. Atque hoc vix indiget probatione. Tonus enim dictus est constitutio præter naturam in ipsis partibus radicata, qua ratione evidentissime à causa morbifica proprie dicta distinguitur. Licet enim morbus alius alterius causa esse possit, non tamen vel tunc, proprie appellatur causa morbifica, sed morbus primarius, alterque, quem producit, secundarius. At vero ubi uterque in unum morbum totalem coalescit, prior erit pars essentiae primaria, posterior vero pars essentiae secundaria.

Non causam

Non
sym-
ptoma

II. Afferimus tonum partium descriptum non esse merum symptoma. Neque enim is sub excretis & retentis, neque sub actione læsa, neque sub qualitate aliqua mutata, non lædente actione, comprehenditur potest. 1. Tonus vitiatum non contineri sub excretis & retentis, vel sub actione læsa, eadem opera probari potest hac ratione, quod illa symptomatum generane constitutiones quidem corporis sint; at dictus tonus vitiatum extra controversiam est constitutio præter naturam mutata, quemadmodum supra liquido demonstravimus. 2. Quod tonus, dicto modo vitiatum, non contineatur sub qualitate mutata non lædente actionem, adeo evidens est, ut probatione non egeat. Nam laxitas & flacciditas motum partium lædit, & lubricitas nimia debitæ irritationi vitalium spirituum impedimento est, ut postea patebit.

Objici potest, quasdam nudas qualitates mutatas, quæ in genere symptomatum continentur, posse etiam actiones lædere; ut color mutatus in cuticula ingratum aspectum intuenti præbet, adeoque deformitatem & defectum debitæ pulchritudinis parit.

Respondemus, colorem mutatum cuticulæ, quatenus pulchritudinem ejus (quæ propria cuticulæ actio est) vitiat, in rigore sub notione morbi (in lata acceptione) cadere. Verum cum actio hæc cuticulæ sit
tantum

tantum objectiva & ad extra, & cum is color mutatus nullam actionem internam istiusque individui lædat, medici, qui in morbi definitione ad actiones internas ejusdemque individui tantum respiciunt, eum è classe morborum solent excludere. Vel si contingat, colorem partis vitiatum alicubi lædere actionem internam (quod in sola cornea evenire compertum) omnino eum pro morbo cordatiores habent, licet forte secundario. Quare, ut in viam, à qua paullulum digressi sumus, redeamus, cum tonus vitiatum lædat, ut diximus, actiones internas, non pertinet proprie ad istam speciem symptomatis, quæ qualitatæ mutatae nomine appellari solet.

III. Dicimus tonum hunc vitiatum, cum nec causa sit morbifica, nec symptoma, & tamen sit quid præter naturam, necessario esse morbum ipsum. Porro idem confirmatur manifeste ex ipsa morbi definitione. Est enim tonus hic vitiatum constitutio præter naturam, actionem internam lædens primo seu immediate; est ergo morbus. Cui enim competit definitio, ei & competit definitum. Quod sit constitutio præter naturam, liquet eo, quod solidis corporis partibus inhæreat. Quod idem quoque actionem internam lædat, ex eo patet, quod datis sola laxitate, flacciditate, & lubricitate partium ultra modum, mox nulla alia accedente causa debilitetur agilitas, vigorque corporis respectu

respectu motus, segnitieque quædam in spirituum vitalium irritatione emergat. In agilitate res est manifesta, cum corpora firma atque tensa cæteris paribus agilia sint, & e contra in segnitie quoque irritationis idem evenire, postea suo loco videbimus, si quidem impræsentiarum nihil aliud allaboramus probare, quam tonum vitiatum in hoc affectu esse morbum.

IV. Dicimus Tonum hunc vitiatum in præsentia affectu non esse morbum quendam simplicem, seorsim & per se existentem, sed ita esse cum essentia primaria in iisdem partibus conjunctum atque compositum, ut tota essentia morbi (de quo agimus) ex pluribus morbis (in se quidem, si separatim considerentur, simplicibus) unitis dicatur conflare, adeoque tonum vitiatum esse tantum partem totius affectus. Atque hoc non alia indiget probatione, quam quod in iisdem plane partibus essentia prima superius proposita, dictusque tonus vitiatus comperiantur. Morbus enim compositus is proprie dicitur, qui ex pluribus simplicibus in eadem parte conjunctis conflatur.

V. Afferimus, Tonum vitiatum non modo esse partem totius essentia, sed talem esse partem quæ nonnihil dependet à primaria essentia, adeoque esse partem essentia secundaria.

Priusquam procedamus ad hujus propositionis

tionis probationem, duo concessa præmittenda sunt.

Concedimus 1. Tonum dictum, in aliis forte casibus, ab aliis etiam causis & immediate vitari posse, licet id non eveniat in præsentī morbo. Nam tonus partium insitus laxari potest, primario in constitutione animali, idque subito, ut in Paralyfi videre licet. Tensitas enim naturalis (& non tantum animalis) membri paralytici laxatur, & quidem subito citraque notabilem alicujus partis primariæ essentiae prædictæ interventum. Similiter in Lipothymia laxitas omnibus partibus & languor subito contingit. In neutro casu possumus laxitatis causam referre ad frigidam ac humidam intemperiem constitutionis insitæ, cum illa non adeo subito tam insigniter immutari possit. Quod illi (ut hoc obiter moneamus) considerent, qui qualitates hæc communes semper secundas, & à solis primis dependentes, esse volunt. Imo e contra in isto casu observent frigidam ac humidam intemperiem laxitatem eam subito introductam paulatim postea consequi. Porro quod ad flacciditatem partium attinet (quæ subsiditiam respicit qua differt flacciditas à laxitate, ut latius supra ostendimus) ea immediate produci potest à largis evacuationibus, ut fluxu alvi, sudoribus, similibusque supra modum profusis, nondum insigniter immutato temperamento, quamvis non diffiteamur

sitemur hoc facile & ut plurimum confē-
qui. Tandem lubricitas interna manifeste
à frigiditate separari potest, licet difficul-
ter ab humiditate.

Concedimus II. in præsentī morbo ne
quidem omnimode Tonum vitiatum de-
pendere ab essentia prima data, neque om-
ni ex parte eidem subordinari. Nam I.
qualitates toni hic vitiati non nihil etiam
debent communibus causis, scilicet tum
sibi, tum primæ essentiæ datæ communi-
bus. Nam humectantia nimium, una ea-
demque opera & humiditatem nimiam,
& laxitatem producere apta nata sunt. Si-
militer ab evacuationibus nimis inopia
spirituum & simul flacciditas emergunt.
Item à nimium lubricis seu extra applica-
tis seu intro assumptis; aut utrisque, in-
terna lubricitas simul cum intemperie hu-
mida intenditur. Tanta enim concatena-
tio est totius essentiæ hætenus propositæ
cum communibus causis, ut vix quid-
quam intendat primam essentiam morbi,
qui simul plus minus influat in tonum vi-
tium.

His concessis, dicimus nihilominus in
præsentī affectu maximam esse dependen-
tiam toni vitiati ab essentia prima hujus
morbi superius data; quo solo respectu,
tonum vitiatum ad essentiam secundariam
hic retulimus. Si cui placeat contendere,
tonum dictum alio respectu clarius ad es-
sentiam secundariam esse rejiciendum,
quod

quod putet primariam essentiam cujusvis morbi similem necessario & semper fundari in solis primis qualitatibus ; aut quod opinetur qualitates , in quibus tonus consistit , esse perpetuo secundas , easque primas solas (ut umbra solet solem) consequi ; sciat is nos hic de industria quaestiones hasce declinasse , ne in enormem digressionem devolveremur.

Restat igitur solum probandum magnam esse dependentiam toni vitiati à primis huius morbi essentia ; Idque per partes satagemus. Incipiemus à laxitate. Concessimus equidem laxitatem interdum sub bito posse produci , atque in eo casu humida intemperiem saepius eam consequi , nempe ubi laxitas primario dependet à vitio constitutionis aut animalis aut vitalis ; in praesenti tamen affectu cum nec constitutio animalis nec vitalis primo afficiantur , necesse est , eam ab aliis causis promanare. Porro , ea quidem est conditio laxitatis ac tensitatis , ut subitis alterationibus obnoxiae sint. Fila enim barbiti in momento ferè tendi , iterumque laxari possunt ; idem quoque fibris partium à nonnullis causis accidit. Verum in hoc morbo laxitas gradatim ac sensim obrepit ; oportet itaque hic eam à causa aliqua sensim ac gradatim aucta oriri , regi , ac modificari. Etsi ergo modo concessum fuerit , laxitatem nonnihil debere communibus morbi causis ; regitur tamen ac modificatur ejus

D

augmen-

augmentum potissimum à primaria hujus affectus essentia. Nam humectantia licet una laxent, vix tamen amplius laxant quam humectant, siquidem maxima ex parte humectando laxant. Cum itaque communes causæ hujus morbi, potissimum mediante essentia morbi prima, in Tonum influant, & cum neque constitutio animalis neque vitalis hic causæ vicem sustineant, recte inferre licet, laxitatem toni maxime dependere à prima essentia hujus morbi. Id ulterius confirmatur, quod in humida intemperie ex se insit tendentia quædam corporis ad diffluendum, adeoque ab ea necesse est laxari fibras partium; præterea defectus spirituum, eorundemque torpor, vigorem partis minuendo, ejus tonum remissiorem efficiunt. Concludamus ergo in hoc affectu laxitatem morbosam maxime dependere à primaria morbi essentia. Quod ad flacciditatem attingit, quatenus comprehendit laxitatem, ab iisdem causis oritur quibus laxitas: quatenus vero ulterius subsidentiam quandam & inanitionem includit, evidenter dependet à defectu & torpore spirituum insitiorum; quorum copia & vigore auctis flaccescens membrum facile redditur turgidulum. Interim non negamus quin simul ista subsidentia ex parte dependeat ab extenuatione & atrophia partium.

Denique, quomodo lubricitas à causis
hisce

hisce proveniat, satis ex superius dictis manifestum redditur.

Ut tandem huic rei finem imponamus, observare licet in ulteriorem confirmationem eorum quæ jam diximus, eam esse toni morborum dependentiam ab essentia prima data, ut pari fere passu per totum morbi decursum simul intendatur ac remittantur. Etenim in principio Pueri, hoc morbo laborantes, tantum tardius incedunt, dum parum adhuc laxatus est partium tonus; in progressu vix pedibus aut segniter admodum se committunt; deinde sedentes solum, aut gestati ludunt; postea vix erecti sedent, demum, morbo jam ad summum gradum pertingente, debile collum vix sustinet capitis onus, ut sepe ante obitum cernere licet; quæ omnia ut essentiam morbi primariam gradatim auctam, ita & una toni vitia pari passu intensa attestantur. Atque ita hisce omnibus recte perpensis, referimus tonum vitiatum ad essentiam hujus morbi, non primariam sed secundariam, & per consequens concludimus, quod quidem erat in quaestione, tonum illum morbosum esse partem essentiae hujus morbi secundariam.

C A P. VIII.

Essentia secundaria hujus morbi in constitutione vitali.

Supra proposuimus illam partem essentiae secundariae hujus morbi, quae fundatur in constitutione naturali insita, quatenus comprehendit qualitates communes: adhuc restant ejusdem vitia organica, ut & continuitatis, si quae talia reperiantur, examinanda. Verum cum nulla vitia continuitatis propria in hoc affectu occurrant, & cum vitia organica partim ab essentia supra data, partim à vitali constitutione laesa dependeant, videtur jam proximo loco accedendum ad ipsa vitia constitutionis vitalis.

Constitutio vitalis commode dirimitur in *originalem* seu illam quae influit, & *participatam* seu illam quae influxu produ-
 Constitutio-
 tionis
 vitalis
 divisio.
 citur.

Constitutionis vitalis originalis subjectum sunt ipsi spiritus in sanguine arterioso excitati. Dices cor potius videri esse subjectum hujus constitutionis. Atqui aliter se res habet. Ipsum enim cor per arterias coronarias recipit vitales spiritus cum sanguine arterioso è sinistro suo ventriculo delatos, absurdum autem est statuere cordis parietes esse primum subjectum caloris
 Prima
 ejus
 species
 hujus-
 que sub-
 jectum.
 vitalis,

vitalis, & interim illas eundem ab arteriis accipere. Dicendum ergo solidam substantiam cordis esse quidem primum præcipuumque subjectum suæ constitutionis naturalis & insitæ; sed cum ipsa recipiat vitales spiritus (ut dictum.) non potest censi subjectum primum constitutionis vitalis, quæ per istos spiritus ei imprimitur, diutiusque non permanet, quam cordis substantia spiritibus vitalibus perfunditur. Neque enim ullibi absque spiritu vitali subsistere potest vita. Quare substantia cordis eatenus de vitali constitutione participat, quatenus alluitur spiritibus vitalibus; & per consequens constitutio illa in cordis substantia non est originalis & influens, sed participata seu ex influxu producta. Hoc etiam eo confirmatur, quod vitalis calor sanguinis in cavitatibus seu ventriculis cordis (qui calor pars saltem est constitutionis vitalis, longe intensior ac major est, quam in ipsis parietibus cordis; ut quivis in vivis animalium dissectionibus, vulnerato cordis ventriculo immissoque mox digito, observare epotest. Longe enim auctiorem calorem sentiet in sanguine, quam in ipsa ventriculi substantia quomodocunque tractata. Adhæc constitutio vitalis quid transiens est, & in ipso motu ac fieri consistit; in spiritibus ergo mobilibus & evanescentibus (quales sunt vitales in sanguine arterioso contenti) radicatur. Etenim abscisso aliquo membro

in momento fere extinguitur vita, & per consequens vitalis constitutio; naturalis autem (ut supra monuimus) aliquandiu (licet non ita exaltata, quemadmodum ubi vitalis superest) post mortem permanet. Et tollitur quidem subito vita vitalisque constitutio in prædicto casu non à causa aliqua positiva contraria, sed à pura puta privatione causæ conservantis ac continentis. Hoc confirmatur evidentissime, quod subito intendatur, remittatur, & alteretur constitutio vitalis in omnibus partibus pro modulo constitutionis vitalis excitatæ in ventriculis cordis. Sic in Lipothymia, deficiente corde, subito vita partium languet; ast ubi per spiritum aliquem cardiacum ventriculi cordis spiritibus aliquantum repleti sunt, mox vitalem constitutionem in omnibus partibus subito nonnihil reparari cernimus. In suppressione anhelitus subita mors sequitur intercepto torrente vitalis sanguinis à dextro ad sinistrum ventriculum. In venæ sectione, aut alia aliqua sanguinis nimia profusione, ex solo defectu spirituum vitalium Lipothymia contingit. Cum itaque constitutio vitalis in quibusvis partibus solidis sit transiens & fugitiva, & cum ea dependeat à proportionem spirituum vitalium in eas à ventriculis cordis influentium, recte inferre licet, eam in solidis partibus non esse originalem sed participatam. Verum in ipsis spiritibus vitalibus, quorum ministerio

sterio vitalis constitutio universis partibus impertitur, oportet sit originalis: nullum enim aliud originale ejus subjectum in corpore invenire est.

Concedimus tamen, solidam substantiam cordis per suam constitutionem naturalem (vitali præsertim irrigatam) esse adjuvantem causam excitationis vitalium spirituum in sanguine ventriculis suis concluso, licet non sit primum subjectum ejusdem vitalis constitutionis, quemadmodum modo abunde probavimus. Atque hæc impræsentiarum in genere sufficiant de utraque vitali constitutione, originali & participata, & ad probandum illam proprie spiritibus vitalibus, hanc solidis partibus ut immediatis subjectis inhærentiæ esse attribuendam. Examinanda jam restant tria vitiorum genera, ad hanc constitutionem pertinentia: quorum duo priora spectant originalem, tertium spectat participatam. Primum vitium ad generationem vitalium spirituum; secundum ad eorum distributionem; tertium ad participationem constitutionis vitalis pertinet. De quibus ordine proposito inquiremus.

CAP. IX.

*Vitiata generatio spirituum vitalium
in hoc morbo; & an id vitium sit pars ejus
essentiae secundaria?*

Vitales spiritus primo excitantur
seu generantur intra ventriculos
cordis, nempe in ipsa massa san-
guinis, & proprie sanguinem arteriosum
a venoso discriminant. Foventur autem &
conservantur jam geniti intra cavitates ar-
teriarum, dum in habitum partium distri-
buuntur. Imo non tantum in arteriis
foventur, verum & in illis recte dispositis
forte nonnulli novi (quamvis minus effi-
caciter quam in corde ipso) excitantur.

Hoc Præmonito.

Statuimus primo, in ipsa substantia cor-
dis nullum occurrere vitium generationi
spirituum vitalium repugnans, quod pro-
prie pars sit essentiae vel secundariae hujus
morbi. Nam cor ipsum ex parte sui recte
in hoc morbo suo officio fungitur, & si
quid imperfectum accadat in generatione
spirituum vitalium, non cordi proprie,
sed ineptitudini materiae, ad formam spiri-
tuum vitalium subeundam, adscribendum
est. Quemadmodum nempe ingestus cibus,
si crudior sit quam par est, frustrare potest
per-

perfectionem coctionis , sano alioquin existente ventriculo , ita & ineptus sanguis, ad cordis ventriculos delatus, actionem cordis, ut ut ex se integram, quoad effectum tamen & opus imperfectam reddere potest ; in quo casu vitium non cordi ipsi , at materiae indispositioni jure meritoque attribuere solemus. Dicas , Febrim cum hoc morbo aliquando complicari ; & tum quidem ipsum cor inepte vitales spiritus generare. Verum febris illa morbus est diversi generis , nulloque modo aut totum aut pars essentiae hujus.

II. Dicimus, Arterias minores, in partes primario affectas insertas , re ipsa nonnihil ex vicinia & contactu ab iis refrigerari & torpore affici , adeoque spiritus vitales, in se contentos , inepte conservare , unde eorum constitutio vitalis nonnihil imperfecta redditur , priusquam in partes ipsas effunduntur. Atque hoc Arteriolarum vitium bono jure ad vitalium spirituum generationem adscribi videtur. Etsi enim non sit arteriarum munus spiritus vitales secundum primariam vocis sensum generare ; eo ipso tamen quod jam genitos conservare teneantur , tali nimirum conservatione , quae continuatam quandam eorundem generationem quodammodo includit , earum vitia hoc respectu ad vitalium spirituum generationem recte referri possunt. Nam vitalis constitutio (ut supra ostendimus) affectio quaedam transiens

est, quæ, dum durat, est quodammodo in continuo fieri, quæque instar flammæ, ubi continua ejus reparatio suppressa est, subito extinguitur. Propterea sunt Arteriæ, quasi cor continuatum, omnibus corporis partibus, quibus spiritus contentos effundunt; & quæcunque spirituum vitia, ante eorum in habitum partium effusionem, accidunt, cum ea necessario ad originalem constitutionem vitalem spectent, neque alioquin ad spirituum distributionem adscribi possint, ad ipsam eorundem generationem referenda sunt, generationem scilicet quasi continuatam in arteriis, qua continue à momentanea extinctione præservantur.

Porro hoc vitium vitalium spirituum est constitutio vitalis & originalis læsa, & cum sit quid præter naturam, actionem primo lædens, à quo emanat constitutio participata similiter læsa, cumque dependeat mere ab essentia primaria superius dicta & in iisdem partibus complicetur, pars erit essentiæ secundariæ hujus morbi.

III. Dicimus, materiam vitalium spirituum, viz. sanguinem venosum suis spiritibus naturalibus imprægnatum, in circuitu redeuntum à partibus primo affectis versus cor, nonnihil ab iis ineptum reddi, ad formam vitalis spiritus admittendam. Etenim necesse est sanguinem, dum partes intemperie frigida, penuria ac torpore spirituum insitorum laborantes transit, afficiatur

afficiatur quoque inde aliquali frigidityte, torpore, & forte crassitie ac visciditate ultra debitum naturæ gradum. Nam quemadmodum sanguis suas qualitates partibus, quas permeat, nonnihil imprimit; ita vice versa partes ipsæ suas quoque sanguini transfluenti quantum possunt imperiunt. Sed & hic una concedendum est impressam hanc à partibus primo affectis indispositionem (præsertim ubi levior est) in reditu ad partes internas, priusquam cordis ventriculos attingat, à calore earum multum corrigi, & interdum omnino superari; vel si quid supersit istiusmodi contracti vitii, aboletur id fere semper in totum longitudine itineris ante sanguinis reditum ad sinistrum cordis ventriculum, dum per dextrum & parenchyma Pulmonum delabitur. Hoc etiam vel hinc confirmatur, quod si persisteret indispositio ista, donec sanguis ad sinistrum ventriculum rediret, tota massa sanguinis arteriosi crudior & imperfectior foret; & cum ab Aorta ad omnes partes sanguis hic imperfectis spiritibus vitalibus refertus transmitteretur, omnes partes corporis plus minus afficeret, quod rarissime in hoc morbo observatum. Caput enim multaque viscera, utcumque ex his aliqua solito majora reperiantur, spiritu tamen vitali integro irrigari videntur. Sed etsi, ut diximus, levior sanguinis indispositio corrigatur ante reditum in dextrum

84 *Glissonius de Rachitide.*

ventriculum, ubi tamen gravius vitium ei inuritur, non plane ex omni parte superari potest, unde Pulmones in hoc morbo sæpius gravissimis malis affliguntur: enimvero, cum sanguis minus spirituosus adeoque minus permeabilis, frigidiorque ac crassior aut viscidior, continue per Pulmones trajicitur, vix fieri potest, quin is tractu temporis debiliores Pulmonum partes plus minus inficiat & obstruat, unde difficilis respiratio, tussis pertinax, tumores duri, inflammationes, abscessus, phthisis, proveniunt; febres quoque tum erraticæ tum hæcticæ hinc ortum suum ducere possunt. Verum, cum labes ista à partibus primo affectis repente introducatur, credibile est eam (et si pulmones sæpe, ut diximus, ab ea afficiantur) antequam sanguis ad ventriculum sinistrum pertingat, plerumque superari. Atque hinc ratio reddi potest, cur caput partesque vicinæ satis floridæ conspiciantur, quod nempe in illis neque naturalis neque vitalis constitutio sensibilibiter læsa sit, cum spiritus vitales perfecti in sinistro ventriculo geniti & ab eo distributi floridum istum colorem in facie excitent; cum è contra pulmones sæpe supradictis vitiis laborent, nondum superato sanguinis vitio, quod antequam dextrum ventriculum & venam arteriosam subeat, secum attulit.

Porro imperfecta hæc productio vitalium spirituum, in dextro ventriculo cordis

dis, ob sanguinis venosi affluentis crudelitatem, pertinet omnino ad essentiam secundariam hujus morbi, ejusque pars est censenda. Nam est constitutio vitalis vitiata, à qua in Pulmonibus actiones læduntur, & dependet plane ac omnimodo ab essentia primaria data, neque interim subsistit in solida cordis substantia, ut eo nomine novi morbi nomen mereatur.

Hic obiter notamus, Practicos, in curatione hujus affectus, semper remediis suis admiscere illa quæ Pulmonibus prospiciant; nec præter rationem; cum è modo dictis liqueat, quanto in periculo continue id viscus versetur. Atque hæc sufficiant de vitiis in generatione vitalium spirituum; sequuntur jam vitia distributionis eorundem.

C A P. X.

Vitiata distributio vitalium spirituum in hoc affectu; & an sit pars essentia ejus secundaria?

Vitiata hæc distributio videtur in tribus consistere; nempe in ejus *Im-* Vitia
minutione, tarditate, & inequali- distri-
tate. *Distributio sanguinis & spirituum im-* butio-
minuta, ut & tarda, in una aliqua parte nis tria.
(& forte in omnibus primo affectis) de-
prehendi potest; *inequalitas* vero in una
aliqua

aliqua observari minime potest, cum ea resultet ex collatione variae velocitatis ac tarditatis, magnitudinis ac parvitatís torrentis sanguinis respectu aliarum atque aliarum partium. *Imminutio ac tarditas distributionis*, cum ab iisdem fere causis in presenti morbo dependeant, simul tractari possunt, & cum istae differentiae simpliciores sint inaequalitate, earum tractatio merito praemittenda videtur.

Circui-
tum
sanguinis non
esse difficilem
in hoc morbo.

Primo autem concedendum est, transitum sanguinis per partes primo affectas non admodum difficilem esse in hoc affectu. Licet enim frigida intemperies, inopia ac torpor spirituum, videantur difficulter admittere sanguinis transitum per partes istis qualitatibus affectas; revera tamen aliae qualitates conjunctae; puta humiditas, laxitas, flacciditas, mollities ac interna lubricitas, tantum ad minimum possunt ad facilitandam, quantum praedictae ad impediendam, ejus permeationem. Imo, si justa instituatür aestimatio, forte plus possunt. Verum id hic non asserimus, majorem solum transitus difficultatem pernegamus. Enimvero, si libeat componere corpora mollia cum duris, laxa cum strictis, humida cum siccis, lubrica cum asperis, facile in illis percipere licet, circulationem sanguinis longe esse expeditiorem quam in istis. Atque hoc manifestum est in junioribus animalibus, in quibus priores dominantur qualitates. In recens-

natis, licet cor tenellum sit, arteriæ minus firmæ, virtus pulsifica adhuc imbecillis, circuitus nihilominus sanguinis prompte & facile exercetur; quæ in senioribus non sine validiori pulsu nixuque cordis & arteriarum peragitur. Deinde, ex Hippocratis & Galeni sententia, puerorum corpora maxime sunt permeabilia, ob humiditatem scilicet, laxitatem & mollitiem. Præterea, si attendamus ad formationem pulli intra ovum, res reddetur oppido manifesta. Post paucos ab incubatione dies, cor pulli evidenter pulsare cernitur, sanguinisque sui circuitum inchoare. Quod si tunc temporis consideremus fragilitatem ipsius cordis, & quam infirme ejus partes inter se cohæreant, dum interim circulationem sanguinis suo modo peragit, necesse est concedamus, in ista informi massa humiditatem, mollitiem, internamque lubricitatem motum istum facilitare. Obijciat forte aliquis, in modo citatis casibus libertatem & promptitudinem circulationis sanguinis, non tam ab humiditate, mollitie & lubricitate, quam à spirituum infisorum copia dependere. Nam in cachexia, morbo virgineo, hydrope, carnes satis molles sunt, humidæ & forte lubricæ, cum interim circuitus sanguinis satis difficilis sit. Respondemus, revera illa corpora, quæ ex copia spirituum infisorum tenera & mollia redduntur, aptius cæteris paribus circulationem sanguinis admittere.

Verum

Verum non simpliciter verum est, corpora magis spirituosa semper faciliorem circuitum sanguinis obtinere. In Piscibus enim sanguis longe facilius circuitum suum obit quam in animalibus terrestribus, ut liquet ex tenera & fragili constitutione eorum cordis & arteriarum; Ii tamen minori copia spirituum insitorum gaudent. At quia perpetuo in aquis degunt, humidiores ac magis lubricæ sunt eorum carnes. Unde evidentissime patet, quanti momenti ad circuitum sanguinis facilitandum sit interna lubricitas & humiditas. Porro quod attinet ad cachexia & morbo virgineo laborantes, concedimus quidem in iis circuitum esse difficilem; non tamen solum ob defectum spirituum insitorum, sed & ob pertinaces obstructions in universo corpore existentes. Quare concludendum videtur, non obstante frigida intemperie, inopia, ac torpore spirituum, quæ ad difficultatem circuitus faciunt, modum tamen ei ab humiditate, mollitie ac lubricitate interna adeo imponi, ut ad justam, si non nimiam, facilitatem circulatio sanguinis reducatur. Sed si tanti momenti sint humiditas, interna lubricitas & mollities ad facilitandum sanguinis circuitum, videtur certe distributio ejus per partes affectas celerior, non tardior expectanda. Respondetur facilitatem transitus sanguinis non opponi tarditati motus, aut parvitati ductus; Potest enim motus facilis

lis simul tardus esse, & in ductu quoque parvo. Verum facilitas hic directe opponitur difficultati, sive luctæ & labori, qui in hoc casu, si circuitus esset difficilis, accideret arteriæ, dum sanguis permeat. Quod autem arteriæ in partes primo affectas parum laboris in sui sanguinis circuitu exequendo subeant, paulo post demonstrabitur; hic tantum asserimus facilitatem transitus sanguinis non satis arguere vel motus celeritatem, vel ductus amplitudinem. Enimvero duæ potissimum ^{Duæ} causæ concurrunt ad accelerandum decur- ^{causæ} sum sanguinis per habitum partium. Al- ^{celeri-}tera est aptitudo partis recipientis, sive ^{tatis} ejus per quam sanguis permeare debet, at- ^{circui-}que hæc causa mere passiva est & ignava; ^{tus san-} altera est impulsus tum cordis & arteriæ, ^{guinis.} tum ipsius sanguinis arteriosi se expandere annitentis. Hæc causa activa est ac vegeta; cessante quippe hoc impulsu, distributio sanguinis mox omnino cessaverit, utcunque alias supponatur transitus facillimus. Patet ergo impulsus hunc esse principem atque activam causam tum celeritatis ac tarditatis, tum quantitatis distributionis sanguinis. Quapropter causæ illæ, quæ impulsus hunc quovis modo aut promovere aut retundere queunt, accuratius hic veniunt examinandæ: ab his enim dignoscere licebit, utrum reipsa distributio sanguinis in partibus primo affectis sit parcius aut tardior debito.

Quatuor
causæ
impel-
lentes
sanguinem.

Ad incitationem impulsus dicti hæ causæ potissimum concurrunt. 1. *Copia & activitas vitalium spirituum in sanguine contentorum.* 2. *Cordis integra virtus.* 3. *Arteriarum robur, calor, & magnitudo debita.* 4. *Irritatio tum cordis tum arteriarum sive extrinsecus sive intrinsecus facta.* Has ordine percurramus, ut, qualiter se in præsentī affectu habeant, innotescat.

Prima.

I. Quod ad *copiam & activitatem vitalium spirituum*, attinet, supra monstravimus in hoc morbo frequenter excitari spiritus vitales imperfectos in dextro ventriculo cordis: cum ergo sanguis hisce imperfectis spiritibus imbutus in pulmones impellendus sit, necesse est distributio illic ob defectum activitatis spirituum aliquantum ignavior ac parciore sit. Deinde cum sanguis vitalis, ut supra quoque monstravimus, in arteriis, quæ in partibus primo affectis terminantur, nonnihil refrigeretur, necesse est transitum ejus per dictas partes segniorem quoque esse & minutiozem.

Secunda.

II. *Virtus cordis*, nisi forte per accidens ex complicatione alius morbi, vix solet in hoc morbo observari læsa.

Tertia.

III. *Arterias* quod attinet, non possumus defectum notabilem in earum *robore* accusare. Atqui in *calore* tum *magnitudine* earum manifeste occurrit vitium. 1. in *calore*. Arteriæ in partes primo affectas insertæ, necessario ab illarum intemperie frigida,

frigida, simili quoque intemperie nonnihil afficiuntur. Nam cum intemperies partium primo affectarum activa sit diuque permanens, fieri non potest, quin plus minus conformem qualitatem in partes adeo vicine connexas introducat. Etenim agentia naturalia corpora, quæque intra sphaeram suæ activitatis posita maximeque illa quæ proxima sunt, assimilare satagunt. Si quis autem ambigat, an ista arteriarum frigiditas retardare ac imminuere possit sanguinis per partes primo affectas decursum, consideret frigiditatem ex se inimicam esse cuivis motui. Frigoris quippe sua natura est sedare impetus, densare, ignaviam, somnolentiam, stuporem ac immobilitatem inferre, atque ubi intensior est, congelare ac mortificare partes. Necesse est ergo remoram injiciat torrenti sanguini per partes ea qualitate affectas transeunti. Præterea observavimus sæpius in venæ sectione frigente membro sanguinem tardius ac parcius effluxisse; calefacto vero eo, aut frictione alioque motu aut medio excitato pulsu sanguinem liberalius egressum esse. Adhæc frigida admota manifeste conferunt ad sistendum sanguinem è quacunque parte præternaturaliter erumpentem, ut è contra calida neundem proritant.

Objici potest ab externo frigore sæpe intendi pulsum; ut ex contrectatione nivium videmus non modo pulsum, sed
&

& calorem auctum in manibus tractantium.

Respondemus, frigida per se semper morari transitum sanguinis per habitum partium; ex accidente vero si quæ tandem provocent (quod in dicto casu contingit) arteriarum pulsus, ad fortiores ictus instituendos, posse circuitum sanguinis eatenus intendere. Verum in præsentī morbo id nullatenus contingit. Quippe, (ut supra ostendimus) circuitus sanguinis in hoc affectu, utcunque imminuatur aut retardetur, manet satis facilis & expedita, neque inde ulla irritatio pulsus exsurgit, ut paulo post clarius videbimus. II. In magnitudine arteriarum defectus quidam notatur. Nam cum ex modo dictis liqueat arterias ad partes affectas delatas nonnihil frigidiores fieri debito, facile credere licet, eas simul graciliores reddi; sic in membro quovis refrigerato cernimus venas & arterias solito esse exiliores: & negari non potest actuale frigus semper coarctare vasa. Sed & plus quam probabile est, potentialem quoque frigiditatem (qualis forte potius dicatur esse illa quæ est intemperiei insitæ) venas & arterias exiliores reddere. Sic videmus frigidas complexiones, tum frigidas & humidas, minores venas ac arterias obtinere quam calidas. Obesa corpora, foeminae, pueri strictiora vasa quam macilenta, viri, adulti, possident. Præterea calor ipse expansiva
qualitas

qualitas est, ut ampliora, frigus contra-
ctiva est, ut angustiora vasa præstat. De-
nique observavit è nobis aliquis in hoc ip-
so affectu se aliquoties deprehendisse, in
dissectis post mortem, venas ac arterias ad
partes quidem primo affectas tendentes
graciliores debito; verum arterias caroti-
des & venas jugulares impropportionate
ampliatas: & credibile est hoc perpetuo
observari potuisse, si in mentem dissecan-
tium hoc ipsum attentius contemplari ve-
nisset. Sed hoc non præfracte asserimus,
ast ulteriori inquisitioni relinquimus. In-
terim cum ex dictis satis pateat circuitum
sanguinis in partibus primo affectis esse
imminutum, consentaneum quoque ra-
tioni est, vasa quoque earum esse angustio-
ra. Et cum sinister ventriculus cordis in
Aortam tantam effundat quantitatem,
quæ omnibus partibus sufficiat, cumque
tot partes primo affectæ diminute istum
sanguinem absorbeant, credibile est per
alias partes & nominatim per caput ac he-
par liberalius solito eum distribui, adeo-
que vasa harum partium nonnihil dilatari
& ampliari: Circa sanguinis, in hoc affe-
ctu, imminutum circuitum, hoc unicum
experimentum addimus. Injecta ligatura
sive in brachio, sive in cruribus puelli hoc
morbo graviter afflicti, non ita expedite
venæ ultra ligaturam intumuerunt, neque
habitus partis sanguine satur ita turgidu-
lus & coloratus illic apparuit ac in sanis
solet

solet fieri. Unde manifeste liquet inferendum esse sanguinis transitum per istas partes esse ignoviolem ac minorem debito. Ut fluvius, aggere stipatus, citius aut serius inundat ripam pro varia velocitate ac magnitudine torrentis ; ita hic quoque contingit. Reditus sanguinis per venas ad interiora vi ligaturæ sistitur ; quod si his rapidus esset, brevi repleret venas & habitum partium ultra ligaturam, quemadmodum alias in sanis accidere videmus : cum autem segniter admodum ac tarde eas repleat in hoc affectu, statuendum est omnino, circulationem sanguinis in istis partibus imminutam esse ac tardam, arteriasque in dictas partes insertas tum frigidiores tum graciliores esse debito, ut satis superque evicerimus, arterias partium primario affectarum laborare vitio in deficiente magnitudine.

Quarta. IV. Quod tandem attinet ad *irritationem cordis & Arteriarum* (quæ forte præcipua causa est multarum in pulsibus differentiarum) manifeste hæc languida & inefficax in arteriis partium primo affectarum deprehenditur. Non animus est impræsentiarum discursum instituere de natura, causis, differentiis, & effectis irritationis in pulsibus : in genere tantum notamus eam esse posse vel naturalem, vel violentam, & utramque esse vel universalem vel particularem, simulque oriri posse vel ab extra vel ab intra ; denique esse vel nimiam

miam vel deficientem. In præsentis affe-
ctus tractatione satis erit si nonnulla deli-
bemus de irritatione particulari arteria-
rum, eaque deinde ad præsens negotium
accommodemus. Afferimus itaque. 1. Ar-
terias cum nixu quodam sanguinem pro-
trudere in substantiam seu habitum par-
tium; partes vero istum sanguinem reci-
pientes nonnihil contraniti; propter hunc
autem renixum arterias ad fortiores nixus
seu pulsus instituendos proritari: tantique
momenti esse istum renixum ad fortio-
rem reddendum pulsum, ut ubi renixus lan-
guidus est, vix fieri possit, ut pulsus sit for-
tis, ubi vero renixus plusculum intenditur,
ita tamen ut nixum arteriarum non plane
vincat, pulsus robustior reddatur, modo
aliunde non intervenerit impedimentum.
Atque hoc variis instantiis illustrare posse-
mus; paucas annotabimus. Hyberno tem-
pore pulsus pleniores, duriores, robustio-
res, & constantiores sunt quam æstate.
Certum autem est, tum temporis partes
corporis externas frigore constrictas fir-
miores & minus permeabiles esse, adeo-
que sanguini in sua circulatione earum
substantiam permeare contendenti, for-
tius quam alias eas reniti; unde arteriæ,
ubi nihil aliud interveniens prohibet, ne-
cesse habent fortius se movere, fortiusque
sanguinem impellere, si suo officio in cir-
cuitu sanguinis perficiendo defuncturæ
sint. Hinc tum irritantur arteriæ istæ, nisi
plane

De irri-
tatione
pul-
suum.

plane supprimantur, aut aliunde sopiantur, indeque paulatim fortiores ictus instituunt; simulque à spirituoſo ſanguine coarctato & pro ampliore loco colluctante pluſculum incaleſcunt, atque aliquantum ampliantur, & nonnunquam victa nonnihil renitentia ſanguinem in partes uberiore ac rapidiore torrente quam prius effundunt. Hoc amplius confirmatur adaucto. Licet enim initio mox frigeant manus, paulo poſt tamen pluſ ſatis incaleſcunt, ſimulque ſanguine, quem intenſus rubor indicat, ſuffunduntur. Nam ex contactu nivis primo partes denſantur, ac fortius circuitui ſanguinis reſiſtunt, arteriæ quoque tunc in illis partibus contrahuntur: Atqui, niſi prævaleat frigus uſque ad omnimodam ſpirituum in iſtis arteriis contentorum ſuppreſſionem, & ad ipſarum arteriarum ſtuporem, aut ſaltem torporem, arteriæ iſtæ paulatim irritantur, ſanguisque cohibitus fortius luctatur pro majori loco, adeoque demum ex lucta utriuſque incaleſcunt arteriæ ſimulque ampliantur, & aucto pulſu ſanguinem copioſius in partem prius perfrigeratam extrudunt. Econtra, æſtate, ubi minor occurrit in ſanguinis tranſitu renitentia, pulſus flaccidior, languidior, ac mollior contingit. Unde patet defectum debitæ irritationis à languida partium, ſanguinem ab arteriis recipientium, renitentia proſectum, pulſum vigorem imminuere.

II. Idem adhuc evidentius cernitur in aucto pulsu à motu corporis; nam in motu violentiore omnes fere muscoli tensi sunt, unde transitui sanguinis plusculum renituntur; hinc arteriæ ad luctam irritantur, earum calor intenditur, adeoque pulsus frequentiores, fortiores ac pleniores eduntur.

III. Inflammatio alicujus partis ut manifeste irritat ejus arterias, ita & vehementiorem pulsationem & liberaliorem sanguinis affluxum in eandem promovet. Idem quoque de dolore dicendum.

IV. Huc etiam referenda contusio alicujus partis. Nam pars contusa difficilius affluentem sanguinem admittit: hinc irritantur arteriæ, fortius pulsant, partemque contusam iis contrahentem in tumorem attollunt. Plurimis aliis exemplis idem demonstrari posset, nisi hæc abunde viderentur sufficere.

Notandum porro est renixum partium De re-
in sanguinis ab arteriis receptione fa-nixu
ctum, satis magnum esse posse, neque contra
tamen satis efficaciter arterias irritare: in pullum.
quo casu retundit ac remittit potius im-
petum torrentis sanguinis quam intendit.
Etenim renixus iste per se retundit aut
impedit decursum sanguinis per substan-
tiam partium; quatenus vero una priori-
tat arterias ad fortiores ictus instituen-
dos, per accidens torrentem ejusdem
promovet, Quare cogimur hic in aliam
E digres-

98 *Glissonius de Rachitide.*

digressionem vel inviti delabi, distinguendo inter renixum partium qui irritat, & eum qui non, vel parum irritat. De priori sufficiant instantiæ modo allatæ, de posteriori paucas in medium adducemus.

Species Ergo, datur *renixus plane supprimens*
renixus torrentem sanguinis. Talem efficit ligatura
Prima. fortis, quæ plane intercipit pulsum in

partibus ultra consistentibus, neque tamen arterias citra se irritat, quod omnem vim arteriæ ultra ligaturam superet, actionemque ejus penitus abrumpat. Idem cernitur in partibus ex frigore demortuis, aliisve de causis sphacelo corruptis; quin forte in contracturis & schirrhis nonnullisque cicatricibus confirmatis.

Secunda. II. *Occurrit renixus comprimens arterias vel ex compressione arteriarum.* Hic accidit in ligatura mediocri. Item in compressione arteriæ à tumore in partibus vicinis aut proximis ut à tuberculo crudo; item in compressione à qualicunque externa causa. Multa quæ spectant ad morem decubitus dextri præsertim & sinistri huc referantur; sic in tumoribus dextrum latus spectantibus sinister decubitus sæpe ægrius toleratur ob compressionem partium sanarum à tumentibus, &c. Atque hæc compressio, ut ut circuitui sanguinis resistit, non tamen videtur magnopere arterias irritare, quod non minus vim ipsam

sam pulsficam intercipiat quam ejusdem actionem minuat. Quamvis forte in pulmonibus nonnunquam irritet ob calorem eorum alias eminentem, non secus ac fieri solet in partibus dolentibus aut inflammatis.

III. Datur *renixus ex parte reprimens* Tertia
circuitum sanguinis, sed absque compressione
arteriarum, neque tamen in totum eum
supprimens, neque admodum arteriam irri-
tans. Talis occurrit in obstructionibus ab humoribus lentis, frigidis, crassis, humidis, qui, etsi nonnihil liberum sanguinis transitum impedire possint, parum tamen arterias irritant, quod una torporem quendam, aut saltem frigidam intemperiem iis inferant, ut & sanguini in iis contento. Idem fere dicendum est de membris paralyticis, nisi quod in his evidentius torpor arteriis eorum introducatur, sanguinisque transitus minus in iis retardetur.

Porro asserimus II Partes primo af- Defectus ir-
fectas non satis in hoc morbo irritare ar- ritatio-
terias, quibus sanguis per eas distribui- nis in
tur. Nam etsi in hisce partibus, cum ob hoc
earum soliditatem, tum ob frigiditatem, morbo.
concedamus aliqualem renixum, debilis tamen admodum est is segnisq; atque parum irritans, 1. Quod in istis partibus cum frigida conjungatur intemperies humida, quæ per se temperat ac lenit qualemunque irritationem. 2. Quod adsit

E 2

inopia

inopia infitorum spirituum, qui alioquin, ubi suppetunt, dare & fovere solent arteriarum sanguinisque in iis contenti vigorem. 3. Quod istæ partes torpeant, ut hac ratione ineptæ sint quæ arterias excitent. 4. Quod laxæ, flaccidæ, ac molles sint, adeoque magis pronæ sint facile recipere quod arteriæ immittunt, quam eas obnitendo laceßere. Atque arterias non fortiter & cum notabili robore sanguinem in hæc partes protrudere, vel hoc indicio manifesto est, quod eæ post influxum spirituum & sanguinis, permaneant adhuc laxæ, molles & flaccidæ, cum è contra pulsus fortes soleant partes alias flaccidas subito plenas, turgidulas ac rigidiusculas reddere. 5. Quod partes primo affectæ lubricitatem similem possideant. Quemadmodum enim externa seu superficiaria lubricitas quodvis præterlabi sinit sine attritione; ita quoque interna seu similis lubricitas permeationem sanguinis faciliat, ut cum minima lucta ejus circuitus obeatur. Concludendum ergo est arteriarum irritationem in hoc affectu esse deficientem, adeoque segniter admodum & ineffaciter excitari arterias ad pulsum validum efficiendum.

Tandem perpendis omnibus quæ adduximus de causis activis & impellentibus sanguinem in circuitu suo, satis elucescit sanguinis circuitum in hoc affectu, licet

licet satis facilis & expeditus sit, esse tamen diminutum & segnem per partes primo affectas, tum ob ignaviam sanguinis, arteriosi in dictarum partium arteriis contenti, tum ob deficientem calorem atque exilitatem istarum arteriarum, tum denique ob earundem inefficacem irritationem. Atque hæc dicta sunt de duobus prioribus vitiis pertinentibus ad distributionem sanguinis in hoc affectu, diminutione scilicet ac tarditate distributionis; restat jam ut breviter expendamus inæqualitatem ejusdem.

CAP. XI.

Inæqualitas distributionis sanguinis in hoc affectu.

Inæqualitas hæc æstimanda est ex collatione magnitudinis ac velocitatis torrentis sanguinis facta in diversis partibus. Si enim circuitus sanguinis secundum geometricam proportionem sit vel æque diminutus & tardus, vel æque magnus & velox, æqualis ille ex scopo præsentis inquisitionis reputandus est: E contra, si in aliis partibus minor & tardior, in aliis major & velocior sit, inæqualis & improporcionatus censendus est. Atque hic esto status præsentis disquisitionis.

Ex supra-dictis liquet distributionem sanguinis per partes primo affectas, esse admodum parcam & tardam. Tantum ergo restat considerandum an per cæteras partes uberiore ac concitatore motu feratur.

In æ-
qualitas
distri-
butio-
nis pro-
batur.

Asseruimus antea radicem hujus mali non fundari in ipso corde, neque cor ipsum præsertim quo ad sinistrum suum ventriculum ex se primo male affici. Credibile est ergo cor ipsum (nisi forte alius morbus vel jungatur vel superveniat) recte suo officio defungi, sufficientemque sanguinis quantitatem pro una vice per quemlibet ictum in Aortam expellere. Cum ergo diminute (ut supra probatum est) sanguis ad partes primo affectas ab Aorta dispensetur, necesse est superflua portio ad alias partes non sic affectas distribuatur. Nam alias Aorta non satis se expediret, nec sanguinem à corde receptum satis exoneraret, sed à copia ejus infarcirerur, & opprimeretur, hæcque repletio levi occasione ad sinistrum usque ventriculum cordis redundaret, febrimque accenderet: & agnoscimus quidem ob hanc ipsam causam, inter alias, febrim in hoc affectu, frequenter, ac facile accendi. Verum cum illa febris sit alius morbus conjunctus, & ab hoc diversus ac separabilis, & cum, sæpius morbus hic sine febre occurrat; necessario concedendum est sanguinem, quo diminutius ad partes

partes primo affectas distribuitur, eo copiosius ad partes cæteras affundi, saltem tunc, ubi febris abest. Nam cum ea quantitas sanguinis, ut modo diximus, in Aortam excludatur quæ toti corpori sufficiat, & cum tota ea in varias partes distribuenda sit; sequitur planissime, quominus in unam partem, eo uberius in aliam dispensari.

Atque ita ex dictis percipere licet inæqualitatem distributionis sanguinis ex sola ejusdem diminutione in partibus primo affectis supra asserta, saltem probabiliter inferri. Ex diminuto nempe ac tardo decursu sanguinis per partes primo affectas, fluxum ejusdem tunc uberiores & concitiores ad partes interiores non sic affectas recte colligi. Videamus jam an cætera phænomena huc spectantia huic rationi respondeant.

1. Manifestum videtur ex supra-allatis, Caput, Cerebrum, Hepar, cæteraque viscera, non ista frigida intemperie, neque illo torpore ac inopia spirituum infusorum laborare, quibus premuntur partes primo affectæ. Nam viscera & partes dictæ non recipiunt nervos suos à spinali medulla extra calvariam, ut in eadem conditione cum cæteris partibus involvantur. Porro istæ partes, quantum ex tactu judicare licet, moderate exterius saltem calent; & quantum ex visu, colore naturali ac florido conspiciuntur. Præ-

terea pleniores ac habitiores occurrent quam partes primo affectæ.

Adhæc, Pueri hoc morbo afflicti moderate appetunt, ingesta alimenta non male coquunt, & circa caput sensus obtinent satis acutos; vident, audiunt, gustant, olfaciunt, non hebetius quam alii, & quoad ingenium, sæpe coætaneos superant, nisi aliunde quid obstet. Quæ omnia collecta satis superq; attestantur in istis partibus, aut non, aut saltem parum admodum dominari vel frigidam intemperiem, vel torporem & inopiam spirituum insitorum. His jam concessis necesse est liberaliorem sanguinis ad dictas partes distributionem una concedamus. Quod n. ad calorem attinet, supra monstravimus eum tum ampliare, tum proritare arterias ad fortiorem pulsationem edendam; & copiam spirituum supra quoque monuimus non modo fovere vim pulsificam arteriarum, vigoremque sanguinis in iis contenti conservare, sed & nonnihil concitare ac irritare utrumque, idque eo efficacius, quo minus spiritus insiti torpore affecti sunt.

2. Nisi istæ pattes pleniore circuitu sanguinis irrigarentur, molliores, laxiores, ac flaccidiores quam reipsa sunt, occurrerent, non secus ac partes primo affectæ observantur. Etenim deficiente aut languente in quavis parte pulsu, pars statim redditur laxa ac flaccida, ut omnibus par-

partibus in Lipothymia contingit. E contra, ubi pulsus fortis est, pars, ad quam pertinet, rigidiuscula ac turgidula apprehenditur. Pulsus enim plenior, statim partes prius præ inanitione concidentibus replet ac infarcit, ut soluta Lipothymia restitutoq; pulsu, partes corporis prius languidæ laxæque, non modo bene coloratæ, sed & vegetæ ac turgidulæ redduntur. Cum ergo istæ partes, illâ molitie, laxitate & flacciditate non affectæ sint, dicendum est eas pleniori pulsu perfundi.

3. Ipsa magnitudo harum partium aucta præ partibus primo in hoc morbo affectis testatur eas liberalius alimento suo, nempe sanguine (qui commune ac ultimum partium alimentum censetur) irrigari. Etenim vix alias ulla ratio sufficiens fingi potest, cur, cum partes primo affectæ emaciatae sint, hæ pleniusculæ & habitiores (presertim cerebrum & hepar) inveniantur. Idem & confirmat floridus harum partium color. Pulsu enim in quavis parte languente, nonnihil de nitore coloris in ista parte mox decedit.

4. Observatae sunt in hoc affectu Arteriae Carotides, tum venæ jugulares quæ ad cerebrum & partes circa caput pertinent, ampliores; quæ autem vasa ad partes primo affectas feruntur, exiliores debito: unde liquido inferre licet sanguinem inæqualiter ad istas partes dispensari.

Atque hic oramus atque obtestamur eos quibus occurrit opportunitas disseccandi corpora ex hoc morbo defuncta, ut accuratius velint explorare an arteriæ in partes ossium protuberantes insertæ liberalius quoque & commodius effundant sanguinem in istas, quam in cæteras ossium partes parcius nutritas, & annon istarum partium arteriæ paulo ampliores sint quam harum. Licet equidem hoc scrutinium, cum ob exilitatem dictarum arteriarum, tum earum insertionis obscuritatem, ut & ossium duritiem, difficillimum esse agnoscamus.

5. Juvantia & lædencia huc quoque spectant. Nam frictionibus, motu & agitatione varia corporis, atque exercitiis, corroborantibus illitionibus, similibusque mediis quæ calorem in dextris membris cæterisque partibus primo affectis suscitant, pulsusque irritant ac quocunque modo augent, unde distributio sanguinis propius ad æqualitatem reducatur, manifeste juvantur pueri hoc morbo affecti; contrariis læduntur. Similiter medicamenta intus assumpta quæ distributionem sanguinis ad partes primo affectas promovent (qualia sunt moderate calida, benigna & naturæ familiaria, atque ita attenuantia, incidentia & deobstruentia, ut simul spiritus nequaquam dissipent sed foveant augeantque) conferunt multum ad hujus morbi curationem;

nem; contraria vero eundem aut gignunt aut genitum intendunt. Hisce omnibus consideratis, concludendum est distributionem sanguinis in hoc affectu esse irregularem & inæqualem. Atque ita tandem absolvimus disquisitionem de vitiis in distributione vitalis sanguinis: restant jam si quæ sint vitia constitutionis vitalis participatæ in hoc morbo examinanda.

C A P. XII.

Vitia constitutionis vitalis participatæ in hoc affectu.

DIximus supra originem constitutionis vitalis in sanguine arterioso, & præsertim in spirituosâ ejusdem parte fundari: sed quoniam partes solidæ quoque nonnihil de natura vitæ vere participant, iis vitam participatam, sive constitutionem vitalem participatam merito adscribimus.

Consistit autem hæc *constitutio vitæ participatæ* in tribus.

1. In *Unione quadam sanguinis arteriosi cum substantia solidarum partium quas permeat.*
2. In *calore vitali in istis partibus excitato.*
3. In *vivificatione & exaltatione consti-*

In quibus

constat

constitutio

vitæ

participatæ.

tutionis naturalis, omniumque facultatum naturalium istarum partium.

Ejus
prima
pars.

I. Quod ad *Unionem illam sanguinis arteriosi* attinet, jure ea prima pars vitæ participatae reputanda est. Ideo enim partes solidæ de natura vitæ, sive de constitutione vitali participare dicuntur, quod in se vitales spiritus contineant. Neque etenim absque spiritu vitali consistere potest vita. Quando ergo vitalis spiritus in & cum sanguine arterioso ad partes solidas per arterias distribuitur, atque hæ partes istum sanguinem in suam substantiam imbibunt, fit, ut partes dictæ cum spiritibus vitalibus uniantur, sicque eæ de natura vitæ participant.

Porro cum hæc unio non sit permanens sed transiens & in motu consistat, videtur ea in ipso congressu & mutuo amplexu spiritus insiti naturalis & influentis vitalis consistere. Conditiones autem quæ requiruntur ut hic congressus sit naturalis, sunt,

1. Ut sit utrinque moderatus, non impetuosus.

2. Ut sit utrinque validus, non languidus aut torpidus.

3. Ut sit utrinque amicus & gratus, non hostilis & infensus; ut sit tranquillus, non tumultuarius; nec nimis sit lubricus, neque nimis asper.

4. Ut non desinat in dissipationem omnimodam spirituum, quia magis in eorun-

rundem sedationem aptamque dispositio-
nem pro reditu per venas. Forte plures
istiusmodi conditiones addi possunt; sed
cum ad hunc affectum maxima ex parte
parum pertineant, ab ulteriori earum
examine hic supersedemus. Notamus
tantum in hoc affectu congressum mu-
tuum & unionem vitalis & insitæ consti-
tutionis per spiritus suos non contingere
cum eo vigore, activitate, & oblecta-
mento utrinque, quibus alias perfici solet
in sanis. Atque hoc vix eget ulla proba-
tione, cum ex supra dictis pateat non
tantum constitutionem insitam partium
primo affectarum laborare frigida & hu-
mida intemperie, inopia & torpore spi-
rituum, sed & sanguinem ipsum vitalem
nonnihil refrigerari ac torpidiorem reddi
in extremitatibus arteriarum, priusquam
in partes primo affectas effundatur; ut
necessum sit unionem illam cum suffi-
cienti neque vigore, neque voluptate pe-
ragi. Enimvero, ubi spiritus vitales vi-
gorosi cum spiritibus insitis pariter vigo-
rosis congregiuntur, non sine lucta qua-
dam blanda & delectante uniuntur. Sive,
ut exemplo hoc rem illustremus, spiritus
insiti, tanquam sponsa, simul & alliciunt
& quodammodo repellunt spiritus vitales
qui hic quasi sponsi personam agunt: ve-
rum vitales spiritus calore suo stimulari
& pulsuum vigore impulsus, audacius con-
fidentius paullo insitos invadunt, eorum-
que

que fines ac terminos penetrant subeunt-
 que, dum interim spiritus insiti (ut ut
 modeste quasi renitentes ac reluctantes)
 non sine voluptate quadam eos excipiunt.
 Ipsa enim voluptas corporea in lucta qua-
 dam amatoria fundatur, princepsque pars
 ipsius vitæ in istiusmodi concertatione de
 unione mutua utriusque spiritus consistit.
 Eo enim fine tum generantur, tum distri-
 buuntur vitales spiritus, ut demum per-
 vadant constitutionem insitam solidarum
 partium easque sua vitali virtute profun-
 de imbuant: atqui cum non possint hi ita
 penetrare sine nixu & renixu, necessario
 accidit, ut vigor istius luctæ sive nixus &
 renixus major minorve sit pro copia, ca-
 lore, & activitate spirituum inter se con-
 certantium. Quoniam igitur spiritus na-
 turales, tum vitales in hoc affectu non-
 nihil frigidiores, pauciores, minusque
 activi sunt, necesse est eorum congressum
 & unionem ignaviorem, minusque de-
 bito esse delectantem. Ad hæc notandum
 est in hoc affectu (quod & supra latius
 ostendimus) transitum sanguinis arterio-
 si per partes primario affectas nimis faci-
 lem esse & lubricum, unde hac etiam ra-
 tione congressus iste & unio spirituum in
 istis partibus ignavior redditur, minusque
 jucundus. Præterea exhalationes calidæ,
 licet revera parcius ut plurimum in hoc
 affectu excitentur, excitatæ tamen, ob
 mollitiem, laxitatem, internamque lu-
 brici-

Glissonius de Rachitide. III

bricitatem partium primo affectarum citius quam par est expirant, unde istas partes magis frigidas & flaccidas relinquunt.

II. Quod attinet ad *calorem vitalem solidis partibus communicatum* (qui secunda pars est constitutionis vitalis participatae) partim dependet is ab unione praedicta sive incorporatione sanguinis arteriosi cum solidis partibus, partim vero consistit in motu seu nixu quodam expansivo (consimili isti nixui expansivo qui est ipsius sanguinis arteriosi) excitato in ipsis solidis partibus. Primum admodum manifestum est, necesse enim est sanguinem arteriosum calore vitali impraegnatum, ubi intra solidas partes recipitur, iis cum substantia suum calorem quoque impartire. Secundum etiam non difficulter evincitur. Etenim si calor vitalis in sanguine arterioso radicans consistat in motu quodam seu nixu istius sanguinis uniformiter diffuso simulque nonnihil cohibito, fieri non potest quin consimilem nixum in solidis partibus, quas pervadit, excitet, cum causae naturales semper agant ad extremum suarum virium, & quantum fieri potest, per viam assimilationis. Si quis dubitet an essentia vitalis caloris consistat in tali nixu uniformi diffusivo, moderate cohibito & intrinsecus proveniente, sciat essentiam caloris in genere consistere in motu vel nixu rarefactivo nonnihil cohibito,

Secunda pars
vitae
participatae.

hibito, ut clare demonstrat *Vice-Comes Verulamius* in novo suo Organo. Hoc autem dato, calor vitalis, cum in se veram naturam caloris contineat, necessario quoque erit talis, nixus rarefactivus nonnihil cohibitus. Verum ut hic calor in genere restringatur ad vitalem, plures conditiones addendæ sunt; quas tamen hic, ne in enormem digressionem provehamur, neque enumerare neque prosequi accuratius possumus. Interim ut materiam & modum habeamus inquirendi, utrum calor vitalis in hoc affectu sit secundum naturam modificatus; necne? visum est sequentes conditiones paucis proponere.

Condi-
tiones
caloris
vitalis
secun-
dum
natu-
ram se
haben-
tis.

1. Quo calor vitalis dicatur naturalis seu secundum naturam, requiritur ut ejus origo sit interna, nempe in ipso sanguine arterioso, & per implantationem ac unionem ejusdem, ut superius dictum, ad partes solidas derivetur. Ut enim quid dicatur naturale, necesse est id sit ab interno principio: licet quoque quæcunque foveat, augent, vel excitant moderate internum principium posse eo respectu hanc appellationem subire concedamus.

2. Requiritur, ut calor isto sit moderatus, non remissior aut intensior æquo, sed gradu apto partibus dispensatus.

3. Requiritur, ut sit quodammodo uniformis sui que similis in partibus eadem constitutione similari gaudentibus, modo

modo aque distent à fonte caloris, pariterque ab aliis causis concurrentibus & vicinis affectæ sint. Verum in partibus longius à fonte caloris distantibus, pariter tamen alias, quemadmodum dictum, affectis, ut uniformiter diminutior sit: similiter in partibus quoad constitutionem insitam frigidioribus, ut sit proportionaliter quoque remissior. Denique in partibus ab aliis causis diversimode affectis, ita ut una multo intensius caleat quam altera, requiritur, ut inter partem calidiorē & frigidiorē calor paulatim seu gradatim, & quasi uniformiter remissior (si à parte calidiorē versus frigidiorē palpando procedas) deprehendatur: & eo usque etiam uniformitas quædam vel in hac difformitate seu disparitate caloris, dummodo intra naturæ limites manserit, observari potest, Partes enim proximæ sive immediate se mutuo tangentes, non naturaliter se habent, ubi altera præ altera impense calet. Enimvero cum calor hic vitalis consistat in nixu rarefactivo nonnihil cohibito, si is multum inæqualis & difformis sit in partibus juxta se se positis, fiet, ut pars illa quæ violentius nititur, conetur una se divellere ab ista quæ minus nititur, eritque adeo nixus iste præternaturalis dolorem inferens. Consistit enim dolor in solutione continuitatis nondum facta, sed in fieri.

4. Ut hic calor non actuet aut promoveat actionem alius cujuscvis qualitatis noxiæ conjunctæ. Quamvis enim in hoc causa noxia qualitas conjuncta præcipue peccet, potiozemque partem culpæ mereatur: calor tamen in totum excusari non potest. Nam calor acris & malignus connotant alias qualitates conjunctas præter nudum calorem, ipse tamen calor vitalis quatenus intendit ac stimulat activitatem istarum qualitatum conjunctarum quo potentius lædant, ex parte reus est censendus eorundem noxiæ actionis.

3. Ex parte renixus requiritur quoque moderamen, tum ratione sedationis spirituum vitalium exfusciatorum, tum ratione permeationis sanguinis arteriosi cum ratione transpirationis exhalationum non sedatarum.

6: Est proportio quædam observanda inter nixum vitalis caloris expansivum & renixum eum coercentem. Non modo igitur excessus alterutrius in se vitium est, sed & si alter alteri sit improporcionatus, eo ipso quoque vitiosus est censendus.

7. Rhythmus & ordo quidam tum in nixu tum in renixu est observabilis. Neque enim eodem continuo tenore procedunt; at micando quasi, modo intenduntur, modo remittuntur: & intenduntur quidem maxime in diastole arteriarum,
ubi

ubi sanguis suis cancellis angustioribus non contentus, de ampliore loco luctatur, adeoque arterias distendit donec competens ejus portio in habitum partium excidat & inibi digeratur, tunc quippe locus non adeo in angustias sanguinem cogit, quin per tantillam temporis morulam ab impetuoso suo motu superseadeat. Atque inter causas pulsationis hæc micatio sanguinis arteriosi non infimæ est notæ. Ut hæc jam ad præsens negotium applicemus, è conditionibus modo propositis secunda sola in præsentia affectu videtur manifeste desiderari. Calor enim vitalis non moderatus hic, sed deficiens, remissiorque gradu naturali & justoprehenditur. Nam cum partes primo affectæ frigida ac humida intemperie, inopia ac torpore spirituum laborent, necesse est eas (ut supra quoque ostendimus) calorem sanguinis arteriosi priusquam in earum substantiam effundatur, nonnihil retundere; unde partes istæ remissiores vitalis caloris gradum, quam iis debetur, participant. Atque hæc dixisse sufficiat de calore vitali partibus communicato.

III. Quod ad ultimam partem vitæ Tertia.
participatæ attinet, quæ quidem dependet à duabus prioribus, quæque prima est pars.
intentione nature, licet ultima executione, dicimus eam, finem quodammodo esse tum constitutionis vitalis, tum
distri-

116 *Glaſſonius de Rachitide.*

distributionis ejuſdem, ut & unionis prædictæ caloriſque partibus communicati. Non enim ſua ſola gratia excitantur in ſanguine arterioſo vitales ſpiritus, neq; ſuo tantum commodo in partes diſtribuantur, iisque uniuntur; aſt maxime, ut vivificent & nobilitent inſitam ſolidarum partium conſtitutionem earumq; adeo facultates actuent & exaltent. Quemadmodum enim color per ſe tantum potentia eſt viſibilis, niſi lumine irradietur; ita & facultates illæ inſitæ attrahendi, retinendi, coquendi, excernendi, & formandi, quaſi mortuæ ſunt & mere potentiales, quando affluxu vitali non actuantur & vivificantur. Hoc clariſſime videri eſt in lipothymia; nam deſiciente vitali influxu, ſubito labascunt ac languent omnes iſtæ facultates.

Verum cum facultates omnes fundentur in aliqua conſtitutione, quæ earum & cauſa & ſubjectum eſt, quaeri poſſet, in qua conſtitutione partium prædictæ facultates fundentur; Reſpondemus quoad potentialem naturam eas radicari in conſtitutione inſita quam prius deſcripſimus; verum quoad actuatam & jam vivam factam eſſentiam dependere eas quoque ab influxu vitali. Atque in genere pronunciamus conſtitutionem vitalem participatam, quam prius in tribus conſiſtere aſſeruimus, cum conſtitutione inſita conjunctam, eſſe integram & adæquatam tum
cauſ-

causam tum subjectum omnium istarum facultatum. Operosior autem digressio foret, quam nostrum institutum patitur, inquirere in specialem modum, quo istæ constitutiones hanc vel illam facultatem in specie determinatam producant. Impræsentiarum tantum breviter percurramus vitia prædictarum facultatum quæ in hoc affectu occurrunt.

1. Vis Formatrix hic errat ob inæqualem affusionem vitalis sanguinis in diversis partibus, de qua supra disseruimus. Hinc caput & Hepar in nimiam molem excrescunt; partes primo affectæ extenuantur; osium extrema protuberant, quin etiam aliquando, quæ alias recta forent, ossa incurvantur.

2. Coctrix debilis est in hoc morbo in partibus primo affectis, ob insitam inopiam temperiem frigidam, ob inopiam & torporem spirituum, ob lubricam unionem spirituum vitalium cum constitutione insita, & ob debilem calorem vitalem impressum.

3. Attractrix, retentrix, & expultrix videntur haud multum à naturali conditione recedere: attractrix tamen aliquanto segnior est debito; retentrix ob internam lubricitatem nonnihil infirmior; expultrix vero concitator justo ob eandem causam.

Atque ita tandem absolvimus examen vitiorum constitutionis vitalis in hoc affectu.

fectu. *Constitutio animalis* jam proxime consideranda foret, nisi quod nonnulla vitia constitutionis insitæ, nempe ejus vitia organica, quæ nonnihil dependent à vitiis quibuldam recitatis constitutionis vitalis, hunc locum, ut sibi magis proprium vindicarent.

C A P. XIII.

*Vitia Organica constitutionis insitæ
in hoc affectu.*

Quinq;
capita
vitio-
rum
organi-
corum
in hoc
morbo.

CUM vitia organica in hoc affectu pertineant ad constitutionem partium insitam, immediate quidem ea post vitia similiaria ejusdem constitutionis justa methodo tractanda forent: verum, ut supra monuimus, quod eorum ratio & causa maxime à vitiis constitutionis vitalis modo notatis petenda sit, coacti fuimus præmittere horum tractatum, illorumque adeo considerationem in hunc locum reservare.

Vitia Organica in hoc morbo reducuntur commode ad hæc capita.

1. *Ad certarum partium extenuationem & maciem, videlicet partium primo affectarum.*

2. *Ad aliarum partium magnitudinem præter rationem auctam, ut cerebri, totius capitis, & Hepatis.*

3. *Ad*

3. *Ad protuberantias sive tumores certorum ossium, ut ossium ad carpos, ad talos, & extremitates costarum.*

4. *Ad certorum ossium incurvationem, ut frequentius accidit ossibus cubiti & tibiae, nonnunquam ossibus femoris & humeri.*

5. *Ad pectoris acuminationem & angustiam.*

Atquæ hæc vitia infra inter symptomata & signa hujus morbi memorantur, non quidem quod reipsa mera sint symptomata, sed quod in sensus incurrant, adeoque signorum vicem commode suppleant; tum ratione partium essentiae morbi altius latentium, tum ratione causarum ejus abditarum. Quicquid enim ipsum sensu percipitur, & præter se aliquid obscuri menti repræsentat, rationem habet signi. Revera enim hæc vitia sunt partes essentiae ipsius morbi & quidem secundariae, cum sint vitiosæ constitutiones organorum actionem lædentes, & dependant ab aliis partibus essentiae morbi.

Communis causa fere omnium modo recitatorum affectuum videtur esse *inæqualis & improporcionata nutritio*, sive *ἀλογος τροφή των μερών* *partium*. Hæc autem in hoc morbo à duabus præsertim causis dependet. Prior est dispar & inæqualis constitutio insita partium irritationaliter nutritarum. Disparitas inter constitutiones insitas partium primo affectarum, & capitis ac viscerum ex supra-dictis nullo ne-
go-

Com-
munis
eorum
causa.

gotio colligi pocest, ut non mereatur ulterio-
riorem inculcationem. Posterior causa,
quæ certe non minoris est momenti, est
ipsa inæqualis distributio sanguinis arte-
riosi ad partes, ut dictum, inæqualiter
nutritas. Quod sanguis in hoc affectu
inæqualiter distribuatur supra monstravi-
mus: hic tantum inferimus inde sequi ne-
cessario inæqualem nutritionem partium.
Omnia animalia quo pleniore victu utun-
tur (nisi aliud interveniat impedimentum)
eo habitiora & pinguiora cernuntur: sub-
tracta vero debiti alimenti quantitate de-
crescunt, atque in dies extenuantur. Cur
non idem animalium partibus accidere
judicemus? Sanguis, aut saltem aliquod
in sanguine contentum pro ultimo ali-
mento partium omnium agnoscitur. Ubi
ergo id liberalius uni parti & alteri par-
cius dispensatur, minime certè mirum
est, si una pars in justo majorem molem
excrescat, dum altera interim extenua-
tur. Sed hæc in genere dixisse sufficiat. In
specie,

I. Afferimus in hoc affectu partes pri-
mo affectas indies macrescere & emacia-
ri. Neque expectanda est hujus assertio-
nis probatio, cum quotidiana experien-
tia idem oculis attestetur. Verum cur ita
extenuentur istæ partes, rationes exiga-
mus.

Cur ex- I. Ducitur à primaria essentia morbi,
tenuan- ab intemperie frigida nempe, à penuria
&

& ignavia spirituum infistorum in prædictis partibus. Hinc enim attractrix, retentrix, & coëctrix suo munere parum efficaciter in illis defunguntur. tur par-
tes in
hoc af-
fectu.

2. Ducitur à laxitate, mollitie, & interna lubricitate earundem partium: hinc enim earum expultrix concitator est debito, transpiratio nimis facilis ac dissipativa, circuitus sanguinis nimis lubricus, retentrix debilis alimentum citius & facilius elabi patitur quam par est; atque hic idem pene hisce partibus accidit quod intestinis in Lienteria. Ut ut sit, impensæ excedunt vectigalia, & per consequens istæ partes extenuantur.

3. Ducitur ab inæquali distributione, & quidem diminuta in partibus primo affectis, de qua satis superque supra dictum est.

II. Afferimus in hoc affectu magnitudinem capitis & præsertim cerebri, ut & magnitudinem Hepatis esse præter rationem auctam. Aliquando conjungitur Hydrocephalus, quem tamen nullam hujus morbi partem, aut diversi generis existimamus: licet nonnunquam hunc affectum posse occasionem ministrare hydrocephalo super venienti concedamus. Porro vidimus aliquando, supervenienti huic morbo tabe, eaque diu continuata, faciem partesque circa caput nonnihil ante obitum fuisse extenuatas. Non tamen id evenisse à morbo de quo agimus; F
aut

ast à Tabe huic accidente. Interim ut ratio reddatur magnitudinis supra modum auctæ in prædictis partibus, notemus.

1. Partes ad caput & viscera fere omnia pertinentes, nervos ab illa parte spinalis medullæ quæ intra calvam concluditur, recipere, & propterea non necesse esse hæc partes infelici conditioni partium primo affectarum subjici. Quare nulla ratio nos cogit asserere, hæc auctas partes vel intemperie frigida vel penuria & torpore spirituum affici, vel attractricem, retentricem, aut coëtricem facultatem inde vitiatam obtinere; & per consequens, partes hæc eximuntur omnino à prima causâ modo recitata extenuationis in reliquis partibus primo affectis.

2. Notemus neque laxitatem, flacciditatem, mollitiem aut internam lubricitatem in dictis partibus supra modum auctis dominari: neque has qualitates (quemadmodum accidit partibus primo affectis) expultricem debito concitationem præstare, adeoque metuendum esse exportationem superare importationem, quod in partibus extenuatis contingere docuimus.

3. Notemus sanguinem in circuitu suo quo parcius ad partes primo affectas distribuitur, eo liberalius hæc auctas partes rigare. Hoc superius probavimus, neque pluribus hic in eam rem opus. His ergo notatis, evidens occurrit ratio, cur præ-

prædictæ partes irregulariter augeantur: Etenim si in iis attractrix, retentrix & coctrix non debilitentur secundum primam annotationem, & expultrix non sit justo concitator sec. secundam, atque interim copiosius alimentum iis affundatur sec. tertiam, necesse est earum molem improporionate excrescere. Nam ubi abundat alimentum, neque suo officio defunt facultates, fieri non potest quin plenior partium nutritio subsequatur.

III. Afferimus, protuberantias sive tumores ossium in carpis, talis, & extremitatibus costarum duplici nomine vitiatum organum efficere, ratione scilicet tum magnitudinis, tum figuræ. Partes utroque modo vitiatæ oculis obviæ sunt, ut frustra alia sit expectanda probatio. Sed cur ossa ad istum modum, in istis locis, sic protuberant? Arduum certe est hujus rationem reddere, neque forte audemus polliceri nos omni ex parte curiosis satisfacturos. Itaque loco responsionis sequentes observationes non plane inutiles in medium proferimus.

1. Ossa in multis cum Parenchymatis ^{protuberantium} viscerum conveniunt. Nam 1. constant ex materia quadam simili à sanguine ^{ossium} perlabente secreta, nec laboriosa assimilatione ^{in hoc} opus habente, & omnino facili ^{affectu} nutritionem, donec ad *ἐκ μὴν* incrementi pervenenerit, videntur admittere; nutriri porro usque dum ad extremam

forte siccitatem per ætatem perducantur ,
 & extenuationi notabili vix videntur esse
 obnoxia: ita & parenchymata similia
 sunt per secretionem à sanguine fere so-
 lam congesta , facile crescunt , ægre ra-
 roque extenuantur. 2. Ossa simili fere
 modo , quo parenchymata , aluntur. Per
 arterias recipiunt sanguinem , per venas
 superfluum portionem amandant , ac lo-
 co vasorum tertii generis , quibus exter-
 minantur excrementa ; cavitatibus & cel-
 lulis donantur. Dubitet forte aliquis de
 arteriis ossium , cum tam dura & rigida
 pars inepta videatur intra quam pulsant
 arteriæ. Concedimus quidem minus apta
 esse ossa pro arteriarum pulsatione ob du-
 ritiem suam & rigiditatem , adeoque ag-
 noscimus ea non aliquam notabilem arte-
 riarum ramificationem in se admittere; ve-
 rum si quis inde inferre velit nullas plane
 introadmitti arterias, nã is sibi nos omni-
 no repugnantes habebit. Sunt etenim
 partes vivæ , nutriuntur , crescunt , fa-
 cultatibus attrahente , retentrice , coctri-
 ce gaudent. Deinde sanguinem ea intra
 se recipere quem non possunt nisi per arte-
 rias , patet ex eorum cruentatione sive
 fracta sint , sive rasa , aut alio quovis mo-
 do divisa in vivis adhuc animalibus. In
 junioribus animalibus , spongiosa ossium
 substantia ipsaque medulla , sanguine
 suffusa cernitur , & maxima pars cavitata-
 tum earum non tam medulla , quam san-
 guine

Ossa
 non
 omnino
 Arteriis
 destitui

guine referta est. In majoribus animalibus observare licet venas & arterias per membranas ipsam medullam involventes distributas : quæ omnia satis arguunt distributionem sanguinis ad ipsa ossa. Verum natura sagax (quæ in omnium partium formatione commodissime omnia concinnat) prospiciens hic arterias venasque propter duritiem ossium non posse convenienter longiori ramificatione per substantiam ossium disseminari, numerosas eas, at valde exiguas & plerumque capillares mediante periostio hinc inde sparsim in foraminula ossium vix conspicua ejaculatur. Imo in majorum animalium diu elixatis ossibus foraminula hæc insertionis vasorum satis facile in extrema superficie detracto periostio cerni queunt. Sed hæc sufficiant dicta de venis arteriisque ossium, cum res minus pertineat ad nostrum scopum. Quod ad vasa tertii generis attinet, quandoquidem ossium excrementa non plane inutilia erant futura, neque commode extra corpus exterminari poterant, natura, loco vasis tertii generis conceptacula quædam (cavitates nempe, & cellulas) construxit, in quæ ossium excrementa, partem scilicet pinguem quæ plane inutilis est ad ossa nutrienda, reponeret. Aliqui quidem Medullam esse proximum ossium alimentum existimant; sed perperam, cum hæc, ut modo diximus, plane inepta sit

Medulla
lam
non esse
ossium
alimen-
tum.

ad ossium generationem & nutritionem. Ossa enim non tantum durissima & solidissima atque ex se albioris coloris sunt, sed & constant ex substantia quadam terrestri satis tenaciter coherente; quæ conditiones longe absunt à medulla. Hæc quippe in igne tota conflamat & in flammam abit; ossa vero, nisi ratione medullæ, vix flammam concipiunt, sed in terrestrem substantiam fere tota calcinantur. Deinde nulla arte ad illam firmitudinem, quam in ossibus cernimus, perducitur potest medulla. Porro medulla ad moderatum ignis calorem liquefit & dissolvitur; ossa vero ardentissimas ignis flammæ sine ulla eliquatione sustinent. Præterea ossa per diuturnam elixationem non in medullarem substantiam, sed gelatinam quandam resolvuntur. Tandem ossa in pulverem comminui possunt: non sic medulla. Certum ergo est medullam non esse ossium alimentum, sed quoddam eorum excrementum sive potius secrementum seu adeo conceptaculis asservandum. Ossa enim natura sua alioquin sicciora, frigidiora, & asperiora, minus apta forent motui, nisi medullæ seu exudationibus seu exhalationibus humectarentur & lubrica redderentur, blandoque ejus calore foverentur. Hæc omnia uno fere sequenti experimento confirmantur. In animalibus junioribus æstimata magnitudine ossium,

Sed
quod-
dam eo-
rum
excre-
men-
tum seu
secre-
men-
tum.

ossium, minus medullæ inest ossibus, plus sanguinis, quam in grandioribus. In foetu nondum edito, vixdum vestigia medullæ à sanguine distinctæ observantur, post partum vero indies medullaris substantia augetur, & minus minusque sanguine suffusa eique permista conspicitur: in ætate demum consistente ossa medullâ fere purâ & sincerâ, sanguine vix conspersa, replentur; in senectutis vero progressu credibile est ossa indies minus minusque irrigari sanguinis circuitu, & forte ipsam medullam tandem cessante fere nutritione ossium potius imminui quam augeri: quo respectu limitandum forte est experimentum propositum.

3. Ossa (exceptis forte dentibus) nervis carere & vel non, vel parum certe, neque aliter quam ratione perioستي aut fibrarum ejus in ossium foramina immissarum sentire creduntur. Similiter Parenchymata viscerum videntur potius per suas membranas & vasa quam per suam substantiam sensum illum, quem obtusum habent obtinere.

Ex his colligimus ossa in hoc affectu non multum aliter affici respectu nutritionis quam parenchymata viscerum. Supra monstravimus ossa non esse numeranda inter partes primo affectas, ut neque parenchymata dicta: hic modo ulterius asserimus ossium genus sive ossa universa simul sumpta non parcius forte

in hoc morbo ali, quam alias in sanis solent. Si enim per modum congestioni similem ut parenchymata . atque adeo facile alantur si possideant arterias & venas ad ea deductas, & cellulas ac cavitates ad sanguinem recipiendum, si non sint in numero & conditione partium primo affectarum, neque nervos à spinali medulla recipiant; credibile omnino est non male ea posse alimentum suum recipere, retinere, ac coquere. Porro si consulere libet experientiam, Pueri hoc morbo laborantes habita ratione ætatis ac magnitudinis partium aliis fere ponderosiores sunt; ut aliquoties observavimus, quod certe ex parte adscribendum videtur ossium magnitudini. Quamvis hic magis frequentes, certas, & diligentius expensas optemus observationes; quas alii occasionem nacti sibi poterunt subministrare: interim opinamur ossa in genere non admodum parce in hoc morbo nutriri. Dicat aliquis, quæ hætenus dicta sunt spectare ossium nutritionem in genere, non vero ex iis reddi rationem eorum protuberantiæ. Non id dissimulamus: atqui, cum vitia hæc ossium dedeant ab eorum inæquali nutritione, ut supra probavimus, non inutile hic proponere duximus aliqualem rationem nutritionis eorum in genere. Pergimus jam propius ad prædictos ossium tumores. Atque observamus.

II. Tumores istos ossium non esse heterogenei generis respectu cæterarum partium ejusdem ossis, sed esse partes plane similes & cum cæteris homogeneas, neque ex parte constitutionis similis, sed tantum ex parte magnitudinis & figuræ esse vitiosas.

Hinc sequitur III. Has protuberantias non ex materia ossium illegitima, aut per virtutem aliam, quam è qua & per quam alia ossa, generari.

IV. Tumores dicti producuntur ex inæquali nutritione ossium, puta ex liberaliore nutritione protuberantium partium & parciore cæterarum partium ejusdem ossis. Atque has tres ultimas observationes satis superque probavimus supra, ubi de partibus affectis actum.

V. Observamus Epiphyfes ossium in talis & carpis, forte etiam in nonnullis aliis locis, molliores ac spongiosiores esse reliquis partibus eorundem ossium. Quin forte majores arterias & venas in se recipiunt, licet hoc nondum satis exploratum habeamus. Extremitates etiam costarum multo magis spongiosæ sunt & molles quam cæteræ earum partes. Unde inferre licet molliores istas & spongiosiores ossium partes posse facilius ac liberalius sanguinis circuitum admittere, adeoque plenius nutriri quam cæteras earum partes. Dicas, istarum partium molliem & spongiositatem non minus in

pueris sanis quam hoc morbo afflictis reperiri. Concedimus id quidem, sed necesse interim est partes, quarum substantia compactior est, quæque difficilius sanguinis circuitum admittunt, leviori de causa affici atque obstrui, quam eas partes quæ facilius recipiunt & apertiores sunt. Sanguis autem in hoc affectu frigidior, viscidior, paulloque crassior debito, externis partibus affunditur; quæ ergo partes ineptiores sunt ad ejus transitum admittendum, eæ prompte nonnihil obstrui parciusque nutriri possunt. Sed cur in sanis dictæ partes molliores spongiosiores non item liberalius nutriantur cum largius quoque vel in sanis, ut dictum est, sanguinem recipiant? Respondemus, quia in sanitate ut istæ partes liberalius per arterias sanguinem percipiunt, ita & liberalius per venas eundem remittunt, quod certe modum ponit nimio earum alioquin futuro incremento. In hoc affectu vero eadem partes, ob frigiditatem, crassitiem, ac visciditatem affusi sanguinis, parcius forte aut tardius eum remittunt quam iis affunditur, adeoque ex sanguinis copia plusculum excreverunt istæ partes, dum ceteræ ossium partes ob angustiam cavitatis arteriæ, forte vix satis copiose sanguine rigantur quo ex æquo debitoque nutriantur & crescant. Atque hinc (saltem probabiliter) deducimus inæqualitatem nutritionis ossium

sum in hoc morbo. Conditio autem sanguinis qua in hoc morbo apta est ulla partes per quas transit obstruere, videtur peculiariter osseum genus respicere. Nam in visceribus, exceptis pulmonibus, rarius sanguis obstructions parit, ut neque in partibus primo affectis; cujus rei forte interna lubricitas est causa: Ut ut sit, osseum genus; sive quod incapax sit internæ lubricitatis; sive quod succus nutritius in massa sanguinea peculiariter aptus sit in partibus tantopere fixis crescere; sive quod idem sit natura sua ossibus affinis, osseum (dicimus) genus obstructionibus facile in hoc affectu infestatur, indeque id inæqualiter nutriri contingit.

Dentitionis vitia huc etiam referenda sunt, cum ea quoque maxime dependere videntur ab hac inæquali ossium nutritione. Etenim si æqualiter dentes nutrentur, uniformes essent substantiæ, neque frustulati, ut frequenter hic accidit, exciderent. Partes quippe similes, quando æqualiter nutriuntur, non adeo interruptam atque inæqualem consistentiam acquirunt, ut facile frustulati comminuantur. Quare cum dentes sint partes substantia similari naturaliter gaudentes, si æqualiter nutrentur, uniformem & æqualem consistentiam haberent, & vel integri in alveolis suis persisterent vel integri exciderent; vixque alia ratio sufficiens

Vitia-
torum
Den-
tium in
hoc af-
fectu
causæ.

ciens videtur reddi posse; quamobrem ex una parte magis quam ex alia frangerentur & per frustra exciderent. Concedimus quidem friabilitatem huc multum conducere, sed & istam friabilitatem magna ex parte à prædicta inæquali nutritione dependere arbitramur. Solent enim aliàs dentes satis firmam, solidam, ac sibi coherentem consistentiam obtinere; & certe ex materia satis viscida præsertim in hoc affectu videntur confici; siquidem hæc massa sanguinis justo viscidior & crassior fereprehenditur, ut facile non sit hanc friabilitatem dentium defectui visciditatis materiæ, at multo probabilius inæqualitati nutritionis adscribere. Concludimus ergo, protuberantias ossium, tum vitia dentium oriri ab inæquali nutritione istarum partium, proveniente à peculiari dispositione sanguinis obstructiva, ossa præsertim respiciente. Procedimus jam ad ossium incurvationem in hoc morbo.

IV. In hoc affectu frequenter solent ossa nonnihil incurvari; præsertim Tibiæ & Fibulæ; Item ossa Humeri & Femoris; Articuli etiam nonnulli inclinantur, nunc introrsum, nunc extorsum; tota spina etiam sæpe inflectitur, interdum in modum literæ S. intorquetur, partim scilicet antrorsum, partim retrorsum, aut etiam partim dextrorsum, partim sinistrorsum.

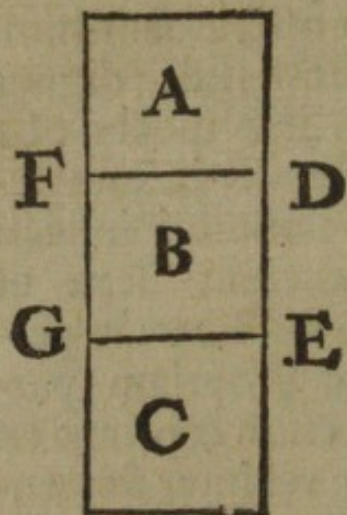
Curvitatem hanc ossium aliqui adscri- Curvi-
bunt eorum *flexibilitati*. Aiunt enim in tatis os-
tam tenella ætate ossa ipsa ex se non esse suum
adeo inflexilia rigidaque, ut provecta; causæ.
itaque accedente hoc affectu forte plane
flexilia gradu aliquo reddi: Invehuntur
ergo in nutrices, quæ infantes puerosque
præmature suis pedibus committunt, exi-
stimantes eorum ossa ab onere sustentati
corporis flecti. Alii similiter imperitum
nutricum fasciandi modum accusant.

Verum his ex omni parte assentiri non
possumus. Et primo quidem ossa in Pue-
ris hoc modo afflictis magis flexilia mi-
nusque friabilia & rigida esse quam in
aliis plane negamus. Probavimus enim
supra ossa in hoc affectu quoad similem
naturam non differre ab ossibus sanorum.
Præterea, nemo hactenus fide dignus
testatus est se vidisse in hoc morbo ossa
flexilia. Adhæc, si daremus in tam te-
nella ætate ossa forte nonnihil inflecti
posse, non tamen manerent flexa ut
plumbum aut cera, sed suæ libertati per-
missa redirent denuo ad propriam par-
tium positionem. Non enim constant ex
materia ductili, adeoque vel inter flecten-
dum frangerentur, vel certe niterentur
repetere pristinum partium situm. Quod
ad nutricum vel imperitiam vel incuriam
attinet, licet eam ex omni parte non ex-
cusemus, vix tamen merito hanc curvi-
tatem iis imputare possumus. Videmus

pauperum liberos minori cura tractari, pedibusque citius committi quam generosorum; illorum tamen liberi rarius hoc vitio infestantur quam horum. Præterea nutrices novimus, quæ, summa etiam adhibita diligentia, tum in fasciandis, tum in alio quovis modo tractandis infantulis quos lactarent, non tamen potuere hanc ossium curvitatē præcavere. Nobis igitur alia hujus curvitatē causā exquirenda est.

Comparemus ergo ossa, quibus curvitas accidere solet, *columnæ*; & certe satis apposite, cum, si erigantur, columnam quodammodo referant: atque inde demonstrationem rem hanc explicantem & illustrantem deducimus. Esto ergo colum-

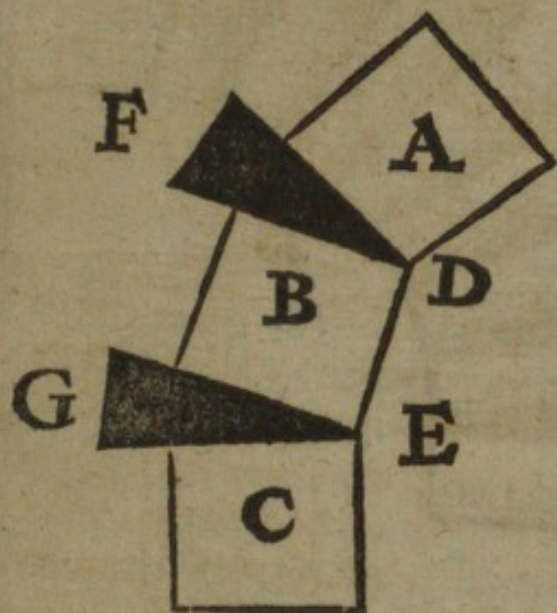

na ex tribus lapidibus A B C sibi invicem impositis exstructa. Supponimus talem quæ ob omni latere perpendiculariter sit erecta. ejusdemque altitudinis. Si ergo à dextro latere immiseris cuneum inter lapides A B per lineam

F D necessario caput columnæ, supremus nempe lapis A inclinabitur versus D angulumque in D conficiet, & altitudo columnæ à dextris erit elatior quam à sinistris. Similiter si alterum impuleris cuneum

neum per G E inter lapides B C amplius
adhuc incurvabitur columna, fietque
angulus in E. Stat ergo jam columna in-
clinata ad læ-

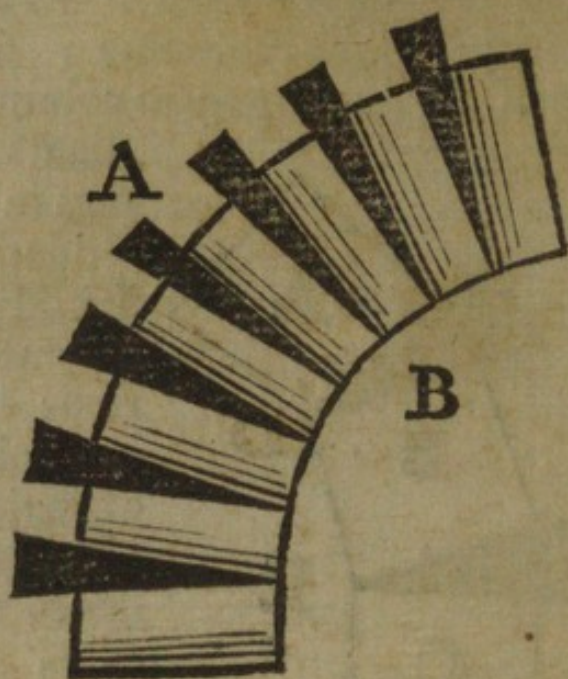

vam in hunc
modum ABC
FG DE. Quo
autem ex plu-
ribus lapidi-
bus columna
exstruitur, si
inter quosvis
duos, ut dic-
tum, cuneus
ab uno solo
latere inter-
ponatur, non

columnæ speciem, at portionem arcus
referet; quemadmodum in seq. figura
A B fit conspicuum.

Et

Ut ergo hæc ad præsens negotium accommodemus ; si ossa prædicta ab altero latere plenius alantur , adeoque secundum oppositum ; necesse fit illa eo ipso incurvari. Nam hic eodem modo se habet plenior istius lateris nutritio ad incurvandum os , quo se habet cuneus ita immisus ad columnam incurvandam , nisi quod cuneus certis tantum locis lateris columnæ infigatur , plenior vero nutritio lateris ossis fiat ex æquo fere secundum totam ejus longitudinem. Etenim alimentum intra os assumptum qua parte liberalius admittitur , ea id suffarciendo ; ad modum cunei columnæ intrusi in longitudinem auctiorem protendit ; qua parte vero parcius , ea id minus protendit , unde necessario accidit os incurvari versus latus quod pari passu cum altero non elongatur.

tnr. Porro si productio unius lateris columnæ non accadat tantum in uno vel duobis locis ejusdem, ast in pluribus; ut in tertia figura; tum eo propius ejus inclinatio accedit ad figuram portionis circuli, seu arcus. At vero si secundum totam longitudinem dictum latus ex æquo ultra oppositum produceretur, ~~ex~~ æquo certe versus oppositum latus inflecteretur, atque exacte segmentum circuli seu arcus sine ullis angulis effingeret; simili plane modo incurvatio ossium in hoc affectu oritur, à majore nempe elongatione lateris plenius nutriti: cum enim illa elongatio per intus assumptum alimentum secundum omnes partes istius lateris accadat, non expectanda est angulosa figura, aut ex multis rectis angulatim connexis composita, ast arcuata, in qua convexa pars constituitur à latere plenius, concava à latere parcius nutrito. Quando autem contingit unam aliquam partem lateris convexi ossis curvi magis improporionate nutriri respectu lateris oppositi, ex illa certe parte os convexum magis quam ex cæteris prominebit. Atque ita ex inæqualitate nutritionis, rationem curvitatiss ossium in hoc affectu reddidimus. Addamus, coronidis loco, in hujus rei ulteriorem confirmationem observationem à curatione hujus curvitatiss ossium deductam. Solent medicastræ nostræ fricare quotidie latera ossium cava, non con-

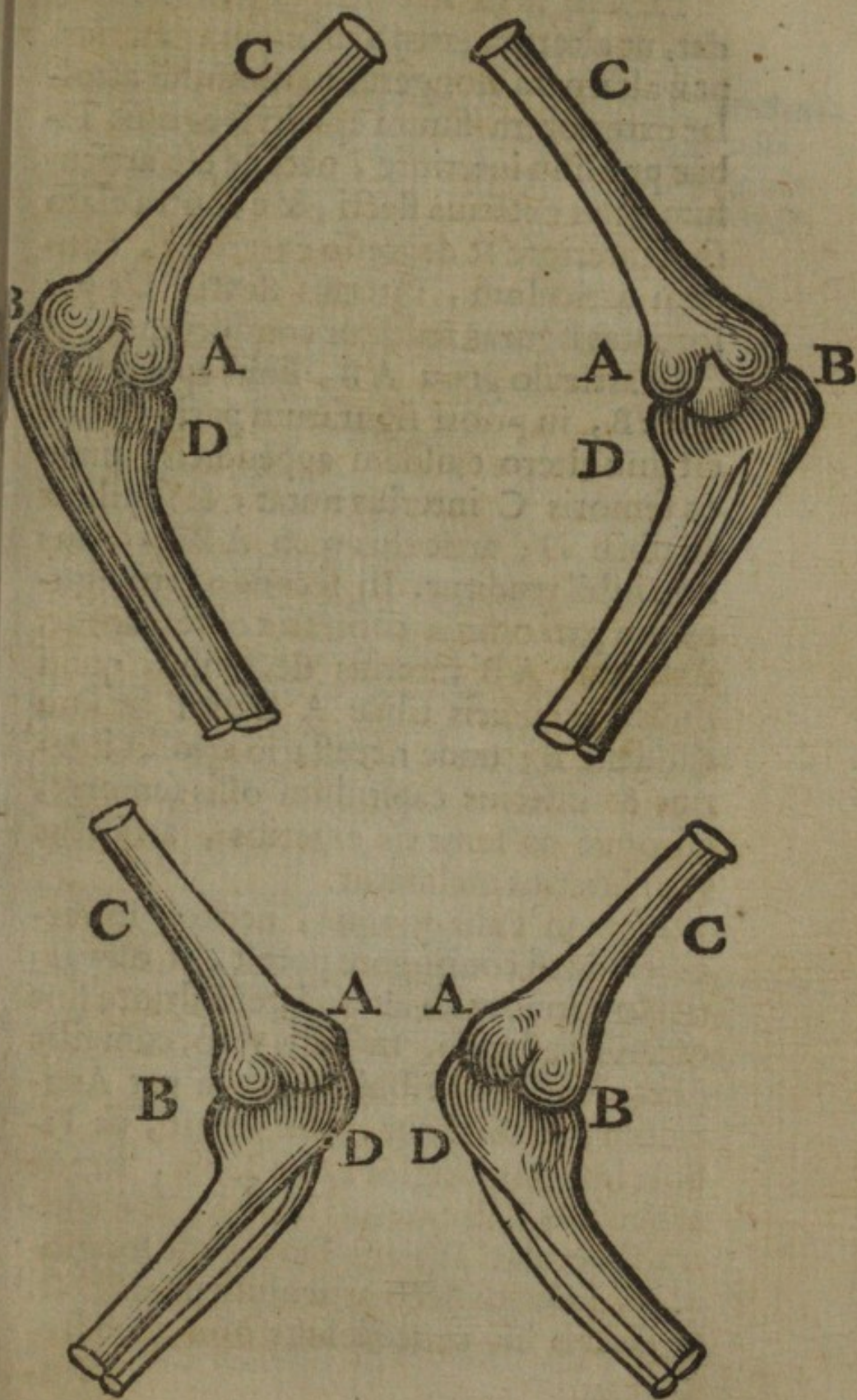

convexa, illamque frictionem multum conducere ajunt ad curationem, hanc verò potius nocere. Certum autem est frictionem liberalius evocare succum in massa sanguinea nutritum ad partem sic fricatam. Quando ergo partem cavam, quæ parcius debito alitur, fricu-eris, non mirum est si id profuerit, cum eo alimentum copiosius alliciatur, & calor partis quoque excitetur atque augeatur; neque è contra mirum si ossis pars gibba frictione amplius lædatur, cum ea alimentum ad partem, prius nimio opere nutritam, plenius attrahatur. Præterea unguenta quæ possunt fouere calorem insitum & nutritias facultates roborare post frictionem, parti ossis cavæ adhibita magis conveniunt, parti vero convexæ ligatura strictior & reprimens nonnihil ossis prominentiam utiliter solet adaptari: ea nempe potissimum ratione. quod à tali ligatura arteriæ capillares, quæ ad illud ossis latus sanguineum seu succum nutritium advehunt, constringantur, ejusque adeo nutritio imminuatur. Atque hæc sufficiant dicta de ossium, in hoc affectu, curvitate.

Inflexionis
Articulorum
causæ.

Huic insuper Titulo adjicimus opportune *Inflexionem articulorum nonnullorum*, ut genuum & talorum, quæ frequenter in hoc affectu occurrit, modo introrsum modo extrorsum facta. Atque hæc inflexio quoque videtur interdum non incommode referri ad inæqualitatem nutritionis. Ete-

Etenim si ex inæquali nutritione acci-
dat, ut alterum latus Tibiæ; puta exterius,
præ altero ita elongetur ut nonnihil attol-
lat exteriorem sinum epiphyseos ossis Ti-
biæ præ sinu interiore, necesse est articu-
lum genu exterius flecti; & è contra elato
sinu interiore & depresso exteriore, eun-
dem articulum, interius flecti: Ut per
sequentes figuras redditur conspicuum.

In articulo genu A B, sinus appendicis
tibiæ B, in priori figurarum pari, elatior
est sinu altero ejusdem appendicis; unde
os femoris C interius nutat, & similiter
os tibiæ D; articulus vero A B exterius
non nihil truditur. In secundo vero figu-
rarum pari omnia contraria observantur.
Articulus A B interius flectetur, quod
sinus appendicis tibiæ A elatior sit sinu
ejusdem B; unde necessario attollit inte-
rius & inferius capitulum ossis femoris,
adeoque os femoris exterius, articulus
vero interius inclinatur.

Idem in Talis quoque, necnon in ver-
tebris dorsi contingere potest, si ossa ar-
ticulo connexa ab altero latere altiora sint
quam ex adverso. In Talis verò, cum illic
præter os Tibiæ Fibula quoque per Arti-
culum committatur. fieri potest, ut Fi-
bula inferius longior extet Tibia, sicque
articulum Tali exterius flectat; & è con-
tra si accidat Tibiam Fibulâ esse longio-
rem, interius flecti articulum necesse est.
Quamvis hic concedemus non adeo fre-
quen-

quenter ejusmodi inæqualitatem longitudinis inter Tibiam & Fibulam evenire.

Porro existimamus præter naturalem Inflexi-
spinæ inflexionem rarius accidere ab inæ-
quali altitudine laterum ossium vertebra-
rum, frequentius vero ab alia causa, quam
jam prosequemur. Diximus supra totam
spinam in hoc affectu esse debiliorem,
puerosque hoc malo afflictos non modo
ad motum, sed & ad insistendum pedi-
bus, imo & ad erigendam spinam ob
debilitatem esse ineptiores. Quando ergo
corpus ipsis quomodocunque erigitur,
quærunť sustentaculum; spinamque mo-
do antrorsum, modo retrorsum, modo
dextrorsum, modo sinistrorsum flecti
permittunt, quo onus corporis rebus am-
bientibus pro levamine incumbat. Hinc
sæpe fit, ut ligamenta vertebrarum spinæ
à parte lateris frequentius prominentis
laxentur atque elongentur; à parte vero
opposita contrahantur; ita ut tractu tem-
poris secundum rectam & naturalem li-
neam spina erigi non possit. Atque hinc
fane nutricum negligentiam & incuriam
minime excusare possumus, quod non
satis attente observent in quam potius
parrem infantes, quos lactant, corpus
suum inclinare proni sint, quo in oppo-
sitam id sedulo dirigere satagant. Simili-
ter etiam quando nutrices præmature in-
fantes debiliores, & sine debita cura pe-
dibus committunt, fieri potest, ut, cum
motus

onis
spinæ
causæ.

Incuria
nutri-
cum
nota-
tur.

142 *Glissonius de Rachitide.*

motus tonicus musculorum sit impar sustentationi corporis, pueri sive genu sive talum ad alterutrum latus inflecti sinant; unde ligamenta articuli ab externa aut interna ejusdem parte extenduntur, & per consequens ligamenta lateris adversi contrahuntur, quo necesse est articulum aut extrorsum aut introrsum flecti. Quamvis ergo supra negavimus curvitetem ossium hinc dependere, concedimus tamen articularum distortionem in infantibus debilioribus ex tali nutricum incuria accidere posse. Concedimus insuper ex constanti inepta fasciatione ossa, quæ alias forent recta, posse incurvari: hanc tamen causam rariorem in præsentī affectu esse existimamus, ut fufius supra declaravimus. Procedimus jam ad angustiam & acuminationem pectoris in hoc morbo.

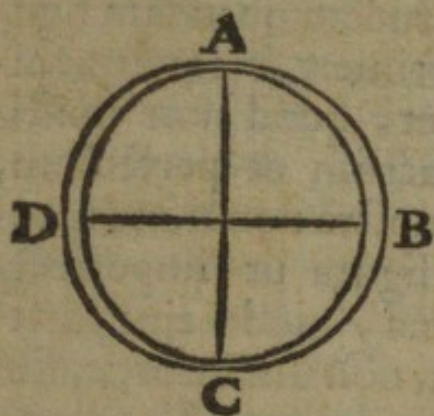
Angu-
stia &
Acumi-
natio-
nis Pe-
ctoris
causæ.

Notamus hanc angustiam & acuminationem pectoris non statim ab initio morbi apparere, sed confirmato demum morbo supervenire, paulatimque intendi; donec diu perseverante morbo evidens ea & insignis observetur, quando pectus antrorsum refert carinam navis, aut pectus Gallinæ. Hujus vitiatæ figuræ pectoris, quod alias secundum naturam latum, non à lateribus coarctatum, & antrorsum planum non acuminatum foret, ad 4 causas reducimus; quarum tres priores minus efficaciam huc contribuere, ultimam vero

vero totum fere negotium absolvere agnoscimus. Cum tamen tres priores aliquid saltem huc contribuant, eas quoque hic ordine recitabimus.

Sit 1. In hoc affectu os sterni ex *aucta mole Hepatis* nonnihil elevatur sive antrosum truditur, unde nonnulla portio dictæ vitiatæ figuræ constituitur; atque insuper ex eadem elevatione ossis sterni nonnulla contractio costarum versus spinam inferitur, qua altera pars confit istius vitiosæ figuræ. Hanc contractionem co-

starum sic demonstramus. Sit circulus A B C D. Supponitur is confici ex materia flexili, sed non æque extensibili, verbi gratia, ex osse Ceti. Quando ergo distenduntur latera

A C ab invicem, ita ut linea distantiae inter A C producat in longum, pari tunc fere passu latera D B istius circuli necessario contrahuntur, & eadem operâ linea lateralis distantiae à D ad B abbreviatur; ex circulo enim formatur figura ovalis, ut qui experiri velit deprehendet.

Mutabitur quippe figura in eum fere modum quem sequens figura exprimit, in qua linea distantiae inter A & C protensa repræsentatur, simulque linea DB abbreviata apparet; circulusque redditur ovalis; neque pluribus ad hoc probandum est opus. Sciendum jam est costarum paria opposita, præsertim superiora quæ maxime pectus efformant, mediante, à parte postica, spina; à parte anteriore, sterno, rudem quandam figuram circularem exprimere. Neque quemquam movere debet, quod non constituent circulum exactum & perfectum, cum demonstratio nostra non minus procedat in circulari figura ut imperfecta quam in perfectissima, modo ejus partes undique cohæreant, non sint intortæ, sint flexiles, sed non facile extensiles; quæ conditiones abunde conspiciuntur in figura modo proposita costarum.

Si ergo in hoc affectu os sterni antrorsæ nonnihil elevetur, quo cedat hepatis moli, necesse est costas propius ad se invicem versus spinam adduci, quo necesse est pectus lateraliter coarctetur, minuta ejus latitudine.

Dicat aliquis; si elevatio ossis sterni conducet ad coarctandam latitudinem Pectoris, id potissimum præstaret circa costas inferiores, quan-

quandoquidem ab inferiore parte elevatio hac sterni incipiat ; verum contra evenire comper-
tum est , si quidem coarctatio pectoris maxi-
me accidit circa alias & mox infra clavicu-
las , inferiores vero costae videntur ad latera
expandi potius quam constringi.

Respondemus inferiores 5 costas non Resp.
articulari cum sternum , neque integrum
circulum conficere , adeoque nullo modo
spectare ad demonstrationem proposi-
tam : illarum vero distentionem aliunde,
nempe à plenitudine hypochondriorum ,
de qua proxime dicemus , dependere.
Notandum quoque est nos hanc non præ-
cipuam causam vitiatae figurae statuere ,
imò tantillum solummodo eo conferre
existimamus. Atque sic procedimus ad
secundam causam hujus figurae vitiatae ,
quam etiam leviusculam censemus.

Sit II Causa. In hoc affectu hypochon-
dria plena & tensa perpetuo fere depre-
henduntur , nimirum tum ob magnitu-
dinem Hepatis , tum quod omnia fere
viscera in infimo ventre contenta satis
ampla sint , quandoquidem in iis, ut ante
dictum , prima essentia hujus morbi non
radicatur ; tum denique quod intestina &
ventriculus plus minus fere flatibus dis-
tendantur. Jam vero ex illa plenitudine &
tensitate hypochondriorum colligere æquum
est costas in hoc affectu plusculum quam
par est , deorsum trahi. Nam maxima
tensitas hic observatur in musculis obli-

146 *Glissonius de Rachitide.*

quis qui hypochondriis subtenduntur: Musculus autem oblique descendens habet capita dentata 6 7 8 & 9 costis affixa, & pars quoque tendinis lati obliqui ascendentis implantatur cartilaginibus costæ 9 10 & 11. Quare cum dicti muscoli perpetuo fere nimium tensi in hoc affectu deprehendantur, necesse est eos nonnihil deorsum trahere dictas costas; & cum omnes costæ firmiter inter se per musculos intercostales connectantur, accidit omnes costas in hoc affectu plusculum deorsum trahi. Jam vero quod costæ ita detractæ nonnihil coarctent pectus ex seq. figura demonstratur.

Fig. 1.

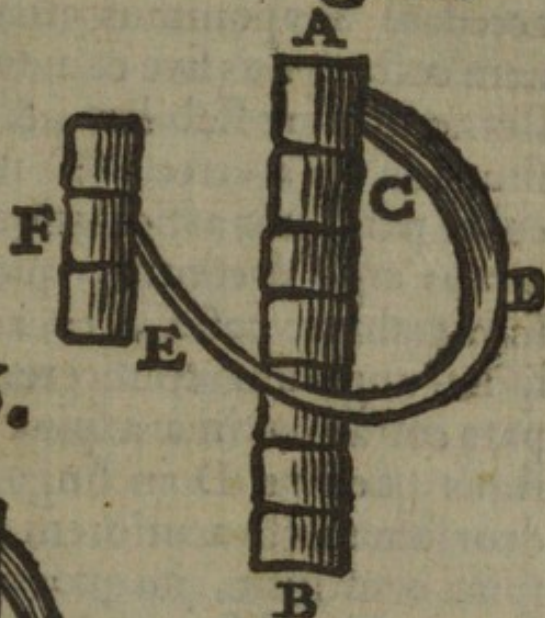

Fig. 3.

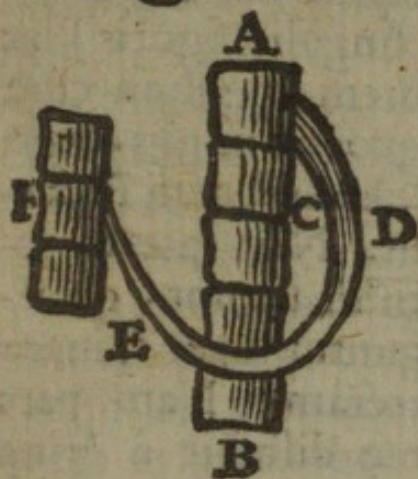
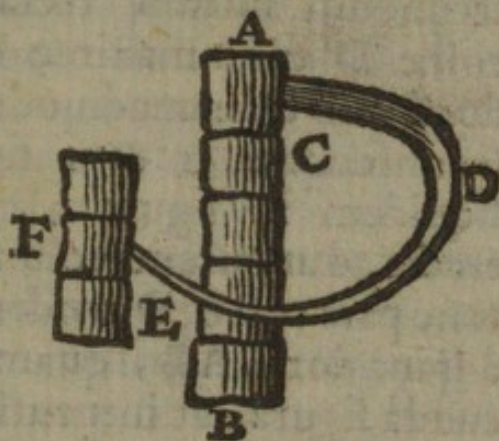

Fig 2.

Sit A B spina dorsi. C D E costa. F.
os sterni: supponimus hic quod cuilibet
in sceleto cernere datum est, Costas non
committi cum spina secundum angulum
rectum, sed angulum infra costam esse
paullo recto minorem, adeo ut si costa
G 2 paul-

paullulum sursum trahatur, ejus articulatione cum spina propius ad lineam rectam accedat. Supponimus etiam articulationem costæ ipsius sive cum spina, sive cum sterno manere stabilem, & non trahi sursum (ne quis erret) sed medias tantum costæ pars inter articulationes dictas. Dicimus ergo è contra, quo magis deorsum trahitur costa, eo acutiorem cum spina angulum conficere. Quapropter pars costæ maximæ à spina dorsi A B distans (nempe D in singulis figuris) ut deorsum tracta acutiorem angulum cum spina constituit, ita quoque minus quam antea à spina distat, & latitudinem Pectoris angustiores reddit. Nam latera pectoris tunc quidem latissima erunt, quando costæ maxime eriguntur super spinam secundum lineam rectam. Nam pars costæ D tunc maxime distabit à spina dorsi A B, quemadmodum cernere licet, si conferantur 1 & 2 figura cum tertia, siquidem in figura 3 exprimitur costa erecta ad angulum rectum cum spina, & tunc pars costæ D evidenter magis distat à spina dorsi A B, quam in prima vel secunda figura; ut intuenti sit conspicuum: in 2 vero figura costa cum spina supponitur valde acutum angulum conficere, & pro proportionem pars ejus D (ut videtis) minus distat à spina, quam eadem pars D in prima figura, cujus angulus minus acutus supponitur: & adhuc multo minus

nus ea distat à spina quam in tertia figura, cujus articulatio ad angulum rectum erigitur. Inferimus ergo costas, quando sursum trahuntur, ampliare nonnihil pectus lateraliter; quando vero deorsum trahuntur, idem à lateribus coarctare.

Hoc ipsum ulterius confirmatur eo, quod quo tempore pectus dilatatur, nempe ubi inspiratio peragitur, costæ nonnihil sursum, vi musculorum intercostalium, trahuntur; & quo tempore pectus contrahitur, nempe ubi expiratio peragitur, eadem costæ nonnihil deorsum, ope musculorum obliquorum abdominis, retrahuntur. Id quivis in se ipso aliove experiri potest præsertim in magnis inspirationibus & expirantibus. Percipiet enim liquido in magna inspiratione costas simul elevari nonnihil sursum, unaque ampliare latitudinem pectoris; in magna vero expiratione costas nonnihil deorsum, eademque opera introrsum contrahi. Neutrum horum contingere posset, nisi talis esset costarum positus, ut eæ inferius respectu spinæ conficerent acutum angulum, magnisque depressæ adhuc acutiores, & per consequens magis tunc coarctarent pectus; & è contra sursum motæ propius accederent ad angulum rectum cum spinâ, adeoque pectoris latera extenderent. Concludimus ergo ex plenitudine & tensitate hypocondriorum in hoc affectu costas nonnihil deorsum tra-

hi, pectusque à lateribus coarctare; licet concedamus, ut supra monuimus, causam hanc non tantum valere, ut ei magnam huius vitii partem tribuamus.

Sit III *Causa huius vitiatae figurae pectoris Adnascentia lateralis Pulmonum cum Pleura*, quæ in hoc morbo confirmato frequentissime observatur. Certe ejusmodi Adnascentia nonnihil restringit atque impedit motum costarum extrorsum, quo pectus lateraliter dilataretur. Etenim si costa, ubi adnascentia subest, conaretur se à centro Pectoris fortius dimovere, periculum esset ne quodammodo aut adnascentes Pulmones, aut Pleuram ipsam à costis dolorifice divelleret. Quamvis autem Pulmones ad ingressum aëris facilem secundum omnes sui partes extensionem admittant, ubi tamen ii subsidunt vel crassis humoribus infarciuntur (quod frequentissime in hoc casu accidit) vix notabilem distentionem sine aut vasis alicujus, aut membranae, aut ipsius parenchymatis soluta unitate admittunt. Porro dum consideramus pulmones in sanis rarissime Pleurae lateraliter adnecti; & non nisi in istis partibus Thoracis quæ minus erant motui ad considerabilem distantiam exponendæ, nempe dorso, sterne, mediastino, & forte media parte diaphragmatis, &c. existimamus sane id non inconsulto à provida natura factum, ne scilicet eorum connexiones vel dilatationi

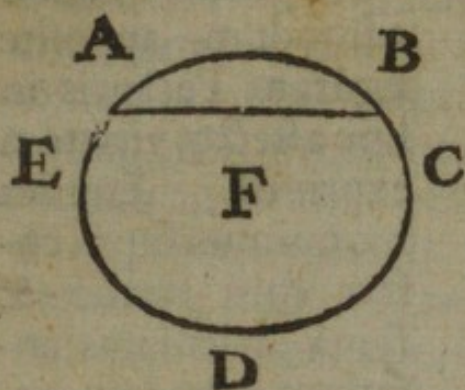
tionem Pectoris officerent, vel pulmones ipsos istiusmodi calamitatibus obnoxios redderent. Ut sit, concipi vix potest, quin præternaturalis illa Pulmonum coalescentia cum pleura plus minus impediatur ac remoretur veram costarum expansionem versus latera, adeoque aliquantillum saltem conducat ad angustiam Pectoris promovendam.

Sit IV: *Causa figuræ vitiatæ prædictæ, Inæqualis nutritio certarum partium costarum præ aliis.* Atque hanc quidem causam longe cæteris tribus efficaciorē ad hoc symptoma efficiendum dicimus. Quod ut monstremus, Asserimus 1 septem costas superiores potissimum, si non solas, hanc Pectoris figuram constituturæ. Etenim quinque inferiores, ut non immediate cum sternō committuntur, ita neque possunt sternum ullo modo acuminare aut elevare. Adde quod, cum in integros circulos (ut supra monuimus) non coeant, facile mobilis est earum figura ut plus minus cedat plenitudini hypochondriorum. At vero septem costæ superiores per suas cartilagines cum ossibus sterni articulantur, unde fieri forte potest, eas ossa sterni, quæ tangunt, non nihil antrorsum attollere, quando quinque inferiores contactu sterni privatæ id efficere non possint. 2 Asserimus costas omnes & non tantum 5 inferiores, sed & 7 superiores inæqualem in hoc affectu

nutritionem admittere, atque ab una parte uberius ali, adeoque ab illa magis secundum longitudinem produci quam ab altera parcius nutrita: & quidem amplius crescere ea parte qua cum sterni cartilaginibus committuntur, altera vero parte nempe versus capitulum, quo sinubus dorsi junguntur, minus tradiusque elongari. Ratio est, quod anterior pars cuiusvis costæ mollior ac spongiosior sit quam ejusdem posterior, ut in quovis animali cuilibet licitum est experiri. Cum ergo (ut è supradictis elucescit) partes ossium molliores in hoc affectu facilius recipiant alimentum & augeantur quam partes duriores & solidiores, sequitur anteriores costarum partes quod molliores sint, magis produci, quam posteriores. 3. Asserimus in corpore figura circulari sive annulari donato (qualem paria costarum 7 superiorum sibi mutuo oppositarum mediante osse sterni & spina dorsi, suo modo, licet imperfecte, constituunt) si una pars annuli magis prolongetur quam altera, necesse est vel reliquas partes ejusdem huic incremento cedere, vel illam partem sic inæqualiter elongatam aut exterius prominere, vel interius plicari, aut sursum vel deorsum, & sive aliquo, sive pluribus ex his modis inflecti.

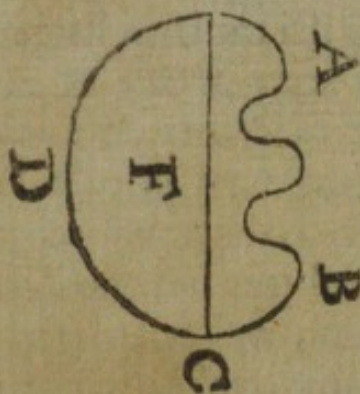
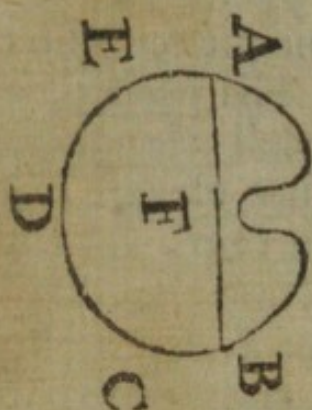
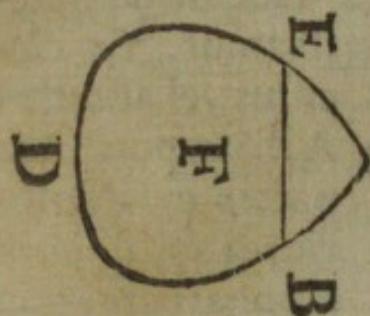

Hoc sic demon-
stramus. Sit cir-
culus vel annulus
A B. Supponantur
partes ejus ante-
riores ab A ad B
elongari, reliquæ
autem ejusdem
partes nempe C

D. E manere in situ suo neque omnino ce-
dere elongationi dictæ. His positis, ne-
cesse est portionem circuli elongatam,
nempe A B vel antrorsum elevari, vel
introrsum deprimi, vel sursum, vel deor-
sum; vel varie inflecti. Nam alias distan-
tia inter terminos chordæ F non suffice-
ret ad istam portionem circuli jam elon-
gatam immutata arcus figura continen-
dam. Etenim termini isti tantum suffice-
bant prius, elongato ergo arcu, & non
elongata chorda, aut terminis & extre-
mitatibus chordæ, fieri non potest, ut
arcus eodem modo se habeat ad chor-
dam quo prius. Mutabitur itaque facta
flexione vel antrorsum, vel introrsum,
vel sursum, vel deorsum, vel pluribus ex
his modis, quemadmodum per figuras
seqq. videre licet. Prima figura Arcum
extrorsum prominentem refert. 2 intror-
sum. 3 varie inflexum sive plicatum &
intortum.

Et prima quidem admodum apposite figuram Pectoris in hoc affectu vitiatam exprimit. Etenim monuimus supra costas cum sterno & spina articulatas anulum quendam imperfectum conficere, easdemque in hoc affectu celerius ali & elongari à parte anteriori quam à posteriori; ergo quoad causam plane & plene convenit hoc symptoma cum figura illa primo descripta. Præterea, supposuimus partes circuli C D E manere stabiles, id quoque in hoc affectu accommodari potest lateralibus & posterioribus partibus co-

starum. Cum enim hæ multo minus crescant quam anteriores, certe plane stabiles æstimandæ sunt, habito respectu ad merum excessum incrementi in parte anteriori. Nisi quis forte dicat, vel costarum latera & partes posteriores expandendo

dendo se, vel articulos earum, quibus cum vertebris dorsi committuntur, permittendo costas retrorsum flecti, augmentationi isti excedenti nonnihil cedere. Verum neutrum horum vere dici potest. 1. Enim laterales & posteriores partes cujusvis costæ ut duriores ac solidiores ac robustiores sunt anterioribus; absurdum autem est existimare partes debiliores ejusdem costæ posse flectere partes firmiores, aut partes minus flexiles cedere partibus facilius flexilibus. Quare partes laterales & posteriores costarum non ita flecti possunt ut cedant partibus eandem anterioribus elongatis. 2. Quod ad articulos costarum attinet, certe ille articulus, quo committitur costa cum vertebra thofacis, nullo modo pati potest costam sic retrorsum flecti, quo cedat ejusdem elongationi; idque non tantum quod is duplex sit, nempe cum sinu vertebræ & processu ejusdem transversio, adeoque ad motum retrorsum permittendum maxime ineptus; sed vel maxime quod decuplo fortior sit anteriore articulo, quo eadem costa cum osse sterni committitur. Articulus autem decuplo robustior, simulque duplex, atque ita duplex formatus, ut plane ineptus redditus sit ad motum retrorsum patiendum, nullo modo concipi potest retrorsum cedere, ne articulus decuplo debiliior nonnihil antrosum flecteretur. Concludendum ergo

partes costarum laterales & posteriores non cedere earum inæquali productioni quæ antèrius contingit, & per consequens eas hoc respectu stables esse habendas, adeoque necesse esse illam elongationem inæqualem immutare earum figuram à parte anteriore, idque eas illic inflectendo aut sursum vel deorsum, aut introrsum, vel extrorsum seu antrorsum, aut multifariam.

Non potest fieri hic flexio Costarum sursum vel deorsum, quod costæ *propter suam latitudinem* ineptæ sint ut alterutro modo inflectantur. Adde quod musculis intercostalibus firmiter in suo situ cohibeantur ut sine vi istis musculis illata vix aut ne vixquidem possint vel sursum vel deorsum incurvari.

Quod illa elongatio non possit vel certe ægerrime possit plicare costam introrsum, eo evincitur, quod magnitudo Hepatis tali motui repugnet. Probavimus enim supra ejus magnitudinem nonnihil attollere os sterni extrorsum seu antrorsum. Deinde ipsa figura costæ circularis plicationi introrsum faciendæ evidenter obluctatur. Denique quod ista elongatio non multifariam flectat costas, etiam hinc inferri potest, quod ejusmodi inflexio figuram compositam inferret, aliquamque simplicium figurarum ante rejectarum necessario contineret.

Quapropter concludimus necesse esse
inæqua-

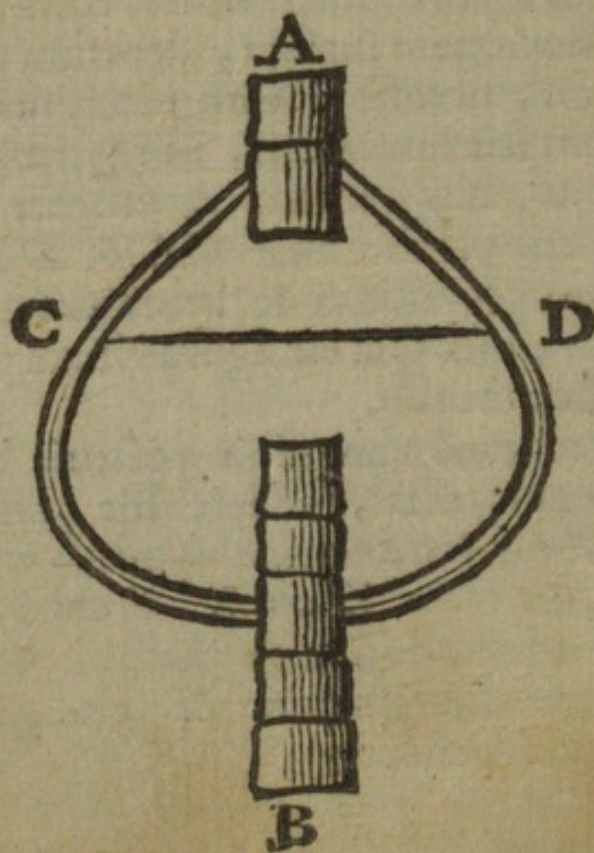
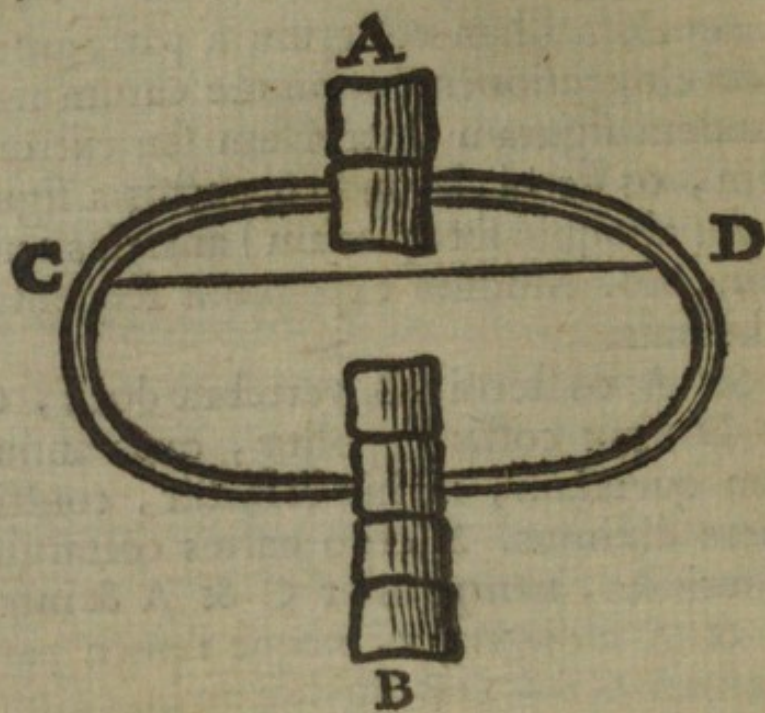
inæqualem illam costarum à parte anteriore elongationem immutare earum naturalem figuram antrorsum seu extrorsum, os sterni elevando & pectoris figuram (alioquin fere planam) antèrius acuminando. Modum exprimunt sequentia schemata.

Sit A os sterni: B vertebræ dorsi, C & D binæ costæ oppositæ, quas annulum quendam, ut hic cernitur, constituere diximus. Si ergo partes costarum anteriores, nempe inter C & A & inter D & A elongentur, neque tamen partes inter C B & D B quidquam huic elongationi respondeant vel ei cedant, necesse est antèrius figuram annuli mutari. Cum ergo, ut supra monstravimus, costa inepta sit ad flexionem sursum, deorsum vel introrsum, necesse est eam prominere extrorsum seu antrorsum, ut exprimitur in 2 figura, ubi sternum A propter elongationem partis costæ CA & DA antrorsum propulsum & acuminatum exhibetur; quæ ipsa est figura vitiata pectoris in hoc morbo.

Præter causas angustiae pectoris hæcenus memoratas, addere hic possumus *imminutum incrementum costarum inter C & B tum inter D & B* Debita enim Pectoris latitudo à justo istarum partium costarum incremento & elongatione maxime dependet.

Si enim

Si enim istæ partes costarum ad justam longitudinem accrescant, fieri non potest quin pectus ad latera justa fere proportionem dilatent, subducto tantum tantillo angustia quod priores causæ solæ ei poterant inducere. Nam quo magis istæ costarum partes elongantur; eo etiam magis pars lateralis costæ D & pars C distabit à spina dorsi B, pectusque adeo latius reddetur. E contra ubi reliquo corpore aucto istæ partes costarum vel parum vel non æque augentur, necesse est eas lateraliter minus distare à centro pectoris quam par est, ideoque pectus ad latera angustare. Siquidem latera costæ C & D eo minus distant à spina dorsi & centro pectoris, quo minus elongantur costarum partes inter CB & DB, ut cuivis attendenti patet. Atque hæc sufficiant dicta de causis Angustia pectoris & Acuminationis ejusdem in hoc affectu; quibus etiam tandem finem imponimus huic disquisitioni de vitiis Organicis in hoc affectu evenientibus.

CAP. XIV.

Essentia secundaria hujus morbi in constitutione animali.

FInito jam examine *constitutionis naturalis & vitalis* in hoc affectu læsæ, restat ut inquiremus in *constitutionem animalam*. Et supra quidem asseruimus nullum hic occurrere vitium primum, & quod pars sit essentiae primariae hujus morbi. An Vero in ea adsit aliquod vitium secundarium, nunc venit dispendiendum.

Quandoquidem autem tum veteres tum neoterici qui de Facultate Animali scripserunt, ne mentionem quidem fecerunt constitutionis animalis, nedum ejusdem descriptionem tradere aggressi sunt; jure meritoque ea à nobis illam agnoscentibus expectabitur. Et cum aliqui viri cordati nonnihil dissentiant ab ista descriptione quæ deduci potest à veterum & communi sententia de facultate animali; remque illam secus explicantes aliam descriptionem paullo diversam substituunt, utramque hic in medium proferre visum est.

Descriptio   Secundum priorem sive veterum vulgo-
que receptam opinionem & descriptionem

nem facultatis animalis, constitutio animalis est *Affectio illa corporis quæ in generatione & motu debito spirituum animalium consistit.* Per motum autem debitum spirituum animalium intelligi volunt excursum eorum à cerebro per nervos instar fulminis, atque iterum eorum ad cerebrum recursum, quo ei renuncient quid ab externorum sensuum organis percipiantur.

Alii vero, ut diximus, rem hanc aliter explicant. Concedunt quidem constitutionem animalem includere generationem & distributionem spirituum animalium; ast illum pernitem motum fluxus & refluxus spirituum animalium, fulminis instar, in nervis ajunt esse inconceptibilem, &, si non inutilem, saltem tamen esse minime necessarium ad facultatem animalem stabiliendam. In ejus autem locum substituunt inter vigilandum *motum quendam contractivum & tonicum, sive nixum motivum ipsius substantiæ cerebri, spinalis medulla, nervorum inde ortorum, partiumque in quas distribuuntur.* Atque hunc motum sive nixum *tensitatem* quandam in partibus prædictis producere dicunt, vi cujus alterationes ab objectis quibuscvis istis partibus impressæ communicantur cerebro. Quemadmodum enim in Cithara, ubi fides, sunt debito modo tensæ, si in alterutra extremitate quam levissime plectro percutiantur, motus iste

in

in momento, saltem Physico, excurrit ad alteram extremitatem; ita quoque afferunt moto aliquo nervo extra cerebrum debite tenso, motum istum ob continuitatem & tensitatem dictarum partium ad cerebrum ipsum extendi, ibidemque impressionem quandam suæ causæ conformem signare. Inter dormiendum vero existimant cerebrum, spinalem medullam, & plerosque nervos nonnihil laxari. Et quidem, simpliciter semperque ajunt anteriores connexiones spinalis medullæ cum cerebro durante somno laxas manere; concedunt vero connexiones posteriores cum cerebello aliquando tensas esse, ut in Noctambulonibus, atque ita externa objecta quodammodo percipere, sed non per sensum communem judicata, sed tanquam à memoria ad phantasiam reflexa. Neque etiam necesse esse arbitrantur inferiores omnes partes spinalis medullæ adeoque nervos inde ortos perpetuo inter dormiendum laxari; cum aves plurimæ pedibus insistentes dormiant; cum respiratio per somnum aliquorum nervorum tensitatem supponat; denique, cum, ubi primum obrepit somnus, superiores nervi ferme laxentur prius quam inferiores. *Insomnia* autem quod attinet, opinantur ea oriri ex varia & fortuita agitatione & mixtione diversorum *sigillorum* seu *impressionum* in memoria reconditarum, quæ jam denuo perci-

percipiuntur ob retentam aliquam tensitatem in nonnullis cerebri partibus. Ubi vero in profundiore somno nulla observantur insomnia; totum quoque cerebrum laxari affirmant.

Sive jam prior sententia, sive hæc posterior veritati magis consentanea sit, nihil nos impræsentiarum moramur; neque hanc litem suscipimus hic determinandam, cum utrovis modo facultas animalis functionem suam exerceat, ab iisdem causis, & fere similiter vitium secundarium in animali constitutione per hunc morbum eveniat. Nam I. Quod ad *generationem spirituum animalium* attinet, sive prior sive posterior sententia asseratur, perinde erit; quod in cerebro, in quo utraque opinio supponit generari spiritus animales, nihil vitii (nisi forte alius conjungatur morbus) deprehendamus. Supra enim ostendimus ipsum caput non esse inter partes primo affectas annumerandum, neque ejus actiones internas & proprias in hoc affectu vitari. Deinde II. quod ad *distributionem spirituum animalium* attinet, sive ea perficiatur prorsum & retrorsum eoque rapido illo motu instar coruscationis fulminis, sive motu tantum prorsum facto, eoque paullatino & placida, idem vitium in hoc affectu occurrit.

Etenim I. cum suppositus ille rapidus motus spirituum animalium fiat transitu ^{Vitia consti-} per partes primo affectas, *viz.* per spina- ^{tutio-} lem

nis ani- lem medullam extra calvariam, per ner-
 malis. vos inde ortos, & per partes in quas ii
 nervi distribuuntur; & cum hæ omnes
 partes in hoc affectu laborent intemperie
 frigida, tum paucitate ac ignavia spiri-
 tuum infitorum; necesse est debitam istius
 motus velocitatem nonnihil retardari.
 Frigida enim intemperies, ut & torpor
 ac inopia spirituum, cuivis motui (ex-
 cepto constrictivo) repugnant. Dicat ali-
 quis sententiam priori loco propositam
 supponere eximiam activitatem & subti-
 litatem spirituum animalium, quibus
 hanc repugnantiam facile possunt supera-
 re. Verum, ut ita sit, cum partes, quas
 permeant, reagant, suamque frigidita-
 tem & torporem iis communicare fata-
 gant, necesse est eas activitatem illam spi-
 rituum nonnihil retundere, subtilitatem
 minuere, expeditumque illum transitum
 aliquantum remorari. Quare supposita
 hac sententia ut vera, vitiabitur in hoc
 affectu constitutio animalis ex parte mo-
 tus rapidi spirituum diminuti, idque se-
 cundario, cum motus hic non retardetur
 vitio primario spirituum animalium, aut
 vitio partium primo affectarum, quem-
 admodum dictum. Similiter in modo po-
 sterius proposito, in quo motus spirituum
 supponitur placidus & tranquillus, ne-
 cesse est eas, dum tardiuscule per partes
 primo affectas transmittuntur, labem ali-
 quam à vitiata constitutione insita ista-
 rum

rum partium contrahant, ob easdem rationes proxime præcedenti articulo allatas. Erit ergo secundum hanc quoque opinionem vitium secundarium in distributione spirituum animalium.

Tandem quod ad *tensitatem ipsius substantiæ cerebri, spinalis medullæ, nervorum & nervosarum partium inter vigilandum* attinet, quæ in posteriori sententia ante proposita supponitur, necesse est defectum aliquem debite tensitatis in spinali medulla extra calvæ, in nervis inde ortis, tum in partibus ad quas distribuuntur in hoc morbo adesse. Etenim 1. Intemperies frigida & humida debite isti tensitati adversatur. Ita quoque & torpor ac inopia spirituum insitorum; quibus certe partes affectæ inertes redduntur minusque aptæ ad animales actiones obeundas; contra quam evenit, quando prædictæ partes debitam suam tensitatem obtinent. 2. Ex supra dictis liquet Tonum harum partium in hoc affectu nonnihil vitiari propter nimiam laxitatem, flacciditatem, molli-
tiem, & internam lubricitatem, quæ qualitates justam earundem partium tensitatem evidenti labifaciunt. Quamvis ergo cerebrum in hoc affectu debitum forte influxum ex parte sua præbeat, vix tamen, & ne vix quidem fieri potest, ut sufficienti gradu tensitatem suam spinali medullæ extra calvæ nervisque inde ortis, &c. ob intemperiem, torporem & inopiam spirituum

rituum infitorum, tum tonum earum partium vitiatum, ut dictum, communicet. 3. Symptomata in hoc morbo animalem facultatem spectantia idem luculentissime confirmant. Etenim pueri hoc morbo afflicti ab ipso ejus principio minus robuste (si cum aliis coætaneis conferrantur) se movent exercent, minusque delectantur lusibus masculis; ast in progressu morbi motum fere omnem concitatiores averfantur, pedibus insistentes vacillant, quæruntque sustentacula, vix aliter incedentes erecti, neque ludere delectantur nisi sedentes aut recumbentes, vel brachiis molliter gestati; denique spina debilis emaciato corpori erecto, vel oneri grandiusculi capitis vix sufficit sustentando. Quæ omnia satis superque demonstrant tensitatem partium motui inservientium esse minus in hoc affectu rigidam quam inter vigilandum ex æquo requiritur. Si ergo ista debita inter vigilandum tensitas sit pars constitutionis animalis, quod hic supposuimus, eadem certe vitiata constituit necessario morbosam affectionem in constitutione animali: & cum hoc vitium non primario ab ipso cerebro, sed ab insita constitutione partium primo affectarum dependeat, secundarium vitium respectu animalis constitutionis jure merito censendum est.

Cur
sensus

Occurrit tamen hic scrupulus: Quæret aliquis cur sensus quoque in hoc affectu

fectu non pariter lædantur ac vis motiva? non
In promptu est ratio. Longe major tensi- ^{æque}
tas, robur, & vigor nervorum ad facul- ^{hic læ-}
tatem motivam quam sensitivam exer- ^{datur.}
cendam requiritur. Ad sensationem enim ^{ac mo-}
levissimus fere motus tonicus nervorum ^{tus.}
sufficit, non item ad motum. Sic obser-
vare licet in motu cujusvis articuli muscu-
los eum moventes admodum duros, ten-
sos, ac rigidos esse; verum remissa illa
duritie, rigiditate ac tensitate sensatio-
nem nihilominus facile peragi. Neque
obstat, quod aliquando in Paralyssi sen-
sus nonnihil stupeat permanente motu;
Paralyssis enim affectus est ab hoc plane
diversus. In ea quippe virium primarium
in ipsa constitutione animali residet; fieri
ergo potest, ut non minus sensum quam
motum afficiat. Præterea quando forte
nervus cutaneus debito cerebri influxu ca-
ret, is vero qui ad musculos illius partis
fertur, eo fruitur, fieri potest, ut hac
etiam de causa tollatur sensus manente
motu; licet casus hic non tam frequens
sit, sæpiusque motus aboleatur constante
sensu. Sed de hac re satis superque dixi-
mus. Atque ita tandem deprompsimus
ea quæ de integra essentia hujus morbi
tum primaria tum secundaria meditati su-
mus, idque qua potuimus perspicuitate in
materia difficili & ab aliis ante non tra-
ctata præstitimus. Proximum est ut ad
causarum hujus effectus examen nos ac-
cingamus.

C A P. X V.

*Præind. causa, & I. quæ ad
Parentes attinet.*

Essentiam huius morbi *primariam* atque etiam *secundariam* superius fuisse explicuimus : & quidem dependentiam *essentia secundaria à primaria* ibidem satis demonstravimus. Non ergo hic expectandum est, ut denuo ex professo & speciatim de causis *essentia secundaria* quas nempe ante retulimus, tractemus. Sufficiet causas *essentia primaria* investigasse. Si qua tamen occurrat causa quæ una influat cum in *primariam*, tum *secundariam* morbi *essentiam*, eam hic quoque obiter annotare non gravabimur.

Duo
summa
causa-
rum
huius
morbi
genera.

Omissa vero omni *accessoria* circa varia causarum genera, ad duo solummodo capita discursum hunc nostrum contrahere visum est. Prius continet *infirmities, morbosasque parentum dispositiones*, quæ forte eatenus in liberos influunt, ut saltem proclivitatem aliquam & aptitudinem ad incidendum in hunc affectum (si non actu ab ipso ortu in eum delapsi sint) inferant. Posterius comprehendit *causas huius morbi accessorias*; eas nempe, quæ pueris post partum accidunt.

An &

De primi generis causis occurrit in ipso
limine

limine quæstio, utrum & quatenus morbus hic dici possit *hæreditarius*? Quo felicius in hujus quæstionis determinatione procedamus, distinguendus est morbus hæreditarius in *proprie* & *improprie* sic dictus. Et quidem morbus hæreditarius *proprie* sic dictus semper supponitur præextitisse in utroque vel alterutro parente, indeque in prolem esse derivatus. Morbus vero hæreditarius *improprie* dictus non supponitur in *eadem specie* præextitisse in utroque vel alterutro parente; præcessisse tamen necesse est vitium quoddam (forte diversi plane generis) in altero saltem eorum, cujus virtute dispositio quædam proli impressa est, qua in morbum hunc *improprie* hæreditarium proclivis redditur.

Porro morbus hæreditarius *proprie* dictus adhuc duplex est: vel in *conformatione*, ut quando mancus mancum, surdus surdum, cæcus cæcum generat; vel in *constitutione similari*, ut quando podagricus podagricum gignit. Notandum est in priori genere à primis effectis formationis staminibus actu fœtui inesse vitium hæreditarium; in posteriori vero non necesse est actu inesse fœtui à prima formatione morbum ejusdem speciei cum morbo parentum; sed sufficit ejusmodi dispositio à parente altero vel utroque impressa, quæ tractu temporis ex concursu aliorum incidentium causarum in eundem

quate-
nus
morbus
hic dici
possit
hæredi-
tarius.
Morbus
hære-
ditarius
est vel
pro-
prie;
vel im-
proprie
sic dic-
tus.

Uter-
que
rursum
duplex.

170 *Glissonius de Rachitide.*

actuari possit. Adhæc morbus quoque improprie dictus hæreditarius similiter duplex esse potest, nempe vel in *conformatione*, vel in *constitutione similari*. In *formatione*, ut quando neuter parens cæcus, luscus, balbus, claudus, &c. prolem tamen cæcam, luscam, balbam, aut claudam ex ipso vitio formationis in utero in lucem producit. Etenim in casibus propositis, id ipsum vitium quod in prole cernitur, ab aliquo vitio parentum, licet forte diversi generis, profluxit, adeoque morbus hæreditarius, etsi improprie, nuncupari potest. Similiter in *constitutione similari* prolis morbus improprie hæreditarius residere potest, ut quando melancholicus, & sedentarius, vel etiam intemperans prolem generant cachexiæ aut podagræ obnoxiam, licet forte parens neque cachexia neque podagra unquam laboraverit.

Quæ-
tionis
prædic-
tæ solu-
tio.

Hisce præmissis ad quæstionis solutionem propius accedimus. Et dicimus hunc morbum non contineri, sub priori specie morbi hæreditarii proprie dicti. Illa enim in *formatione* consistit; hic vero morbus secundum essentiam suam primariam est morbus similis, ut supra demonstravimus, & rarissime à primo ortu, nedum ab ipsa prima conceptione & formatione se prodit. Atque ob easdem rationes asserimus etiam hunc affectum non pertinere ad priorem speciem morborum hære-

hæreditariorum improprie dictorum, qui similiter in formatione partium consistunt, & mox à prima formatione inchoantur.

II. Dicimus fieri posse morbum hunc cadere sub secunda specie proposita morbi hæreditarii proprie dicti, nempe illa quæ in constitutione similari consistit. Hoc tamen ut certum & exploratum statuere nequimus, cum pueri quos hætenus hoc morbo afflictos novimus, nondum ad eam ætatis maturitatem pervenerint qua liberos generent, ideoque non aliter quam per probabilem conjecturam opinari nobis licet, an eorum progenies hæreditario jure quondam hoc morbo contaminata sit futura, necne.

III. Dicimus in multis pueris morbum hunc cadere directe sub secunda specie morbi hæreditarii improprie dicti superius propositi. Etenim secundum ejus primariam essentiam est morbus similis, & licet nondum satis diu nobis innotuerit, ut quid in secunda progenie efficiat definire valeamus, frequenter tamen in presenti progenie rudimenta quædam hujus morbi in multis ab altero vel utroque parente derivata fuisse deprehendimus. Adeo ut licet neuter parens hoc morbo in infantia vel pueritia laboraverit, apparatus tamen aliquis & pronitas in hunc affectum statim in eorum infantulis apparuerit, præsertim in iis quorum parentes

Ob vitium aliquod corporis, vel errores vitæ dispositi ante coitum fuerunt ad hanc labem fœtui inurendam. Quæ autem affectiones, parentum eos ad liberos huic morbo facile obnoxios generandos disponant, mox ordine enumerabuntur; ex quibus etiam ulterior confirmatio assertionis hujus liquebit.

IV. Dicimus, licet affectiones Parentum frequenter in fœtibus dispositionem quandam ad hunc morbum incurrendum imprimant, adeoque in secunda acceptione morbi hæreditarii improptie dicti affectus hic censendus sit, ut modo dictum, rarissime tamen accidere ut hic morbus in actum erumpat ante fœtus partum. Testatur aliquis nostrum se semel, & semel tantum, vidisse puerum recens natum hoc morbo afflictum. Atque in eo spina dorsi & collum adeo erant debilia, ut nulla ratione valerent grandiusculum caput sustinere. Obiit hic intra tres menses post partum. Quibus pater cum gravissime fuisse affectum. Videtur ex modo dictis conspicuum, infantes, ut frequenter dispositionem ad hunc morbum à parentibus mutuuntur, rarissime tamen in eum ante partum incurrere, ubi vero in eum tam præmature incurrunt, gravissime affligi. Cujus utriusque eventus ratio quæri possit. Quod ad priorem attinet, dicimus hunc affectum ex parte consistere in intemperie frigida partium
primo

primo affectarum, & quidem inæquali, frigidiori scilicet in dictis partibus habito respectu ad temperiem capitis & viscerum; hancque inæqualem frigiditatem istarum partium magni esse momenti in hoc morbo, idque etiam ratione ipsius inæqualitatis: hæc enim multum contribuit inæquali illi & imminutæ distributioni vitalis sanguinis ad partes primo affectas. Cum ergo eo tempore, quo fœtus in utero gestatus, inæqualitas hæc temperamenti partium primo affectarum plurimum corrigatur, & avertatur ab æquali calore, quo uterus corpus, Embryonis undique arcte amplectitur & fovet, sequitur gestationem non parum hunc morbum arcere, atque ejus invasionem ad minimum retardare. Corpus enim uteri æquali calore undique perfusum, omnesque partes Embryonis ex æquo complectens ac fovens haud facile permitit unam partem præ alia algere, adeoque imminuto sanguinis vitalis affluxu irrigari. Quapropter cum illa ipsa inæqualitas caloris ac irrigationis sint partes essentiae hujus morbi, & sine quibus morbus hic consistere non potest, minime mirandum est uterum hæc morbi partes strenue impugnantem ejus invasionem, durante saltem imprægnatione plerumque protrahere.

Quod ad posteriorem partem quæstio- Cur ii,
nis propositæ attinet, cur nempe Infan- qui au-

de par-
tum
hoc
morbo
corre-
pti fue-
runt,
gravius
ac peri-
culosius
labo-
rent.

tes, qui ante partum hoc morbo correpti fuerunt, gravius ac periculosius laborent, dicimus secundum illud *Hippocr. sect. 2. aph 34.* morbum, qui cum ægrotantis conditione minus cognatus fuerit, periculosiorem esse eo qui secus; ut febris seni quam juveni majus minatur periculum, hyemeque quam æstate. Morbus enim qui ægrotantis conditioni conformis est, leviolem postulat causam profui introductione; is vero qui illi contrarius est magnitudinem causæ arguit, quæ non obstante fræno effectum suum proferat. In præsentî ergo affectu si æqualis uteri calor non possit coërcere propensitatem Embryonis ad hunc morbum, quin eum incurrat, necesse est causam à Parentibus impressam esse vehementem, ipsoque principia seminalia esse insigniter labefactata. Spes itaque in angusto est ubi fœtus hoc morbo laborans nascitur, neque prudens medicus curationem absque ingentis periculi prognostico aggredietur. Porro corollarii vice aliam regulam priorî affinem, licet forte nondum certam & comprobata, subtexamus. Pueros nempe, quo citius à partu hoc morbo corripiuntur, eo difficilius (cæteris paribus) ab eo liberari. Sed hæc sufficiant de proposita quæstione.

Enu-
mera-
tio cau-
sarum

Jam nos accingamus ad divisionem & enumerationem causarum quæ ex parte Parentum hunc morbum produciunt. Vicia

tia hæc parentum alia respiciunt generationem ipsius spermatis, è quo fœtus constant; alia respiciunt *Embryonem jam conceptum* & in utero adhuc gestatum. Vitia generationis seminis sive in mare, sive in fœmina, vel à toto corpore, vel à partibus generationi dicatis procedunt. Vitia parentum à toto corpore dependentia eo maxime in fœtum influunt, quod materiam generationi seminis minus aptam ad partes huic muneri dicatas transmittant. Non animus est singula materiæ seminis vitia hic recensere, ast ea solummodo quæ ad hoc malum proli inferendum conspirant. Hæc ad 4. Classes reducimus.

I. Classis continet *intemperiem frigidam humidam materiæ, ex qua semen generatur*. Hoc præcipue provenit ab *intemperie frigida & humida parentum*, ad quam etiam referimus *cacochymiam piæsertim pituitosam & serosam*; item *cachexiam, hydropem* & forte *morbum virgineum*, quem febrim albam vocant, non satis ante conceptionem eradicatum; qui omnes affectus manifeste faciunt ad materiam aquosam, frigidam, humidam partibus genitalibus suppeditandam; qualis non modo in genere minus apta est ad spermatis generationem, sed & specialiter inclinatur ad conditionem hujus morbi, cujus pars essentialis primariæ in ipsa intemperie frigida & humida consistit, ut supra monstravimus. Porro ad hunc titulum revocare forte li-

quæ ex parte Parentum hunc morbum producant.

I. Ante conceptionem.

Vitia Parentum à toto corpore

dependentia.

I. Intemperies frigida & humida materiæ ex qua semen generatur, ejusque causæ.

176 *Glissonius de Rachitide.*

cet scorbutum, strumofam affectionem, Luem veneream, Icterumque. in quibus sanguis quoque sordibus & excrementitiis humoribus, ichoribusque malis inquinatur, ut non facile in semen probum ac laudabile commutari possit.

2. Inopia spirituum insitorum in materia dicta, ejusque causæ.

II. Classis continet Inopiam spirituum insitorum in materia è qua semen generatur. Ex hujusmodi enim materia semen spirituosum confici non potest. Causæ quæ talem materiam partibus genitalibus supeditant, sunt corpora generantium exsucca, extenuata, emaciata, sive à longa inedia, sive ab evacuatione aliquæ nimia, ut à diu continuatis vomitu, diarrhœa, dysenteria, lientaria, fluxu hepatico, ab hæmorrhagia profusiore ex quacunque parte, à sudoribus nimis, à diuturno aliquo morbo viribus necdum ante coitum reparatis; à febre, aut alio gravi aliquo morbo præsentem; præcipue Tabæ, febre hectica, atrophia ex quacunque causa, denique ab imminuta alimenti ultimi, ob cujusvis partis vitium, concoctione. Etenim in istiusmodi casibus, materia, quæ ad partes generationi inservientes amandatur, competente copia insitorum spirituum destituta est, unde partes semen præparantes ac coquentes defectum hunc nequeunt integre corrigere, semenque satis spirituosum ejaculari. Cum ergo non minima pars primæ essentia hujus morbi in penuria spirituum insitorum consistat, fieri non potest, quin fœtus ex tali

tali semine parum scilicet spirituofo genitus, innatam quandam dispositionem ad hunc affectum in primis suis rudimentis impressam contineat, quæ postea, concurrentibus aliis causis, facile in actum deducatur.

III. Classis continet *Torporem seu stuporem materiae transmissæ ad partes genitales*, è qua semen producitur. Etenim non modo partis solidæ, sed & tota massa sanguinis, humoresque in ea contenti torpore ejusmodi sunt obnoxii. Atque hinc est quod Medici sæpius dicant in morborum causis reddendis, humores, tum etiam sanguinem esse nimis fluxiles & mobiles, debitoque concitatiores, interdum è contra esse ineptos ad motum, minus fluxiles esse, minusque æquo activos; atque hujus quoque rei respectu mediocritas quædam est saluberrima. Verum plura huc spectantia videantur supra. Prosequemur hic tantummodo *vitia parentum* à quibus hic defectus vigoris & activitatis in seminis materia oritur. Sunt hæc ergo, 1 ipsa *constitutio parentis alterutrius vel utriusque, mollis, laxa, & inefficax*, ad actiones robustiores ac viriles indisposita, 2 *Dieta humidior, & plenior, Epicurea, frequentibus obnoxia*. 3 *Vitæ genus delicatum, mollitiei ac voluptatibus deditum, ignavum, laboribus periculis & curis rarius assuetum*. Huc referas quoque exercitii fortioris omnimodum defectum.

3. Torpor materiae dictæ.

Ejus causæ.

somnum immoderatum, præsertim mox post cibum, & somnolentiam qualemunque, vitam sedentariam, speculativam, scientiis, & mollioribus artibus, puta poëticæ, Musica, Cosmetica & similibus solum intentam. Huc etiam reducimus Comædiarum & spectaculorum scenicorum quotidianam frequentationem, Fabularum & Historiarum Commentitiarum assiduam Lectionem, loquæ masculi exercitii lusus pictarum charitarum aut alearum frequentiores. Huc pertinent etiam Pacis diuturnioris ac opulentiæ solennes fructus, securitas, incuria, negligentia & similes. Omnia jam hæc enumerata vitia ad mollitiem & torporem partibus inferendum manifeste faciunt. Cum ergo sanguis, una cum humoribus in eo contentis, in circuitu suo perluat omnes partes sic torpidas redditas, fieri non potest, quin in transitu suo aliquam alterationem eodem spectantem subeat; & cum portio sanguinis transeuntis torpore nonnullo, ut dictum, affecti, transmissa ad partes genitales evadat ipsa materia ex qua generatur semen, facile inferri potest foetum ex talibus principiis oriundum intra se contrahere proclivitatem saltem aliquam ad torporem & ignaviam nativæ suæ materiæ conformem, illamque proclivitatem post partum summotâ præservatione ab æquali uteri fotu, à variis causis non difficulter in actum deduci: Quapropter cum torpor ejusmodi sit pars primæ

mæ essentia hujus morbi, sequitur in talibus seminalibus principiis dispositionem quandam ad hunc affectum ab altero aut utroque parente derivatam delirescere.

IV. Classis continet *vitiosas dispositiones* (si qui tales occurrunt) *Parentum qui ipsi in pueritia sua hoc morbo laboraverint.* Hæ siquidem morbi hæreditarii proprie dicti notam liberis inurerent. Verum, quia, ut supra dictum, nondum liquet an Parentes hoc morbo in Pueritia afflictii prolem eo affectam genituri sint; præterea, quæ Parentum vitia vel ad aliquam unam trium prædictarum classium, vel ad plures vel simul omnes commode referri possint, non erit operæ-pretium iis hic pluribus insistere. Quare enumeratis jam vitiis à toto corpore parentum dependentibus, proximo loco accedimus ad *ea vitia quæ in ipsis partibus genitalibus resident.*

Vitia hæc partium genitalium sunt interdum *intemperies frigida*; interdum *humida*, quando præ nimia humiditate laxantur & enervantur, unde sperma vel plane infœcundum vel in hunc morbum proclive excernunt. Adhæc, interdum istæ partes *Gonorrhœa sive virulenta, sive biliosa, sive aquea* infestantur, semenque minus elaboratum ejaculantur; idem dicendum est de *fluore albo & rubro in mulieribus.* Tandem nonnulla *extrinsecus partibus genitalibus admota* huc quoque spec-

4. Vitiosæ dispositiones parentum qui ipsi for- te in sua pueritia hoc morbo laboraverint.

Vitia in ipsis partibus genitalibus residentia.

tant; ut unguenta ex *cicuta aliisque narcoticis* præsertim frequentius iis illita; similiter unguenta, *plumbum album*, vel *rubrum*, *cerussam*, *calcem plumbi*, *lithargyrum*, *saccharum saturni* & similia recipientia, assidue diuque istis partibus applicata. Ejusmodi enim activitatem spirituum infusorum in istis partibus retundunt, torporemque quendam iis inferunt, qui semini in illis confecto communicatus prolem ad hunc affectum disponunt.

II. Causæ ex parte matris hunc morbum post conceptionem producentes.

1. In-

temperies frigida &

humida ipsius

uteri. 2. Quæcunque faciunt ad improbum alimen-

Absolvimus demum institutam enumerationem causarum, si non omnium, saltem præcipuarum, majorisque notæ, quæ ante conceptionem circa generationem seminis prolifici occurrunt, & ad hunc affectum invehendum faciunt. Sequuntur jam vitia & errores matris tempore gestationis foetus in utero, quæ etiam inter hujus affectus causas ante partum reputandæ sunt.

1. Occurrit *intemperies frigida* & *humida ipsius uteri*, quæ (ut cuivis, vel nobis tacentibus, facile manifestum est) ex assiduo contactu Embryoni promptissime communicari potest.

2. Loco se offerunt ea omnia quæ succos *crudos parumque defacatos, excrementitiis humoribus aut ichoribus, refertos, vice pro-* bi *alimenti, Embryoni suppeditant.* Huc spectat imprimis *insalubris gravidarum dieta*, præsertim ad humiditatem & frigiditatem cruditatesque accumulandas inclinans. Porro idem faciunt *coctiones earundem*

rundem seu prima seu secunda imperfecta & tum deficientes, maxime ubi neque vomitu, ^{embryo-} neque alia evacuatione cruditates inde ^{oni sup-} provenientes excernuntur, sed ex cum ^{peditan-} sanguine materno ad foetum tandem pro ^{dum.} alimento derivantur. Præterea si gravidam post conceptionem invadat *morbus humidus frigidusque, ut intemperies cum materia frigida & humida, cachexia, hydrops, &c.* facile inde evenire potest, ut impurum quoque alimentum, quodque hujus morbi semina tum serat tum foveat, Embryoni dispensetur.

3. Loco censenda sunt ea omnia quæ quocumque modo Embryonem debito alimento defraudant; ut evacuatio quævis justo profusior, imprimis hæmorrhagia longior ex ulla parte; item venæ sectio vel temere, vel justo largior adhibita. Huc etiam refertur nimius veneris usus tempore gestationis. Alterius quoque Infantis lactatio divertere potest sufficientis alimenti affluxum ab utero versus mammæ. Huc spectat diuturnæ inedia, ut & atrophia quacunque matris gravida, aut appetitus cibi plane dejectus, vel defectus coctionis. Febris tandem acuta prægnanti accidens, præter alia incommoda, defraudare quoque potest foetum sufficienti alimento; febris ita hæctica. Hæc omnia non modo virium vitalium dejectionem & imminutam nutritionem foetui inferunt, verum & insuper penuriam spirituum insitorum. Etenim absque nutritione eliquan-

3. Quæcumque Embryonem debito alimento defraudant, quævis evacuatio profusior, imprimis hæmorrhagia longior ex ulla parte; item venæ sectio vel temere, vel justo largior adhibita. Huc etiam refertur nimius veneris usus tempore gestationis. Alterius quoque Infantis lactatio divertere potest sufficientis alimenti affluxum ab utero versus mammæ. Huc spectat diuturnæ inedia, ut & atrophia quacunque matris gravida, aut appetitus cibi plane dejectus, vel defectus coctionis. Febris tandem acuta prægnanti accidens, præter alia incommoda, defraudare quoque potest foetum sufficienti alimento; febris ita hæctica. Hæc omnia non modo virium vitalium dejectionem & imminutam nutritionem foetui inferunt, verum & insuper penuriam spirituum insitorum. Etenim absque nutritione eliquan-

quantur ac dissipantur spiritus insiti, tum necessaria etiam reparatione destituuntur. Cum ergo pars essentiae huius morbi in defectu spirituum insitorum consistat, necesse est à prædictis causis dispositionem aliquam ad hunc affectum foetui imperiri.

4. Ni-
mium
gravi-
darum
otium.

4. Et ultimo, *Nimia gravidarum somnolentia, ignavia, mollities, aversatio laboris & exercitii post conceptionem* huc etiam nonnihil contribuunt. Licet enim violentiores motus actionesque cujusvis generis gravidis interdican- tur, moderati tamen labores, vigiliae, & exercitia quæ nullam vim utero inferunt aut abortum provocant, non modo ad sanitatem matris faciunt, sed & nonnihil torporem Embryonis excutiunt, ejusque calorem, vigorem, & activitatem excitant atque adaugent. Atque ita finem imponimus huic capiti primo *de causis huius morbi ante partum*. Restant examinandæ ea quæ post partum incidunt.

C A P. XVI.

Causæ huius morbi Pueris post partum incidentes.

Notavimus præcedenti capite infantes ab ipso ortu rarius hoc morbo affligi, nativâ vero dispositione

fitione ad eundem frequenter ob causas illic memoratas affici. Prosequemur jam causas quæ vel nativam illam dispositionem post partum actuare aptæ sunt, vel de novo & integro hunc morbum producere. Sciendum autem est, easdem causas quæ dispositionem nativam ad hunc morbum actuent, eundem posse de novo producere, si gradu satis intensæ sint. Ideoque fatemur pueros à nativitate in hunc affectum pronos, facilius; id est, à causis gradu remissioribus affici; alios vero ab omni nativa labe immunes non nisi à causis potentioribus in eundem incidere; interim causæ istæ ejusdem sunt generis & gradu solo distinctæ. Quare non opus fuerit de his distincte & separatim agere; suffecerit has simul & indiscriminatim proposuisse.

In ipso limine occurrit Quæstio discutienda; utrum nempe *Contagium* inter causas hujus morbi annumerandum sit, adeoque utrum morbus hic proprio sensu morbus sit *contagiosus*? Certe qui considerat morbum hunc veteribus incognitum hoc ultimo seculo occidentales Angliæ tractus primum invadentem, intra paucos annos per totam fere Angliam dispersum esse, facile prima fronte opinetur eum esse vere contagiosum, & per contagium tam longe lateque disseminari. Sed pressius attendenti aliter se res habere videbitur. Licet enim morbus hic aliquo forsan modo nitatur sibi similem va-

An morbus hic sit contagiosus?

Negativè affect-ritur.

Quid
potissi-
mum
requi-
ratur ad
mor-
bum
proprie
conta-
giosum
consti-
tuen-
dum.

affectionem aliis corporibus imprimere ;
vix tamen eo usque procedit , ut morbum
eiusdem speciei de integro producat. For-
te equidem nonnullam leuiusculam incli-
nationem alteri corpori possit imprimere,
imo interdum ipsam forte morbi inva-
sionem in corpore insigniter ad eum præ-
disposito acceleret aut promoveat , neque
tamen propterea nomen morbi proprie
contagiosi mereatur. Omnes enim mor-
bi corpora sibi proxime immutare sibi que
assimilare satagunt ; non tamen id suffi-
cit , ut omnes morbi contagiosi denomi-
nentur. Ad morbum enim contagiosum
proprie sic dictum constituendum requi-
ritur , ulterius , ut propaget à se *fermen-
tum quoddam seminale* sui , quod se clam
insinuans in alia corpora , paulatim mor-
bum eiusdem speciei in ea introducat.
Verum hic morbus nullum tale fermentum
in sua essentia continet , neque clancu-
lum propagatur emissio prius à se semi-
nio quod vicinis corporibus morbum
eiusdem speciei imprimat. Diximus enim
supra , essentiam huius morbi primam
consistere in frigida & humida intempe-
rie , in torpore & inopia spirituum insi-
torum ; quæ affectiones si quæ corpora
propinqua assimilare conentur aperto
marte , cum vero ex insidiis & clandestinis
prius immixtis id aggrediuntur. Similiter
si respicias ad essentiam eius secundariam,
neque tonus vitiat , neque constitutio
seu

seu uitalis seu animalis læsa, neque organorum depravationes aptæ deprehenduntur in alia corpora se insinuare, speciemque suam propagare. Denique si velimus ipsam experientiam hic consulere, id extra dubium oppidò statuetur. Etenim observamus frequenter pueros seu coætaneos, seu prope coætaneos in iisdem ædibus enutritos, quorum unus aut alter hoc morbo forte afflictus fuerit, dum alius aut plures eorum minime laborent. Imo novimus pueros non tantum communibus ædibus, assiduoque mutua societate gaudentes, sed & quotidie communi mensa & lecto utentes, quorum alter hoc malo affectus socium convictus & concubitus nullo modo infecerit: quod sane vix videtur contingere potuisse in morbo proprie contagioso. Quapropter excluso contagio è numero causarum huius morbi, ad alias veriores investigandas nosmetipsos accingamus. *Causas post partum* hanc morbum invehentes in duas classes distribuimus. Prior continet *errores hoc facientes in usu 6 rerum non-naturalium*: Posterior complectitur *morbos diversis generis præcedentes, qui post se aptitudinem aliquam ad hunc affectum relinquere sapius solent.*

*Causæ
huius
morbi
post
par.
tum;*

Quod ad priorem classem attinet de abusu 6 rerum non naturalium, quatenus hunc affectum respiciunt, cum pueri rarius vehementioribus *animi passionibus* com-

commoveantur, vixque inde hunc morbum incurrant; deinde cum etiam *veneris usus* ad eos non pertineat; ad 5 capita sequentia causas has revocabimus. Ad *Aërem*, tum *ea quaecunque extrinsecus corpori occurrunt aut applicantur*; ad *Cibum & Potum* seu *quæ intus assumuntur*; ad *motum & quietum vitæ genus*, *actiones & exercitia*, ad *somnum & vigilias*; denique ad *ea quæ retinentur in corpore præter naturam, aut excernuntur*. Quæ singula ordine proposito, quæ possumus brevitate; examinabimus.

De Aëre & extrinsecus occurrentibus.

Aër humidus & frigidus. *Aër humidus & frigidus* multum huc contribuere potest. Etenim cum is facilius occurrat partibus externis & in hoc morbo primo affectis, quam visceribus intus reconditis, directe facit ad inæqualem illam intemperiem, frigidam nempe & humidam (quæ pars est primæ essentiae hujus morbi) istis partibus imprimendam. Hujusmodi Aëris constitutio circa veris principium maxime viget, quo idcirco tempore, cautas decet esse nutrices, ne infantes ad hunc morbum propensos nimium Aëri exponant; ut & ubi Aër nebulosus, crassus, pluviosus, vaporibusque scatens observatur. Hinc loci maritimi, paludinosi & pluviis imbribusque frequentioribus obnoxii, imo vel numerosis

merosis aquarum scaturiginibus irrigui, ceteris partibus, in hunc morbum fecundiores esse solent. Similiter ædes juxta ripas fluminum majorum, juxta stagna, piscinaeque exstructæ hoc nomine culpan-
 tur. Præterea *Balnea frequentia, ablutio- Balnea*
nesque cum aqua dulci, licet actu calide frequen-
 adhibitæ, cum potentiâ sint frigida ac tia ab-
 humida, huc etiam referantur; nam in- lutio-
 temperiem suam partibus queis adhiben- nesque
 tur, ex parte communicant, & manifeste cum
 toni mollitiem ac laxitatem, sanguinis aqua
 que circuitum nimis lubricum & igna- dulci.
 vum in istis partibus plus minus effi-
 ciunt.

Huc etiam annumeremus *linimenta fri- Lini-*
gida & humida, ut & *laxantia & lubrican-* menta
tia in tenella ætate diutius continuata, frigida
 præsertim circa spinam aut origines ner- & hu-
 vorum. Denique *lintea molliora*, tum non aut la-
probe siccata hujus morbi radices foveant. xantia
 Ob hanc causam, inter alias, accidit pau- & lu-
 perum infantulos minus huic malo ob- brican-
 noxios esse, quod nempe plerumque as- tia.
 perioribus linteis, aut forte laneis inte- Lintea
 gumentis involvantur. Quæ utraque tum mollio-
 fricando partes, tum eas titillando calo- ra, item
 rem insitum excitant & adaugent, vita- non
 lisque sanguinis affluxum copiosorem ad probe
 habitum corporis irritant, adeoque ma- siccata.
 gni sunt momenti ad hunc morbum ar-
 cendum. Lintea vero molliora neque ir-
 ritant calorem in externis partibus, ne-
 que

que enim probe foveant. Etenim si forte per tantillum temporis spatium à partium contactu amoveantur, calorem suum protinus exuunt, proximoque contactu sensum frigiditatis partibus inferunt. Quare ejusmodi lintea cum sint inter ea quæ extrinsecus applicantur, & cum sola frigiditate ac mollitie hic noxia sint, ad hanc primam causarum classem, ejusque partem primam, quæ humida & frigida extrinsecus occurrentia complectitur, retulimus.

Aër
noxiiis
inqui-
namen-
tis in-
fectus.

2. Loco *Aer speciali quodam inquinamento infectus*, ut noxiis exhalationibus metallicis, quæ ut plurimum, venenosa quadam malignitate spiritus insitos partium oppugnant, eosque vel extinguunt, vel fugant ac dissipant, tonumque partium simul exsolvunt vimque pulificam, in partibus præsertim externis, quibus primum occurrunt, saltem minuunt, si non etiam languore afficiant & enervent. Huc imprimis faciunt *exhalationes è plumbo, antimonio, argento vivo, similibusque*

Lini-
menta
ex mer-
curio
simili-
busque
parata.
Obser-
vatio.

elevata. Porro *unguenta ex iisdem confecta*, si frequentius aut intempestive partibus primo affectis illinantur, idem præstant; quamvis hæc etiam nonnihil ad quartum hujus classis titulum forte pertineant. Observavimus autem pueros nonnullos *unguentis mercurialibus* illitos ad necandam scabiem in hunc postea morbum incidisse.

3. Loco

3. Loco *Aer impense calidus, subtilis, vehementer attenuans ac dissolvens*, quod spiritus insitos dissipet, evocet, ac absumat inter causas hujus morbi annumerari debet. Similiter *linimenta calidiora & præfertim simul discussiva, olea chymice distillata & non satis correctâ temperatorum admixtione*: hæc enim in tam tenera constitutione partum facile eliquant & in tennes auras resolvunt spiritus insitos, adeoque inopiam spirituum insitorum inferunt. Huc etiam referenda *balnea acria, salina, calida & discussiva*, imo & *intempestive aut ultra modum justamque mensuram adhibita*, Nam hæc, similiter ut priora, spiritus eliquant atque absumunt.

4. Et uliimo, *Aer exhalationibus vaporibusve narcoticis refertus, & balnea, fomentationes & linimenta ex soporiferis, seu narcoticis, cicuta, hyoscyamo, opio, solano, ut & similibus confecta*, atque extrinsecus adhibita, ad hanc classem etiam commode accensentur. Nam torporem partibus primo affectis, in quas primum vim suam exerunt, facile inferunt; qui torpor non modo ipse pars est primæ essentiae hujus morbi, sed & facile obtundit ac minuit vitalem influxum in istis partibus, adeoque etiam causa est istius partis essentiae morbi secundariæ, quæ in constitutione vitali consistit, quam rem supra fusius explicuimus. Atque hæc de extrinsecus occurrentibus.

Aer impense calidus.

Linimenta calidiora.

Balnea calidiora, & quæ nimium siccant

& discutunt.

Aer narcoticis

exhalationibus

tens, tum

balnea, fomen-

titio-

nes, & lini-

menta ex nar-

coticis confecta.

II. De Cibo & Potu, introque assumptis.

Ali-
menta
nimis
humida
& fri-
gida.

Ad hunc titulum pertinent primo *Alimenta cuiusvis generis nimis humida & frigida.* Quippe quæ fovent manifeste intemperiem, in qua pars essentia hujus morbi consistit. Huc ergo referimus *pisces plurimos, cibosque cruos & coctione non satis preparamos*: item ea omnia quacumque faciunt ad defectum coctionis in ventriculo. Itaque novorum ciborum ingestio, priusquam alii ante assumpti concocti sint; in pueris ad hunc affectum dispositis, valde noxia est; & omnino diæta paullo plenior potius quam parcior hoc respectu improbanda est; obruit enim calorem, crudosque humores accumulât. Et forte hæc una inter causas speciales reputanda est, cur morbus hic frequentius generosorum quam rusticorum cunas infestet. Similiter *medicamenta frigida & humida intus assumpta*, item *laxantia atque interna lubricitate donata*, huc quoque manifeste spectant. Hæc enim non modo consimilem intemperiem inferunt, sed & tonum partium relaxant, easque lubricitate interna afficiunt, sanguinisque decursum per partes primo affectas nimis lubricum ac facilem reddunt.

Ali-
menta

2. *Alimenta nimis crassa, viscida & obstruenda* huc etiam faciunt, maxime quod æquali

æquali distributloni sanguinis officiant. crassa
Huc referimus *carnes fumo induratas, mul-* & vis-
taque sale conditas, similiter *pisces salitos*, cida,
caseum cujusvis fere generis liberalius co-
mestum, *panem è furno recenter extractum*,
adhucque calentem. Item *dulcia fere omnia*
saccharo condita, nisi simul vinosa, aut
incedentia & attenuantia fuerint. Medi Similia
camenta etiam cujusvis generis obstruentia medi-
hinc pertinet, quibus ulterius addere licet camen-
narcotica, & *quæcunque torporem partibus* ta, tum
inducunt propinata etiam
narco-
tica.

3. *Alimenta admodum calida depradan* Ali-
tia aëria, corrosiva, ut *vina vetera & for-* Ali-
tiora, præsertim jejuno stomacho hausta, menta
cibi multo pipere aliisque aromatibus conditi, admo-
inter assumptas hujus affectus causas an- dum ca-
numeranda. Hæc enim in tam tenera lida, &
partium consistentia facile eliquant aut aëria.
depascuntur spiritus insitos. Idem faciunt Similia
& *medicamenta immoderate calida & dis-* medi-
cussiva, imo hæc longe potentius no- camen-
cere possunt, quod & citius & validius ta.
spiritus insitos depopulentur, quam ali-
menta prædicta.

III. De Motu, quiete, Actionibus & Exercitiis.

Motus & exercitia modum si excedant, Exces-
corpus puelli in profusorem sudorem sus mo-
solvunt, unaque spiritus insitos, partum tus pos-
non nihil dissipant ac imminuunt, adeo- sibilis
que sed ra-

rior
causa.Defec-
tus mo-
tus &
exerci-
tiorum
frequē-
tissima
causa.

que hac ratione possunt ad hunc morbum invehendum conspirare ; licet rarissime contingere putemus , pueros hinc affectum , de quo agimus , incurrere. At defectus motus & exercitiorum, frequentissime atque efficacissime facit ad hunc morbum producendum. Etenim spinalis medulla nervique inde orti , cæteræque partes primo affectæ , motui atque exercitiis maxime inserviunt. Torpor ergo & segnities istarum partium facit , ut neque satis foveatur earum calor insitus , neque is stimuletur , neque intemperies frigida obrepens arceatur , neque humiditates excrementitiæ & superfluxæ per debitam transpirationem excutiantur , quin effœminata quadam mollitie , laxitate , & interna lubricitate eas affici permittit, unde arteriæ quoque ad eas distributæ parum irritantur , ignavos pulsus edunt , neque partes turgidulas reddunt , ast flaccidas & subsidentes relinquunt. Quibus de causis circuitus sanguinis tardus , & imminutus redditur , nimisque quam par est lubricus , tum calor vitalis debilis necessario producitur. Quæ omnia satis evincunt hanc esse admodum efficacem huius affectus causam.

IV. De Somno & Vigiliis.

Som-
nus &

Concedimus *Somnum* tum frequentio-
rem tum *productiorem* pueris quam viris
deberi.

deberi. Si tamen is vel in pueritia mo-
 dum excedat, eodem res redit ac in defec-
 tu exercitii ac motus. Somnus enim quies
 quædam est & privatio vigiliarum sive
 exercitii sensuum *ἐξ ἧς οἱ ὄντες τῆς*
ἐν τῇ φύσει: Vigiliæ autem in ipso sen-
 suum exercitio consistunt, teste Arist. de
 Sommo & Vigil. Quare quæ ex defectu
 motus & exercitii oriri mala descripsi-
 mus, eadem quoque ex *somno nimio* con-
 tingere necesse est. E contra *immoderata*
vigilia in tam tenella ætate valde quoque
 noxiæ sunt. Nam non modo alimentor-
 um coctionem impediunt, ast insuper
 acrimoniam quandam sanguini inurunt,
 dissipantque adeo principia constitutionis
 insitæ partium primo affectarum, & in-
 fitorum spirituum defectum invehunt.

V. De excretis & retentis præter
 naturam.

Causæ internæ morborum forte non
 incommode ad hunc titulum omnes re-
 duci possent. Etenim quælibet contenta
 in corpore præternaturaliter alterata,
 quatenus sunt præternaturalia, suam ab-
 lationem indicant, & inter præternatu-
 raliter retenta excernenda eatenus repu-
 tentur. An vero concedimus rectius om-
 nes *causas internas* in duo genera distingui
 posse; quorum alterum continet *retenta*
& excreta præter naturam, alterum con-
 tenta

renta in corpore præter naturam alterata. Nam hæc posteriora non tantum per excretionem tolli, sed & per alterationem ad convenientem naturæ modum reduci possunt. Ut ut sit, magna est affinitas inter humores alteratione vitiatos, & excrementitios retentos. Etenim tot sunt in corpore, tamque varii excretionis modi, ut vix humor ullus per alterationem productus fingi possit; qui non facultatem secretricem & excretricem alicujus visceris, aliæve partis proprie respiciat, & ab ea secernendus & evacuandus destinetur.

Errores Ideoque, licet errores coctionis primæ
primæ vix corrigantur in secunda aut tertia per
cocti- *alterationem*; per motum tamen localem,
onis li- five excretionem alicubi in corpore factam,
cet vix separatis partibus inutilibus; iisque re-
corri- jectis, emendari possunt. Similiter alte-
gantur rata aliquo modo præter naturam massa
in se- sanguinis, aut humore quovis inquinata,
cunda materia peccans, quæ alias per alterationem
aut ter- rationem domari non potest, excretionem
tia per forte ab aliqua parte aut viscere facta
altera- (nisi una facultas ejus secretrix aut expul-
tionem trix impedita fuerit) brevi exterminatur.
possunt Magni igitur momenti sit oportet medi-
tamen cum scire, qui humores in specie in quo-
per mo- vis morbo dominantur, & per quas vias
tum lo- determinatas ex naturæ instituto proprie
calem excernendi sint.
corrigi.

Plures Etenim tot sunt forte excretorum species
sunt infimæ, quot sunt distincta Parenchymata
 aliæque

aliaque partes ad ejusmodi munus in corpore ^{species} destinata. Credibile namque est, aliud ex-^{excre-}cernere Hepar, aliud Renes, aliud Pancreas, ^{torum} aliud Lienem, aliud Ventriculum, & In-^{quam}testina, aliud Pulmones, aliud Cerebrum, ^{vulgo} aliud Testiculos, Uterum, Renes succentu-^{statui}riatos, Thymum, Glandulas Laryngis, Gut-^{solet,}turis, & Facium, aliud Cuticulam, & Cu-
tim. Siquidem vix admittendum videtur, naturam sibi fabricasse diversæ speciei organa, diversis sive uti ad unum idemque munus obeundum. Quando ergo contingit cujusvis dictarum partium excretionem cohiberi, peculiaris quædam impuritas inde in massam sanguinis redundabit; adeoque tot erunt præter naturam retentorum differentia, quot sunt genera partium excretioni speciali inservientium; & similiter tot erunt genera vitiosæ excretionis sive nimia, sive imminuta, sive depravata, quot sunt diversæ viæ per quas excretio fiat.

Si quis quærat an singula excretorum ^{Singu-}genera nobis sint satis nota & perspecta; læ ex-
Respondemus, desiderari adhuc exactam ^{creto-}notitiam specialis humoris per *vas novum* ^{rum}
Pancreatis excernendi; deinde quid ex-^{species}cernant Renes *succenturiati*, quid *Thymus*, ^{non-}
quid *Glandula Laryngis*, imo forte vix ^{dum}nobis
satis constat quid rejiciat *Lien*. Ob ^{sunt sa-}hanc ergo causam, inter alias, visum est ^{tis notæ}
ab ulteriori aut accuratiori dispositione ^{& pers-}
de retentis & excretis sive in ordine ad ^{pectæ.}

partes viasque quas spectant, sive in ordine ad præsentem affectum, hic supersedere, potiusque insistere quadripartitæ Galenum humorum divisioni in *bilem*, *pituitam*, *sanguinem* & *melancholiam*, addita solummodo *transpiratione indebita* & *sudore*. Licet enim dubitemus, an hæc divisio deducat humores ad species infimas, quod (ut supra notavimus) evidenter plures quam quatuor partes sint specie distinctæ humorum excretioni dicatæ; cum tamen hæc divisio humorum non modo omnibus medicis classicis arrideat, sed & in se omnino utilis sit, & saltem reducat humores ad certa capita seu genera (ut forte quodlibet genus plures sub se species complectatur) ei impræsentiarum insistere decrevimus; eoque magis, quod optime sub generali notione conjungat & complectatur tum alterata præter naturam intus contenta, tum excernenda nondum excreta, eoque respectu levaverit ex parte onus nostrum, opusque contraxerit. Siquidem dum hoc modo procedimus, non opus erit aliud peculiare caput instituere de istis hujus morbi causis, videlicet de contentis præter naturam alteratis, quandoquidem sub hoc titulo, ut diximus, comprehendantur.

Causæ *Causas ergo internas* hujus morbi (sive
inter- sint humores excrementitii retenti, sive
næ hu- alteratione vitiiati) reducimus vel ad *bilem*;
jus vel *melancholiam*, vel *pituitam* & *serosum*
morbi. humo-

humorem, vel indebitam transpirationem & sudorem. Sanguis enim proprie dictus vix reus in hoc affectu deprehenditur.

Object. *Objicias Practicos in hoc affectu fere semper venæ sectionem in concha Aurium prescribere, eamque evacuationem utilem observare, quod vix admitteretur, nisi aliquo modo sanguis hic peccaret.* Object.

Resp. Respondemus valere hoc remedium non ratione universalis plenitudinis sanguinis, sed ratione peculiaris plenitudinis ipsius capitis. Supra enim monstravimus in hoc affectu sanguinem inæqualiter partibus corporis dispensari, & quidem diminute partibus primo affectis, capiti vero nimis copiose. Licet ergo non adsit universalis sanguinis redundantia in hoc morbo, respectu tamen particularis plenitudinis ipsius capitis, utiliter forte sectis illis extimis & minutis aurium venis particularis ejusmodi depletio instituitur. Dicas nos hoc responso plethoram universalem quidem declinare, ast particularem capitis (quæ non minus causa morifica censenda) plane concedere. Respondemus nos fusc supra explicuisse hoc vitium sanguinis, ubi egimus de inæquali distributione ejusdem, ad quem locum propriè spectat, cum sit causa essentialis secundariæ non primariæ hujus morbi; ideoque hic non expectanda est inanis ejusdem rei repetitio. Pergendum ergo jam est in proposita disquisitione de

Resp.

prædictis humoribus, tum transpiratione.

I. Bilis (sive intelligas hoc nomine humorem excrementitium in vesicula & poro biliario, sive calidiorē, sicciorē, acriorē, amaramque partem massæ sanguinis; sive nidorosum illum humorem, qui oleum rancidum sapore suo refert, ex corrupto cibo præsertim pinguiori, adusto, vel salso, in ventriculo genitum & fluitantem, sive ichores quosvis acres & corrosivos è sanguine corrupto in corpore productos) potest, si forte in corpore redundet aut ferociat ac dominetur, esse hujus morbi causa.

Quo-
modo
bilis
possit
esse
hujus
morbi
causa.

Etenim, licet videatur potius posse impugnare frigidam atque humidam intemperiem, quæ pars essentia primæ hujus morbi est; eo ipso tamen quod apta est nutritionem partium sive irritando nimium excretricem, sive attenuando alimentum, nonnihil impedire, & ipsam constitutionem insitam partium extenuare aut eliquare, spiritusque adeo insitos absumere & dissipare, inter causas hujus affectus recte statuetur. Notum enim est biliosos, fere macros, & extenuati habitus esse ob rationes modo assignatas.

II. Melancholicus humor (sive intelligas terrestriorem sanguinis portionem; sive salinam illam & tartaream materiam in & cum urina excretam, & in arenulas, ubi refrixerit urina, ut plurimum concrecentem; sive acidum humorem in ventriculum à Lie-

ne

ne forsitan (licet non per vas breve venosum, ut veteres crediderunt) refusum; siue terrestres illas alimenti assumpti partes, quæ cum facibus alvi per sedem deponuntur) quemvis horum intelligas, si redundet hic humor, neque debito modo expurgetur, culpari potest ut causa hujus affectus. Nam 1. humor ille qui *terrestrior pars sanguinis* est, si excedat justam proportionem in massa sanguinis eum minus aptum reddit ad nutriendas partes præsertim primo affectas. Partes enim primo affectæ nobiliores sunt texturæ quam parenchymata viscerum, aut osseum genus; ideoque supra monuimus parenchymata & ossa facilem admittere nutritionem, & per modum congestionis similem; verum illæ partes priores longe accuratiorem secretionem & operosiores assimilationem postulant. Atque hinc est quod carnes viscerum animalium inter impuriora & crassiora alimenta recte reputentur; nimirum quod minus selecto sanguine, minusque ante unionem elaborato alantur. 2. *Salina* similiter, & *tartarea materia* nimium accumulata nutritioni inimica est, & potius dissipativa est ac depascens quam augmentationi favens. 3. *Humor acidus ventriculi* totus edax est ac famelicus, & forte ubi redundat ipsi sanguini consimilem depradantem qualitatem facile impertiat. 4. Et ultimo *terrestriores alvi faeces* importune retentæ chylum inquinare

Quo-
modo
melan-
choli-
cus hu-
jus
morbī
causa
esse
possit.

possunt, eumque minus idoneum ad alendum reddere. Denique concedimus singula melancholiæ proposita genera superflue coacervata aut præternaturaliter retenta, non primo ac per se & directe ad huius affectus productionem facere; indirecte tamen modoque proposito ad ejus generationem nonnihil posse contri-
buere.

3. Pituita (sive sumatur pro *humidior*
& *frigidior* parte *massa sanguinis*; sive pro
serosa parte *eiusdem*; sive pro *lento humore*
ventriculi & *intestinorum*; sive pro *saliva*
& *sputo*; sive pro *muco narium* aut *fau-*
cium; sive pro *peculiari humore*, quem forte
novum Pancreatis vas expurgare solet)
quomodolibet sumatur, si retineatur ac
in corpore redundet, magis directe hunc
affectum respicit, ejusque causam magis
proprie & per se dici meretur. Est enim
hic humor frigidus, humidus, lentus,
crassus, torpidus, parum spirituosus,
mollis, & interna lubricitate affectus;
quæ omnia ad amussim quadrant cum
essentia primaria & secundaria huius mor-
bi propositi. Quocirca humor hic super-
flue accumulatus, cum in huius morbi
productionem univoce conspiret, causa
propria & agens per se merito æstiman-
da est.

Quo-
modo
Pituita
huius
morbi
causa
esse
possit.

Præter hos humores etiam *indebita*
transpiratio, ut & *sudor* sive *nimius*,
sive *deficiens* inter causas huius af-
fectus

fectus nonnunquam recenseri possunt.

Etenim sudor immoderatus, ut & nimia transpiratio, dissipat vires, & una eliquat partes, imprimis evternas in hoc morbo primario affectas, atque discussis spiritibus insitis facile post se intemperiem frigidam relinquit. Sed & transpiratio alio modo insuper, nimirum ubi nimis lubrica est, hunc affectum promovet. Requiritur enim ad justam caloris partium excitationem & conservationem debita quædam lucta exhalationum inter transpirandum. Quæ si deficiat, calor actualis quoque qui ex parte in ipsa hac lucta consistit) valde debilis ac languidus evadit, partesque frigida intemperiei facile exponuntur. Sed de hac re superius plura. E contra sudor præter rationem cohibitus, ut & imminuta transpiratio, facile febrilem calorem accendit, adeoque vires insitas frangit partesque dissolvit, easque frigida intemperiei postmodum facile obnoxias reddit.

Denique, ut reliqua verbo complectamur, humor, quivis præter modum ac rationem excretus, colliquationem partium spirituumque insitorum dissipationem facile infert, adeoque corpus ad hunc affectum disponit. Atque hæc dixisse sufficiat de rebus non naturalibus causisque morbi inde ortis.

Quo-
modo
sudor
exce-
dens
vel de-
ficiens,
ut &
indebi-
ta tran-
spiratio
hujus
morbi
causa
esse
possit.

CAP. XVII.

Morbi anteedanei, qui hujus morbi causæ esse possunt.

Morbi hi, respectu essentiae propriae, solo morborum nomine nuncupandi veniunt: attamen respectu hujus morbi, quem ut effectum post se relinquunt, causarum morbificarum rationem vere subeunt, atque inter causas hujus affectus accenseri debent. Etsi vero plurimi horum (quod ad parentes, pertineant, adeoque nativam labem proli imprimant) superius memorentur; suam nihilominus considerationem diverso tamen respectu & ordine hic jure mirentur. Morbos hos reducimus ad tria genera seu capita.

- I. *Ad morbos huic affines seu ex parte congeneres.*
- II. *Ad morbos corpus extenuantes seu emaciantes.*
- III. *Ad morbos ignaviam & torporem partibus primo affectis inducentes,*

De I. Genere.

Qui morbi Morbos huic affines seu congeneres vocamus eos qui ex parte saltem consistunt in eadem.

eadem natura cum essentia hujus morbi. ^{huic}
 Hujus generis sunt *intemperies quævis frigida* ^{sint af-}
intemperies quævis humida; item *quævis frigida & humida*, Nam pars primæ ^{fines &}
 essentiæ hujus morbi includit intemperiem frigidam, ut & humidam, adeoque ^{conge-}
 istæ intemperies cum hoc affectu ex parte ^{neres.}
 conveniunt. Huc etiam spectant *cacoehymia*, *pituitosa*, *melancholica* & *mixta ob-*
structio ab istiusmodi humoribus facta, *cachexia*, *hydrops*. Imo huc etiam referre
 possumus, propter affinitatem, *morbos illos in quibus spiritus insiti nonnihil absumuntur*; quippe pars essentiæ hujus morbi consistit in penuria eorundem spirituum; alias vero commodius referuntur ad genus secundum; similiter *morbi in quibus partes primo affectæ torpore afficiuntur*, ratione affinitatis suæ huc possunt pertinere, licet tertium genus morborum enumeratorum magis proprie spectent. Porro *morbi, in quibus laxatur, & flaccescit totus partium*, huc respiciunt; quippe qui partem hujus morbi includunt, eam videlicet, quæ consistit in laxitate, flacciditate, interna lubricitate & mollitie toni supra descriptis. Afferunt Philosophi Elementa, quæ in symbolicis, ut vocant, qualitatibus conveniunt, facile inter se transmutari; pari profecto ratione morbi, qui ex parte in eadem essentia conveniunt, facile reciprocum transitum ab uno ad alterum admittunt. Sic videmus

Ephemeram, quæ in præternaturali calore cum putrida convenit, levi de causa in eandem degenerare. Notandum hic tamen, graviores morbos non ita prompte in leviores, atque leviores in graviores commutari. Præterea neque omnes morbi qui forte pariter de eadem essentia participant, æque facile inter se permutantur. Alii enim morbi promptius in alios, cum quibus ex parte conveniunt, quam alii transeunt, idque propter alias rationes præter dictam convenientiam. Ut ut sit, si intemperies frigida & sicca puello accideret, facile ea in frigidam & humidam laberetur, tum ob congruentiam utriusque morbi in frigiditate, tum ob peculiarem tenellæ ætatis versus humiditatem inclinationem. Etenim ob frigiditatem coctiones imperfectæ fierent, hincque cruditates seu crudæ humiditates accumularentur, quas facile & proxime in tam tenera ætate sequeretur intemperies humida. Porro intemperies frigida & humida, ratione frigiditatis tardior pulsum, ratione humiditatis magis lubricum minusque oblucentem efficeret, unde imminuto vitali calore, paulatim spiritibus insitis torpor obreperet; denique, ob labilem illam retentionem ortam ab interna partium lubricitate, & ob debilem coctionem, spiritus insiti partium primo affectarum sensim quoque minuerentur, adeoque gradatim hoc modo in-

introducetur integra hujus morbi essentia.
Sed de hoc genere hæc dicta sufficiunt.

De II. Genere.

Morbi plurimi emaciantes & quovis modo corpus extenuantes, licet forte ipsi nullo modo de essentia hujus morbi (quemadmodum morbi primi generis) participant, corpus tamen ad hujus morbi invasionem disponere, eundemque post se relinquere queunt. Etenim omnes morbi graviores & diuturniores, tractu temporis, atterunt & extenuant habitum partium, spiritus insitos absument, tonumque partium solvunt; atque hæc attritio, & extenuatio partium potissimum respicit partes in hoc morbo primo affectas. Nam, ut supra asseruimus, parenchymata viscerum non ita facile subjiciuntur colliquationi aut dissipationi: Quin in cadaveribus eorum, qui à longis morbis extincti sunt, dissectis, viscera nihilo ferme minora, imo forte majora frequenter reperiuntur, quando externæ partes (quæ in hoc morbo solent esse primo affectæ) vi morbi plurimum emaciatae sunt. Ideoque cum morbi extenuantes vim suam maxime in partes primo affectas exerant, facile contingit, ut ii in pueris ad morbum hunc invehendum faciant. Absumptis quippe magna ex parte spiritibus insitis partium primo affectarum, vix fieri potest,

test, quin consequatur intemperies frigida, quam ob cruditatem excipit) ut supra monuimus) humida, simulque torpor; cum calor, activitas, & vigor partium maxime dependeant à spirituum insitorum copia. Atque ita exhibuimus modum, quo hic morbus insistit vestigiis aliorum præcedentium hujus generis; quod jam ulterius in tres classes subdistinguiamus.

Tria
genera
morbo-
rum
corpus
extenu-
antium.

Prima comprehendit morbos per insensibiles vias habitum partium extenuantes & absumentes. Huc spectant febres fere omnes, præsertim *Hæctica*, *Tabes*, *Ulcus Pulmonum cum febre putrida*: Item febris qualibet continua violentior, febris ardens, maligna, pestilentialis, *Pleuritis*, *Peripneumonia*; Item *variola* & *morbilli*, ubi gravius affligerint. Similiter febres, intermittentes diuturniores: Denique morbi omnes chronici grauius affligentes idem præstant. Secunda Classis continet morbos per vias manifestas colligantes & solidam substantiam partium evacuantes. Huc referas immoderatam vomitionem, *lienteriam*, *dysenteriam*, *diarrhœam*, *fluxum hepaticum*, *diabetem*, *hæmorrhagiam profusorem*, *sudorem nimium*, *ulcus in quavis parte magnum, profundum multamque materiam indies excernens*. Hi enim affectus omnes evidenter habitum partium extenuant, & ad hunc morbum introducendum faciunt.

Tertia tandem complectitur morbos, qui quidem non directe, ast ex consequentia quadam

dam substantiam partium dicuntur extenuare; ut omnes morbi impediētes alimentorum vel coctionem vel distributionem. Si quidem hi partium à vitali calore continue depastarum reparationem prohibent. Hinc morbi varii Ventriculi, Intestinarum, Mesenterii, Pancreatis, Lienis, Hepatis imo morbi in ore, faucibus, vel gula impediētes tantum assumptionem aut deglutitionem cibi inter causas hujus morbi hoc respectu annumerentur. Ut intemperies, tumor, nausea appetitus dejectus ventriculi; item intemperies, tumor, obstructio & scirrhus mesenterii, pancreatis, hepatis, lienis, similesve affectus alicujus dictarum partium, quibus debita alimentorum coctio vel distributio quovis modo frustratur, partesque inde defectu alimentati extenuantur.

De III. Genere.

Morbi torporem partibus primo affectis inducentes, peculiari quoque jure ad hujus affectus productionem conspirant. Etenim calor insitus istarum partium nonnihil ab illis sopitur, minusque efficax redditur; unde intemperies frigida sensim obrepit, quam & humida (ut modo dictum) facile consequitur, mollitiesque etiam, tum interna lubricitas. Adhæc pulsus arteriarum ad istas partes delatarum paulatim enervatur, distributio sanguinis

Pueri-
rarissi-
mè à
soporo-
sis af-
fectibus
in huac
mor-
bum
inci-
dunt &
cur.

guinis calorisque vitalis minuitur, partes ipsæ parcius aluntur, tandemque penuria spirituum insitorum supervenit; ut ab hac etiam radice, aliquandiu permanente, essentia hujus morbi demum pululare queat. *Apoplexio, Paralysis, Lethargus, Carus, similisque affectus* huc maxime spectare videntur. Rarissime tamen pueri his de causis in affectum hunc incidunt, atque adeo raro, ut nondum nobis observare contigerit hunc morbum ab istiusmodi affectibus originem duxisse. Si quis hujus raritatis rationem exigat, dicimus puerorum corpora, ob raritatem ac permeabilitatem, rarius istis affectibus subjici; ubi vero forte iis corripuntur, morbus ipse non constitutionem naturalem aut vitalem, aut animalem primo impetit; adeoque animalis facultatis depravationem aliquamdiu invehit, priusquam naturalem vel vitalem interturbet. Torpor vero, de quo hic loquimur, ad constitutionem naturalem pertinet, in quam non statim transferri potest. Porro, ob transpirationis facilitatem in corporibus puerorum, si forte isti affectus mitius ea invadant, facile ac cito excutuntur; sin sævius irruant, æque ferme cito, ob constitutionis debilitatem, interimunt; quippe qui natura sua gravississimi sint affectus. Utrovis autem modo accidant, vix tamdiu protrahuntur, ut satis efficaciter torporem hunc insitæ partium con-

constitutioni imprimant. Concedimus tamen hos affectus si forte diutius cum vita pefistant; posse, tractu temporis, constitutionem insitam eo torpore afficere, ut morbus hic inde subsequatur, licet nondum id nostra observatione sit compertum.

Cæterum morbi, qui frequentius hunc torporem constitutioni insitæ partium primo affectarum invehunt, sunt illi ipsi, qui pueros quovis modo ab actionibus & exercitiis debitis, præsertim ab usu pedum impediunt; ut luxatio, aut fractura, vulnusve aliquod pedis, cruris, femoris, spinæ dorsi; item tumores aut dolores, similesve affectus, sive ii affligant partes jam dictas, sive alias, modo id efficiant, ut pueri inde ambulare, aut pedibus insistentes ludere, masculisve exercitiis uti recusent. Hinc enim torpet paullatim vigor calorque externarum partium quæ in hoc morbo primo sunt affectæ, atque inde catenatim succedunt cæteræ partes essentia hujus affectus, quemadmodum superius declaravimus.

Absolvimus jam enumerationem causarum hujus affectus, & ad differentias ejusdem proxime foret procedendum, nisi hic se interponerent. Difficultates duæ, quæ proprie resultant ex causarum propositarum ulteriori consideratione. Etenim causæ modo allatæ videntur omnes tum pueris, tum adultis communes; unde
jure

Qui morbi sint, qui frequentius solent torporem huic morbo proprium invehere.

jure quæri possit. Qui fiat quod ætate grandiores non æque ac pueri hoc modo infestentur? Deinde cum causæ propositæ fere omnes communes sint cum Angliæ, tum multis aliis regionibus; & earum nonnullæ omnibus terrarum plagis. Hinc insuper quæri possit, cur in Anglia morbus hic frequentior quam in aliis regionibus occurrat? Has quæstiones ordine examinabimus, nostrumque de his judicium in medium proferemus.

CAP. XVIII.

Quæstio prior.

CUr ætate grandiores non æque ac pueri huic morbo sint obnoxii? Quæstionis termini videntur insinuare affectum hunc posse quidem, licet admodum raro, adultis etiam accidere: sed hujus dubii solutionem in calcem præsentis determinationis reservamus. Interea primo opponendæ, & ex adverso pensandæ sunt constitutiones seu dispositiones tum puerorum huic morbo maxime obnoxiorum, tum grandiorum rarius ei obnoxiorum; necnon juvenum, virorum, & senum, idque in ordine & relatione ad hunc affectum. Quæstio enim ipsa non absoluta sed comparativa est,

est, primaque ideo ratio determinationis ejusdem petenda est ex mutua collatione diversarum dispositionum dictorum subjectorum, quatenus eæ aut facilius aut difficilius impressiones propositarum causarum admittunt. Deinde etiam expendendæ veniunt accidentales quædam peculiareque conditiones juniorum puerorum sub certa aliqua ætate, ob quas sub una ætate magis, sub alia minus huic affectui redduntur obnoxii.

Quo priorem collationem felicius expediamus, ex adverso sistemus, hinc quidem pueros semestres, hornotinos bimulos, trimulos, quadrimulos; illinc vero quinquennes, & ultra ætate provectos, juvenes, viros, tum senes; illosque generali termino juniorum, hos seniorum seu ætate grandiorum complectemur, nisi forte res ulteriorem grandiorum distinctionem postulaverit. Hisce ergo præmissis collationem institutam aggredimur.

I. Juniores pueri frigidiori temperamento præditi sunt senioribus. Calor enim temperamenti à primo ortu ad virilem usque ætatem intenditur, quo tempore in statu quodam consistit longe intensior illo puerorum; verum hinc sensim declinat ad extremam usque senectutem, paulloque ante hunc extremum terminum ad gradum istum, quo in pueritia occepit, relabitur; ante vero hunc

Distin-
ctio ho-
minum
respec-
tu æta-
tis inju-
niores
& se-
niores.

Junio-
res pue-
ri frigi-
diori
tempe-
ramen-
to præ-
dit sunt
quam
senio-
res, &
cur.

ter-

terminum supremæ senectutis, temperamentum ipsorum senum calidius est illo puerorum. Licet enim revera juniores pueri uberiore calore insito, spirituque insito abundant, non tamen propterea necesse est calidiore temperamento fruantur. Siquidem ad constitutionem temperamenti calidi, præter spiritus insitos & calorem insitum, plura requiruntur concurrentia, verbi gratia, amplior portio humoris biliosi, unaque vel maxime vitalis facultatis validior nixus, nempe tum in pulsibus, tum in spiritibus vitalibus in circuitu suo. Cum ergo juniores pueri frigidiores sint, haud mirum, si morbis frigidis, qualis hic est, magis sint obnoxii. Quod ad senes attinet, præsertim in provectiore senectute; concedimus illos quoque & frigidiores esse, & frigidis morbis levi de causa subjici. Quapropter, hinc, videlicet à frigiditate temperamenti, nullam differentiam inter pueros juniores & hosce senes, respectu aptitudinis ad hunc morbum incurrendum, deducimus.

2. Juniores pueri humidiores sunt ætate grandioribus. Senescere enim, si sano sensu sumatur, est siccessere. Quamvis enim senes suo modo etiam humidis affectibus, ut catarrhis; obstructionibus; cachexiæ, hydropi, paralyfi, lethargo, laxitati nervorum tremorique & similibus malis obnoxii sint, re ipsa tamen nonnulla

nulla est differentia inter intemperiem humidam, quæ pueris, & illam quæ senibus contingit. Nam in pueris adventitia humiditas intemperiem constituens, non tantum ixtimam solidarum partium substantiam perfundit, sed & eidem penitus incorporatur: ast in senibus solida partium substantia, vel tum quando intemperie humida imbuatur, non videtur exuere suam terreitatem, sed quodammodo componi ex natura sua terrestri, & succo quodam adventitio humido crudoque, aut etiam excrementitio, vel in poros, vel in substantiam partium imbibito, non tamen satis incorporato sive unito. Quemadmodum enim arena, multa aqua perfusa, totam terrestrem suam substantiam utcunque non nihil madidam sibi retinet) ita & senum corpora, ut ut crudis vel excrementitiis humoribus madescant, non deponunt tamen terrenam illam substantiam, sive partem illam, quæ capitis mortui nomine à chymicis designatur, quam sibi in dies à primo ortu accumularunt. Est ergo hæc senum intemperies spuria, non genuina; cruda, non in substantiam partium plene digesta. Ideoque licet concedamus senes etiam posse suo modo, quo dictum est, laborare intemperie humida; liquet tamen una ex iis quæ diximus, quantum discriminis intersit inter hanc senum & illam juniorum puerorum. Por-

Differet
revera
intem-
peries
humida
quæ
pueris
ab illa
que se-
nibus
contingit &
quo-
modo.

ro quod hæc humida senum intemperies minus sit præfenti morbo conformis, quam illa puerorum ex eo manifestum esse potest, quod in senibus non eam molli-
titem ac teneritudinem partium, quam in pueris deprehendimus, producat: ne-
que eos æque disponat ad dissipationem
aut colliquationem spirituum insitorum,
aut lubricam permeationem sive sangui-
nis sive exhalationum, quæ in hoc affectu
supponuntur; quin potius obstructioni-
bus cæterisque malis supra recitatis, eos
obnoxios reddit. Facta ergo collatione
inter intemperiem humidam, quæ pueris
junioribus, & illam quæ senes afficere
solet, non levis resultat ratio, cur senes
in hunc affectum saltem ægrius quam
pueri incidant.

3. Pueri juniores; licet spiritibus insi-
tis naturaliter abundant, ob corporis ta-
men perspirabilitatem, ob laxitatem &
teneritudinem (ut dictum) minusque fir-
mam partium coherentiam, facilius
quam seniores dissipationem & colliquatio-
ni spirituum insitorum subjiciuntur; &
per consequens leviori de causa in eorun-
dem inopiam incidunt.

4. Pueri juniores ob eandem infirmam
partium consistentiam, torpori etiam
redduntur magis obnoxii quam grandio-
res. Etenim ad vigorem & activitatem
partium, præter justam spirituum copiam
requiritur imprimis firmitas earum cohæ-
rentiæ & consistentiæ.

5. De

3. De Tono partium non opus est ut quidquam addamus; cum ejus debilitatem in junioribus pueris præ grandioribus toties jam insinuaverimus, & cuivis liceat, observare, ut tonus crescente ætate magis magisque firmetur.

6 Quod ad diminutam distributionem sanguinis ad partes primo affectas attinet, (quam notabilem esse partem essentia hujus morbi secundariæ supra probavimus) dicimus, grandiores ætate pueros tum validioribus tum frequentioribus exercitiis uti, quam juniores; & propterea in illis fortius proritari pulsus externarum partium, nempe primo affectarum, caloremque majorem in iis excitari & foveari, ideoque frigidam intemperiem potentius ab iis arceri.

7. Quod ad vitia organica, auctam nempe magnitudinem Capitis, Hepatis, vasorumque eorundem, similesque affectus attinet, notum est proportionem partium in grandioribus magis esse confirmatam, & stabilem in junioribus è contra facilius moveri atque alterari; cessante vero accretione, non nisi gravissimis de causis eam amplius immutari. Ut vel hinc etiam juniores pueri in hunc morbum maxime proni sint.

Concludamus ergo hanc partem quaestionis, juniores pueros, respectu peculiarium suarum, constitutionum & dispositionum naturalium esse magis huic Junio-
rus
pueri
quoref-
malo pectum

sint ma- malo obnoxios quam grandiores, eoque
gis hinc magis, quo juniores.

morbo Verum non prætereunda, quæ hic oc-
obnoxii currit, objectio, quæ opportune quoque
quam occasionem subministrat transeundi ad al-
ætate teram collationem, videlicet juniorum
gran- puerorum inter se. Si enim juniores pue-
diores. ri (ut ex dictis liquet) magis sint ex na-
Object. turali sua constitutione & dispositione
proclives ad hunc morbum, & quo ju-
niores, eo magis; qui fit, quod pueri
rarius ante semestrem ætatem & paullo
ultra in hunc affectum incidunt? Etenim,
secundum sententiam dictam, pueri mox
à partu viderentur huic morbo maxime
obnoxii; quod tamen experientia non
comprobat, quin potius contra testatur;
pueros nempe ante nonum ætatis men-
sem vix aut quam rarissime in hunc affec-
tum incurrere. Hic ergo aggredi nobis
opus est alteram collationem puerorum
juniorum inter se. Siquidem fieri non po-
test, ut ita constanter morbus hic pueris
ad eundem maxime dispositis parceret,
minusque dispositos frequentissime inva-
deret; nisi aliquid interveniret discrimi-
nis, quod illas ætates deversimode re-
spicit, quodque morbi invasionem ante
completum ferme primum ætatis annum
remoratur, non obstante propensitate
naturæ, & tamen postea, vel non omni-
no, vel non adeo potenter pueros ab hoc
morbo tueatur. Hic ergo investiganda est
ipsa

ipsa ratio discriminis inter has ætates. Quam ut promptius assequamur, non erit forte abs re obiter annotare specialius, quæ ætates frequentius, quæ rarius, duce experientia hoc morbo affici observentur.

Asserimus ergo morbum hunc rarissime Quæ ætas juniorum rarius, quæ frequentius huic obnoxia. infantes mox à partu, aut ante semestrem ætatem (imo forte ante nonum mensem) corripere. Ab illo tempore vero paulatim incipere frequentius indies grassari usque nempe ad primum ætatis annum completum cum dimidio. Inde frequentiam, quasi ætatis suam attingere, & in eadem quasi consistere ad finem usque secundi ætatis anni cum dimidio; ita ut tempus invasionis fir annus ille integer, qui mox primum sesquiannum à partu sequitur. Exacto secundo anno cum dimidio morbus indies minus frequenter invadere incipit, ob rationes scilicet supra allatas. Verum rationes, ob quas Infantes recens nati rarissime, & ob quas à nono mense ad sesquiannum frequentius, curque postea per integrum annum frequentissime afficiantur, hic, ordine exigendæ sunt.

I. Rationes, ob quas pueri recens nati rarissime afficiuntur, hæc possunt assignari. Cur Infantes

Prima est, quod foetus in utero ab equali calore & amplexu uteri strenue muniatur recens nati rarissime afficiantur. adversus hunc morbum, ut supra declaravimus, & per consequens, idem in lu-

cem recens editus aliquid munimenti contracti ab æquali illo uteri fotu aliquaudiu retineat, ut statim à partu non ita facile in eum incidat.

Secunda est, *quod obstetrices & nutrices ea arte recens natos tractent, ut eorum conditio quam proxime accedat ad illam quam nuper in utero habuerant.* Uno enim continuo involucro totum corpus, excepto capite, undique involvunt: unde partes corporis exteriores & primo affectæ in hoc morbo ab injuriis externi frigoris muniuntur, calidæque exhalationes à quacunque parte corporis erumpentes isto involucro forte duplicato aut triplicato, fasciisque circumducto, ex æquo retinentur, omnibusque partibus corporis æqualiter communicantur, ut quasi in communi hypocausto æquali calore foveantur. Cum ergo prima pars essentiae hujus morbi in inæquali frigida intemperie consistat, non mirum si munimenta hæc corporis eam ad tempus saltem avertant.

Lac
mulie-
bre sa-
luberrimum
infanti-
bus ali-
men-
tum.

Tertia ratio forte esse potest *salubritas Diætæ.* Lac enim muliebre tam tenellæ ætati saluberrimum alimentum est, præsertim è mammis exsuctum. Est quippe cibus simplex & uniformis, multum alens; coctu facilis, & constitutioni infantum amicus & familiaris. Quamdiu ergo hoc alimento commode aluntur, pauciores diætæ errores incurrunt, minusque

nusque huic morbo redduntur obnoxii. Notandum tamen, si lac nutricis non sit in se probum, vel alias non respondeat constitutioni infantis, rationem hanc locum non habere. Quando igitur nutrix gravida est, aut immoderatus veneri dedita, quando ea cacochymica, valetudinaria, aut alias ægra, quando ea temulentiae aut crapulae aut insalubri diætæ dedita est, tutius est, nisi commodior nutrix in promptu sit, ab lactare infantulum.

Quarta & ultima ratio est, *tarditas motus hujus morbi in sua prima invasione*. Adeo enim lente sensimque obrepit, ut ad plures menses vix sui manifesta vestigia prodat, nisi forte à vehementissimis causis ejus progressus promoveatur, ut à morbo violentiore aut colliquante, seu antecedente, seu superveniente. Cum ergo tam lente morbus hic natura sua primas radices agat, cumque pueri, ut prius monstravimus, nascantur fere ab eodem immunes: vix contingit eum ante sextum mensem, imo raro ante nonum, evidenter in actum prorumpere. Atque adeo rationes reddidimus, ob quas infantes modo nati, non obstante constitutionis debilitate, ad plures menses ab hoc affectu defendantur.

II. Causæ, cur pueri à nono mense ad sesquiamum ætatis indies hoc morbo frequentius infestentur, sunt hæ.

K 2

I. Quod

Excep-
tis cer-
tis casu-
bus.

Cur In-
fantes à
9 men-
se ad
sesqui-
annum
ætatis
indies

hoc
morbo
frequen-
tius in-
festetur

1- *Quod causa prima, modo proposita, recens natis hunc affectum arcens indies remittat. & ante nonum mensem plane evanescat.* 2. *Similiter causa propulsiva secunda supra data ante hanc ætatem indies inefficaciôr redditur* Etenim infantum manus, post menses aliquot, si non prius, à communi involucri liberari solent; & forte ante semestrem ætatem pedes quoque interdiu, licet noctu iterum fascientur. Interdiu ergo saltem membra externa communi hoc fomentu destituuntur. Sape etiam errant nutrices, dum infantes debiliores præmature vestibus induunt. Perperam quippe numero mensium tempus vestiendi definiunt, cum potius ex activitate ac robore motus pedum & manuum id æstimare deberent. Ubi enim motus & exercitium istarum partium plus conferat ad excitandum & fovendum earum calorem, pulsusque proritandos, quam fœtus fasciarum, proculdubio maturum tum tempus est pueros è fasciis liberandi. Porro 3. *Post nonum mensem pueri fere varias sorbitiones, præter lac mammarum, admittunt, & ex varia dieta facilius in victus errores labuntur.* 4. *Tarditas motus hujus morbi non impedit quin post nonum mensem in actum prorumpat.* Etenim motus, præ tarditate imperceptibilis, tractu aliquot mensium, manifesta sua vestigia profert. Ultimo dentitionis mala huc etiam non parum contribuunt. Incipit enim

Error
nutri-
cum,
quæ de-
biliores
infan-
tēs præ-
mature
vesti-
bus in-
duunt,
nota-
tur
Quando
fasciæ
infanti-
bus fini-
exu-
vendæ.

enim dentitio fere circa septimum mensem, variaque symptomata secum adfert, quæ facile tenella corpora ad hunc affectum disponant.

III. Causa cur morbus hic post sesquiannum ætatis inter cunas frequentissime grassetur, sunt;

1. *Quod recitata prius causa propellentes hunc affectum in junioribus, sub hac ætate plane sublata sint, vel saltem inefficaciter ad modum agant.*

2. *Dentitionis mala*, licet, quoad symptomata immediata quæ proferunt forte ante hoc tempus evanuerint; ut plurimum tamen in partibus primo affectis dispositionem quandam post se relinquunt, quæ clam se in illis occultans, post aliquot menses hunc morbum proferat. Eruptio vero dentium caninorum sive ocularium dictorum hinc maxime spectat; cum hi paulo ante sesquiannum ætatis erumpant, eorumque eruptio laboriosissima esse soleat.

3. *Accidentia qua eveniunt causa ablactationis* huc etiam faciunt. Etenim tempus solemne ablactationis non longe antecedit sesquiannum ætatis: atque isto tempore magna mutatio circa dietam, pueris contingit, quam ægre ferre solent. Quippe hinc irascuntur, plorant, cibum præ animi motu averfantur, haud facile placentur, neque satis placide dormiunt. Quæ omnia præviam saltem dispositio-

Cur morbus hic frequentissime pueros post sesquiannum ætatis usque secundum medium affligat;

nem ad hunc morbum (licet forte multum postea actuandam) partibus primo affectis facile imprimunt.

Atque ita tandem percurrimus hanc secundam etiam collationem , juniorum nempe puerorum inter se , causasque breviter explicuimus , cur isti pueri sub alia ætate magis , sub alia minus , huic malo exponantur.

An æta-
tegran-
diores
unquã
in hunc
affectu
inci-
dant?
Affir-
mativa
asserit-
ur sub
certis
limita-
tioni-
bus.

Restat adhuc tertia pars quæstionis, quam nos reservasse diximus in calcem hujus disputationis examinandam. viz. *An forte ætate grandiores aliquando (etsi rarissime) in hunc affectum incidant ?*

Dicimus primo, Quod ad illam partem essentia hujus morbi attinet, quæ consistit in intemperie humida, aliqualem differentiam expectandam esse inter illam intemperiem in junioribus pueris, & grandioribus, juvenibus, viris, maxime senibus. Etenim eadem differentia, quam supra posuimus inter intemperiem humidam juniorum pnerorum & senum, secundum magis & minus observari potest inter ætates intermedias, magisque ideo cocta ac genuina erit humiditas juniorum, minus seniorum; ut ex eodem ratiocinio, mutatis mutandis, obvium est colligere.

Dicimus 2. Quod ad vitia organica attinet, necessario vasta occurrit differentia inter hujusmodi morbos pueris & grandioribus ætate forte incidentes. Ossium enim

enim tumores in carpis & talis, ut & illa pectoris acuminatio, nec non capitis ac pectoris improporionate aucta moles, aut multo minus eminenter deprehenduntur, vel plane aberunt, præsertim in adultis. Etenim crescente ætate partium figura & proportio indies confirmatior, stabiliior & immobiliior redditur; neque facile contingit unam partem præ altera tam insigniter per veram augmentationem excrescere.

Dicimus 3. Exceptis duabus conditionibus præmissis, idque eo modo, quo proponuntur, posse hunc affectum secundum cæteras ejus essentiaë partes (licet admodum raro, & non nisi gravissimis de causis) grandioribus pueris, juvenibus, viris, & senibus accidere. Nam 1. Intemperies frigida procul omni dubio iis contingere potest, licet non æque facile ac puerulis. 2. Intemperies humida similiter, sed sub limitatione modo proposita. 3. Penuria spirituum insitorum, licet non nisi potentissimis de causis, iis etiam incidere potest. Etenim morbi longi simulque colliquantes habitum partium, aut eum in auras dissipantes, aut longiori inedia & atrophia conficientes, spirituum insitorum inopiam necessario post se reliquunt. Videmus partes externas etiam in adultis ab ejusmodi causis extenuatas & absumptas enervari, languescere, flaccescere, & omnino sufficienti spirituosi-

tate destitui. Concedimus tamen in adultis evicto morbo emaciante, ob vigorem pulsum cito reparari spiritus absumptos, huiusque morbi posita rudimenta intra unam vel alteram septimanam eradicari, & per consequens rarissime ea in adultis reperiri. Interim si forte contingat, ut absumptis spiritibus insitis impedimentum aliquod interveniat, quod retardet eorundem reparationem, fieri potest, hunc morbum, modo quo dictum est, succrescere. Torpor vero spirituum inopiam necessario consequitur. 4. Partes essentiae secundariae cum multum à vitiis primariis dependeant, ubi haec diutius perseverant (exceptis tantum vitiis organicis) suo ordine supervenire queunt. Adeo ut non dubitemus quin morbus hic datis restrictionibus modo propositis & gravissimis urgentibus causis iisque diu persistentibus, cuivis aetati ultra pueritiam contingere possit.

Histo- Apud Anglos morbus quidam senibus
ria mō- aliisque extreme debilitatis nonnunquam
bi adul- accidit, qui huic morbo admodum simi-
is apud- lis est, si non ejusdem plane speciei, sal-
nos in- vis tantummodo exceptionibus praedictis,
terdum vernacula lingua ita affectos *bedridden*,
contin- quasi dicas *lecto affixos* vocamus, Hi neque
gentis de dolore, neque de alio alicujus mo-
huic menti malo queruntur; nisi quod eorum
puerili partes motui inservientes, illae ipsae nem-
morbo pe quas primo affectas in hoc morbo vo-
multū camus,
ad simi-
lis.

extreme sint debiles, molles, laxæ, flaccidæ, enervatæ, ita, ut vix sufficiant corporis oneri sustinendo; cum interim eæ neque sint paralyticæ, neque sensu aut motu penitus destituantur. Dum hi in lecto recumbunt, alacriter quasi sani loquuntur, surgere autem vel incedere neque possunt neque cupiunt. Non minus enim averfantur motum, quam ad eum obeundum inepti sunt. Edunt, bibunt, dormiunt, ferme instar sanorum. Videtur morbus hic multum saltem affinitatis habere (si non sit ejusdem familiæ) cum hoc affectu puerorum.

Porro testatur aliquis nostrum se sub
manibus habuisse curandum virum gene-
rosum 30 circiter annos natum, qui ex
immoderato vini & Tabaci usu quotidie
fere per aliquot annos continuato, ne-
glecta debita cibi assumptione, in eam
ventriculi debilitatem incidit, ut quotidie
mane vomuerit, omnemque plane cibum
averfatus sit, atque ubi eum invitus ad-
mitteret, vomitu rejecerit. Coactus tan-
dem est pro sedanda ventriculi irritatione,
ad quotidianum aquæ vitæ vulgaris usum
confugere: postea autem ex hac & cere-
visia lupulata veteri; adjecto saccharo,
confecit sibi potum; quo solo per tres fer-
me menses vitam sustinuit. Interim om-
nes partes quas in hoc morbo primo af-
fectas vocamus, extrema macie conficie-
bantur, simulque molles, laxæ, flacci-

Observatio
Trigenarii
morbo
huic
per-
quam
simili
labo-
rantis.

dæ & languidæ reddebantur, adeo ut ne-
 que se in lecto vertere, neque surgere,
 neque incedere, aut erectus stare potue-
 rit; nullus tamen comitatus est dolor,
 neque ulla aut sensus aut motus privatio,
 non tussis, non respiratio difficilis. Facies
 partesque circa caput floridæ, bene habi-
 tæ, beneque coloratæ conspiciebantur,
 ut ex solo vultus intuitu vix suspicareris
 hominem ægrotasse. In lecto decumbens
 sedate cum sociis fabulabatur, per vices
 peti fumum exfugens, potumque præ-
 dictum ebibens. Eventus morbi non qui-
 dem ad hunc locum pertinet; breviter ta-
 men in eorum gratiam, qui eum scire ex-
 petunt, annectimus. Medicus advocatus,
 interdicta intemperantia; & præter alia
 remedia, exhibito præcipue gr. β . *Lau-*
dani Londinensis, compescuit nauseam,
 tum ventriculi tumultum, quam partem
 etiam internis tum externis roboravit; ci-
 bum probum facilisque coctionis præ-
 scripsit. Loco exercitii frictionibus matu-
 tinis calorem ad externas partes sollicita-
 vit, porrecta prius exigua quantitate *elect.*
roborantis & aperientis cum tantilla portione
chalybis confecti, & propinatis $\mathfrak{z}$ ij vini ab-
synthio & mentha conditi, & cum croco in
modulo suspensio parum tincti; immixtis $\mathfrak{z}$ ij
cerevisia tenuioris adjecto sacch. ad gratiam.
 Porro purgatus est per intervalla benignis
 medicamentis, & vesperi cordialibus re-
 fectus. Intra 20 dies in tantum conva-
 luit,

fuit, ut foras prodire, per horæ spatium obambulare, scalas cum ascendere, tum descendere sine sustentaculo valuerit. Postea vero à simili intemperantia recidivam passus, absente medico defunctus est. Sed è diverticulo redeamus in viam, & ad scopum propositum sermonem nostrum dirigamus. Affectus ipse jam confirmatus qualis erat, cum medicus advocaretur, præter ventriculi mala, visus est includere maximam partem essentiae huius morbi, de quo agimus. Etenim in partibus motui inservientibus, iis nempe quæ in hoc morbo primo affectæ sunt, intemperies frigida, sive ob defectum motus, sive ob imminutum vitalis sanguinis affluxum, tactu manifeste deprehendebatur. Deinde in iisdem partibus intemperiem humidam ostendebat earum mollieties, lubricitas, laxitas, flacciditas. Inopiam spirituum insitorum satis evincebat extrema istarum partium macies, torporem ineptitudo ad motum, & affectatio quietis, Inæqualem sanguinis distributionem arguebat habitus plenior & floridior partium circa caput, dum cæteræ partes essent extenuatæ. Peculiaris autem causa huius inæqualitatis in hoc ægro potuerit fuisse frequens vomitio, qua uberior sanguinis affluxus ad partes circa caput concitatus fuit, cæteris eo propemodum destitutis.

Ex jam dictis facile est cuivis perspicere

maximam saltem partem essentiae hujus morbi in memorato affectu conclusam fuisse. Unde tandem probabiliter inferre licet; possibile esse hunc affectum adultis etiam sub propositis limitationibus accidere; licet is rarissime in illas occurrat, quod gravissimas causas per longum tempus superstitae vita continuatas ad sui introductionem postulet. Atque ita demum disquisitioni super hac prioris quaestione terminum imponimus.

C A P. XIX.

Quaestio posterior.

Cur in Anglia frequentius hic morbus occurrat, quam in aliis regionibus? & An sit Anglis vernaculus.

D Ari morbos *Endemios* five *vernaculos* & *patrios*, qui nempe certae alicujus regionis incolas ob communem causam, frequentius, quam aliorum locorum incolas infestent, communi medicorum consensu est. At cum relatio regionis ad morbos in ea frequentius grassantes diversimoda observari possit; & cum viri etiam cordati morbis nonnullis denominationem à certis regionibus improprie adscripserint; denique cum illi, qui hactenus de morbis vernaculis tractarunt,

runt, omnes morbos in quavis regione frequentiores indiscriminatim (ac si de morbi vernaculi natura ex æquo participarent) vernaculos nuncuparint; operæ pretium duximus nonnulla de horum morborum inter se differentiis præsentis disquisitione præmittere.

I. Ergo, morbi à regione denominantur uel *proprie*, vel *minus proprie* & *abusive*, *vernaculi*

Morbi proprie vernaculi dicti 4 conditiones, ut sic dicantur, postulant.

I. *Conditio est, ut sit morbus frequentior in illa regione, cui attribuitur ut vernaculus, quam in ulla alia regione, cui non attribuitur ut talis* Etenim morbus vernaculus perpetuo supponitur diversas regiones inæqualiter respicere; unamque magis (illam nempe cui adscribitur) aliam vero minus infestare.

II. *Est, ut dependeat morbus ab aliquali loci inclementia.* Morbus enim proprie vernaculus quoddam crimen & vitium ipsi loco imputat. Quando ergo locus ipse peculiaris cuiusdam vitii non reus est, improprie certe, imo falso, atque injuste stigma tale ei inuritur.

III. *Conditio, ut regionis inclementia tanta sit, ut etiam cautiores eo/que qui debitum sanitatis regimen locoque appropriatum diligenter observant, afficiat.* Certis quippe regionibus peculiare quid in sanitatis regimine debetur. Ubi ergo populus,

Quatuor
condi-
tiones,
ut mor-
bi di-
cantur
proprie
verna-
culi.

post

posthabita ejusmodi peculiari loci observatione, ex errore in 6 rerum non-naturalium usu, in morbum aliquem epidemicum inciderit, non is pro Endemio seu vernaculo habendus est, sed errori, imprudentiæ, aut incogitantia & negligentia incolarum adscribendus est. Morbus enim hic, quem supponimus, præcaveri poterat, modo regimen sanitatis loco appropriatum fuisset rite observatum.

IV. Est, *ut vitiosa ista regionis constitutio aliquandiu permanens & durabilis sit, aut ad minimum frequenter recurrens.* Vitium enim loci, quod fugax est, neque diu durat, nec sæpius recurrit, ut extraneum quid & mere adventitium respectu regionis habendum est, ut morbum patrium proprie non denominet. Exempli causa, Si perniciofa quædam & insolita aura ex aliis regionibus huc forte afflaretur, morbumque communem produceret, eaque non ultra menses aliquot vigeret; certe morbus ille non proprie vernaculus, at fortuitus casuque eveniens dicendus esset. Quapropter Febris Ungarica, tum sudor Anglicus, licet ab istis regionibus respectu nomen sortiti sint, minus proprie jam saltem vernaculi nuncupantur, cum careant durabili fomite in istis locis persistente, & cum vel plane cessarint, vel saltem non magis hic aut illic, quam alibi impræsentiarum dominantur.

Morbi

Morbi improprie vernaculi includunt Qui
quidem primam conditionem propositam morbi
proprie sic dictorum? scilicet, Quod fre- impro-
quentius in regione, cui adscribuntur, prie di-
quam in aliis occurrunt: (alias enim ne cantur
improprie quidem vernaculorum appella- verna-
tionem mererentur.) Carent tamen 2. 3. culi.
vel 4. Vel enim carent fomite in regione
radicata; vel fomes, quem habent, ad-
modum debilis est, & inconsiderabilis,
quique ex regimine diætæ loco appropria-
to superari potest; vel denique fomes non
permanens & durabilis est, neque fre-
quenter recurrit. Per fomitem autem hic
intelligimus aliquid respectu sanitatis cul-
pabile in ipsius regionis conditione fun-
datum. Quando ergo morbus aliquis
communis & frequens oritur ex abusu a-
licujus commoditatis regionis, ut si gens
aliqua propter uberiores frugum vel
fructuum proventus similemve fertilita-
tem regionis; vel propter diuturnam ac-
feram pacem intemperantiæ, socordiæ,
aliisve vitiis se addiceret, indeque mor-
bum aliquem communem incurreret,
morbus is non proprie vernaculus censen-
dus est. Occasio enim istius morbi, quam
suppeditavit patria, in se laudabile quid
est; ideoque quodcunque ejus abusu ac-
cidit non patriæ, ast soli incolarum errori
jure imputandum est. Similiter, si fomes
morbi sit culpabilis, neque tamen is in
ipsa constitutione regionis fundetur, ve-
rum

23 *Glissonius de Rachitide.*

rum in aliqua hominum actione, ut quando ex clade belli inhumata cadavera putredine sua aërem inquinant, indeque morbum Epidemicum producant, non est hic morbus vernaculus dicendus cum ab arbitrio hominum, non proprio loci vitio, dependeat.

Morbus etiam nonnunquam per calumniam & abusive genti vel loco adscribitur, ex pravo & malevolo animo alicujus gentis vicinam defamare cupientis. In hunc modum Neapolitani Luem Venercam morbum Gallicum vocant, quasi is Gallis esset vernaculus; è contra Gallii calumniam illam in Neapolitanos retorquent, & eum morbum Neapolitanum nuncupant. Verum de his satis.

Morbus
proprie
dictus
verna-
culus
duplex
est.

Morbus proprie dictus vernaculus, vel *originalis est & antiquus, vel adventitius & novus* Originalis is est, qui, prima loci inhabitatione, incolas infestavit: hujus generis forte est *Bronchocele* apud Alpinos: Febris illa ardens; quam *Calenturam* vocant, sub Zona torrida; *mortificatio sive sphacelus partium à frigore* sub Zonis frigidis *versus Polos,*

Verna-
culus
adven-
titius
seu no-
vus
rursus
triplex
est.

Morbus vernaculus adventitius seu novus is est, qui ob communem aliquam causam de novo regioni supervenit. Hic triplex est. Nam, *vel provenit ab originali aliquo vitio regionis, tractu temporis, in incolarum sanitatem praevalente; vel ab alteriore seu innovatione aliqua ipsi Regioni acciden-*

cidente, vel ab incongruitate loci cum complexione novorum incolarum.

1. Morbus vernaculus novus regioni supervenit ab originali aliquo vitio, tractu temporis, prævalente. Fieri enim potest, ut firmiora corpora primorum incolarum alicujus loci influxui regionis valide insalubri resistent, & morbi vernaculi invasionem per multa secula repellant, licet postea progenies illorum, tractu temporis, paullatim immutata in ista peculiari ratione complexionis, qua ante resistebant, in morbum aliquem vernaculum demum labantur. Etenim plica Polonica Sarmatis & Polonis, scorbutus incolis littoris maris Baltici morbi sunt vernaculi, iidemque morbi novi sunt, (ut omnes fatentur) veteribus plane incogniti. Jam vero nondum constat ullam notabilem aut insignem immutationem vel innovationem, istis regionibus accidisse ante illorum morborum eruptionem, cui possis novi morbi originem probabiliter adscribere. Quare dicendum potius videtur novos istos morbos ab antiquo & originali locorum vitio profluxisse, non tamen eos prius exortos ob peculiarem vim primorum incolarum iis resistendi. Nam & in hunc usque diem nonnullas familias in prædictis locis ab istis morbis immunes, regionumque injuriæ nec dum cedentes, perseverare credibile est.

2. Mor-

234 *Glissonius de Rachitide.*

2. Morbus vernaculus novus provenire potest ab immutata vel innovata regionis constitutione. Hujusmodi innovationes locorum accidunt . aut ab inundationibus aquarum , aut terræ motibus , aut eruptionibus vel novarum scaturiginum pernitiosarum , vel novarum exhalationum forte mineralium é cavernis terræ , à maligno aliquo siderum aspectu , similibusque causis.

3. Morbus novus vernaculus provenire potest ab incongruitate loci cum incolarum complexione. Hujusmodi morbi maxime accidunt gentibus , quando ab una regione in aliam migrant , præsertim ubi constitutiones regionum , in quas se conferunt , admodum diversæ sunt ab iis , à quibus recedunt. Sic Angli qui primum Virginiam inhabitaverunt , tumore Abdominis & Hypochondriorum frequenter affligebantur: qui ubi in Angliam redierunt , haud difficulter curabantur: ast illic permanentes , non æque facile.

Alia
morbi
verna-
culi di-
feren-
tia.

Porro morbi vernaculi inter se differunt , quod alii *ex toto* dependeant ab inclementia regionis , alii *ex parte* tantum. Prioris generis videtur sphacelus membrorum à frigore in septentrionalibus tractibus Polo vicinioribus : integra quippe morbi essentia inclementiæ loci adscribi potest. Posterioris generis videtur Lues venerea apud Indos occidentales Putatur enim illic contrahi partim ex impuro

puro concubitu, partim ex peculiari insalubritate loci. Similiter in Hybernia dominatur dysenteria, quæ partim dependet à constitutione loci, partim ab erroribus diætæ. Atque hæc in genere de morborum vernaculorum differentiis dicta sint. Proxime jam inquirendum, *Cur in Anglia frequentius quam in aliis regionibus morbus hic occurrat? & obiter notandum an, & quatenus idem sit Angliæ vernaculus?*

I. Sciendum est Angliam esse insulam, & nonnihil humiditatis à vicinia maris, tum frigiditatem à distantia ab æquatore mutuare; deinde eam innumeris prope fontibus ubivis fere locorum scaturientibus abundare; denique multis pluviis iisque frequentioribus quam plerasque alias regiones irrigari: Quæ omnia frigiditatem atque humiditatem loci satis attestantur. Cum ergo intemperies frigida & humida sit pars essentia huius morbi, facile iufferre licet corpora incolarum magis hic ad istas intemperies inclinari quam in aliis regionibus calidioribus & siccioribus.

Angliæ
tempe-
ries fri-
gida &
humida.

Si ergo quæras, an hic morbus, ex hac saltem sui parte recte dicatur Anglis vernaculus?

An, &
quate-
nus hic
morbus

Respondemus, eum quodammodo sic dici posse (licet forte non proprie) eatenus nimirum, quatenus aliis regionibus pariter humidis ac frigidis (etsi in iis forte nondum observetur) idem, ut vernaculus.

dici
possit
Anglis
verna-
culus.

lus

lus attribuitur. Siquidem illæ regiones etiam, æque dispositæ sunt ad frigidam & humidam intemperiem suis incolis imprimendam ac ipsa Anglia. Notandum autem est intemperiem frigidam & humidam esse partem essentia hujus morbi communem, & per se solam eundem non specificare, neque omnem intemperiem frigidam & humidam hunc morbum inferre. Quapropter licet concedamus excessum frigiditatis, & humiditatis Angliæ vitio verti posse, negamus tamen inde recte inferri morbum integrum esse Anglis vernaculum.

Porro reperiantur forte regiones, quæ, respectu tum frigiditatis, tum humiditatis Angliam longe excedant, ut *Scotia*, *Hollandia*, *Zelandia*, *Hybernia*, *Dania*, similesque in quibus tamen nondum hic morbus sæpe gtaflari notatus est; si ergo hic morbus non recte imputetur his regionibus, in quibus viget communis illa causa, excessus nempe frigiditatis & humiditatis, certe neque Angliæ propter istam communem causam, quæ hic levior est, jure imputetur. Ad hæc, frigiditas & humiditas Angliæ non eo usque à mediocritate recedunt, quin extra admotis, intus assumptis, exercitiis & similibus, recto nempe usu 6 rerum non naturalium satis superque corrigantur, quo minus imputatio ei altius inuratur. Quapropter si hæc ita se habeant, si nimirum

rum intemperies frigida & humida sint tantum communis pars morbi, si aliæ regiones, in quibus nondum viget morbus, sint ad minimum æque obnoxia frigiditati & humiditati, si denique istæ intemperies regimine diætæ loco appropriato præcaveri possint, certe ratio ab humiditate & frigidity climatis desumpta, quam modo reddidimus, cur Angli frequentius hoc morbo tententur præ aliis, valde manca & insufficiens erit, ut nobis in hac sola acquiescere minime liceat; ideoque nihil aliud illam assignando volumus, quam Angliam hinc magis disponere incolarum corpora ad hunc affectum, quam calidiores ac sicciore regiones suorum incolarum corpora. Atque adeo ad alias hujus frequentia causas investigandas procedimus.

II. Loco annotare possumus Angliam esse *admodum proliferam*, & tum conceptioni tum gestationi satis favere, neque abortibus ita obnoxiam. Hinc autem evenit, ut non tantum viri robustiores validioresque, & integra sanitate præditi, sed & languidiores, debiliores, ac valedudinarii generent, *scæminæque infirmæ, cachecticæ, cacochymicæ*, imo & in Tabem pronæ concipiant, ad nonum mensem gestent, legitimeque pariant. Minime autem mirandum est, si *scetus* è tali seminio genitus, quique soli fere clementiæ loci vitalitatem suam debet, minus

Anglia
regio
admo-
dum
proli-
fera.

238 *Glissonius de Rachitide.*

nus vegetus & vicens, minusque nervosus, & in hunc affectum plane pronus in lucem edatur. Etenim ipsa benignitas regionis hoc respectu nonnullius infirmitatis in genere occasio esse potest. Quemadmodum enim barbari olim populi inhumaniter tractando recens natos infantulos, eos nempe nudos prægelidis lymphis sub dio immergendo, infirmiores frigore ipso enecarunt, robustiores vero solos, qui injuriæ ejusmodi tractationis non succumbebant, educarunt, unde universa gens ab ista inhumanitate valida tandem ac robusta evasit; ita quoque è contra ipsa clementia loci infirmiores fœtus promiscue una cum robustioribus præservando mixtam quandam gentem ex infirmis & validis conflata proferendi occasionem ministrat. Ne quis tamen erret, non volumus omnes in hac regione pueros in hunc affectum pronos ab infirmis parentibus & veletudinariis satos fuisse. Licet enim parens uterque vel alteruter infirmus ut plurimum similem prolem edat, frequenter tamen videmus parentes satis validos etiam prolem huic morbo facile obnoxiam generare. Quare necdum in hac secunda causâ acquiescimus, sed alia adhuc adinvenienda est, à qua sufficiens ratio frequentiæ hujus morbi apud nos derivari possit.

Diuturna pax III. Ergo loco dicimus frequentiam hujus morbi in Anglia multum fuisse promotam

motam à diuturna ac securâ pace regionis occasio
primam ejus eruptionem præcedente. est ef-
Per hanc enim ditiores familiæ, quas pri-^{fcemi-}
mas hic morbus infestavit, & adhuc præ^{natio-}
aliis infestat, otio se ac delicatiori mol-^{nis cor-}
liorique vitæ generi addixerant, indeque^{porum}
in constitutionem humidiores, laxio-^{rum,}
rem, molliorem, effœminatam, & ab
excrementitiis humoribus minus per-
purgatam inciderant, adeoque liberos
huic morbo facile obnoxios procreant.
Dicas, Scotiam ac septentrionales partes
Angliæ ipsius, licet pari pace & securita-
te potitæ fuerint, non pariter tamen,
imo rarissime hoc affectu affligi observa-
tas.

Respondemus, revera Scotiam & septen-
trionales partes Angliæ quam australes &
occidentales rarius ac mitius hoc morbo
affici. Interim forte prima ejusdem vesti-
gia & quasi rudimenta longe frequentiora
sunt etiam in locis dictis, imo & nonnul-
lis exteris, quibus vix dum morbus no-
tus est, quam vulgo creditur. Etenim li-
cet hic morbus australibus & occidentali-
bus Angliæ tractibus admodum familiaris
sit, vulgoque satis notus, sæpe tamen vi-
dere licet pueros eo leviter affectos, de
quibus neque parentes, neque alii ejus-
dem familiæ vel conqueruntur, vel quid
mali suspicantur: imo multos novimus
solo beneficio aucti caloris sive incremen-
to ætatis sive exercitijs sanatos absque
ope

Mor-
bus hic
longius
latius-
que ex-
tendi-
tur
quam
vulgo
credi
solet.

ope medica, quos nemo amicorum af-
fectos putaverat. Quauto ergo facilius
prima rudimenta huius morbi illos la-
teant, quibus minus familiaris est, &
apud quos rarissime ad eum gradum as-
cendit, ut opem medicam opus habeat
implorare. Suspiciamus ergo hunc affec-
tum frequentiore esse quam credi solet,
tum in Scotia, tum in septentrionalibus
Angliæ partibus, imo & in nonnullis re-
gionibus, in quibus hactenus ignoratur;
verum in iis locis mitius & remissiori gra-
du affligere, ut in medicorum manus non
facile deveniat. Is enim mos vulgi est,
medicum non accersere (præsertim ad in-
fantes & puerulos) nisi morbus satis ve-
hementer urgeat. Utcunque se res ha-
beat, nondum videmur satisfacisse
propositæ objectioni, cur Angli oc-
cidentales & australes gravius & frequen-
tius septentrionalibus & Scotis cum hoc
morbo conflictentur, etsi pax & securi-
tas utrique regioni par fuerit. Concedi-
mus ergo ulteriorem adhuc rationem hu-
jus differentiæ succenturiandam esse.

Austra-
les &
Occi-
denta
les An-
glia
partes
multo
funt
fertilio-

IV. Itaque & ultimo dicimus huius dif-
ferentiæ causam esse *affluentiam omnium
bonorum in australibus hisce & occidentali-
bus Angliæ partibus*. Est enim hæc pars
Angliæ multo florentissima opulentissi-
ma, feracissima, voluptatis omnimodæ
illecebris instructissima. Haud mirum
ergo si hic primo hominum vivendi genus
mol-

mollescere, vires labescere, corporis ro-
bur & tonus exsolvi cœperit. Versus sep-
tentrionem durius vivitur, frequentius
exercitium corporis obitur, luxui & vo-
luptatibus minus indulgetur. Jam vero
quod mollior ac delicatior vitæ ratio,
tractu temporis, familias enervet, satis
superque nobis historiæ testantur, ut alia
probatione opus non sit. Observare enim
licet nobilissimas generosissimasque fami-
lias ob hanc ipsam causam serius aut ci-
tius degenerasse, aut etiam extinctas
fuisse, eoque citius quo magis aversata
fuerint labores & mascula exercitia, se-
re solet, que molliciei, otio, lufibusque fœmini-
nis addixerint. Neque unquam in majori
periculo degenerationis familiæ versan-
tur, quam ubi bonis omnibus affluunt,
& ob copiam securitatemque parentes ad
mollitiem, otium, vitamque effœmina-
tam, procul omni labore, cura, & so-
licitudine, quam maxime invitantur.
Quis opulentior, securior, aut effœmi-
nator Solomone? filium hic post se reli-
quit Rehoboam degenerem. Henrici
octavi linea extincta forte est ob similem
causam. Innumera prope exempla in hanc
rem accumulare, si opus esset liceret. Ut
ut sit, videmus hunc morbum ditiores
familias frequentius & gravius affligere
quam pauperes; quare neque mirandum
cum ditiores atque amœniores quoque
partes Angliæ, australes nempe & occi-

242 *Glissonius de Rachitide.*

dentales prius invasisse quam septentrionales. Sed de hac re hæc dicta sufficiant. Restat tantum inquiramus an & quoque tres ultimo assignatæ causæ respiciant denominationem morbi vernaculi, & an propter illas morbus hic Angliæ attribui possit ut vernaculus.

Morbus Sciendum igitur est tres hæc causas in
hic non quantum à regione dependent, non esse
proprie causas per se, neque ex natura sua mor-
dici po- bum hunc producere; verum esse tantum
test An- occasiones ob quas per accidens morbus
glis hic oriri possit. Per se enim laudabiles re-
verna- gionis conditiones denotant, tantum
culus. quid culpandum in ea inferant. Quis enim patriam suam criminari possit, quod ea procreationi liberorum faveat, multo minus id improbare, quod longa securaque pace fruatur: denique minime omnium accusare amœnitatem regionis, fertilitatem, bonorumque omnium affluentiam. Hæ enim omnes ex se benedictiones sunt; conditionesque patriæ exoptandæ. Cum ergo supra monuerimus morbum proprie vernaculum notam aliquam constitutionis vitiosæ loco, cui adscribitur, inurere; fieri non potest, ut propter regionis commoditatem, ei morbus aliquis, ut proprie vernaculus, attribuat. Quapropter (ut verbo, quæ dicta sunt fufius, complectamur) licet hic morbus ex parte frigiditatis & humiditatis fomitem in ipsa regionis constitutione habeat; licet

licet etiam tres alias occasiones invadendi à regione mutuet, cum tamen, per debitam observationem regiminis sanitatis, loco appropriati, intemperies istæ præcaveri possint; & cum tres reliquæ occasionalis causæ per se minime culpabiles ast exoptabiles sint, morbum hunc non esse proprie Angliæ vernaculum dicendum est. Atque ita finem imposuimus disquisitioni nostræ de causis hujus morbi.

C A P. XX.

Differentia morbi Rachitidis.

PLures sunt hujus morbi *differentiæ* ob variorum malorum concursus, quam quis facile putaret; quarum aliæ majoris, aliæ sunt minoris notæ. Præcipuas hic breviter proponere decrevimus. Earum enim cognitio non modo ad signa prognostica definienda utilis est, quo varii morbi eventus distincte, secundum illas differentias, prædicentur; sed & insuper ea conducit tam ad præcautionem, quam ad curationem morbi, viz. ut ex earum consideratione opposita & proportionata præsidia eligantur,

Desumuntur autem hæ differentiæ vel *Divisio* ab ipsa *essentia morbi*, vel ab *ejus causis*, vel *diffe-* denique ab *aliis morbis cum eo complicatis*. *rentiæ.* Morbi *essentia* diversimode variare po-
rum.

test. Viz. 1. *Ratione partium essentia secundaria presentium vel absentium.* 2. *Ratione magnitudinis.* 3. *Ratione vehementia.* 4. *Ratione temperum.*

Concedimus equidem nonnullas differentias hisce titulis subjectas aliquo modo coincidere : cum tamen formales earum conceptus distincti sint , diversas certe merentur considerationes. Licet enim morbus eo ipso etiam respectu dicatur major , quod plures essentia secundariae partes in eodem aegroto complectatur ; diversa tamen & distincta est haec consideratio ab illa magnitudinis. Etenim magnitudo proprie respicit gradum recessus a naturali statu , non naturam partis essentia praesentis vel absentis. Hinc quippe differentia plusquam gradualis resultat. Similiter nonnullae reliquarum differentiarum idem forsan in concreto significant ; at vero in abstracto & formaliter diversum quid & separatae considerationis designant. Sed pergamus.

1. Diff. 1. Differentia huius morbi illa est, quae oritur a praesentia plurium vel pauciorum partium essentia secundariae ejusdem. Etenim licet omnes partes essentia primariae perpetuo adsint praesente ipso morbo , non tamen necesse est omnes partes secundariae essentia semper adesse. Siquidem haec accessoriae sunt essentia primae , eique paullatim superveniunt : imo nonnullae earum intervenientibus causis im-

pedientibus ita plane intercipi possunt, ut omnino non appareant. Huc referas illam differentiam, quam in calce præcedentis disputationis proposuimus, quamque adultis possibile esse accidere, etsi rarissime, demonstravimus. Verum cum nostrum institutum sit de morbo, quæ puerili; hic tantum tractare, suffecerit hanc differentiam sic obiter notatam præterire. Sed & in ipsis etiam pueris contingit aliquando nonnullas essentia secundaria partes, quæ cum essentia primaria etiam conjunctissimæ sunt, saltem ordine naturæ succedere. Primaria enim essentia causæ vicem sustinet, quæ semper natura prior est causato. Veruntamen ordine temporis nonnullæ partes essentia secundaria simul quasi cum essentia primaria invadunt, aliæ autem tractu temporis superveniunt. Quæ hoc loco veniunt distinguendæ. Illæ enim plane inseparabiles sunt hæc vero separabiles ab hoc morbo.

Partes essentia secundaria inseparabiles reduci possunt ad hæc capita. 1. Ad Totum partium primo affectarum vitiatum. 2. Ad inequalom & imperfectam distributionem vitalis influxus in partibus primo affectis. 2. Ad vitia secundaria constitutionis animalis. Vitia hæc superius, ubi de essentia secundaria hujus morbi, egimus, satis explicantur; ubi quoque, propter arctam eorum connexionem cum essentia primaria, quivis facile percipere potest ea simul

tempore (licet non sine causali dependen-
tia ab essentia primaria) incipere.

Verum Organica vitia omnia supra
quoque memorata , separabilia & non-
nunquam actu separata ab hoc morbo de-
prehenduntur. Etenim magnitudo Ca-
pitis , macies artuum , incurvationes sive
Tibiæ sive ulnæ , inflexiones articulorum ,
pectoris angustia , non statim ab initio
hunc affectum necessario concomitantur ,
sed tractu temporis paullatim morbo suc-
crescunt. Et licet ἀλογιστεοφία partium, quæ
quodammodo in jam dicta vitia influit ,
levissimo gradu dici possit adesse ab initio
morbi; illa tamen ipsa ex se tantum symp-
toma est , & non morbus , neque mox à
principio istos morbos magnitudinis , fi-
guræ , & situs producere valet. Porro non
necesse est , ut simul , & ex æquo vitia hæc
organica Rachitide laborantem invadant.
Concedimus quidem extenuationem par-
tium i. affectarum , ubi morbus aliquan-
diu durat , semper & necessario ei succe-
dere , neque postmodum perseverante
morbo amoveri posse ; esse præterea par-
tem principem inter partes essentiæ secun-
dariæ separabiles ; imo extenuationem
fientem immediate consequi imminutam
nutritionem partium primo affectarum ,
haud aliter ac imminuta nutritio sequitur
immediate primam essentiam morbi in
dictis partibus ; Interim dicimus extenua-
tionem factam , quæ secundaria morbi
pars

pars ipsa est, de qua loquimur, necessario præsupponere morbi motum ac tempus, atque in primo momento existentia morbi existere non posse. Dicimus insuper medicos non agnoscere ullam mutationem factam in partibus sensui expositis, quæ sensui nondum compareat, & per consequens neque extenuationem factam in partibus primo affectis, donec ea sensibus obvia fiat, quod certe durationem aliqualem morbi necessario prærequirit. Improportionata vero Capitis magnitudo, simul fere incipit cum ista extenuatione partium primo affectarum; verum fieri potest, si Phthisis colliquativa cum hoc morbo forte complicetur, ut ejusmodi magnitudo capitis ante obitum evanescat, quemadmodum supra in observationibus Anatomicis exemplo uno probavimus. Magnitudo ergo capitis magis separabilis est ab hoc affectu quam extenuatio partium primo affectarum: hæc quippe amoveri non potest absque ipsius morbi curatione. Ossium protuberantia nunc citius nunc serius apparent, modoque magis, modo minus intra æquale tempus excrescunt: diu vero perseverante morbo rarissime (si nunquam) abesse cernuntur. Angustia pectoris uon, nisi post longum tempus, confirmato jam morbo, supervenit, & Phthiseos ferme prodromus est. Tandem curvitas Tibiæ & Ulnæ, ut & inflexio Articulorum, tum abesse potest.

248 *Glissonius de Rachitide.*

per totum morbi decursum, tum secundum magis & minus adesse, atque inter ea, quæ hunc morbum sequuntur, maxime est fortuitum. Concludimus ergo partes hæc organicas essentialiæ secundaria separabiles esse isto modo, quo jam diximus, & prout plures vel pauciores adsunt, morbi differentiam constitui, qua alius magis, alius minus est compositus.

2. Diff. 2. Differentia hujus morbi desumitur à magnitudine ejusdem. Magnitudo æstigmatumatur *ex majori vel minori ejus recessu à naturali statu* Vasta quidem occurrit differentia morbi hujus respectu magnitudinis. Alii enim adeo leviter eo afficiuntur, ut vix diceret eos omnino agrotare: de nulla re queruntur; edunt, bibunt, dormiunt sanorum similes; tantum ludunt segnius, & nonnulla alia leviora morbi stigmata gerunt. Et solo fere naturæ beneficio absque arte convalescunt, neque parentes, nutrices, aut adstantes facile sibi persuaderi patiuntur eos hoc morbo detentos fuisse. E contra, alii tam atrociter affliguntur, ut etiam optimis præfidiis ab imminenti mortis periculo vindicari non possint.

3. Diff. 3. Differentia est à morbi vehementia, *rentia à Hæc autem æstigmatumatur ex violentia motus morbi, & natura venientia, tum ex magnitudine pugna harum inter se.* Morbus licet alis satis magnus sit, tardi tamen motus est,

est, vixque, nisi febris aliufve morbus
urgens conjungatur, naturam ad violen-
torem pugnam proritat. Utcunque ta-
men motus ejus aliquando concitator,
aliquando segnior est; unde morbus qua-
lemcunque differentiam mutuatur.

4. Differentia est à viribus Infantis vel
Pueri ægrotantis. Hæ æstimantur *ex ma-
jore vel minore præsentia eorum quæ sunt se-
cundum naturam.* Huc spectat conditio
temperamenti; spirituum insitorum co-
pia, & activitas, firmitas toni, vigor
constitutionis vitalis & animalis organo-
rum structura. Nam prout hæc magis vel
minus secundum naturam se habent, ita
robustiores vel minus robustæ æstimandæ
sunt vires, & sec. eas morbus vel peri-
culosior vel minus periculosus judicandus
est. Juniores pueri ob hanc causam cæte-
ris paribus periculosius laborant, quam
seniores.

4. Dif-
ferentia
à viri-
bus.

5. Differentia est à morbi temporibus. Diffe-
Atque hæc differentia quodammodo in
concreto includit omnes præcedentes.
Quicquid enim differentia cuius morbo
accidit, necesse est id in aliquo morbi
tempore accidere. Quatuor morbi Tem-
pora à Medicis numerari solent; *Princi-
pium, augmentum, status, & declinatio.*
Sciendum vero est Medicos paullo cras-
sius in temporibus rerum distinguendis
procedere, quam Philosophos. Non enim
restringunt principium morbi ad id punc-

Diffe-
rentia à
Tem-
pori-
bus.

tum temporis, quo morbus incipit; sed extendunt id eo, quousque tanta alteratio morbi accidit, quanta certis ac sensui manifestis indiciis dignoscatur. Etenim principium indivisibile non est tempus, quo actio medica perficiatur. Et quorsum utilis esset ea morbi temporum distinctio quæ in nulla ejus alteratione nobis nota fundaretur?

Appro-
batio
divisio-
nis
Tem-
porum
morbi
Galen.
Ejus-
dem
defec-
tus no-
tus.

Recte ergo Galenus tempora febrium & inflammationum ex cognoscibili earum alteratione deduxit: principium nempe à cruditate materiæ morbificæ; augmentum à manifesta ejusdem coctione; statum ab excretionem; declinationem à reductione reliquiarum ad naturalem statum computavit. Atque hæc quidem tempora à cruditate & coctione, &c. discriminata febribus & inflammationibus apprimè quadrant. Verum distinctio hæc temporum in multis aliis morbis non æque feliciter succedit.

Natura enim in his non ita regulariter à cruditate ad coctionem inde ad expulsionem, & demum ad reductionem progreditur, neque ex his morbi progressum certo & tuto dignoscere possumus. Aliæ igitur morborum horum alterationes clariores ac cognitu faciliores attendendæ sunt. Concedimus tamen hosce etiam morbos, ubi ad salutem terminantur, quatuor ista tempora, principium, augmentum, statum & declinationem percurrere. Verum

ubi

ubi ad interitum ægrotantium tendunt, vix ad statum perveniunt, sed indies ad extremum usque vitæ diem augentur. Quare in his augmentum maximam latitudinem admittit, atque ulteriorem discriminationem seu subdivisionem meretur. Cum vero mediocris status morbi ejusdem generis sit quasi medius terminus inter principium & finem hujusmodi augmenti; commode inde distinguere possumus *augmentum* in *augmentum citra*, seu *infra*, vel *ultra* seu *suprastatum* *Augmentum citra statum* appellare possumus *augmentum citerius*, seu *inferius* vel *augmentum simpliciter*, cum non differat ab ipsa re isto nomine communiter recepta. *Augmentum ultra* seu *supra statum*, vocamus *augmentum excrescens*, *excedens*, vel *transcendens*, item *deploratum*.

Porro duos modos declinationis morbi observare licet. Prior *legitimus*, quando declinatio morbus simpliciter versus sanitatem declinat. Posterior *notus*, quando morbus remittens migrat in alium diversi generis. Atque ita quamvis in convalescentibus 4 tantum sint morbi tempora, in aliis tamen duæ aliæ differentiæ discerni possunt. Notandum tamen est hæc 6 tempora in eodem morbo & in eodem ægrotato nunquam inveniri; ast ubi idem specie morbus est, in diversis subjectis. Hæc jam ad præsentem affectum applicemus. Dicimus ergo 6 occurrere differentias

rentia
hujus
morbi
fec.
tempo-
ra pro-
posita.

hujus morbi respectu ejus temporum. Est enim in principio, & dicatur *incipiens*; in augmento, & dicatur *confirmatus*; in statu, & dicatur *consistens*; in augmento supra statum, & dicatur *deploratus*; in declinatione vera, & dicatur *declinans simpliciter* vel *remittens*: in declinatione notha, & dicatur *migrans in alium morbum*. De quibus ordine proposito dicemus.

3. Morbus Rachites vocatur *incipiens*, quando prima morbi rudimenta & quasi vestigia, licet ea obscura, & quasi adhuc latentia observentur, nondum tamen manifesta partium primo affectarum extenuatio facta est.

2. Morbus hic *confirmatus* dicitur, quando jam evidens & manifesta extenuatio partium primo affectarum facta sensibus occurrit. Atque hic videt lector nos non distinguere hæc duo tempora ex cruditate & coctione, ast ex alia alteratione corporis; *viz.* extenuatione in partibus primo affectis facta. Etenim ex cruditate & coctione nullo modo discerni potest hujus morbi principium ab augmento. Alias autem, quantum natura rei patitur, libenter exemplum Galeni sequimur, & quemadmodum ille ex manifesta coctione augmentum à principio distinguit, ita quoque & nos ex manifesta alteratione, nimirum extenuatione in partibus dictis facta, tempora hæc in hoc affectu discriminamus.

3. Mor-

3. Morbus hic *in statu consistens*, seu *statum attingens*, is est, qui, ad summum suum vigorem proventus, sistitur, & ad tempus neque sensibilibiter augetur, neque imminuitur, sed sibi æqualis permanet.

4. Morbus hic *excedens statum mediocrem*, sive *deploratus*, is dicitur, qui magnitudine & vehementia superat ipsum ejusdem morbi statum in alio ægroto mediocriter affecto, simulque continue augetur, neque ipse est quin indices auctus sit futurus ad extremum usque vitæ terminum. Ob quam causam conditio hæc morbi deplorata etiam cognominatur.

5. Morbus hic dicitur *vere & legitime remittens* seu *declinans*, quando essentia ejus sensim imminuitur, & signa ejus ac symptomata indies mitiora fiunt.

6. Morbus hic *illegitime declinans*, seu *migrans in alium morbum diversi generis* dicitur, quando ita essentia ejus, signaque & symptomata minuuntur, ut in eorum locum nova & forte graviora diversi generis subinde surrogentur. Hoc modo morbus hic migrare solet in Tabem, in febrem Hecticam, & forte in lentam putridam; ut plurimum tamen idem morbus hos super-venientes ad interitum ægri usque concomitatur. Atque hæc dicta sint de differentiis hujus morbi ab essentia deductis.

Morbus hic similiter *respectu causarum* Diff. 2. in partes quasi dirimitur, scilicet in mor-
causis.
bum

254 *Glissonius de Rachitide.*

bum nativum, & adventitium, seu de novo contractum. Porro morbus hic dici potest nativus duplici sensu: priori proprie, quando æger hoc morbo actu eo affectus nascitur; posteriori improprie, quando æger non actu eo affectus in lucem prodit, sed dispositus solummodo à nativis principiis ad eum facile incurrendum. Si libeat lectori in memoriam revocare ea quæ supra de causis hujus morbi ex parte parentum dicta sunt, differentia hujus fundamenta ac rationem facile percipiet, ut ulteriori ejus explicatione opus non sit: solum addimus hanc differentiam maximi esse usus in prophylaxi, non tanti autem in therapeia. Morbus hic similiter mere adventitius est, qui, nulla nativa dispositione promotus, de integro, seu de novo post partum contrahitur: atque hic quoque duplex est; vel enim *aliu[m] morbum antecedentem consequitur*, vel *ex errore in 6 rerum non naturalium usu immediate producitur*. De utroque satis disseruimus, ubi de causis hujus morbi post partum egimus, quo lectorem remittimus.

Diff à morbis compli-
eatis. Denique morbus hic nonnullas differentias admittit *ex parte aliorum morborum, cum quibus in eodem subjecto complicatur*. Non expectandum, ut omnes morbos, cum quibus possibile est hunc morbum complicari, impræsentiarum enumeremus? eos solos commemorabimus.

mus, qui frequentes hujus morbi comites solent deprehendi. Ex his alii dependentiam quandam ab hoc morbo ejusve causis habent; alii nullam vel perquam exiguam, vixque separata consideratione dignam.

Prioris generis sunt *Hydrocephalus*, *dentitionis vitia*, *asthma*, *phthisis*, *febris hectica*, *febris lenta*, *erratica*, *ascites*

Hydrocephalus magnam obtinet affinitatem cum hoc affectu; cum hic etiam affectus molem capitis præternaturaliter auctam, affluxumque sanguinis debito uberiores ad cerebrum ob arteriarum eotendentium amplitudinem ut plurimum supponat. Atque hinc facile evenit, ut cerebrum sanguinis copia oppressum nonnunquam necesse habeat permittere serosiores ejus partes (quippe maxime permeabilem) in ventriculos suos & cavitatem intra meninges exsudare, adeoque cerebri hydropem producere. Verum non hoc perpetuo contingit, ut supra monuimus.

Dentitionis etiam mala nonnunquam huic morbo antecedenti merito adscribuntur. Notum enim est hoc morbo affectis laboriosam dentitionem plerumque contingere, ipsosque dentes frustulatim excidere. Hoc autem vitium supra ad inæqualem partium nutritionem retulimus, ubi plura de eo videantur. Notandum interim est laboriosam dentitionem posse etiam hunc affectum præcedere, & ejusdem

dem subsequentiſſe cauſam, ut ſupra quoque oſtendimus.

Aſthma ſimiliter huic morbo familiariter ſupervenit, quod ſanguis in tranſitu ſuo per partes 1. affectas nonnihil refrigeratus, craſſior, viſcidior, torpidiorque redditus, non ſemper perfecte corrigatur ante ejus reditum ad dextrum ventriculum cordis. Unde à dextro ventriculo per venam arterioſam in ſubſtantiam Pulmonum ineptior ad tranſitum reſunditur, facileque eo nomine obſtructiones illic frequenter, duroſque tumores, aſthma, nonnunquam inflammationes, abſceſſus, ulcera & phthiſin, hydropem Pulmonum, febrim Hecticam, aut etiam lentam erraticam infert.

Aſcites etiam huic morbo interdum comes eſt. An ex copioſo affluxu ſanguinis ad viſcera abdominis, nondum audeamus certo ſtatuerre. Certum tamen eſt affluxum ſanguinis ad hunc ventrem ſatis copioſum & concitatum eſſe in hoc morbo. Hepar enim magnum eſt, reliqua- que viſcera potius pleniora quam macilentiora debito deprehenduntur. Unde fieri poteſt, ut ſeroſa exſudatio è viſceribus plenitudine oppreſſis in cavitatem abdominis excitetur; ſed hoc minus confidenter aſſerimus, quippe qui nondum in hac re nobis ipsis ſatiſfecerimus.

Poſſunt tamen hi memorati morbi puerili ætati accidere abſque Rachitide præ-
ce-

cedente, & causæ esse ejusdem supervenientis. Quin & insuper possunt huic morbo supervenire ab aliis causis, puta erroribus regiminis sanitatis: quamvis etiam in hoc casu affectus hic forte ex parte reus esse possit, si præcesserit. Atque hæc de morbis complicatis prioris generis.

Posteriores autem, qui nempe nihil aut parum saltem dependentiæ ab hoc affectu habent, sunt *febris maligna*, *lues venerea*, *scorbutus*, *struma*.

1. Certum est *febrim malignam* huic morbo supervenire posse, quod ea à contagio plerumque producat, à quo affectus hic præsens infantes immunes non præstat. Tantum addimus *febrim* hanc raro, aut nunquam originem suam huic morbo debere.

2. *Lues venerea* si forte cum hoc affectu complicetur, vel à nutricibus per contagium, vel à parentibus hæreditario jure derivatur. Est enim morbus ab hoc plane distinctus, nihilque prope commercii cum eodem habet.

3. *Scorbutus* cum hoc affectu interdum conjungitur. Estque vel *hæreditarius*, vel forte etiam in tam tenella constitutione per contagium contractus, vel denique de novo ex malo regimine infantis, & imprimis ex inclementia aëris & loci, ubi educatur, productus. Vix enim majorem habet cum hoc affectu cognationem quam cum cæteris aliis morbis longioris durationis, in

quibus similiter, tractu temporis, sanguis hoc peculiare inquinamentum ut plurimum contrahit. Id tamen concedendum est, propter averfationem motus & exercitii, affectum hunc plusculum ad scorbutum disponere.

4. Et ultimo *strumosa affectio* aliquando huic associatur. Sed credibile est eam plus debere aliis causis sibi propriis, quam huic morbo præcedenti. Quamvis non diffiteamur hunc aliquam invadendi occasionem posse ei subministrare, quatenus hic crassiores ac viscidiores humores reddit.

Nonnulli forte alii morbi cum hoc interdum complicantur; verum cum ii rarissimi sint, & vixdum in certam nostram observationem venerint, eos impræsentiarum præterimus, & ad signa morbi, tum differentiarum proximo loco progredimur.

C A P. XXI.

Signa morbi Rachitidis & primo Diagnostica.

Signa hujus morbi distinguimus in tria capita. Primum Continet ea signa, quæ ipsius affectus præsentiam demonstrant, & appellantur *Ætyologica*.
 Secun-

Glissonius de Rachitide. 259

Secundum continet ea quæ distinguunt
inter se morbi differentias, & vocantur
Διγλωσσίαι, sive discrepantia. Tertium
complectitur signa, quæ præsagunt morbi
eventum, dicunturque *προγνωστικά*. Hoc
capite de diagnosticis agendum.

Signa *προγνωστικά* dividimus in *παθολογικά* & *συμπτωματικά*. Atque hic viden-
tur Autores medici paullo strictius, quam
necessitas naturæ rei requirit, signum
παθολογικόν definire. Volunt enim
esse inseparabile & proprium quarto modo
convenire, scilicet omni, soli, & semper.
Equidem omnino concedendum est, sig-
num ita inseparabile, sive proprium quar-
to modo, esse secundum maxime pro-
prium sensum, signum pathognomonicum.
Nam sive præsens id; sive absens sit, sem-
per demonstrative significat: præsens
quidem præsentis morbi speciem certo
testatur, eam morbi speciem abesse de-
monstrat.

Verum, cum perpendimus quam raro
hujusmodi signa occurrant, & quam an-
gusti propterea usus sit futura eorum no-
tio sic restricta; de vocis usitata signifi-
catione amplianda cogitare inducimur. Li-
cet enim veteres, ut huic defectui subve-
niant, *συμπτωματικὴν παθολογικὴν* in locum
veri unius pathognomonici strictè dicti
substituerint, atque nosmetipsi eandem
συμπτωματικὴν lubentissime recipiamus & com-
propemus; cum tamen ea ipsa *συμπτωματικὴ*
raro

Signum
Patho-
gnomo-
nicum
latius
exten-
ditur.

raro ab ipso initio morbi appareat, & per consequens raro sit signum *inseparabile*, necessario sequitur eam ipsam quoque raro officio signi, *quarto modo proprii*, de-fungi posse, adeoque hanc etiam notio-nem ad angustiore usum esse repactam. Cogimur ergo ut huic incommodo plene subveniamus, nonnihil extendere signi-ficationem signi pathognomonici, ita, tamen ut de valore & certitudine signifi-candi nihil remittamus.

Definimus itaque signum Pathogno-monicum esse *quid apparens in vel circa agrotum, quod certo & infallibiliter morbi speciem demonstrat*. Atque in hoc extenso sensu dividi potest in *inseparabile* sive *pro-prium quarto modo*, & *separabile sive pro-prium tantum secundo modo*, nimirum quod soli uni morborum speciei competit, licet non semper. Similiter & *syndrome pathogno-monica* in 2. species prædictis respective ana-logas dirimatur. Aliquando enim hæc cum ipso morbo incipit, & eum inseparabili-ter ad extremum ejus terminum concomita-tur. Ita dolor lateris punctorius, febris acuta, respiratio difficilis & tussis, si col-lective sumantur, syndrome quidem sunt, at quæ uni simplici pathonomonico primi generis, proprio scilicet quarto modo æquivalet, & pleuritidem à principio ad finem usque inseparabiliter comitatur. Aliquando vero non statim ab initio morbi completa est syndrome, postea tamen aliis signis

*signis supervenientibus perfecta fit, morbi que
speciem infallibiliter denuntiat.* Ex. gr. In
variolis, incipiente jam morbo, syndro-
ne ipsa adeo incompleta est, ut nondum
morbi speciem certo determinet: postea
vero erumpentibus sparsim in cute exan-
thematis ad maturationem tendentibus,
consummatur syndrome, speciesque mor-
bi extra dubium posita est.

Quod autem signum uni soli morbo
licet non quarto modo) proprium, sive
solitarium & simplex sit, sive ex syn-
drome conflatum, sufficiat, quando adest,
conficere signum vere pathognomoni-
cum, ex eo liquet, quod, quando adest,
que certo ac infallibiliter morbi speciem
designet, ac ipsum signum quarto modo
proprium. Quod enim uni tantum spe-
ciei convenit, quando adest, præsentiam
certius quoque speciei necessario infert. Li-
cet ergo signum secundo modo proprium
inseparabile non sit, & ubi abest, non
concludat de absentia morbi, quemad-
modum signum quarto modo proprium;
quando tamen adest, ejusdem est cum eo
valoris ac certitudinis, ut diximus. Me-
dici enim ex certitudine significandi æsti-
mant dignitatem signi. In eum quippe
invenire morbi signa quærunt, ut in certam
eius notitiam deveniant. Cum ergo signa
secundo modo propria æquivaleant quo-
dam certitudinem quando adsunt, signis
quarto modo propriis, ea sub extensa sig-
norum

norum pathognomonicorum significatio-
ne hic complectemur.

Dicas hoc modo multa signa ἐπιφανό-
μενα ad παθognωμονικά reduci, & cum iis
confundi. Esto: modo infallibiliter mor-
bi speciem designent. Digna enim sunt,
quæ hoc modo ab aliis epiphænomenis
segregentur, neque ulla hic confusio in
artis semeioticæ methodo sequetur, sed
potius valor & dignitas signorum facilius
& apertius inde notabitur.

De signis *ἑπιδέοντα*, sive *affidentibus*,
nihil fere alicujus momenti habemus,
quod præmoneamus, quin recta ad signa,
ipsa in ordinem redigenda procedamus.
Verum non hic expectanda est exacta ali-
qua methodus, cum signa plerumque è
tam variis fontibus permanent, ut vix in
accuratum ordinem sese cogi patiantur.
Quare, ut ea quæ cognatæ sunt naturæ
juxta se invicem constituentur; ad se-
quentem qualemcumque methodum signa
hujus morbi reduximus. Proponemus
ergo.

1. *Signa quæ ad actiones animales spec-
tant.*

2. *Quæ spectant ad irregularem nutritio-
nem.*

3. *Quæ respirationem respiciant.*

4. *Quæ ad vitalem influxum pertinent.*

5. *Vagæ quædam & extra certas classes.
Valorem signorum singulis titulis subjun-
gemus.*

1. *Signa*

3. Signa diagnostica ad actiones animales spectantia. Hæc sunt 1. *laxitas & mollietates partium*. 2. *Debilitas & languor*. 3. *Ignavia & torpor*.

1. *Laxitas* quædam & *mollietates*; si non *flacciditas*, omnium partium primo affectarum in hoc affectu observari solet. Cutis tactu mollior, & ut plurimum lævior deprehenditur, caro musculosa minus rigida & firma; articuli facile flexiles sunt, sæpeque corpori sustinendo impares; unde erecto corpore antrorsum id, vel retrorsum, dextrorsum vel sinistrorsum nonnihil inflectitur.

2. *Debilitas* quædam & *languor* five *enervatio* omnibus partibus motui intervenientibus accidit. Debilitas hæc multum dependet à laxitate, mollietate, & flacciditate partium jam jam dictis; quo nomine ea signa huic præmisimus, ut & hoc ignaviæ ac torpori proxime enumerandis; quæ multum debent tum laxitati & mollietati. Porro debilitas hæc incipit ab ipsis primis morbi rudimentis. Si enim intra primum ætatis annum, aut circiter; pueri hoc morbo infestentur, tardius solito pedibus insistant præ ista debilitate, & plerumque prius loquuntur quam incedunt; quod vulgo apud Anglos mali omnis haberi solet. Sin, postquam ambulare cœperunt pueri, hoc affectu corripiantur, paullatim infirmius pedibus insistant, atque inter incedendum sæpius vacillant,

cillant, levique de causa titubant, aut etiam cadunt; neque æque diu se pedibus sine interposita sessione sustinent, aut æque alacriter se motitant. Demum multum aucto morbo destituuntur plane usu pedum, imo vix sedere possunt erecti, columque debile, ægre, aut non omnino onus capitis sustinet.

3. Ignavia quædam & torpor statim ab initio morbi artus invadit, sensimque augetur, ut magis magisque indies omnem motum averfentur. Juniores pueri qui adhuc ulnis nutricum gestantur, si quando latentur, non æque profuse rident, neque tanto cum vigore excitant se, artusque vibrant ac si tractantium manibus exsilire gestirent: irati etiam non ita ferociter calcitrant, neque tanta cum animositate plorant ac solent sani coætanei. Grandiores facti, jamque pedibus commissi minus alacriter huc illuc cursitant; citius defatigantur, potiusque sedentes quam pedibus insistentes ludere amant, neque sedentes quidem cum vigore corpus suum erigunt, sed id inclinantes modo antrorsum, modo retrorsum, modo ad alterutrum latus, quærunt sustentacula, quibus recumbentes ignaviæ suæ auxilium præbeant. Jactatione corporis ab aliis præstita motuque violentiore non perinde ac alii pueri oblectantur, imo prævalente morbo omnem jactationem averfentur; tum plorantes non vehementiore

tioſe aliquo luſu, aſt molli placidaque tractatione & quiete placantur. Interim niſi alius aliquis morbus, ſymptoma, vel cauſa morbifica interveniant, moderate tum dormiunt, tum vigilant, ingenioſi ſunt, non ſtupidi, imo præcocis ſolent eſſe ingenii, niſi aliud quid obſtet. Vultum videre eſt magis compoſitum & ſeverum, quam ætas poſtularet, ac ſi in rem aliquam ſeriam meditabundi eſſent.

Signa hæc ſimul ſumpta, niſi ab evidenti laſſitudine prægreſſa, aut à primario aliquo cerebri affectu proveniant (quod certe rariffime in hac ætate contingit) ſufficientem huius morbi, *ἡ πρώτη πάθος* primi generis conſtituunt, & ubi ſimul adſunt, morbi præſentiam; ubi ſimul abſunt, morbi abſentiam certo atteſtatur. Si quando vero laſſitudo ſive febrilis, ſive alia ſimilia ſigna proferat, facile ab his diſtingui poſſunt, tum quod cauſæ laſſitudinis præceſſerint, tum quod ſigna inde orta ſubito effulgeant, citoque evaneſcant, in hoc affectu vero ſigna ſerſim ingruunt, permanentque, aut ulterius indies intenduntur. Primarii autem cerebri morbi ſuis ſignis innotefcunt.

Atque hæc de ſignis, quæ ad actiones animales ſpectant.

*Signa quæ spectant ad irregularem
partium nutritionem.*

Supra monstravimus quanti momenti sit *ἀλογοςτροφία*, sive *inaequalis nutritio partium* in hoc affectu; hic ergo signa ab eadem magna ex parte pendentia prosequemur, eaque uno quasi intuitu conspicienda præbebimus.

1. Occurrit *caput justo majus*, *facies quoque plenior & floridior*, si conferatur cum cæteris corporis partibus. Licet autem signum hoc præsupponat aliqualem motum morbi antequam elucescat, adeo tamen obscurus est morbus ante ejus apparitionem, ut vix perceptibilis habeatur: à primo ergo fere principio signum hoc plus minus se ostendit, & ad exitum usque morbi continuatur, nisi forte aliunde istarum partium colliquatio superveniat, ut supra monuimus.

2. *Partes carnosæ*, imprimis *musculosæ infra caput*, quas inter primo affectas supra numeravimus, in progressu morbi magis magisque *indies atteruntur*, *extenuantur*, *macieque conficiuntur*. Hoc signum non statim à morbi initio elucescit quod notabilem morbi motum priusquam evidenter appareat, prærequirat; certissime tamen, tractu temporis in conspectum venit, morbumque ad extremum terminum, seu ad vitam, sive ad mor-

mortem comitatur; optimeque motum ac gradum morbi ex incremento suo demonstrat. Porro hoc signum cum priori junctum constituit signum saltem pathognomonicum secundi generis, sive huic morbo soli proprium: &, ubi simul adsunt, infallibiliter denotant morbi præsentiam, licet non æque significant eundem abesse, quando absunt.

3. *Protuberantia* quædam & *nodi circa nonnullos articulos*, maximeque *in carpis* conspicuæ, paullo minus *in talis* observantur. *Similes quoque tumores videas in extremitatibus costarum*, quibus cum sterni cartilaginibus committuntur. Notavimus supra in observationibus anatomicis tumores hosce non in partibus, ast in ipsis ossibus sitos esse; licet hæc consideratio, cum ex se vix satis innotescant, eos ut signa vix tangat. Hoc signum quoque aliqualem motum morbi supponit, neque à principio principiante emergit; prius tamen se conspiciendum præbet quam notabilis partium extenuatio. Ubi vero adest, pathognomonicum secundi generis conficit, certoque morbi speciem significat.

4. *Ossa nonnulla incurvantur*, præcipue *ossa Tibiæ & Tibulæ*, hinc *ossa Ulnæ & Radii*, sed paullo minus & infrequentius; aliquando etiam *ossa femoris & humeri*. Porro nonnunquam *decurtatio quædam ossium* deficiensque eorum *accretio secundum longitu-*

dinem observatur. Supra, ubi vitiorum organicorum rationem reddidimus, hoc casu, plane omisum fuit. Videtur autem hic affectus ab eadem irregulari nutritione dependere; quatenus nempe alimentum intus assumptum ossa sec. longitudinem adauget. Hinc nonnulli pueri affectu hoc diutius afflicti Pulmiliones fiunt. Huc forte referri potest *plica illa in carpis*, quod cutis forsan sec. longitudinem magis nutriatur & excreseat, quam ossa Ulnæ & Radii; unde necesse est eam sese in plicam quandam & rugam in carpis contrahere. Demum *irregularis quædam ossium capitis protuberantia*, maxime ossis frontis *antrorsum*. huc quoque referri potest. Spectat enim ad commune genus vitiatae figuræ ossium eorumque *α λογο τοσφικω*. Videtur autem hæc in osse frontis evidenter pendere à liberaliori nutritione istius ossis in ambitu suo, quo cum ossibus sincipitis committitur, futuramque coronalem constituit, quam in partibus ejusdem anterioribus. Hinc enim necesse habet antrorsum protrudi. Et facilius quidem istic liberalius nutritur, quod hoc os versus futuram in pueris cartilagineum sit. Atque hoc etiam, quod nuperrime tantum observavimus, superius, ubi de vitiis organicis egimus, prætermisum fuit.

§. *Dentes tum tardius, tum molestius erumpunt, levi occasione vacillant, aliquando nigrescunt, aut etiam frustulatim excidunt.*

dunt. In horum locum plerumque novi tarde ac laboriose succrescunt. Hoc genus signi, ut & illud in priori articulo notatum, ad *ἰσοδύναμις* referri potest, quod neutrum horum vel perpetuo adsit, vel, ubi adest, certo morbi præsentiam confirmet.

Conjectarunt aliqui ossa in hoc affectu interdum esse flexibilia instar ceræ; sed nos nusquam id vidimus, neque ab oculato teste fide digno relatum audivimus. Quare ut fabulosum hoc signum plane rejicimus.

6. *Pectus in ulteriori morbi progressu, à lateribus angustius redditur, antèrius acuminatur*, ita, ut non incommode compareretur figuræ carinæ navis inversæ, aut pectoris caponis. In medio enim utrinque in cacumen quasi compressis lateribus assurgit. Si quis quærat an signum hoc sit huic morbo soli proprium? Respondeamus, fieri quidem posse in atrophîa aut phthisi ut pectus parum augeatur, minusque quam aliæ corporis partes, adeoque reddatur angustum: quoad figuræ mutationem, absque *ἀλογότης*, ea ipsa viz. quæ huic affectui propria est, vix contingere posse. Quare hoc quoque signum quando adest, licet serius invadat, pathognomonicum secundi generis reputamus, quod scilicet, ubi adest, certo morbi speciem ostendit, quamvis non è contra. Atquæ hæc de signis quæ spectant ad inæqualem nutritionem.

Signa quæ respiciunt Respirationem.

1. Huc referri potest *angustia pectoris* modo memorata, de qua tunc fusius egimus.

2. *Subtumida quedam Abdominis repletio, & hypochondriorum tensio*; quæ liberum motum diaphragmatis deorsum, atque adeo respirationem nonnihil impedit. Notandum tamen est Abdomen & hypochondria quoad partes externas satis macra & extenuata apparere, ab intus vero, ab iis nimirum quæ in Abdominis cavitate continentur, intumescere, unde plenitudo hæc atque tensio exsurgit. Tumor hic partium à flatulentia ventriculi & intestinorum, partim à magnitudine Hepatis aliorumque viscerum provenit. Aliquando etiam huc conspirat serosa exsudatio in cavitatem Abdominis, Ascitem invehens. Hoc signum perpetuo fere adest, neque tamen pro pathognomonico habendum, cum multis aliis morbis sit commune.

3. *Tussis* frequenter in hoc affectu adest, tum *respiratio difficilis*, multaque alia *pulmonum vitia*, ut & eorum *infarctus*, *tumores duri*, *abscessus*, *inflammationes*, eorum *coalescentia cum pleura*; & similia: Hæc tamen vix inter signa recenseri debent, quod per se non satis evidenter in sensu dum vivunt ægri) incurrant.

4. Pueri

4. Pueri hoc morbo afflicti sæpe lateralem decubitus modo dextrum modo sinistrum versantur, aut saltem ægrius ferunt; nimirum vel ob coalescentiam pulmonum cum pleura, vel tumorem in adverso latere; supino vero decubitu ut plurimum delectantur. Atque hæc signa etiam simul sumpta pathognomonicum neutrius generis efficiunt, sed *Κωδὲξ ἐνὸς* tantum sunt, morbisque aliis communia.

Signa quæ spectant ad vitalem influxum.

Vena & arteria in partibus primo affectis graciliores sunt debito, minusque conspicua quam in emaciato corpore expectares. In facie vero (habito respectu prædictæ gracilitatis in aliis partibus) excedunt proportionem debitam. Hoc signum fortasse pathognomonicum est, quamvis observatu difficile, necdum nobis satis exploratum.

2. Pulsus in carpis, tum aliis partibus primo affectis exilis est & debilis, alioquin forte moderatus, nisi una febris adfuerit.

3. Ligatura moderata supra cubitum aut genu injecta, non æque cito partem infra seu extra ligaturam sanguine turgidulam & coloratam reddit, ac solet in aliis pueris sanis coætaneis.

Signa quedam vaga.

1. *Appetitus cibi & potus vel moderatus vel justo debilior est, nisi febris forte adfuerit.*

2. *Excrementa tum alvi, tum vesica sanorum fere similia sunt, nisi alius morbus prohibuerit.*

3. *Observatum est hoc morbo laborantes dulcia, ut syropos, tum bellaria, multoque sacch. aut melle condita (quæ aliis pueris in delitiis esse solent) averfari: foræ hæc iis quoque noxia sunt, quemadmodum & scorbuticis, quod humores increassent.*

4. *Observarunt aliqui se pueros nonnullos hoc morbo affectos ponderosioresprehendisse, quam alios ætate & statura pares. Si hoc ita se habeat, tribuendum id est partim facilitati, partim inæqualitati nutritionis ossei generis in hoc affectu. Etenim cum auctum hoc pondus carnibus adscribi vix possit, quippe quæ hic extenuatæ sunt videtur id osseo generi attribuendum; cumque ossa in hoc morbo nondum observata sint sec. longitudinem præter modum excrecere, restat, ut id eorum crassitie superflue auctæ impu-
retur. Hæc etiam signa communia sunt, neque digniorem æstimationem merentur. Atque hæc de dianogsticis, sequuntur diacritica.*

C A P. XXII.

*Signa differentiarum Rachitidis,
sive ejus diacritica.*

E Idem methodo hic insistendum videtur, quam supra proposuimus, ubi de differentiis egimus, quarum signa hic quarimus. Supra 5 differentias ab ipsa morbi essentia diduximus. 1. Erat à partibus essentiae secundariae separabilis praesentibus vel absentibus. Verum hujus differentiae signa nulla alia expectanda sunt praeter ipsas partes praesentes vel absentes, quae ipsae per se in sensus incurrunt, & propterea inter signa diagnostica capite praecedenti classe secunda adnumerantur.

2. Differentia erat à magnitudine morbi. Hujus indicia sunt *plura & graviora, vel pauciora & mitiora symptomata & signa praesentia*, nempe ex diagnosticis supra descriptis petita.

3. Differentia à vehementia desumpta erat; haec distinguitur *ex tardiore vel concitatore incremento signorum diagnosticorum*.

4. Erat à viribus aegrotantis. Virium aestimandarum rationem supra exhibuimus; morbi vero differentia hinc orta

M s respi-

374 *Glissonius de Rachitide.*

respicit *periculum*, ideoque ejus signa ad prognostica referimus.

5. Differentia ducebatur à morbi temporibus; quo respectu sex hujus morbi diversas phases supra enumeravimus: scil. *principium, augmentum, statum, augmentum supra statum, declinationem veram, declinationem notham sive migrantem in alium morbum.*

Sciendum est principium hujus morbi præter signa hoc tempus ab augmento determinantia, requirere etiam quædam peculiaria signa præsentia ipsius morbi: Est enim tempus maximæ obscuritatis, quo morbus quasi delitescit, neque ex signis diagnosticis supra relatis ab inexperto vel parum attento medico facile deprehendi potest. Per hoc quippe tempus plurima diagnostica prædicta nondum in apertum erumpunt; & quæ se produnt, obscuriora tantum adhuc sua vestigia observanda offerunt. Postulat ergo hujus temporis indicium *peculiarem collectionem signorum primo apparentium*, eorumque accuratam considerationem; reliqua vero tempora, præter signa diagnostica supra data, *sola indigent discriminatione inter se*, quæ levi negotio perficitur. Quare primo loco signa præsentia hujus morbi adhuc incipientis hic exhibenda, indeque discriminationis ejus ab augmento.

Signa presentis morbi rachitis in principio adhuc existentis.

1. Diligentur attendendum est ad 3. signorum genera superius actionibus animalibus adscripta : laxitatem nempe & mollitiem partium , debilitatem & languorem , ignaviam & torporem. Hæc quippe subobscuræ & remissiori gradu statim à principio principiante (ut loquuntur) advertenti observanda se præbent.

2. Aspiciendus est color , tum habitus capitis & faciei in relatione ad artus. Si enim color aut habitus illis floridior sit quam his , validam suspicionem hujus morbi radices jam agentis exhibet. Licet enim moles capitis evidenter aucta , partiumque affectarum manifesta extenuatio antequam apparent considerabilem morbi motum tempusque prærequirant ; à principio tamen differentia quædam ratione coloris & habitus harum partium inter se collatarum ab accurato inspectore notari potest.

3. Observandi sunt carpi & extremitates costarum. In carpis quippe ante finem principii quædam nodorum rudimenta ut & plicæ se ostendere incipiunt . similiterque nodi in extremitatibus costarum.

4. Subturmida quædam plenitudo & tensio ventris maxime circa hypochondria statim à principio occurrit. Magnitudo

enim ventris cum magnitudine pectoris collata justam proportionem excedere comperitur.

Atque hæc quædam signa simul sumpta præsentiam morbi etiam in ipso principio, certo demonstrant. Si vero eodem tempore nulla notabilis seu manifesta partium 2. affectarum extenuatio appareat, eo ipso ab ejusdem augmento clare discriminatur. Hæc de principio.

Reliquorum temporum signa ex ipsorum temporum descriptionibus supra datis inter se nullo negotio distinguuntur; cum tamen ea huc spectent, verboque expediri possint, non gravabimur ea obiter annotare.

In augmento omnia signa quæ in principio apparuerant *intensiora & evidentiora* se præbent, pluraque alia & graviora indies accumuluntur. Distinguitur hoc tempus, ut dictum, à principio manifesta extenuatione partium primo affectarum jam facta; à statu vero continua aggravatione symptomatum & signorum dictorum.

In statu signa ac symptomata *gravissima & maxime obvia* adsunt; durante vero hoc tempore ab ulteriori manifesto seu incremento seu decremento cessat.

In augmento supra statum signa & symptoma *tum ratione magnitudinis ac vehementie, tum ratione dejectionis virium superant suam conditionem, quam in statu mediocri*

mediocri habent, atque interim indies in deterius vergunt; quibus respectibus hoc tempus distinguitur tam ab augmento ordinario, quam à statu mediocri.

In declinatione vera *simplex quadam remissio symptomatum ac signorum ad integram sanitatem tendens* affulget, nullis interim signis apparentibus alterius cujusdam morbi ingruentibus.

In declinatione notha è contra, *cum remissione symptomatum & signorum hujus morbi involvuntur alia novi morbi successuri*, quæ variantur pro varia ejus conditione, & ex suis fontibus petenda sunt, neque hic expectanda. Porro si quæ specialia signa cujusvis horum temporum occurrant; quæ ad morbi eventum spectant, ad prognostica reservanda sunt. Atque hæc de signis differentiarum hujus morbi ab essentia deductis.

Differentiæ causarum, morbum in *nativum & adventitium* distinguunt, & *nativum* quidem in *proprie & minus proprie sic dictum*. Morbus *proprie natus* dictus, cum ab ipso partu supponatur actu præsens, non alia requirit signa quam *diagnostica superiori capite recitata*. Siquidem illa statim à partu apparentia morbum *proprie nativum* adesse demonstrant.

Sin vero illa signa non statim à partu appareant, dispositio tamen *nativa* ad morbum facile incurrendum ab ortu adfit, quæ postea in actum erumpit, morbus

bus inde productus nativus quoque (licet minus proprie) nuncupari potest, propter illam à nativo vitio dependentiam. Morbus hoc sensu nativus alia signa quam quæ supra referuntur, postulat, quibus distinguatur ab eodem morbo plane adventitio, quæ jam damus.

Signa morbi nativi improprie sic dicti.

1. *Valetudinaria debilisque constitutio, & morbi parentis utriusque vel alterutrius*; ut intemperies frigida & humida, cacoehymia præsertim pituitosa, cachexia, hydrops, vel atrophica & phthisis, vel gonorrhæa, fluor albus, lues venerea, scorbutus, similesque affectus.

2. *Segnitie & sedentaria parentum vita mollietatesque.*

3. *Errores matris tempore imprægnationis*; quæ omnia fusius supra de causis huius morbi ad parentes spectantibus prosecuti sumus.

4. *Debilitas ipsius infantis recens natæ* quando ea à labore parturitionis non provenit.

4. *Invasio morbi ante exactum primum ætatis annum.* Hæc enim arguit nativam aliquam ad eundem dispositionem.

6. *Si fratres vel sorores seniores eodem morbo prius correpti fuerint.* Tum quippe suspicari licet labem à parentibus contractam esse.

7. *Si*

7. Si nullus alicujus nota error in tractatione infantis post partum, atque ante praesentis morbi invasionem commissus fuerit. De quo supra capite de causis post partum.

8. Si morbus hic non supervenerit alteri praegresso qui aptus est hunc post se relinquere. De cujus generis morbis supra quoque differuimus.

Signa morbi noviter & ex integro post partum contracti contraria propemodum sunt & levi idcirco pede percurrentia.

1. Si morbus nulli infirmæ seu morbosæ constitutioni parentum, aut eorum vitæ generi, aut erroribus, imputari possit.

2. Si nulla debilitas statim à partu apparuerit.

3. Si morbus post sesquiannum ætatis cœperit.

4. Si fratres aut sorores à morbo immunes fuerint.

5. Si notabiles errores post partum in tractatione infantis commissi fuerint.

6. Si morbus aliquis præcesserit, cui suspicio est, hunc insequentem adscribi posse. Hæc signa si vel omnia vel plura confluant, satis testantur morbum hunc non labi alicui nativæ, aut erroribus postea commissis attribuendum esse. Atque hæc de differentiis hujus morbi ex parte causarum.

Denique differentiæ quædam huic morbo accidunt propter alios morbos, cum quibus forte complicetur; in quo casu

præ-

præter signa diagnostica supra enumerata, alia insuper desiderentur quæ morbo complicato in specie sunt propria. Non tamen accurata horum descriptio hic expectanda est, cum eadem fere sint quæ à scriptoribus practicis passim istis morbis tribuuntur. Sed cum aliqui morbi frequentius quam alii hunc comitari soleant, eorum signa breviter innuemus.

1. Ergo *Hydrocephalus* cum hoc affectu complicatus aliquando nullis signis, ut innotescat, opus habet; sed ex se satis superque manifestus est, nempe vel ex ipsa enormi capitis magnitudine, vel ex aqua exterius sub Pericranio contenta (quod tamen rarissime contingere putamus) vel insigni suturarum hiatu aqua in capite conclusa duram matrem inter suturas attollente, ita ut tumor mollis & aquosus in ossium interstitiis exterius tactu percipiatur. Aliquando hydrocephalus obscurior est, signaque, quibus indicetur, postulat. 1. Ergo omnes sensus cum exteriores tum interiores hebetiores sunt, quam alias in hoc affectu esse solent. 2. Moles capitis aliquanto major quoque est quam alias. 3. Suturae in locis consuetis vel magis dehiscunt, vel tardius solito clauduntur. 4. Os frontis antrorsum magis prominet, reliquaque ossa capitis quasdam inaequalitates & protuberantias solito majores præ se ferunt.

3. Dentitionis mala conjuncta dignoscuntur, 1. Si solemne dentitionis tempus instet

instet aut jam advenerit ; Hinc quippe suspicio aliqua ingruit laboris alicujus inde provenientis. Tempus hoc septimo à partu mense incipere solet, & ad sesquiannum ætatis protendi, & ultra, ubi tardius dentitio procedit ; quod in hoc affectu frequentissime accidit, terminatur autem ubi numerus dentium completus apparet. 2. Pueri ad dolorem mulcendum digitos frequenter in os induunt, secundum illud quod communi verbo dici solet, *ubi dolor ibi digitus*. 3. *Albicant gingivæ ea parte qua dens erupturus est, & ad tactum plusculum calent*. 4. *Dentes prodeuntes aliquando nigrescunt, aut vacillant, aut etiam frustulati excidunt*. 3. His adde *vigilias, alvi profluvia, febres, convulsiones*, quæ tamen fortuita sunt symptomata.

3. *Asthma ex ipsa spirandi difficultate*, quando ea non provenit à tensione & repletionem infimi ventris, percipitur. Si vero una adsit *tumor, abscessus, vel Empyema*, idque in altero latere pulmonum, agerunt decubitus in adversum latus ; sin in utroque, *supinum aut erectum decubitus expetunt*. Idem plerumque accidet in inflammatione cum coalescentia Pulmonum cum pleura, ut & in pleuritide : sed additis tum febre acuta, tussis & sputo sanguineo in Pleorritide insuper dolore latera pungente. *Phthisis* innotescit ex diuturna tussi, sputo globoso & aliquando purulento (etsi Pueri rarius expuant, quod materiam tussi in os elevatam

vatam per OEsophagum deglutiant) item ex febre putrida conjuncta & ex festina partium eliquatione. Ascitesprehenditur ex mole Abdominis præter morem aucta

4. Febris Hectica se prodit ex calore continuo, acriori paullo illo qui in Ephemera solet esse, præsertim circa arterias, & auctiori post assumptum cibum; item ex rapidiori partium consumptione; putrida cognoscitur ex urina in principio cruda, deinde magis cocta, tum etiam ex colore ejus justo intensiore. Ad hæc, si intermittens fuerit, ex inaequalitate caloris, frigentibus nempe extremis in principio. postea plus satis incalescentibus; item ex Paroxysmis sive statis, sive erraticis; tandem ex Pulsu contractiori incipiente Paroxysmo, postmodum auctiori debito. Continua Febris ex intenso continuoque calore, tum siti, oris scabritie, linguaque colore mutato, & similibus.

5. Lues venerea conjuncta indicatur, si Parentum alteruter aut nutrix prius infecti fuerint, si ulcera in Capite, Ore, ac Naribus, aut pustula eminentes vel crustosa exorta fuerint, præsertim quæ ordinariis remediis non cedunt: si tumores duri aut nodi ossa carie foedantes in digitis, tibiis, aut aliis partibus apparuerint; si dolores & inquietudo nocturno tempore acerbiores ægrum infestaverint? si bubones obliqui in inguine exorti fuerint.

6. Scorbutus cum hoc affectu complicatus hæc signa habet. 1. Utroque affectu laborantes ægrius purgationes ferunt, sola ve-

1. *Rachidite afflicti easdem facile tolerant.*

2. *Exercitiis violentioribus multum læduntur, neque omnino ea ferre possunt. Etsi autem in hoc affectu solo, ignavia quædam & averfatio exercitii adfit, non tamen ab exercitio manifeste aut saltem non æque manifeste læduntur, nisi scorbutica affectio simul conjuncta sit.* 3. *Ad motum quemlibet concitatiores magna difficultate spirandi laborant, doloribus variis per artus discurrentibus vexantur, quod ploratu exprimunt, pulsus frequentior & inæqualior fit, aliquando palpitatio cordis, aut etiam Lypothymia supervenit, & hac fere sola quiete, placido nempe decubitu, cito mitigantur, vel etiam plane sedantur.* 4. *Frequenter Gingivarum tumores adsunt.* 5. *Urinæ absente febre solito intensiores redduntur.*

7. *Strumosa affectio cum hac complicata si externa sit, tumoribus in sensus incurrentibus satis manifesta fit, imo ubi exterius frequentiores strumæ occurrunt non levis suspicio est similes tumores in visceribus delitescere; alias vero si strumæ intus tantum generentur, vix certo indicio discerni possunt. Regula enim illa quam notarunt aliqui, viz. eos qui curto sunt collo, fronte brevi & angusta, temporibus compressis, & maxillis amplis præditi, esse strumis obnoxios, nimis incerta est ac fallax; addunt alii purgantia medicamenta justa alioquin dosi propinata strumosos parum movere; sed & hoc quoque aliquan-*

quando tantum, non semper autem verum esse experti sumus. Hæc de signis differentiarum.

C A P. XXIII.

Signa prognostica in morbo Rachitide.

MOrbus hic *specie sua lethalis non est*, imo nonnunquam adeo levis mitisque est, ut pueri eo affecti solo ætatis beneficio, calore vitali aucto, eoque, vi frequentiorum exercitiorum, ad partes externas evocato, absque medicamentis convaluerint. Aliquando tamen adeo graviter affligit, ut optimis etiam adhibitis præfidiis, vix, imo ne vix quidem, imminens vitæ periculum præcaveatur. Quare ut medicus varios eventus morbi prævideat aut prædicat, signa ejus prognostica diligentius prius contemplari necessum habet.

In genere vero ea quæ à partibus morbi militant, ea nempe omnia, quæ contra naturam faciunt, ex adverso pensitanda sunt, & quo hæc potentiora, illa infirmiora, eo gravior & perniciosior morbus habendus est. Verum cum non cuivis obvium sit ex generali hoc monito singula satis accurate contra æstimare, non erit abs re speciales nonnullas regulas & obser-

Observationes huc spectantes insuper subnectere.

1. *Morbus hic proprie natus, sive qui ante partum invadit, periculosissimus est, & curarissime, si unquam, ad salutem terminatur.* Indicat enim ipsa principia seminalia laxa, indeque vires valde esse debiles: praecausarum praeterea vehementiam significat.

2. *Quo citius à partu (hoc est) quo juniores hic morbus invadit, eo ceteris paribus periculosior est; tanto quippe debiliores sunt vires. Similiter etate grandiores junioribus, pedibus incedentes non incedentibus facilius curantur.*

3. *Morbus natus improprie sic dictus, qui nempe ex parte dependet ab inclinatione nativa, periculosior est eo qui ex mero errore tractantium contrahitur.*

4. *Morbus hic ab aliis magnis morbis praecedentibus proveniens, periculosior est eo qui solo regiminis errore contractus est.* Arguit enim antecedaneam quamdam virium dejectionem.

5. *Observarunt aliqui, infantes, qui crine rubras nutrices sugunt, in hunc affectum magis esse proclives.* Nos tamen regulam hanc fallacem esse suspicamur.

6. *Alii dicunt puellas frequentius quam masculos hoc morbo laborare, faciliusque curari.* Nondum equidem hoc nobis usque adeo compertum est. Concedimus tamen puellas plerumque frigidioris ac humidio-

ris esse temperamenti, cui magis congener est hic morbus, ideoque non est à ratione alienum cum sexum leviori de causa hoc morbo affici posse, & ab eodem quoque facilius liberari.

7. *Morbus hic potissimum infestat generosorum cunas, præsertim eorum qui molliter vivunt; deinde eorum qui sedentariam & securam vitam agunt; hinc infima plebis, propter varios errores, quos necessitas tam in parentum diæta quam infantium regimine infert, tandem minime omnium cunas eorum qui mediocris sunt fortuna. & qui laboribus ferendis assueti sunt, neque competenti victu & necessariis ad vitam sustentandam mediis destituuntur.*

8. *Quo partes primo affectæ magis extenuantur, eo morbus, cæteris paribus, difficilioris est curationis.*

9. *Quo enormior est moles capitis, eo longior & difficilior curatio.* Itaque os frontis multum antè protuberans longitudinem saltem morbi portendit; similiter etiam aliæ irregulares cæterorum ossium capitis prominentiæ.

10. *Quo debiliior est spina dorsi, eo gravior & periculosior est morbus.* Quare qui vix libenter erecti sedent, multo magis qui ne erecti sedere valent, & maxime quibus debile collum non sustinet capitis onus de vita periclitantur. Quinetiam à diuturniori debilitate, & inflexione spinæ, pueri modo gibbosi, modo aliter incurvi

curvi redduntur, truncusque corporis postea haud facile denuo erigitur.

11. *Majores ossium in carpis & costarum extremis tumores morbi longitudinem praesagiunt.* Porro incurvationes ossium Tibiae & Fibulae vel Ulnae & Radii; item inflexiones articulorum quo majores, eo longiorem ac difficiliorem curationem praenuntiant. Haec enim non subito amoveri possunt, & masculis exercitiis obeundis impedimento sunt.

12. *Quibus ossa Crurum & Tibiae multum & diu secundum latitudinem seu crassitiam potius augentur, quam secundum longitudinem, hi demum pumiliones plerumque evadunt.*

13. *Qui crura sursum trahunt, neque ea lubenter extendi patiuntur, difficulter curantur.*

14. *Dentes nigrescere aut frustulatim excidere, periculo non vacat, atque id eo pejus est, quo tardius alii in eorum locum succrescunt.*

15. *Qui statum morbi attingunt, quo nempe is non amplius augetur, omnes si recte tractentur, evadunt, nisi forte alius morbus sit conjunctus, aut casu aliquo superveniat, agrumquo in augmentum ulterius deturbet. Declinatio symptomatum similiter, sed certius sanitatis restitutionem pollicetur.*

16. *Hydrocephalus cum hoc morbo conjunctus semper periculum non leve importat. Quod si eo usque praevaleat, ut suturae cranii*
multum

288 *Glissonius de Rachitide.*

multum dehiscant, atque in earum interstitiis aqua in capite conclusa duram matrem in mollem & aquosum tumorem attollant, lethalis est.

17. *Dentitio laboriosa, nonnunquam gravissima symptomata secum adfert, mortemque ipsam minatur. Plerumque tamen minus feroeit, atque intra paucos dies terminatur. Utcunque, dum conjungitur, multum morbi motum accelerat. Dentes vero Canini, qui oculares vulgò nuncupantur, cæteris molestius erumpunt, plusque periculi portendunt.*

18. *Asthma (præsertim Orthopnoea, atque ea spirandi difficultas in qua decubitus in neutrum latus admittitur) valde periculosum. Suspicio enim est tumoris alicujus abscessus, Empyematis, Pleuritidis, Peripneumonix aut adnascentiæ pulmonum cum pleura, qui omnes affectus periculosi sunt.*

19. *Phthisis cum hoc affectu complicata lethalis ferme est, præsertim si unum idemque ulrus pulmonum ultra 40 dies perseverarit.*

20. *Morbus hic diuturnior facile in Phthisin vel Tabem migrat, vel saltem ante obitum Tabem sibi comitem perpetuo fere adsciscit, nisi forte alius morbus aut symptoma grave interveniens accelerata morte Tabem adventantem prævertat, ut convulsio, tussis clangosa dicta, intumescencia Pulmonum (quam Angli the rising of the Lights / vocant) febris continua, pleuritis, &c.*

21. *Hy-*

21. Hydrops Pulmonum, ut & Ascites, si forte huic morbo associantur, eundem reddunt deploratum.

22. Febris Hectica, Lenta, Putrida, maximeque continua partes primo affectas depascendo, huius morbi motum vehementer accelerant, eumque periculosum efficiunt.

23. Lues Venerea cum hoc morbo coniuncta sive hereditaria, sive ex contagio contracta difficilem admodum, si ullam, curationem admittit.

24. Scorbutus complicatus multum quoque difficultatis in curatione secum adfert, licet minus quam Lues venerea.

25. Struma sive externa, sive minores interna non ex se tantopere obstant curationi, licet alias ipsa aliquando in hac etate difficillime percurentur. Externæ enim exulceratæ, aut inflammatæ simulque dolorificæ, vehementer naturam laceſſunt, viresque dissipant, multo autem magis internæ, præsertim si partes nobiles occupaverint, aut ipsa mole vicinis partibus molestæ fuerint.

26. Quicumque ante annum quintum ætatis completum non perfecte sanantur, postea miseri ac valetudinarii ferme vivunt, & vel Asthmatici, vel Cachectici, vel Phthisici facti ante consistentem ætatem moriuntur, vel saltem gibbosi, nani, curvi, aut aliter deformes postmodum supersunt.

27. Scabies & pustula in cute, pruritusve,
N huic

290 *Glissonius de Rachitide.*

huic morbo supervenientes, ad curam ejusdem multum conferunt.

28. *Qui facilius tolerant omnimodam jactationem corporis, ceteris paribus, facilius curantur.*

Atque ita tandem absolvimus trium generum signorum, quæ hactenus in nostram observationem occurrerunt, historiam. Proximum est ut ad methodum praxeos, quæ præcautionem & curationem hujus morbi complectitur, deveniamus.

CAP. XXIV.

Methodus ad Praxin, tum Indicationis in genere.

Methodus ad praxin in *ἡγεσι καὶ ἀντιλήσει* & *ἀποφυλακτικῇ*, in partem Curatricem & Præservatricem dividitur. De prioribus nobis hoc capite agendum, quamvis forte hic quoque nonnulla in genere proponenda sint, quæ cum Prophylacticæ, tum *ὕγιεινῇ* sint communia. Prophylacticen autem in specie ad calcem hujus tractatus reservamus.

Pars Curatrix appellari solet *Methodus medendi*, cujus, ut cujuslibet alius Artis, duo sunt generalia instrumenta, *Ratio* scilicet atque *Experientia*; quarum conjugium

gium omnem artificis peritiam exhaurit. Per experientiam autem intelligimus non tantum historiam morbi unius aut plurium, successusque medicamentorum; sed & observationem, hoc est, applicationem historiarum ad ea, quæ in eodem affectu dictat ratio, idque per viam comprobationis vel improbationis. Similiter per Rationem omnem mentis operationem volumus, ita, ut non tantum tertium nempe ratiocinationem seu demonstrativam, seu probabilem & analogisimum, verum insuper & primam & secundam, hoc est, simplicem apprehensionem tum compositionem ac divisionem hoc instrumento complectamur. Etenim, pars hæc medicinae præsupponit Physiologiam, Pathologiam, & Semeioticem, quæ certe uniuscujusque operationis intellectus exercitium multifariam exigunt. Deinde, nemo aliquam propositionem intelligat, qui non prius simplices ejusdem terminos apprehenderit; neque syllogisimum, qui ignarus fuerit propositionum è quibus conflatur: ut manifestum jam sit omnem mentis operationem hic exerceri.

Indicatio, ἐνδείξις, nobile illud methodi medendi instrumentum, (cujus usu Dogmatici sectam suam ab Empiricis maxime discriminari volunt) partibus Rationis etiam venit accensenda. Quandoquidem autem nonnulla cum difficilia tum obscura occurrunt circa hoc instrumentum ab ipsis neotericis vix dum eno-

data & illustrata, operæpretium duximus hic paucis examinare.

I. *Quid sit Indicatio?*

II. *Ad quam intellectus operationem pertineat?*

III. *In quæ genera & differentias distribuatur?*

Quod ad primum attinet, licet forte plures hujus nominis significationes apud Autores occurrant, illa tamen prima & maxime propria est quam tradit Galenus *Meth. Med. 7.* "Ενδειξις ἐστὶ ἐμφασίς τῆς ἀγγελίας. Indicatio est insinuatio seu declaratio consequentia, id est, rei agenda. In hoc sensu definiri & describi potest indicatio, Actio objectiva Indicantis relative considerata quæ representat intellectui Indicatam, hoc est, quid conferat, quid noceat, & per consequens, quid prosequendum, quid fugiendum sit. Ut definitio hæc seu descriptio clarior reddatur, expendamus ulterius quid sit Indicans? quid indicatum? qualis sit actio Indicantis? quo spectet distinctio Indicati iuvantis & nocentis, sive prosequendi & fugiendi?

I. Quamvis termini illi *Indicatio*, *Indicans*, & *Indicatum*, extendi forte ad alias artes & scientias possit; cum tamen hætenus industria medicorum (præsertim Galeni) soli methodo Praxeos approprientur, eorum definitiones, quæ hic exhibendæ, hanc solam methodum, omisso omni alieno eorum usu, respiciunt. Ge-

Generalis igitur Indicantis definitio à Quid
 natura generalissima, quæ in nostra arte Indi-
 indicat, petenda est. Definiri ergo potest cans.

*Indicans in genere, status corporis quæ
 fluxilis, vel mobilis, seu potius, quæ actu
 est in fluxu vel motu, relative consideratus,
 prout insinuat quid sit agendum sui causâ.*

Dicimus primo Indicans semper ali-
 quem *statum* vel *conditionem* corporis in-
 nuere; quare quod extra corpus est, ac
 nondum id afficit, cum non sit conditio
 seu status corporis, haud recte dicitur
 indicare. Causa ergo externa, & nondum
 corpus afficiens, non est Indicans, licet
 forte ejus averfio possit esse Indicatum.
 Secundo *status* corporis *quæ fluxilis*, vel
quæ mobilis, seu potius *quæ actu est in motu*,
 ad essentiam Indicantis requiritur. Ete-
 nim ut luculentissime probat Gal. 1. ad
 Thrasymb. si corpus nostrum esset immu-
 tabile & perpetuum, nullus locus Arti
 medicæ relinqueretur: ast vero cum calor
 continue humidum depascit, cumque
 sanitas ipsa vel in statu perfectissimo fra-
 gilis sit ac fluxilis, imo actu fluens, & ex
 aliqua parte jam defluxit, patet subsidium
 Artis medicæ officiumque medici practi-
 cum postulari. Tertio ad Indicantis etiam
 naturam pertinet *relativa ejus consideratio*.
 Nam si status corporis ejusve mutatio ab-
 solute tantum consideretur, nuda tan-
 tum speculatio inde resultat; sin vero in
 ordine ad id quod agendum est, quo me-

dicus officio suo circa illum statum recte fungatur consideretur, statim instrumentum practicum evadit, atque Indicantis naturam induit. Indicat quippe ejusmodi status qua fragilis & in motu est; omni modo sanitatis habendam esse rationem, eamque esse assequendam. Adeoque quod generalis medici scopus querebat, hoc ipsum generale Indicans commonstrat. Non autem expectandum est, ut consideratio generalissimi Indicantis quidquam aliud repræsentet quam actionem generalissimam scopo generali respondentem. Si vero medicus particularem scopum ulterius prosequi voluerit, oportet ad Indicantia particularia magis descendat.

Quid
Indica-
tum

II. Indicatum est *Actio medica ex parte Indicantis requisita*. Nam primo & formaliter Indicans denotat *actionem*, secundario vero & per consequentiam instrumentum, *quo actio perficitur*. Itaque appendicis loco addamus propositæ definitioni, quod *secundario, ex consequenti atque in concreto, includat instrumentum, quo ista actio exercetur*.

I. Dicimus Indicatum esse *actionem*. Eo enim fine Medicus utitur Indicatione, ut inde quid agendum sit, eliciat. Dicas, instante crisi aut ea legitime procedente; ipsum Indicatum esse abstinentioniam ab actione, non autem actionem.

Respondemus, Abstinentioniam hanc eo ipso

ipso quod consulto & secundum artem
imperatur, sub aliqua notione actionis
medicæ evidenter contineri: atque idem
dicendum est de quavis actionis in arte
nostra prohibitione.

II. Dicimus Indicatum esse *actionem medicam*, hoc est, *actionem ad sanitatem facientem*. Etenim finis Medicinæ sanitas est; ideoque actio illa quæ ad sanitatem collimat, recte actio medica nuncupatur.

III. Dicimus Indicatum esse *actionem saltem respectu Indicantis requisitam*. Omnis enim actio Indicata non statim exequenda est, neque dici potest simpliciter, sed tantum ex parte Indicantis requisita; quocirca ea ulteriori examini subjicienda est priusquam decernatur exercenda: & si neque vires prohibeant, neque aliud contra indicans potentius repugnet, tum demum simpliciter requisita est, suoque tempore, siqua fieri potest, exequenda. Atque hinc recte distinguitur Indicatum in *inutile & utile*. Redditur autem Indicatum *inutile* vel ex defectu materiæ medicæ, qua id exequendum est, vel ex præsentia validioris *Prohibentis*; aut *contra Indicantis*. Indicatum *utile* adhuc recte subdividitur in *circumstantiatum & non circumstantiatum*. Indicatum *circumstantiatum* sive actio rite circumstantiata quamprimum absque mora exequenda est. Indicatum *non circumstantiatum* tam diu dif-

ferendum est, donec debitas circumstantias perfecte nactum fuerit. Dicimus quarto Indicatum *concreto & secundario includere quoque Instrumentum*, quo actio *Indicata perficitur*. Verbi gratia, status sanitatis indicat primo & formaliter actionem conservandi eam, secundario vero & per consequens indicat simul instrumentum, quo eam conservemus, viz. similia. Hæc transitio Indicationis ab actione ad instrumentum non videtur pendere à sola virtute Indicantis, ast ex parte etiam à generalibus quibusdam certisque & vulgo receptis principiis, *similia similibus conservari, contraria contrariis curari*; ideoque consulto diximus instrumentum ejusmodi esse secundarium Indicatum, & per consequentiam illatum, & quod simul actionem cum instrumento includat Indicatum esse concretum.

Cognatio officii medici cum actione Indicata. Porro, quum *officium medici practicum* magnam habeat cognationem cum *actione Indicata*; quousque hæc convenient, & qua ratione inter se differant, hic consideremus. Officium medici generale est, assequi, quantum fieri potest, finem artis suæ, nimirum *sanitatem*. Atque eadem assecutio sanitatis propemodum est generalissima actio Indicata. Hæc tamen eo distinguitur à generali medici officio, quod assecutio sanitatis non perpetuo sit possibilis. Quamvis ergo assecutio sanitatis semper indicetur; quando tamen ea

im-

impossibilis est, non obligat medicum, cum nemo teneatur præstare impossibilia, adeoque nulla pars est ejus officii. Similiter actio indicata aliquando inutilis est ob rationes modo allatas, in quo casu non pertinet ea ad officium medici. Ad hæc, actio Indicata, utilis licet suo loco sit exequenda, quamdiu tamen incircumstantiata manet, non exhaurit officium medici. Etenim medici est non tantum utilia in specie, sed & habita ratione temporis, ordinis, modi, cæterarumque conditionum juxta administrationis utilia opem ejus implorantibus præscribere. Denique actio Indicata utilis, omnibus suis circumstantiis debitis stipata vere exhaurit officium medici. Hujusmodi quippe, & solas hujusmodi actiones (saltem ubi ex innotescunt) tenetur medicus exequi.

Præterea *scopi* sive *intensiones medicæ*, cum actiones Indicatas, tum officia medici diversimode respiciunt, & cum utrisque aliquid habent commercii, quo respectu hic quoque veniunt leviter consideranda. Verum in ipso hujus discursus limine videntur scopi distingui posse in *notionales* sive *formulas inquisitionis circa quodvis officium medici*, & *res ipsas querendas*. Formulæ inquisitionis nihil aliud sunt quam *aptæ quæstionculæ*, vel *interrogationes*, quæ quodvis medici officium in tot partes resolvunt, quot distincte inqu-

Collatio
tio u-
trius-
que
cum
scopis
medi-
cis.

rendas & examinandas continet. Novem hujus generis formulas enumerat Argenterius, 1. *An?* 2. *Quid?* 3. *Qua materia?* 4. *Quantum?* 5. *Quale?* 6. *Quo modo?* 7. *Quando?* 8. *Ubi?* 9. *Quo ordine agendum?* Alii has ad pauciora capita contrahunt, de qua re consulantur Autores, Scopi reales sive res ipsæ quærendæ sunt partes ipsæ, in quas quodvis officium medici apte distingui potest, suntque idcirco totidem numero, quot in isto officio reperiuntur partes distinctæ inveniendæ aut examinandæ. Hi scopi jam inventi, non re, sed sola ratione ab iis quærendis discriminantur, respectu nempe diversæ relationis ad intellectum quærentem & actu intelligentem. Ex his patet, quam cognationem habeant scopi cum officio medici, & actionibus Indicatis. Etenim scopi notionales sive formulæ scoporum, & res ipsæ sub illis formulis quærendæ in eandem metam collimant, viz. distinctam omnium partium cujusvis officii medici inventionem: Verum res quærendæ sunt partes ipsæ officii à se invicem faciliores inventionis aut examinationis gratia apte disjunctæ.

Porro illæ partes hujus officii, quatenus sunt vi indicationis inventæ, ipsæ sunt actiones Indicatæ; ita ut scopi ex Indicatione inventi, & actiones Indicatæ realiter idem significant. Dicimus *realiter*, quod scopi etiam inventi qua scopi ab illis ratione differant, quandoquidem præter actio-

actiones Indicatas videntur connotare intentionem easdem actiones prosequendi, sicuti scopi nondum inventi innuunt intentionem in illas inquirendi. Atque hæc de Indicatis.

III. *Actio Indicantis objectiva est, & Indicans, ut objectum præter seipsum, Indicatum intellectui, quodammodo insinuat.* Miretur forte aliquis, qui eveniat, ut *objectum aliud quid, præter se ipsum representet.*

Resp. Eam esse naturam relativorum, ut (qua talia) concipi non possint absque implicatione suorum correlativorum. Etenim relativum aliquod in propria sua consideratione oblique saltem involvit naturam alterius, ideoque facile intellectum deducit ad alterius cognitionem. Dicat aliquis, si Indicationis vis in mera relatione Indicantis ad Indicatum fundetur, qui fiat quod ejus usus ad solam artem medicam restringatur?

Resp. Nos non negare, quin usus hujus instrumenti extendi possit ad alias artes & scientias; ut supra quoque monuimus. Etenim in morali philosophia licet dicere virtutem indicare sui protectionem, vitium sui suppressionem. Neque vero tantum consistit hujusmodi relatio inter status rerum, actionesque, eosdem spectantes, sed & inter terminos mere speculativos: ut bis duo sunt quatuor; homo non est equus. At vero hic consideramus In-

dicationem & efficaciam Indicantis tantummodo in ordine ad methodum medicinæ, ut hic non opus sit hujus instrumenti usum ulterius extendere, quod neque fecit Galenus, cum id ad ejus scopum parum contribueret. Afferimus tamen non quamlibet relationem sufficiens esse fundamentum Indicationis, sed oportet sit talis, quæ evidentem præ se ferat conformitatem & congruentiam inter indicans & Indicatum, unde in propositionem indubitatae veritatis apte componantur; seu disparitatem & repugnantiam eorundem inter se; unde à se invicem apte dividantur, hoc est, in propositionem negativam æque certam disponantur. Quod autem propositiones hac Indicatione elicitæ sint certæ & evidentes, neque ulteriori probatione opus habeant, ex eo elucescit, quod quivis intellectus sui compos, nulloque præjudicio occæcatus, neque scepticis nugis ac fallaciis de Industria irretitus, necessum habeat iis mox assentiri ubi earum terminos intellexerit. Quinetiam ipsi sceptici, licet inter disputandum quamlibet veritatem, ut manifestam, susque deque habeant, & certissima quæque principia rebus quam maxime dubiis æquiparare satagant: in vitæ tamen muniis obeundis dum inedia succurrunt assumpto cibo, dum pecunias sibi annumerant, dum plagas fugiunt, atque hæc & similia constanter absque
 ulla

Nulla mentis fluctuatione agunt, satis
 constantur se ex prava quadam animi dis-
 positione vel gloriolæ studio, vel victo-
 riæ in contentione spe duci potius quam
 ipsa de istiusmodi propositionum veri-
 tate dubitare. Interim hic notandum est,
 Indicationem ipsam necessario fallacem
 esse ac infidam, ubi absoluta natura vel
 Indicantis vel Indicati prius non exacte
 cognita fuerit. Etenim in hac Indicatione
 arte, præsupponimus semper medi-
 cum antea didicisse probeque nosse quid
 sint res illæ omnes, quas secundum natu-
 ram nuncupamus, ut & in quo consistent
 morbi essentia, omnesque ejus partes,
 nec non causas omnes morbi perspectas
 habere: imo necesse est etiam sciat cun-
 ctas medicas actiones, puta quid sit alte-
 ratio, quid calefactio, quid frigefactio,
 &c. quid evacuatio, purgatio, venæ sectio,
 &c. quid conservatio, & similia. Non
 enim Indicatio manifestam reddit abso-
 lutam naturam vel Indicantis, vel Indi-
 cati; sed hæc prius nota præsupponens,
 mutuam tantum relationem repræsentat,
 viz. aut *arctam connexionem & conformita-
 tem, quam inter se habent, vel disparita-
 tem & oppositionem*; unde in propositio-
 nem certam formari possint. Verum cer-
 titudo propositionis indicatæ non potest
 superare certitudinem cognitionis Indi-
 cantis. Siquando igitur hæsitamus de cer-
 ta naturæ Indicantis notitia, vix tutum
 est

est soli Indicationi fidere, donec alio ratiocinio ut analogismo, vel experientia ulterius ea confirmetur. Sed hæc dubitatio, non naturæ Indicationis, ast ignorantia rei Indicantis tribuenda est.

Adhæc, sciendum est relationem indicantis in methodo Praxeos, præter evidentiam, connotare etiam *quid debiti aut requisiti officii* respectu actionis Indicatae, propositionesque ex Indicatione formatas istud debitum insinuare vel explicite, vel saltem implicite. Ut in hac propositione; *morbus indicat sui ablationem*; decernitur ablatio, ut actio requisita ex parte Indicantis scilicet morbi, ac si diceretur, morbus requirit seu postulat sui ablationem; exprimitur autem frequentius & forte elegantius hoc debitum actionis officium per participium in *du*s, ut, *morbus est tollendus*: quæ propositio manifeste significatione coincidit cum prioribus.

Object. Objectio, quædam circa actionem Indicantis restat adhuc solvenda. Nimirum, si Indicatio sit ipsa Indicantis actio, quomodo vocari possit operatio Intellectus? omnes enim Indicationem ad aliquam intellectus operationem referunt.

Resp. Indicationem esse quidem actionem Indicantis, sed objectivam, eamque uniri facultati Intellectivæ, atque in eadem esse quasi in subjecto: porro intellectum esse potentiam, & ab objecto suo actuari, & quasi informari. Quare actio
In.

Indicationis, licet *objective* tribuatur Indicanti, *subjective* tamen tribuitur Animæ ejusque præsertim intellectivæ parti, cuius actus & quasi forma est. Atque hinc facillimum est Galenum sibi ipsi conciliare ubi aliquando Indicationem *ἐμφασιν*, aliquando *κατάληψιν* difinit.

IV. Examinandum est quo respiciat illa actionis Indicatæ distinctio in *actionem conferentem*, & *nocentem*, sive *prosequendam* & *fugiendam*. Urgeat enim aliquis Galenum perpetuo affirmare ab uno Indicante unum tantum insinuari Indicatum; & in *l. Meth. 11.* asserere eos frustra Methodum curandi tentare, qui unum ab uno Indicari ignorant: atque omnes qui de hac materia scripserunt; videntur idem attestari.

Resp. Galenum intelligendum esse de tribus distinctis Indicantium generibus, quæ nullo modo sunt confundenda; ut neque eorum Indicata. Quod enim proprie indicat morbus, nontribuendum causis aut viribus; similiter quod indicant causæ, non applicandum id vel viribus, vel morbo ipsi; denique quod vires indicant, nec morbo neque causis adscribendum. Hoc enim respectu uni Indicanti unum Indicatum respondet, & qui hoc non observat, necessario omnia confundit, frustra que secundum Galeni mentem hoc instrumento in artis operibus utitur, veruntamen sciendum est, in quovis genere

nere prædicto, Indicatam in duas partes dividi posse, quarum altera *actio conferens & prosequenda est*, altera *noxia & fugienda est*; utraque vero ad idem genus è tribus dictis pertinet, & quasi media pars est totius Indicati: Nam vires jubent eligere ea, quæ illas tueri queant; ea vero vitare, quæ illas amplius lædere apta sunt, & utraque actio concurrat ad completam conservationem præstandam. Similiter cum in curatione, tum in præservatione reperitur actio tam prosequenda, quam fugienda: neutra tamen excedit sui generis terminos, ut nulla inde confusio metuenda sit. Dum enim curamus, ea eligimus quæ morbum demoliuntur; ea fugimus, quæ illum fovent. Similiter dum præservamus, causas tollimus, & ea simul cavemus quæ quovis modo ad earum continuationem aut repullulationem contribunt. Atque ob hanc rationem in definitione Indicationes supra data, distinguimus actionem Indicatum in *prosequendam & fugiendam*: quod idem quoque in enumerandis particularibus hujus morbi indicationibus facturi sumus.

Ad
quam
intel-
lectus
opera-
tionem
Indica-
tio per-
tineat.

Tempestivum jam est ut ad secundum quæsitum ab initio propositum, viz. ad quam intellectus operationem Indicatio spectet, transeamus. Dicimus I. Indicationem quodammodo includere simplicem apprehensionem utriusque termini, Indicantis & Indicati. Nemo enim propositionem in-

intelligat ignotis terminis ejus simplicius. Verum hæc cognitio tantum præparatoria est, & præsupposita in arte Indicationum, ut supra quoque notavimus. Dicimus secundo *compositionem & divisionem esse explicitam operationem intellectus in perceptione Indicationis*. Etenim Indicans vi relationis suæ repræsentat Indicatum necum in propositionem relativam apte connectendum. Quod vero propositio sic conflata natura sua adeo sit manifesta & evidens, ut de ejus veritate dubitari non possit, neque ulteriori egeat probatione, expresse dicit Gal. — καὶ ἀληψει ἄνευ τη-
ρήσεως ἢ λογισμῶν, Item l. de opt. Sect.
ad Trsf. c. 11. — ἄνευ ἀποδείξεως, καὶ
πραγτηρήσεως. Hic aliqui Galenum ca-
lumniantur, quasi artem extruxisset ab
omni ratione & experientia alienam — cum
tamen nil aliud voluerit Galenus quam
propositiones Indicatione elicitas per se
certas esse, neque comprobatione seu
experientiæ seu rationis indigere. Objicit
quidem Sennertus Indicationem pertinere
non posse ad secundam mentis operatio-
nem, quod Indicatum neque affirmetur
neque negetur de Indicante. Sed videtur
vir doctissimus in hoc lapsus. Licet enim
directe, & per nudum verbum substanti-
vum sive copulam (est) forte neque affir-
metur neque negetur Indicatum de Indi-
cante; indirecte tamen & in casu obliquo
manifeste de eodem prædicatur eo modo,
quo

quo fieri solet in propositionibus relationis; v. gr. *Indicans est Indicati Indicans*; vel *status sanus est sua conservationis Indicans*; *status morbosus est remedii Indicans*, &c. Et si quis velit exprimere Indicatum cum relatione sua ad Indicans per participium in *us*, ejus prædicatio erit directa: Ut, *status sanus est conservandus*; *status morbosus est curandus*; *morbis est tollendus*, &c. Si negare possit doctissimus Sennertus has esse propositiones, pari facilitate negaverit Indicationem spectare ad hanc operationem intellectus; sin necesse habeat illud confiteri, etiam hoc una agnoscere tenetur. Asseruimus vero Indicationem explicite spectare ad secundam mentis operationem, quod intellectus, quoad ordinem temporis, simul comprehendat mutuam relationem Indicantis & Indicati, indeque propositionem conficiat, quæ propositionis formatio ipsa est Indicatio, atque explicite secunda Intellectus operatio. Quod autem intellectus simul tempore Indicans & Indicatum in Indicatione complectatur, eleganter exprimit Galenus ficta voce de composita, qua in ejus definitione utitur, — *συμπεθεσιπρίπτετα κατὰ ληψιν*. Item in alia definitione, — *συμπεθεσιπρίπει τὸ συμφύεον*.

Dicimus 3 Indicationem *implicite* quoque referri posse ad tertiam Intellectus operationem: quoniam ordine Naturæ videtur

In-

Intellectus prius evidentem relationem
Indicantis ad Indicatum percipere, quam
certitudine propositionis inde resultantis
concludat, licet ordine temporis hæc
Intellectus complectatur, ut modo
dictum, neque necesse sit explicitum syl-
logismum conficiat. Nam revera potest
Intellectus simul tempore comprehende-
re ea, quæ ordine naturæ successiva di-
stantur, ut solem & lucem, ignem & ca-
lorem, &c. Eo ipso vero quod hæc simul-
anea comprehensio Indicationis includit
dependentiam quandam notitiæ Indicati
relatione Indicantis percepta, supponit
quoque relationem dictam saltem ordine
naturæ prius percipi, Indicatum vero
posterius & per illationem implicitam in-
notescere. Nam transitio quædam, res-
pectu ordinis naturæ, hic implicari vide-
tur à relatione Indicantis, tanquam me-
dio termino, ad propositionem ex Indi-
cante & Indicato conflata tanquam ad
conclusionem; quæ implicita quædam
augmentatio dici potest.

Dicimus 4. *Posse per ambages Indicationem reduci ad explicitam augmentationem seu syllogismum, seu potius, idem quod Indicatione assequimur posse etiam per viam syllogismi inveniiri & comprobari.* Nam ratio evidentiae propositionis Indicatae explicite applicari potest, ut medius terminus ad istam propositionem inferendam. Interim syllogismus sic confectus vel me-

re nugatorius, vel ad summum tantum explicatorius erit. Ut si quis vellet probare morbum esse tollendum, sic procederet.

Quod est contra naturam est tollendum; morbus est contra naturam; ergo morbus est tollendus: medius terminus (*quod est contra naturam*) est ratio relationis morbi ad sui ablationem, sed tantum est expositivus generalis naturæ morbi. Quisquis enim intelligit quid si morbus, necessario simul concipit esse quid præter naturam. Ideoque talis syllogismus tantum expositivus est. Non tamen eum semper inutilem putamus, cum ad convictionem pertinacis, vel informationem ignorantis aliquando inserviat. Huc quoque referre possumus translationem Indicationis ab actione ad instrumenta virtute generalium regularum, *similia similibus conservantur, contraria contrariis curantur*; quæ supra quoque memorantur.

Dicimus 5. *Collationem Indicationum inter se, quo ex consensu & desensu Indicationum quid simpliciter & absolute agendum sit eliciamus, necessario involvere tertiam Intellectus operationem.* Etenim limitatio cuiusvis Indicationis supponit medium terminum isti Indicationi extraneum, quo prius intellecto limitatio ut conclusio infertur. Qui enim necesse habet (quo de veritate propositionis alicujus statuatur) terminum extraneum ut medium consulere, hic certe manifeste argumentatur. Cum
ergo

ergo ad limitationem Indicationis præter indicans & Indicatum tertius terminus jusque consensus vel dissensus requiratur, patet ad ejus inventionem tertiam operationem Intellectus postulari. Licet ergo simplices Indicationes prima rudimenta Methodi ad Praxin subministrant, ad complementum tamen artis ratiocinatio socia est addiscenda.

Dicimus 6. *Electiorem materiae medicæ in specie, ejusque aptam administrationem non tantum omnem operationem intellectus, sed & insuper postulare experientiam.* Etenim quis absque hac dosi scammonii alteriusve cujusvis medicamenti purgantis, quosve humores in specie educat, satis intelliget? In alterantibus etiam lateat forte qualitas aliqua non explorata, ægrotanti noxia, quæ sola experientia percipi possit. Statuimus ergo (Indicationum propria vi usuque servatis) ad completam medicinæ methodum requiri quidquid ratio, quidquid experientia contribuere possint.

Procedendum tandem est ad tertium titulum ab initio propositum, in quæ scilicet genera & differentias Indicatio distribuatur. Differentiæ quidem è supra dictis facile elici possunt, quas hic propterea omittimus. Hic autem distinguimus Indicationem in *genericam*, *subalternam*, & *specificam*. Generica à generali Indicante petitur, subalterna à generibus Indi-

Differentiæ
Indicationum.

Duo
Indica-
ta ab-
tracta
genera-
lissima.

cantium intermediis, specifica ab infima eorum specie. Supra notavimus generale Indicans esse ipsum statum corporis in genere consideratum, quæ fragilem & in motu: status hic indicat sanitatem esse assequendam, quæ generalissima est actio medica, & generalissimum Indicatum. Verum tamen hæc actio quodammodo concreta est, & duas æque generales actiones in abstracto includit, scilicet *Conservationem* & *Correctionem*. Quippe status generalis prædictus etiam concretus est, duasque similes considerationes in abstracto complectitur, alteram nimirum partium secundum naturam adhuc se habentium, quæ puram putam conservationem postulant; alteram partium de integritate sua nonnihil jam lapsarum, quæ similiter puram putam correctionem exigunt. Hæ duæ actiones in omni artis opera perpetuo conjunguntur. Qui enim conservat, simul corrigit, hoc est, vitia quædam emendat, & qui corrigit seu vitia emendat, simul Conservationi prospicit. Complicatio harum actionum adeo est, subtilis, ut videatur imposuisse ipsi acutissimo Argenterio qui l. 1. de Off. med. c. 2. affirmat Conservationem esse ipsam illam Correctionem, quæ in arte tuendæ sanitatis exercetur. Verum dupliciter errat. 1. Quod Correctionem & Conservationem in ἡμετέραν unam & eandem actionem esse putet, cum re ipsa duæ sint

int distinctæ, ut ut conjungantur in artis exercitio. Etenim à diversis considerationibus generalis Indicantis, ut modo dictum, indicantur, & Conservatio respicit ea quæ sec. naturam sunt; Correctio vitia Naturæ. Quinetiam per instrumenta formaliter distincta, imo opposita perficiuntur. Nam Correctio in ipsa etiam arte tuendæ sanitatis per contraria, Conservatio per similia peragitur: Ut, inanitioni in hac arte succurrimus assumpto cibo, inanitioni quidem contrario, aut partibus nutriendis simili; Quamvis ergo conjungantur hæ actiones in executione, re ipsa tamen formaliter distinctæ sunt, & distincte ab intellectu concipiendæ. Secundus error Argenterii, quod solum Correctionem vitiorum generalem actionem totius Medicinæ esse contendat, cum Conservatio æque sit universalis pariterque in omni Medicinæ parte exerceatur.

Nemo dubitat quin in *ὀψιωνῇ* conservemus: quod vero simul corrigamus, demonstrat Galenus L. ad Thrasymb. & lib. *An res tuenda sanitatis ad medicum pertineant.* Dicas Gal. ibi probare omnem actionem medicam esse Correctionem, ipsamque Conservationem sub latitudine Correctionis comprehendendi. Non tamen ita accipiendus est Galenus, quasi vellet Correctionem esse genus Conservationis, cum, ut modo monstravimus. Conservatio & Correctio vel in hac arte tuendæ
sani-

sanitatis sint formaliter diversæ & contra-
distinctæ actiones : id vero tantum voluit
Galenus omnem actionem Medicam,
quando actu administratur, in se Correc-
tionem includere, eoque respectu Cor-
rectionem appellari posse, adeoque Cor-
rectionem esse generalem actionem to-
tius Medicinæ : non tamen negat Gal.
quin conservatio sit æque generalis. Quid
enim prohibeat duas esse generales actio-
nes abstractas in Medicina? Non id des-
truit, si quis forte putet, unitatem Artis;
quin potius eam confirmat. Unitas enim
Artis in communitate aliqua, quæ om-
nibus ejusdem partibus tribui potest, con-
sistit? atque eo firmior unitas hæc cen-
senda est, quo pluribus communitatibus
omnes Artis partes inter se connectuntur.
Si ergo duæ sint actiones generales, eæque
omnibus partibus Medicinæ communes,
eo firmitus partes istæ in unam Artem
coalescunt. Quare non repugnat ratioci-
nio Galeni, si quis dicat conservationem
quoque esse generalem actionem totius
Medicinæ, cum scopus Galeni tantum
fuerit ostendere Medicæ Artis unitatem
ex communitate istius generalis actionis,
viz. Correctionis : potuisset autem id
æque ostendisse, si natura rei postulasset,
ex communitate Conservationis. Etenim
in ὕλεινῃ nobilissima pars totius con-
cretæ actionis est Conservatio : indeque
tota actio à potiori parte Conservatio, &

Ars ipsa Conservatrix denominatur, licet alias, ut dictum est, Correctionem quoque includat. In Prophylactica vero præcipua pars actionis Medicæ præservatio est, scilicet Correctio causæ morbi imminētis: ita tamen hæc perficitur, & per ea media, quæ vires præsentēs permittant; nullo autem modo per ea quæ easdem destruant. Ideoque in Prophylaxi quoque ratio habetur virium, earumque conservatio indicatur. Verum à potiori similiter parte tota actio concreta (etsi, ut dictum. Conservationem quoque includat) Præservatio & Præcautio appellatur. Denique in Therapeutica, licet similiter tota actio concreta Curatio, & ipsa Ars Curatrix à principe actionis parte denominetur; re ipsa tamen tota hæc actio Curandi in tres partes abstractas beneque distinctas dirimi potest: in Curationem causæ, in Curationem morbi, & Conservationem virium. Vitalis quippe sive Conservatrix Indicatio ad hanc quoque Medicinæ partem evidenter & omnium consensu spectat, & in omni Curativa actione priusquam ea exequenda est, consuli debet. Unde patet hanc etiam partem Medicinæ perpetuo conservare, hoc est, in omni Curatione prospicere, ne vires à remedio præscribendo plus detrimenti capiant, quam emolumentum id est, quod per morbi ejusve causæ à remedio impugnationem iisdem accidit. His omnibus

O

igitur

igitur perpenſis , concludimus generale Indicatum Concretum quid eſſe, apteque diſtingui in duas generales actiones abſtractas , quæ in omni parte Medicinæ exercentur , idque in Artis opera unam actionem completam ſive complexam perpetuo conficere.

Porro generale Indicans , viz. ſtatus corporis , qua fragilis & in motu ; præter partes ſive conſiderationes abſtractas jam propoſitas , dividi poteſt in tres ſpecies , ſeu potius tria genera ſubalterna pariter concreta : ſcil. in *ſtatum ſanum* ; in *ſtatum morboſum* ; & *neutrum*. Hæ tres ſpecies ipſa ſunt ſubjecta trium ſpecierum Methodi ad praxin : nimirum *ſtatus ſanus*, ὕγιεινός ; *ſtatus morboſus*, παθολογικός ; *ſtatus neuter*, ἀνευλογικός. Tres hi ſtatus etiam concreta Indicantia ſunt, & concrete quid ſit agendum , vel quodnam ſit officium Medici in ſingulis iſtis Artibus reſpective indicant : viz. ſtatus ſanus , ſanitatē eſſe conſervandam ; ſtatus morboſus , morbum eſſe tollendum ; ſtatus neuter , morbi imminentis cauſam eſſe corrigendam , ne in morbum erumpat. Atque hæc tria Indicata ſimiliter concreta ſunt , eorumque quodlibet , ut ſupra probavimus , in abſtracto tum Conſervationem tum Correctionem includit.

Denique in ſtatu morboſo actio Corrigendi in duas ſpecies reſolvitur ; in Correctionem cauſæ , & Correctionem morbi ;

morbi ; atque adeo tria actionum abstrac-
tarum genera hic reperire est. Status enim
morboſus in tres ſpecies abſtractas findi-
tur , in morbi eſſentiam , morbi cauſas ,
& vires , ſive ea quæ ſuperſunt in hoc ſtatu
ſecundum naturam. Ea enim quæ præter
naturam ſunt & correctionem in genere
inducunt , in duas ſpecies , ut dictum , hic
habent , viz. in morbi eſſentiam , & mor-
bi cauſas ; ideoque tres ſunt partes hujus
ſtatus , quæ ſingulæ formaliter diverſi-
mode inducant. Tria ergo (ut negotio
huic finem imponamus genera Indicatio-
num in hoc ſtatu veniunt conſideranda :
nempe ab eſſentia morbi , *Curativa* ; à
cauſis , *Præſervativa* ; à viribus , *vitalis* ,
ſeu *Conſervativa*. Ad cauſas referimus
quælibet impedimenta curationis ; ut &
ſymptomata urgentia , quæque curatio-
nem ad ſe trahunt , hoc enim reſpectu
naturam induunt cauſarum. Hæc in
genere de Indicationibus dicta ſuffi-
ciant.

C A P. XXV.

Curativa Indicationes.

A B eſſentia morbi deduci has Indica-
tiones modo aſſeruimus. Hic ergo
omnes eſſentiæ hujus morbi par-

tes leviter percurrendæ sunt, ut, quid quælibet agendum insinuet, percipi possit.

Indica-
tio pri-
ma.

1. Ergo; morbi hujus essentia ex parte consistit in intemperie frigida & humida: indicat ergo morbus hic, respectu hujus partis essentia suæ, non tantum ea omnia vitanda esse, quæ quovis modo istam intemperiem aut fovere aut intendere apta nata sunt; sed & in subsidium advocanda esse ea, quæ eandem infringant, viz, calefacientia & siccantia.

Secun-
da.

2. Consistit hic morbus etiam ex parte in inopia spirituum insitorum: non modo ergo ea omnia fugienda sunt, quæ quovis modo spiritus ulterius dissipare, eliquare, vel in auras dissolvere queant; sed & ea insuper eligenda sunt, quæ eosdem instaurare; fovere, ac multiplicare possint. Respuenda igitur hic validiora discussiva, quod spiritus una discutiant; item impense calida, quod eosdem in auras resolvant: multo magis, quæ vim eliquandi partes habent, ut violentiora putgantia. Eligenda vero alimenta optima, & coctu facilia medicamenta, quantum fieri potest, spiritibus insitis amica & benigna.

Tertia.

3. Morbi hujus essentia ex parte in torpore spirituum consistit: Insinuat hic torpor vitanda esse ea omnia, quæ nimirum figunt ac densant spiritus, aut aliter eos stupefaciunt; qualia sunt narcotica, mul-

multaque mineralia, quæ de plumbi natura participant, qualia sunt *Minium, Ceraussa, Lithargyrus*, &c. Vocanda autem in usum esse *exercitia, motus, frictiones*, eaque omnia quæ spiritus infitos excitare, eorumque torporem excutere, atque eos agiles reddere valeant.

4. Tonus, qua justo mollior, laxior, *Quarta.* flaccidior, indicat vitanda esse ea, quæ remollire, laxare, aut enervare partes solent, eaque applicanda aut intus exhibenda, quæ easdem firmiores, solidiores, magisque tensas præstent. Idem Tonus, qua nimis interne lubricus, suspecta reddit ea omnia quæ interna lubricitate multum abundant, videturque nonnihil asperitatis aut etiam adstrictionis in iis quæ vel assumuntur, vel applicantur, desiderare.

5. Vitalis constitutio læsa ex parte generationis vitalium spirituum non adeo multum refert: verum ex parte distributionis vitalium spirituum inæqualitas ejusdem magni momenti est, atque indicat ea esse cavenda, quæ sanguinis affluxum versus caput promoveant, ut & ea quæ ejusdem affluxum ad partes primo affectas remorentur. Eligenda vero esse ea, quæ arteriarum pulsus in partibus primo affectis proritare, in capite vero potius sedare valeant. Idem propemodum indicat diminutior & tardior decursus sanguinis per partes primo affectas, ni-

mirum pulsus ad istas partes evocationem. Transitus vero sanguinis per habitum partium nimis lubricus & facilis, indicatione sua coincidit cum lubricitate Toni modo notata. Defectus constitutionis vitalis ex parte unionis satis vigorosæ & jucundæ inter spiritus vitales & infitos, indicat ea quæ utrumque spiritum tum nutrire ac fovere; tum excitare ad majorem activitatem possunt, contraria autem esse fugienda. Calor vitalis, quæ deficiens idem fere indicat quod intemperies frigida, modo simul habeatur respectus tum roboris cordis & arteriarum, tum vigoris vitalium spirituum.

Sexta. 6. Inæqualis nutritio ea indicat, quæ æqualem distributionem alimenti & caloris, aut certe eam liberaliorem ad partes minus debito nutritas promoveant. Partium extenuatio plenior nutritionem postulat: Irregularis capitis magnitudo, extenuantia potius, quæque fluxum ab illa parte avertant, exigit. Idem indicant tumores ossium. Ossia incurvata indicant ea quæ alimentum attrahunt ad latus cavum, ut frictiones moderatas; at vero reprimantia potius secundum latus gibbum, ut ligaturas comprimantes. Articulorum inflexio, artificiosam eorundem erectionem, quoad fieri potest, insinuat. Pectoris angustia, pectoralia, & quæ pectus dilatare apta nata sunt, innuit; ejusdem acuminatio vero ea, quæ

uæ ad æqualem nutritionem faciant.
 7. Imperfecta animalium spirituum Septi-
 distributio, & nonnihil in partibus primo ma-
 affectis imminuta, indicat cephalica, ea-
 que quæ istam distributionem facili-
 tarent exercitia, frictiones, & similia. De-
 defectus debitæ tensitatis nervorum par-
 tiumque nervosarum sive fibrosarum, in-
 dicat ea, quæ nervos roborant partesque
 firmant. Hæc de Indicationibus Curati-
 vis. Sequuntur Præservativæ.

C A P. XXVI.

Indicationes Præservativæ.

Indicationes hæc à *causis morbi* vel ante- Earum
 cedentibus, vel præsentibus deducuntur. divisio.
 Quæ à priori causarum genere fluunt
 ad Prophylacticam spectant: hic autem
 eas tantum proponimus, quæ à causis
 præsentibus & in corpore contentis, nem-
 pe vel *communibus*, vel *huic morbo propriis*
 proveniunt.

Quamvis autem causæ communes non
 videantur productionem essentia morbi
 immediate attingere; vel eo ipso tamen
 quod *impedimenti vicem* subeant, curam-
 que remorentur, suam ablationem indi-
 cant.

Sunt vero hæc causæ, vel *impuritates*, aut
excrementitii humores in primis viis congesti.

& retenti, qui, nisi tollerentur, non modo alimenta assumpta contaminarent, sed & appropriata medicamenta nonnihil retunderent, aliterve impedirent. Indicant ergo sui evacuationem sive *per blandiorem vomitum*, sive *per lenitivam purgationem*, prout occasio hanc vel illam viam magis suaserit: vel sunt *causæ communes altius à partibus corporis inhibita*: & hæ quoque suam evacuationem postulant. Verum quandoquidem secundum hoc causarum communium genus iisdem propemodum medicamentis, simulque exigitur, quibus causæ huic morbo propriæ, utrumque hoc genus in præsentī consideratione conjungemus.

Causæ igitur huic morbo propriæ, ut & communes istæ quæ altius in corpus penetrarunt, dividi possunt in *sanguinem & humores cacochymicos*. Sanguis quidem, etsi in partibus primo affectis deficiat potius quam redundet, in capite tamen plerumque particularem sui evacuationem postulet, quæ *scarificatione venarum in Aurium concha* peragi solet. Huc quoque ex parte *fonticulos* inter primam & secundam vertebam colli excitatos referre possumus, licet hi forte respiciant insuper ex parte humores Cacochymicos.

Humores Cacochymici dividuntur in eos, qui adhuc in venoso genere fluitant; & in eos, qui certis corporis partibus impacti sunt. Causæ seu humores in venoso gene-

re fluitantes indicant (primo & quoad intentionem) sui evacuationem , verum si ad motum inepti sint , (quoad executionem) præviam præparationem. Quoniam autem plerumque evenit , ut non omnes humores æque sint inepti , sed alii satis , alii minus , quam par est , fluxiles , & medicamento obsequentes , in hoc casu primo indicant evacuationem minorativam , & deinde præparationem.

Porro hi humores in venoso genere subdividi possunt in *febriles* (nimirum si adsit febris putrida) & *non febriles*. Humores febriles vel sunt *turgentes* , vel *non turgentes*. Turgentes , hoc est , inquieti seu impetuosè commoti , indicant quamprimum evacuationem , saltem minorativam , nisi forte natura sua ferantur ad partes externas & ignobiles , puta cutaneas , quemadmodum accidit in variolis & morbillis , similibusque morbis. Sin vero adsit febris , eaque acuta , neque humores turgeant , indicant primo illam peculiarem præparationem , quam *coctionem* vocant , ut reddantur pharmaco propinando obediētes , dein *evacuationem*. At si febris non acuta sed lenta sit , & etiam si materia non turgeat , ejusdem tamen pars aliqua satis sit fluxilis ; in hoc casu , quovis tempore morbi indicatur evacuatio minorativa primo , & postea reliquiarum coctio , ut illæ quoque suo tempore evacuentur.

322 *Glissonius de Rachitide.*

Humores in venoso genere contenti non febriles, si fluxiles sint, indicant primo evacuationem: cum autem in hoc affectu perpetuo fere adsint humores lenti & crassi parumque sequaces, præparatio (saltem ubi jam præmissa est evacuatio minorativa) primo indicatur: & quidem viscerum humores incidentia, crassi attenuantia indicant. Adhæc cum morbus sit admodum chronicus & ad plures menses, imo forte ad annum & ultra extendatur, non existimandum est totam materiam morbificam posse simul præparari aut evacuari; quare hoc respectu indicat, ut, per vices, modo præparantibus, modo evacuantibus insistamus. Præterea sciendum est aliam præparationem & evacuationem exigere humores biliosos, aliam melancholicos, aliam pituitosos & serosos: & pro diversitate humorum sanguini commixtorum variam indicari tum præparationem, tum purgationem.

Humores certis corporis partibus im-
 pacti multo magis requirunt præparationem antequam evacuentur; juxta illud Hippocr. *Corpora quum quis purgare volet, ea fluxilia faciat oportet.* Neque vero humoribus his generalis quædam præparatio sufficit, sed talis requiritur præparatio, quæ peculiari jure ipsam partem, in qua hærent, respiciat; adeoque aliam præparationem humoris in Pulmone, aliam in Hepate, aut Liene, &c. postulant.

Deni-

Denique quum omnium humorum genera proposita, postquam evacuata sunt, denuo possint succrescere, indicant ea esse vitanda, quæ ad similes humores facile generandos faciant. Atque hæc de Indicationibus Præservativis, restat nunc vitalis sive conservativa consideranda.

C A P. XXVII.

*Indicatio conservativa, sive
vitalis.*

ORitur hæc Indicatio ab iis rebus quæ sunt secundum naturam. Ipsa enim vita in his consistit: in triplici nimirum corporis constitutione, Naturali, Vitali, & Animali, supra memoratis.

Naturalis sub se continet.

1. Temperamentum.
2. Spiritus insitos, eorumque copiam & vigorem.
3. Tonum partium.
4. Organorum structuram.
5. Continuitatem.

Vitalis continet.

1. Generationem & vitalium spiri-
2. Distributionem } tuum.
3. Participationem eorundem ab iis partibus, quibus distribuuntur, scilicet, ex unione eorum cum dictis

partibus & calore communicato.

Animalis similiter continet.

1. *Generationem & animalium spi-*
2. *Distributionem rituum.*
3. *Debitam Tensitatem partium à ce-*
rebri influxu pendentium.

Hæc omnia, quod in iis vita consistat, vocantur *indicantia vitalia*: apud Autores vero ut plurimum communi nomine *virium* veniunt, sed paullo crassior, est hæc nuncupatio, cum, si proprie loquamur, vires in dictis constitutionibus radicentur, earumque facultates sint. Non autem in animo habemus usum loquendi innovare, modo res ipsa, uti est, intelligatur.

Indicantia hæc, quamdiu sana atque integra manent, generalem tantum ac ordinariam conservationem per rectum *sex rerum non naturalium* usum postulant. Ubi vero ea omnia ex æquo vel læsa vel imminenti læsioni obnoxia sunt, non tantum generalem conservationem, sed & curationi, aut præservationi commixtam requirunt. Porro, ubi una aliqua constitutio, vel quædam ejus pars præ cæteris læsa fuerit, vel læsioni obnoxia, præter generalem conservationem, specialem quoque postulat similiter peculiari curationi aut præservationi associandam: Denique ubi constitutio læsa; vel læsioni obnoxia certæ parti est affixa, ulterius eam conservationem specificat, ut nimirum

um habeatur simul respectus partis sic
præ cæteris laborantis.

Quod autem aliqui dicunt Indicatio-
nem vitalem esse unicam & Conservatio-
nem esse simplicem finem, neque ulte-
rius subdividi posse, cum omnia quæ sec.
naturam sunt uno virium nomine com-
prehendantur, unamque actionem *viz.*
sui tutelam indicent. Nos quidem conce-
dimus vires, si (ut supra monuimus) im-
proprie pro causis suis, nempe constitutio-
nibus tribus prædictis sumantur, uno no-
mine complecti posse omnia quæ sec. na-
turam sunt; sed nomen hoc tunc generi-
cum erit, atque in tres species, tres nem-
pe constitutiones divisibile, in *vires, na-
turales, vitales, & animales*. Concedimus
porro finem sive actionem indicatam, *viz.*
Conservationem, esse unam, sed unitate
generis, non ultimæ speciei. Nam ea ip-
sa, quæ sunt sec. naturam, ut ut genere
conveniant, specie tamen inter se differre
possunt, & diversimodam conservatio-
nem exigere: imo fieri potest, ut quæ
vires ex una parte conservant, ex alia eas
impugnent: Ex. gr. Vinum exhibitum
vires vitales seu potius constitutionem vi-
talem erigit & roborat; interim vero vires
animales, seu constitutionem animale
impetit & debilitat. Similiter aliam con-
servationem requirit temperamentum,
aliam organorum structura, aliam con-
tinuitas; Quin & partium diversa consti-
tutio

Vita-
lem In-
dicatio-
nem
esse in
plures
species
divisi-
bilem,

tutio variam conservationem indicat, neque eodem modo aut iisdem actionibus conservationi speciali Hepatis, Pulmonum, Cerebri, &c. prospicimus. Quare una aliqua constitutio præ cæteris debilis, seu una pars aliis infirmior, specialem sibi que propriam conservationem indicat, adeoque dividi possunt tum conservatio tum conservantia in species suas. Etenim Conservatio & Conservantia, animalis constitutioni appropriata, differunt ab iis, quæ vitali aut naturali destinantur; atque hinc primæ tres species conservationis petendæ sunt; viz. *Conservatio constitutionis animalis, conservatio constitutionis vitalis, & conservatio constitutionis naturalis*; similiter Conservatio Hepatis, Hepaticorum, Lienis, Spleneticorum, Pulmonum, pectoralium usu perficitur: imo omnes partes insigniter diversæ conservationem ulterius in species dirimunt. Hæc de divisione conservationis in suas species.

Esse quoque divisibilem in partes.

Porro eadem Conservatio videtur ulterius dividi posse in suas partes. Etenim Conservatio hæc quodammodo complexa est, & non tantum *similia* respicit, sed & suo modo *contraria*, nimirum indicatio tum curativa tum præservativa, eaque cum viribus æstimata, vel *permittit*, vel *prohibet*: Videtur ergo in tres partes absumi: in *Electionem similium*; in *Permissionem contrariorum sub certa conditione*;

in

in Prohibitionem eorundem sub diversa conditione.

Electio similium maxime propria conservationis actio est, videturque adhuc duo geneta similium respicere, viz. Similia quæ facile assimilari possunt, & proprie alimenta sunt, & similia, quæ licet quoad substantiam forte haud assimilari queant, continent tamen in se qualitates quasdam debitæ constitutioni certarum partium similes, quarum respectu naturæ familiaria & amica reputantur, certasque partes fovent ac roborant.

Dicas, hæc revera esse alterantia & ad genus contrariorum spectare.

Object.

Respondemus, ad utrumque genus diverso respectu referri posse (quatenus autem obtinent qualitates debitæ naturæ partium similes, licet alias tantillum alterent, ad genus similium referenda esse. Nam & ipsa alimenta tantundem quoque alterant, & inanitioni directæ sunt contraria, ipsaque conservatio implicite includit quandam correctionem, ut supra probavimus. Vocantur autem hæc, ob mediam naturam inter similia & alterantia, medicamenta quidem, sed *Conservantia*, *Corroborantia*, & *Cordialia*: indicantur vero hæc à peculiari virium debilitate ut conservantia, & ut eligenda, non vero tantum ut Permittenda, & in libris Practicorum communiter sic recensentur.

Resp.

Per-

Permissio remedii natura nonnihil contrarii etiam ad hanc Indicationem spectat. Ea enim est hujus Indicationis dignitas & valor; ut indicata tum curativa tum præservativa ad examen priusquam exequenda sint, revocat, & non tantum remedii qualitatem quantitatemque, sed & tempus repetendi, imo quicquid ad ejusdem usum aut utendi modum pertinet, eo usque moderetur ac limitet, ne ullatenus vires patientis excedat, iisve injuriam inferat: neque vero hic se sistit, alit amplius exigit, ut plus emolumenti ex morbi impugnatione, quam detrimenti ex vi naturæ illata, rebus secundum naturam accrescat. Et sub hac lege & conditione vitalis Indicatio multa permittit fieri, quæ viribus per se sunt adversa, semper tamen in favorem sanitatis, nunquam in vitæ præjudicium.

Prohibitio contrarii imperialis plane hujus Indicationis actus est, & imperio quodam dictat hoc vel illud (licet alioquin indicatum fuerit) non esse exequendum, quod ipsi vitæ forte periculum minetur, aut quod non plus emolumenti partibus sanitatis conferat, quam certi detrimenti. Atque hæc tertia & ultima hujus Indicationis vis & usus est. Hæc jam verbo uno ad morbum præsentem applicanda sunt.

Constitutiones omnes in hoc affectu esse admodum debiles & infirmas, vel ex ipsa teneræ ætatis consideratione facile eluces-

elucescit. Naturalis vero insuper vi primæ
essentiæ morbi ulterius impetitur; hinc
etiam vitalis nonnihil patitur; sed neque
animalis impune evadit, ut supra mon-
stravimus. Quare tum generalis harum
constitutionum, tum specialis habenda
ratio est, tam in electione similium, quam
in permissione vel prohibitione contra-
riorum.

1. Igitur Eligenda sunt in hoc affectu
alimenta optima, coctu facilia, consuetu-
dini, ætati, annique tempori, quantum
fieri potest, congrua. Respuenda contra-
ria, quæ nempe parum nutriunt, quæ
difficulter coquuntur, insueta, ætati tem-
porique incongrua.

2. Eligenda sunt ea, quæ constitutio-
nes debiliores partesque præ cæteris af-
fectas foveant & corroborant, eaque vel
separatim exhibenda, vel alimentis aut
medicamentis admiscenda; ea vero quæ
neque ad hunc scopum faciunt, neque
alias indicantur, in totum sunt fugien-
da.

3. Permittenda sunt evacuantia beni-
gna & mitiora aut alias satis correctæ,
quantitate moderata, & interpositis ius-
tis intervallis. Contraria vero nempe eva-
cuantia, violentiora & fera, præsertim
quæ partes eliquare apta sunt, item in ni-
miam quantitate, vel frequentius iusto ex-
hibita prohibentur.

4. Permittenda quoque sunt alteran-
tia,

tia, five humores præparantia, five morbum ipsum corrigentia, talia quidem quæ simul sint naturæ familiaria & amica, vel talium admixtione satis correctæ. Prohibenda sunt alterantia violentiora, valde discutientia, impense calida, aut quovis modo partes eliquantia vel dissipantia.

CAP. XXVIII.

Usus rectæque administratio Indicationum prædictarum.

PROPOSITIS jam tribus simplicium Indicationum generibus, usque in infimas species deductis, earum *usus rectæque administratio* proximo loco venit consideranda: cujus exacta cognitio videtur absque ratiocinio & experientia obtineri non posse. Descendit enim ad individua, & non modo *selectionem* inter tot Indicata rei simpliciter agendæ in specie, sed & *inventionem quantitatis, loci, formæ, temporis, ordinis, materiæque remedii adhibendi* complectitur.

Consensus & Dissensus Indicationum multum ad hanc inventionem contri-
buunt. Consensus autem duplex esse potest: *Coindicationis*, & *Permissionis*. Permissio vel *lucro* esse potest permittenti, vel *damno*, vel horum *neutri*. Permissio *damnosa* semper *cum circumspectione* admittenda

la est, eoque tanto majori, quanto ma-
ius damnum permittenti inde adveniat.
Permittens enim etsi in bonum publicum
de suo priuato jure nonnihil cedat, sem-
per tamen respectu totius lucrari suppo-
nitur.

Dissensus Indicantium duplex est; nimi- Disseu-
rum vel *Contradictorius* vel *Contrarius*. sus ea-
Contradictorius apud Autores *Prohibitio* rundem
vocatur & *Interdictio*, & viribus ut pluri- species.
mum appropriari solet, cui hoc respectu
semper obsequendum. *Dissensus Contra-*
rius *Contraindicatio* dicitur, iisque non
simpliciter prohibet, nisi quatenus subit
rationem impedimenti, aut urgentioris
Indicantis.

I. Ubi consentiunt Indicantia, siue Quid
Coindicando siue Permittendo, omnibus agen-
Indicatis simul (si fieri possit) satisfacien- dum
dum: Sin hoc forte perfici nequeat, me- ubi
dicamenta ejusmodi cæteris præferenda, consen-
quæ pluribus, aut saltem urgentioribus tiant
scopis simul respondeant. Quod si autem Indi-
hujusmodi simplicia non reperiantur, cantia.
apta diversorum simplicium inter se com-
positio instituenda est.

Partes essentiaæ hujus morbi, licet ad- Non
modum variæ sint, haud multum tamen mul-
inter se dissentiunt, nihilque obstat quin tum
magna ex parte simul possint respici. Me- inter se
dicamenta enim temperate calida & sicca dissen-
possunt una spiritus infitos fovere, & for- tiant
te ad excutiendum eorum torporem con- Partes
du- essen-
tiaæ hu-

jus
morbi.

ducere, simulque tonum partium nonnihil firmare: tum ad æqualem sanguinis distributionem, adeoque ad nutritionis æqualitatem facere: Item spiritibus vitalibus atque animalibus vigorem conciliare, arterias in partibus primo affectis proritare, pervos roborare: ad quæ capita non inepte omnia Indicata essentia morbi fere reduci possunt. Porro vires quoque, licet impenſe calida aliaque omnia violentia prohibeant, hæc tamen ut moderata, satisque naturæ familiaria permittunt. Causæ similiter his Indicatis in specie parum repugnant, licet quoad tempus & exequendi ordinem nonnullus notetur dissensus, quemadmodum infra suo loco videbimus.

Quare quatenus & quousque hæc inter se consentiunt, dum curationi operam damus, una opera respicimus simul non tantum vires, sed & nonnihil earundem causas, eligendo ea remedia curatoria, vel iis illa admiscendo, quæ una possint crassa attenuare, viscida incidere, obstructa aperire, & similia. Similiter, dum in præſervatione aut eradicatione causarum maxime occupati sumus, talia eligimus evacuantia aut talia pharmacis admiscemus, quæ simul ex parte morbo sint contraria. Atque hæc omnia eo consilio agimus; ut quamplurimis intentionibus (uti dictum) simul subserviamus.

Cir-

Inventis autem actionibus in specie
sim-

simpliciter requisitis, proximo loco ea-
rum debita Circumstantia exquirendæ
iungat

1. Ergo, cum morbus hic magnus sit,
magnam remedii Quantitatem ex parte sui
exigit. Nam remedium morbo impar
eum extirpare nequit. Oportet igitur ut

medicamenti dosis morbi magnitudini
adequata sit. Atqui vires in hoc affectu
tantam remediorum molem simul adhi-

beri non permittunt. Quare quantita-
tem istam parti & per vices administra-
re oportet. Morbus enim hic chronicus
est, tardique motus, neque præcipitem
curationem necessario exigit, &, quam-
vis vires neque fortiora remedia, neque
majori quantitate exhibita facile ferant,
per ἐπιχειρῆν tamen evacuantium reme-
diorum usum permittunt. Quare, per
vices, modo præparantibus, modo eva-
cuantibus, modo alterantibus, aut cor-
roborantibus insistendum est.

2. Quod ad locum administrandi atti-
net, generalis regula est, Remedium ad
morbi ejusve causæ sedem pertingere de-
bere. Si ergo in vasa penetrare debeat, per
os assumendum; sin sufficiat crassa tan-
tum intestina attigisse, per anum inji-
ciendum. Si naturæ propensione humo-
res facilius ad superiora ferantur, vomitu
exigantur; sin contra, per secessum. Si-
militer pro Naturæ inclinatione, per sali-
vationem, per mictum, per sudationem
exter-

cum-
stantia-
rum ac-
tionum
Indica-
tarum
inven-
tio.

1.
Quan-
titate.

2. Loci.

exterminantur. Particulares evacuationes in ipsis partibus affectis vel vicinis instituendæ. Ita enim vis remedii ad morbi causæque sedem certius pervenit : atque ob eandem rationem externa & topica loco proximo convenienti applicanda. Sciendum tamen est, inter nonnullas partes sympathiam quandam observari, in quo casu frequenter parti, cum qua consensus intercedit, non autem affectæ parti, vel vicinæ admoventur remedia.

3.
Formæ
medi-
camen-
ti.

3. *Forma medicamenti* ex parte quoque à regula modo proposita dependet. Si enim scopus sit lenire fauces, aut asperam arteriam, linctus formam eligimus, ut remedium sensim partes affectas perlaboratur, easque diutius tangat, Similiter, laborante ventriculo, sæpe Pilulas, Pulverer, aut electuaria præscribimus, quo diutius in eo commorentur; Renibus liquida potius designamus, quo facilius ad eos cum sero deferantur. Formæ insuper nonnihil etiam ab ipsa morbi natura pendunt : ut in febribus ardentibus liquida fere tantum conveniunt, sicca vix admittuntur; contra in morbis humidis, alvoque nimium fluente, formæ solidiores præferuntur. Denique formæ medicamentorum nonnihil quoque à materia medica dependent; sic Cassia, forma Boli, Cornu cervi, Corallium, & similia, forma pulveris; alia infusa felicius operantur. Similiter amara, nauseam mo-

ven-

erentia, foetida, Pilularum forma celantur, interdum quoque deaurantur, aut etiam boli forma nebulis involuta exhibentur.

Notandum hic est non tanti momenti ut plurimum esse remedii formam, quin ea cedat faciliori aut commodiori administrationi, respectu admissionis vel receptionis aegrotantis. Multi enim Pilulas nequeunt deglutire, alii potiones vomitu statim rejiciunt, alii alias forte formas praeferant. In hoc affectu, cum pueri ferme omnes medicamenta respuant, ea prae cæteris præferenda est forma, quæ iis minus molesta minusque nauseam creare deprehendetur.

4. Quod ad *tempus agendi* attinet, danda opera est, ut ita administrentur medicamenta, ut quam minimum tempora cibandi, exercendi, dormiendi, interturbentur. Per hanc enim ætatem vires vix integræ conservantur, absque his per justa intervalla interpositis.

4.
Tem-
poris
agendi.

Evacuantia, aperientia, attenuantia, incidentia, primo mane & jejuno ventriculo propinanda; & si repetenda eodem die, hora quarta pomeridiana, similiter jejuno ventriculo. Roborantia, adstringentia, partes firmantia, quietem procurantia, vesperi potius sumenda vel admovenda, nonnulla autem ex his post cibum etiam forte conveniant.

Quæ cibo admiscantur medicamenta,
palato

palato grata esse debent, ne ventriculo
nauseam moveant, & coctionem impe-
diant, aut cibi fastidium pariant, vires-
que dejiciant.

5. Quod ad *Ordinem procedendi* attinet;
5. *Ordinis* duæ occurrunt generales regulæ. Prior
proce- est, Id agendum esse prius, quod præ-
dendi. missum viam sternet ad sequentia reme-
dia, ideoque id prius esse removendum,
quod rationem impedimenti habet res-
pectu deinceps agendorum. Posterior est,
Urgentiori Indicanti semper prius esse
subveniendum, nisi aliquod obstat impe-
dimentum.

An Si ergo quæstio sit, utrum morbus, an
morbus morbi causa prius operam medicam exi-
vel ejus gat, facilis erit secundum priorem regu-
causa lam responsio: Causas nempe habere ra-
prius à tionem impedimenti respectu curationis
medico morbi: Eam quippe fovent, vimque me-
invadi dicamentorum infringunt. Quare prius-
debeat? quam morbum ipsum pressius impugna-
mus, causæ, quantum fieri potest, aver-
runcandæ, aut saltem ita minuendæ, ci-
curandæque, ut quam minimum morbi
expugnationi obstant. Interim tamen,
dum in amovendis causis satagimus, non
plane negligenda est morbi essentia, ut
supra monuimus. Imo ita domita nonni-
hil morbi causa, ut ad tempus curationem
non insigniter impediat, licet (nondum
penitus evictis ejectisque causis) essentia
morbi impugnationem paullo pressius
aggre-

aggredi; ea tamen lege, ut, insurgentibus iterum & de novo rationem impedi-
menti indueniibus causis, ad earum sub-
actionem, evacuationemque protinus re-
vertendum sit; adeoque in Chronico hoc
affectu, per vices, modo causæ, modo
morbus ipse impugnandus venit: atque
hanc actionum vicissitudinem vires faci-
lius tolerant, quam si solis causis expug-
nandis, donec penitus exterminentur,
continue insisteremus.

Porro quum causæ morbificæ in hoc
affectu ob visciditatem, crassitiem, &
forte impactionem, ineptæ sint ad mo-
tum; liberandæ sunt, priusquam eva-
cuentur, ab hoc impedimento & præpa-
randæ: Siquidem *quæ movenda sunt fluida*
prius facere oportet, ut dicat senex. Simi-
liter crassities ista, visciditas, & impactio
materiæ, si adsit, indicant attenuantia,
incidentia, & deobstruentia; sed hæc non
tuto propinantur impuritatibus adhuc
circa primas vias restagnantibus, quæ
cum medicamentis in venas forte rapiantur,
sanguinemque ulterius inquinant,
vel saltem efficaciam medicamentorum
retundant. Habent hæc ergo rationem im-
pedimenti, & omnino primo sunt amo-
vendæ.

Denique universalia evacuantia parti-
cularibus & topicis sunt præmittenda,
præsertim ubi utrique intentioni simul
incumbere non licet. Nam causæ univer-
sales

sales in corpore fluitantes facile in locum particularium evacuatarum surrogantur, affluxumque ad partem prius affectam renouant: causarum vero particularium tenuior & ad motum aptior pars evacuatur, crassior vero forte magis impingitur. Quare universales causæ adhuc in corpore scatentes rationem impedimenti habent respectu evacuationis particularis, & per consequens prius sunt exigendæ.

Posterior regula erat Indicanti urgentiori, si nullum interveniat impedimentum, primo succurrendum esse. Urgentius Indicans id dicitur, *quod majus periculum minatur*. Omne autem Indicans urgens supponitur graviter corpus affligere, viresque cum periculo atterere. Hoc itaque respectu, aliquando morbo est optulandum primo, neglecta causa; aliquando etiam graviori symptomati, neglectis tum morbo tum ejus causa; ut in concitatori alvi fluore, diuturnis vigiliis, profusiori sudore, & similibus. Sed vel in hisce casibus habenda simul ratio est, quousque fas est, tum morbi tum causæ, & ubi tantummodo correctum est urgentius symptoma, impetusive morbi repressus, ad regularem procedendi methodum redeundum est. Hæc enim regula non ad ordinarium legitimumque curandi ordinem, sed ad methodum necessitatis pertinet.

Adhæc, ad rectam Indicationum admi-

ministrationem absolvendam, accurrata materia medica cognitio requiritur: de qua insequentibus agendum.

CAP. XXIX.

Materia medica propositis Indicationibus respondens. Et Primo *χειρουργική*.

Materia medica experientia potissimum & analogismo adinvenienda est, quamvis neque aliud qualecunque ratiocinium plane excludendum putemus. In tria genera vulgo, neque inepte, distribuitur: in præsidia *χειρουργική*, *φαρμακολογική*, & *διαγνωτική*, quæ hic suo ordine prosequemur.

Tria
summa
genera
præsi-
diorum
medi-
corum.

Chirurgica in hoc affectu communiter recepta ac probata, & præ cæteris famosa, duo præsertim sese offerunt: *scarificatio Aurium*, & *Fonticulus*. De pluribus vero aliis (ut infra videbimus) inquisitio instituetur; viz. de *Cucurbitulis*, de *sanguisugis*, de *vesicantibus*, de *Ligaturis*, & *Fasciis*. *Vena sectionem* vero ipsam vires non tolerant, ut cuius facile innotescit, qui ad ætatis fragilitatem, habitus partium extenuationem, venarumque gracilitatem attendere velit.

1.
Chirur-
gica
Scarifi-
catio
Au-
rium.

Agmen ducet scarificatio Aurium. Em-

pirici nostrates, qui hunc affectum tractant, eam pluris faciunt quam quis facile putaret. Solemniter quippe in sua praxi eam celebrant, absque ea vix felicem curationem sperant. Nos vero, licet hoc remedii genus non improbemus, vidimus tamen absque ejus usu nonnullos pueros feliciter sanatos. Et illi ipsi, qui ei plurimum tribuunt, maxima ex parte vix notabilem quantitatem sanguinis eliciunt. Aliqui tamen testantur se vidisse satis largam sanguinis copiam cum euphoria hac operatione eductam. Ut ut sit, credibile est eos pueros facilius hoc remedium ferre, plusque emolumenti ex ejus usu obtinere, qui sanguinei sunt & habitiores; quique *alogotrophia* potius quam *atrophia*, aut *tabe*, *aliave magna partium extenuatione* detinentur. Practici nostri plerumque bis vel ter, interpositis septem circiter dierum intervallis, hanc operationem repetunt. Rarius lanceola, aut acutiori scalpello, frequentius ordinario obtusiorique cultello id perficiunt, nihil dolorem ejulaturnumque Infantis morantes. Porro, in concha Auris ut plurimum hanc scarificationem instituunt; aliqui vero eam ad internam & externam Alæ sive Pinnæ Aurium circumferentiam, imo ad Helicem usque extendunt. Nemo hactenus, quod scimus, posterioris lateris Auriculæ scarificationem tentavit: quamvis revera haud obviū sit rationem reddere, cur illic

Illic administrata minus conducere quam in ipsa Auris Concha.

Adferre tamen libet conjecturam salutem nostram, cur concha Auris præ cæteris ejus pertibus ad hanc operationem eligatur, quam tamen nondum confidenter adstruimus; etsi probabiliter ad minimum sustinere posse putemus, modo verum sit id, quod diligentissimus *Fabricius Hildanus*, (*Observ. 4. Centur. 1.*) de nervo quinti paris retulit: huic enim observationi conjectura hæc funditus innititur, eaque forte vacillante una corrui. Conjectura ipsa hæc est. Suppositis distributione & usu nervi quinti paris loco citato memoratis, scarificatio in Concha Auris commode cum liberare istum nervum à qualicunque oppressione tum torporem ejusdem excutere, eique vigorem præstare potest. Est enim Concha Auris locus ei proximus, quam ferro licet attingere. Quare evacuatio hic facta materiam prementem fere originem illius nervi immediate derivare, simulque dolorem inferendo caloremque augendo, qualemcunque torporem ejusdem excutere, vigoremque ei addere poterit. Si ergo nervus hic (ut ibidem asserit celeberrimus ille Chirurgus,) aut pars ejus ad spinalem medullam distribuatur, neque spinalem medullam unquam deserat, sed continue ramulos cum nervis spinalis medullæ ad crurum & pedum extrema emittat; facile

Conjectura cur concha Auris præ cæteris ejus partibus in hoc affectu scarificetur?

concedi potest, nervum hunc ab obstructione sic liberatum, excitatum, ac vigorem nactum, ipsam spinalem quoque medullam, omnesque inde ortos nervos, quos ex ista sententia ad extrema concomitatur, nonnihil excitare, iisque vigorem aliquem imprimere. Quare necesse est scarificationem hoc loco factam, in concha nempe Auris, longe majoris esse efficaciae, quam si in ulla parte ejusdem Auris à nervo quinti paris remotiore administraretur. Idem fere dici potest de vulnuscule hic facto per obtusorem cultellum. Etenim affirmant nonnulli Practici praestantiam hujus operationis non tam quantitatem sanguinis extrahendi, quam doloris in ista parte excitationem respicere: quod ad excitationem vigorisque conciliationem nervo quinti paris facile quis reducat.

Utilitas Sed, missa hac conjectura, alias pro-
Scarifi- ponamus considerationes, quarum res-
cationis pectu Scarificatio hæc ex usu esse possit in
Au. hoc affectu. 1. Hinc obtinemus particu-
rium in larem quandam capitis evacuationem:
hoc af- quæ pars, si quæ alia, in hoc morbo par-
fectu, ticulari plenitudine gravatur. 2. Ipsa san-
guinis evacuatione ejusdem crassitiem & visciditatem nonnihil corrigimus, adeoque æqualiorem ejus distributionem, æqualioremque partium nutritionem promovemus. 3. Hinc non nihil excutimus partium torporem.

Notandum, hanc operationem, quum evacuationem particularem & topicam præstet, non simpliciter primum locum in methodo curandi mereri, sed, præmissis universalibus, suo loco subsequi debere.

Denique ridiculum quid, & superstitiosum sapit, quod aliqui in hujus scarificationis administratione factitant; dum dextræ Auris sanguinem lana exceptum sinistro hypochondrio, sinistræ dextro alligant. Hæc de Aurium scarificatione.

Fonticulus in hoc affectu multum probatur, atque hoc solo fere præsidio nonnullos pueros liberatos fuisse novimus. Etenim non tantum ea omnia præstat, quæ scarificationi Aurium modo adscripsimus; sed & specialiter Hydrocephali potens cum curativum, tum præservativum remedium est, & ad enormem capitis magnitudinem paullatim imminuendam; ejusque superfluam serositatem evacuandam, tum inordinatum ossium augmentum reprimendum multum conducit. Manifeste quoque nimiam spinalis medullæ humiditatem exsiccat, calorem suscitatur, nervos roborat, eorumque torporem excutit.

Quum vero hoc remedii genus per se ulcus quoddam sit, & nonnihil doloris puero gestanti inferat, nutricique insuper aliquid molestiæ indies creet. non id præscribendum, nisi ea morbi magnitu-

Fonti-
culi u-
tilitas.

Ad hoc
reme-
dium
non ac-
ceden-
dum.

nisi ne-
cessitas
urgeat.

do sit, ut eam aliis remediis absque hoc
satis domari posse vix speremus.

Excitandus est Fonticulus inter secun-
dam & tertiam Colli vertebra. Aliqui
eum *cauterio actuali* inurunt, sed hunc
modum ob doloris vehementiam minus
probamus: alii cauterio *potentia*; sed
neque hic arridet, quod caustica infantu-
li naturæ nimis sint adversa, & nescio
quid venenosi insinuent, spiritusque sal-
tem nimio opere dissipent, partesque debi-
lilent. Probamus ergo potius Fonticuli
excitationem per *simplicem incisionem* acu-
to scalpello factam.

Modus
com-
modus
Fonti-
culum
ad nu-
cham
exci-
tandi.

Aliqui utuntur *forcipe ferreo* in hunc
usum concinnato, quo cutem, loco in-
cisionis prius atramento notato, com-
prehendunt, moderataque compressione
sensum partis obtundunt, dein per forci-
pis medium quod oblongo foramine per-
tufum est, scalpellum adigunt, incisio-
nemque perficiunt. Facto vulnere pisum
seu artificiale, seu naturale intrudunt, su-
per imposito Emplastro digestivo; huic
chartam vel linteum multoties complica-
tum imponunt, eique scutum parvulum
ex materia aliqua solida factum adhibent,
cui fasciæ quatuor assuuntur, quarum duæ
superiores fronti circumductæ aciculis ca-
pitis integumentis annectuntur; quæ in-
feriores involucris pectoris similiter aci-
culis affiguntur, atque hoc modo deliga-
to vulnere pisum non excidit, sed fonticu-

culum format. Aliqui loco Fonticuli *setaceum* surrogant, quod non plane impro-
bamus, nisi quod nimis molestum ac do-
lorificum videatur, solusque Fonticulus
ut plurimum sufficiat. Hæc de Fonticulis.
Sequuntur jam aliæ nonnullæ Chirurgicæ
operationes examinandæ.

Primo loco *Hirudines* se offerunt. Ha-
rum certe applicatio quid in hoc morbo
curando præstet vix dum satis experti si-
mus. Si rationem solam consulamus, sus-
picamur plus damni quam emolumenti
ab hoc remedio expectandum esse. Ete-
nim, si alicui capitis parti admoverentur,
ob continuam suctionem facile affluxum
sanguinis eo versus concitatiorem effice-
rent. Sin alliis partibus applicarentur,
sanguinem à partibus ejus inopia prius la-
borantibus detraherent.

Hirudi-
num u-
sus plus
nocere
quam
prodes-
se vide-
tur.

II. *Cucurbitulas* non tam noxias quam Cucur-
bitulas inutiles existimamus. Equidem eas quæ
cum scarificatione adhibentur plane rejici-
mus, non tantum argumentis modo al-
latis de sanguisugis ducti, sed & metu
dejectionis virium ob dolorem, & admi-
nistrationis molestiam, moti. Cucurbi-
tulas *sine scarificatione*, ut dicere cœpera-
mus, neque vires, neque morbus, ejusve
causæ videntur respuere. Verumtamen
parum hæc efficaces sunt, & perpenden-
dum relinquimus, an utilitas, qualis qua-
lis, ex earum usu emergens, applicationis
molestiam satis compenset.

Cucur-
bitulæ
tum
scarifi-
catione
impro-
bantur
ut no-
xiæ; si
ne sca-
rifica-
tione
ut inu-
tiles.

Nisi al-
 terutras
 effragi-
 ret alius
 aliquis
 compli-
 catus
 affec-
 tus.

Nihilominus fieri potest, ut respectu alterius morbi conjuncti earum usus aliquis sit momenti; ut in Pleuritide, Phrenitide, atque ubi imminet periculosus aliquis fluxus in partem quandam principem. In quo casu, forsan istæ, quæ cum scarificatione adhibentur, in grandioribus & robustioribus puellis admitti possint. Applicentur autem vertebrae Colli, Humeris, Natibus, interioribus Femoris partibus, plantis Pedum, aliisque locis, prout peculiaris affectus complicatus postulaverit.

Notandum interim in tam tenera ætate multo minores eligendas esse Cucurbitulas, easque minori cum flamma admovendas, quam alias in adultis solent, scarificationemque, si omnino admittatur, leviori manu infligendam esse.

Vesica-
 toria
 interdum
 utiliter
 hic ad-
 hiben-
 tur.

III. Quod ad *vesicatoria* attinet, licet eorum etiam usum nondum satis experti simus, & licet tum *συνπιγγει*, quod partes eliquent; tum *μεγιστοι*, quod altius penetrent, crustamque inducant ab hoc affectu arceamus: illa tamen *μεγιστοι*, quæ vesicas tantum in cute excitant, utiliter interdum admitti posse coniectamus.

Obiect. Dicas, *Cantharides* (è quibus fere conficiuntur) impense esse calidas, & præterea venenosa cujusvis qualitatis suspectas.

Resp. Respondemus, Ne quid de Cantharidum qualitatibus hic interferamus, concedimus id quod asseritur. Verum cum

externæ tantum cuticulæ, & particulæ
ejus non adeo exteris adhibeantur, & cum
statim excitata vesica amoveantur, earum
caloris excessus, virusque, vix ultra cu-
ticularum altius in corpus penetrat, adeo-
que sine notabili detrimento remedium
hoc adhiberi potest. Sed quæras, quid ^{Eorum}
hinc commodi exspectare liceat? Dicimus, ^{utilitas}
efficaciter intemperiem frigidam & hu- ^{notatur}
midam corrigere, torporemque spinalis
medullæ, cerebri, nervorum, partium-
que nervosarum excutere, simulque om-
nes partes firmiores ac rigidiores præsta-
re, pulsumque fortiolem in externis par-
tibus proritare: quæ omnia in hujus af-
fectus curatione non parvi sunt mo-
menti.

Aliquis nostrum testatur se bienni ^{Obser-}
puello, qui hoc morbo affectus in febrim ^{vatio.}
quoque continuam & malignam incide-
rat, quique jam prope phreneticus factus
fuerat, præscripsisse inter alia vesicato-
rium vertebris colli adhibendum. Mani-
festum hinc levamen puellus mox sentire
visus est, & post aliquot dies à febre libe-
ratus est. Postea bis vel ter infusione *Rha-*
barbari, &c. purgatus, præter omnium
expectationem, fere absque aliis reme-
diis, hunc affectum quoque excussit. Ve-
rum enimvero, ut vix reperias commo-
dum, quod nulla secum incommoda tra-
hat, ita neque hoc remedium ab omni
parte culpa sua vacat. Molestum quippe ^{Tum}

etiam
incom-
modas.

& dolorificum atque ingratum pueris est : eorum porro lusus & exercitia ad tempus interturbat ; cuius rei respectu , nisi forte alius morbus complicatus exercitia una interdixerit , vix pius utilitatis , quam damni præstare poterit. Adhæc , vis ejus subito exeritur , & mox paullatim exhausta est , quod non usquequaque chronico morbo quadrat. Denique Fonticulus , qui chronicis morbis proprius est , in hoc affectu ejus vicem supplere posse videtur. Quocirca , vix medicamenti vesicatorii applicationem in hoc curando morbo admittimus , nisi acutus una complicitur morbus , qui sui causa hoc remedii genus exigat ; ut in casu modo proposito evenit.

Locus
com-
modis-
simus
appli-
cationis
vesica-
torii in
hoc af-
fectu.

Ubi autem res postulat ; ut applicetur vesicatorium , commodissime id fieri posse videtur super vertebrae Colli , nisi forte Fonticulus illic excitatus locum præoccupaverit ; in quo casu , vel pone Aures , vel 4 digitos infra Fonticulum admoveatur. Non negamus , illud , respectu aliorum morborum complicatorum , aliis atque aliis locis adaptari posse : hic vero designamus locum , qui maxime respiciat præsentem morbum.

Ligatu-
re hic
ex usu
esse
possunt.

IV. *Ligatura* quoque ad hunc titulum referri posse videntur , & quidem concedimus eas aliquando in hoc affectu non plane esse inutiles , nimirum , si ex valde moderata . si per justa intervalla , si locis

con-

convenientibus adhibeantur; verum ca-
vendum, ne incremento partis, cui ap-
plicentur, obstant; quod fit, si satis laxæ
sint, si ex lana molliori confectæ, si in-
terdiu aut aliqua diei parte, leviterque
constrictæ, noctu vero solutæ, si cruri-
bus supra genu, brachiis supra cubitum,
adaptentur.

Videntur autem Ligaturæ hic conduce-
re ad sanguinis affluxum à capite revellen-
dum, eundemque versus partes extenua-
das externasque & extremas promovenda-
rum; præterea ad nimis lubricum san-
guinis regressum in illis partibus, quibus
adhibentur, retardandum.

V. Huc quoque spectat certarum par-
tium *Fasciatio*, quippe quæ cum Ligatu-
ris affinitatem habet. Solent enim aliqui
ad firmandas partes earumque calorem
conservandum fasciis laneis eas involvere; pe-
des nimirum, tibias, genu, & vicinas fe-
moris partes. Cavendum vero, ne ex ni-
mis strictæ liberam partium accretionem
impediant.

Alii loco Fasciarum *Ocreas fibulatas*
spanno laneo succinctas conficiunt; has
vero non sola firmitatis; aut caloris gra-
tia effingunt, sed etiam ad curvitatem
ossium reducendam, vel ad inflexos Ar-
ticulos erigendos. Aliqui *Ferulas* addunt,
aut *particulas fissi ossis Ceti*.

Verum tria potissimum in harum struc-
tura sunt notanda.

I. Ut

Sed
um
cautio-
ne usur-
pandæ.

Ad quid
eæ con-
ferant.

Fascia-
rum u-
sus &
modus
cas
concin-
nandi.

350 *Glissonius de Rachitide.*

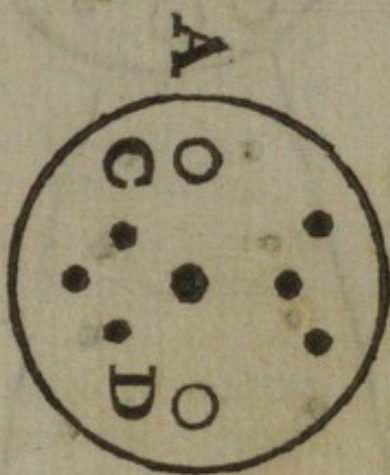
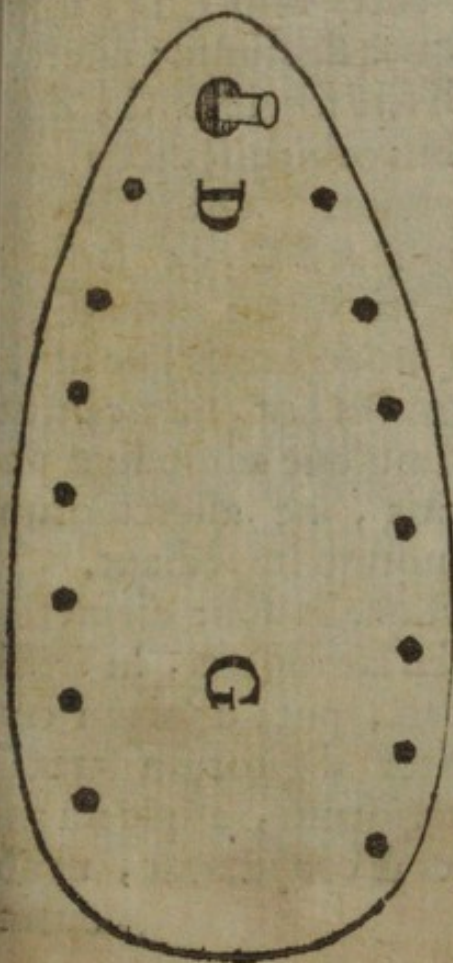
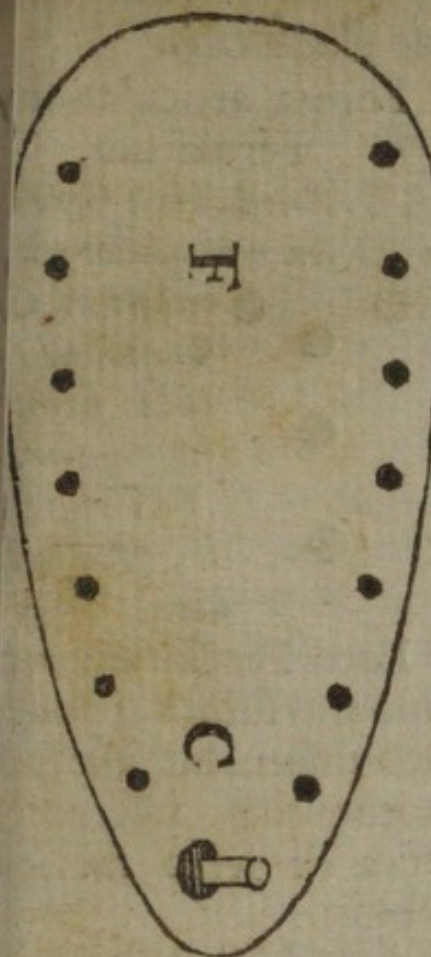
1. Ut premant aliquantulum extantem & convexam ossis partem.

2. Ut cavam vix tangant, quin potius à compressione defendant.

3. Ut parti sint bene adaptatæ, & articulorum motum quam minimum impediant.

In hunc finem istæ
ocreae anteriori parti,
qua genu spectant,
tranversim secari pos-
sunt. Similiter, si opus
sit ut Ferulæ supra ge-
nu extendantur, ad sus-
tinendam & erigen-
dam ejusdem deflexio-

nem, requiritur, ut
cum duplici articulo
formentur in loco fle-
xionis, in hunc mo-
dum.

For-

Forma articulationis
Ferularum.

AB Rotula bina ferrea.

CD Axes articulatorum

ferularum. Cl

vi quibus Ro

tula firmit

junguntur.

FG Assercu

li, sive feru

bina.

Loco Ferularum com
modus substitui posset
tenuissimæ laminæ ferr
totumque instrumen
tum ex ferro fabricari
posset.

Axes bini CD, super
quos flectuntur assercu
li sive ferulæ FG, duo
bus orbiculis dictis infi
guntur. Orbiculi vero
ipsi ABC ex laminis
ferri quam tenuissimis
(modo firmis) ne nimis
graves sint, fabricantur
simulque admodum po
litis, ne asserculorum
motum impedian.

Æqualis sunt diametri,
seu latitudinis, hi Orbi
culi, puta duorum cir
citer digitorum trans
versorum, atque ita in
ter se coaptantur, ut ab

omni

omni parte paralleli sint. Interstitium vero inter illos tantum sit, ut asserculo-
rum capita apposite excipiat. Porro orbiculi hi, non modo duplici axe C & D, sed & quinque clavis ferreis, in schemate punctulis minoribus notatis, transfigendi, firmiterque copulandi sunt. Denique tota instrumenti compositio ita comparanda est ut commode alligari possit ad prominens latus genu inflexi, simulque tam extensioni quam ordinariæ ejusdem flexioni inserviat, deflexionem vero ejus ad alterutrum latus, præsertim ad prominens, coërceat: quæ causa est cur duplici orbiculo axes infigantur, scilicet ne qua junctura vacillent, & deflexioni genti cedant.

Similiter torsio pedum fasciis quoque frequenter emendatur. Si digiti pedum extrorsum distorquentur, nocte fasciis colligandi sunt, interposito inter calcaneos talosque pulvinari. Sin introrsum digiti pedum torqueantur, colligandi sunt tali, immitendumque pulvinar inter majores pedum digitos.

Denique ad truncum corporis erigendum, aut erectum servandum, solent *thoraces ex duplici panno consutos* conficere, interpositis exiguis *asserculis ossis ceti*, quos ita corporibus Infantium adaptant, ut spinam erectam sistant, ossa prominentia reprimant, incurva ab ulteriori compressione defendant; curandum quoque
ne

ne sint, aut saltem quam minimum puellis gestantibus molestæ, atque ut super spinam dorsi funiculo in hunc usum accommodato fibulentur.

CAP. XXX.

Materia φαρμακολογική. Et I. Eluentia primas vias.

Materia hæc multiplicis ac nobilissimi usus est, plurimisque Indicationibus satisfacit. Omnia quippe medicamenta, quæ vel morbi causas, vel morbum ipsum, vel symptomata primo respiciunt, exceptis solis Chirurgicis, complectitur.

Dividitur in remedia *Interna & Externa*; & utraque in *Simplicia & Composita*. Interna demum subdividi possunt in *Eluentia primas vias*, in *Preparantia*, in *elective Evacuantia*; in *Alterantia specifica*, & *Roborantia*, denique in *Corrigentia symptomata*.

Primum locum inter hæc merentur *Interna*, atque ex illis *Eluentia* impuritates primarum viarum: cum hæ, ut supra monuimus, habeant rationem impedi-
menti respectu remediorum sequentium, & simpliciter primo sint amovendæ. In singulis autem titulis, quantum rei natura

ura fert, simplicia compositis præmitte-
mus.

Eluentia hæc tria genera adhuc com-
prehendunt, viz. *Enemata, Emetica, &*
Cathartica lenitiva.

*Enematum usus, eorumque for-
mula quedam.*

Enematum injectio, priusquam pres-
cius curationem aggredimur, tunc po-
tissimum prærequiritur, cum alvus ad-
stricta est, faecesque induratae; aut cum
latus intestina torquent, aut quævis in-
testinorum tormina ægrum affligunt. In
quibus casibus non modo ante quamvis
præparationem, sed & ante vomitionem,
omni ipsam lenitivam purgationem non-
nunquam utiliter præmitti possunt. Nun-
quam hæc è violentioribus purgantibus,
frequenter vero è lenitivis & benignis,
aliquando etiam è solis lubricantibus &
flatus discutientibus constant. Longius à
pactu injicienda sunt tepide. Formulas ali-
quot subnectemus.

Quan-
do Ene-
mata
profi-
ciunt.

Cautio
in eo-
rum
præ-
scrip-
tione ob-
servan-
da.

R. *Lactis vacc. rec. calfact.* Uncias iij.
iij. vel v. *femin. anis. pulv. gr. x. sacch.*
commun. Unc. j. Unc. j. Semis vel Unc. ij.
vitellum unius ovi. M. F. Enema. Addi in-
super potest *butyr. recent.* Unc. Semis.

R. *Decocti emoll. q. s. elect. lenit.* Se-
munc. *syr: ros. solut. viol. an.* Drachm. vj.
ol. chamem. Unc. j. M. F. Enema. Injic.
tepide.

Resp.

356 *Glissonius de Rachitide.*

R. Rad. alth. contus. Unciam Semis ve
ejus loco fol. malv. vel flor. ejusdem M. Se
mis fl. chamem. p. j. semin. carminant
Drachm. ij. Coq. in f. q. seri lactis cerevi
siati. Colatura Unc. iiij. vel v. adde dia
cassia vel Elect. passulati Unc Sem. syr. rosat
solut. simpl. sacch. culinaris an. Unc. j. bu
tyr. recent. Drachm. vj. Addi potest, si vi
sum fuerit, vitellus unius ovi.

R. Firmi equi non castrati recentis Unc
j. Semis semin. anis fœnic. malva contus
an. Dr. j. Semis fl. chamem. p. j. Coq. in f
q. seri lactis cerevisiati. In colatura Unc
iiij. vel v. solve syr. viol. Drachm. x. sacch
communis, ol. rosat. an. Semunc. M. F
Enema.

Emeticorum usus, & quædam eo- rum Exempla.

Emeti-
corum
utili-
tas.

Emetica: seu vomitoria, tria potissi-
mum præstant. 1. Humores sive crudos,
sive corruptos, & quascunque impurita-
tes in ventriculo contentas evacuant, id-
que per viam breviorē & expeditiorē
quam si per ambages & anfractus Intesti-
norum circumducerentur. 2. Agitando
omnes partes, imprimis viscera, humo-
res crassos viscidosque iis adhærentes, aut
iisdem impactos magis fluxiles reddunt
& frequenter excutiunt, præsertim in
ventriculo & Intestinis collectos: quo no-
mine Colicis doloribus subveniunt, & ad

ob-

obstructiones referendas multum conferunt. 3. Omnium partium corporis, & maxime viscerum, excretricem facultatem efficaciter stimulant, hincque latentiores morborum, imprimis febrium intermittentium, fomites & causas sæpe unica vice exhibita eliciunt. Enimvero inter vomendum Intestina quoque ad excretionem per sedem stimulantur; Hepar per Porum Biliarum bilem; Pancreas peculiare suum excrementum per novum ejusdem vas profusus in intestina effundit; Lien quoque forte suum excrementum in ventriculum per vasa nondum satis nota uberius exonerat; Renes serum per ureteres; Pulmones efficaciore tussi concitata pus mucumve per trachæam arteriam; Cerebrum, pituitam, & falsum serum per palatum, per nares, oculosque copiosius solito excernit. Denique totum corpus ad diaphoresin, sive manifestam per sudorem, sive occultam per insensibilem transpirationem, pronius plerumque redditur. Notandum interim est, non leviora quæque vomitoria, neque etiam ipsa fortiora, si imminuta dosi exhibeantur, statim hæc omnia plene perficere; attamen sua operatione plus minusve pro viribus & quantitate medicamenti eo collimare, & fortiora quidem, plena dosi data, tres metas propositas efficaciter attingere.

Ex prædictis facile cuivis innotescit Cir-
for-

cum-
spectio
adhi-
benda
in eo-
rum
usu.

fortiora Emetica, pleniori quantitate præscripta, puellis hoc morbo correptis competere non posse, neque teneras eorum vires tantos in corpore tumultus, & tam universalem evacuationem subitoque factam perferre posse. Quapropter circumspecte admodum hoc remedii genus puellis præscribendum est, tum etiam atque etiam vires & medicamenti efficacia ac quantitas contra sunt pensitandæ. In hunc ergo finem aliquot cautiones juniorum gratia hic subnectere non erit inutile.

1. Vomitus in hoc affectu concitandus non est, nisi humores sponte sua nonnihil sursum vergant, iique per superiora non difficulter exigi possint.

2. Nisi puelli per se ad vomendum sint proclives, vomitumque facile ferant.

3. In sputo sanguinis, Phthisi seu Tabæ, Hæmorrhagia Narium in quavis interna venarum apertione, similibusque casibus ab hoc remedio abstinendum.

4. Potentiora Emetica liberaliori dosi exhibita hic interdiciuntur. Etenim metus est; ne insitos spiritus nimium depopulentur, ipsasque partes solidas plus æquo prius extenuatas ulterius eliquent.

Qualia
vomi-
toria
hic
conve-
niant.

Oportet ergo, ut vomitaria, hic in usum vocanda, vel natura sua leniora sint, vel saltem fortiora satis correctæ & parca dosi administrata.

Object. *Dicas si leniora sint aut diminuta*
quan-

quantitate exhibita, vix efficaciter posse humores evacuandos educere.

Resp. Revera, ubi naturam, aut non minino, aut parum adminiculantem habemus, ita rem se habere; in quo casu regamus vomitoria omnino esse exhibenda: supposita vero aptitudine tum humorum tum corporis ad hanc evacuationem (ut in prima & secunda cautione requiritur) etiam leniora vomitoria humores in primis viis stabulantes evacuare queunt: quod idem dicendum quoque est de fortioribus probe correctis parcaue manu exhibitis. Etenim ob correctionem & diminutam quantitatem haud multum corpus exagitant, aut naturam accessunt, atque interim ob ventriculi humorumque proclivitatem huic scopo satisfacere valent. Paradigmata jam aliquot subjungamus.

R. *Summitat. Erigeri M. Semis passul. Corinth. Unc. j. Coq. in lib. j. cerevisiæ non upulata ad medietatis absumptionem. Colatura Uncias iij. adde syr. acetos. simpl. Unciam Semis M. & exhib. tepide.*

Vel.

R. *Infusionis croci metallor. in vino Hispan. loco frigido facta & per subsid. optime depurat. Dragm. j. Dragm. j. Semis, Dragm. ij. (pro ratione ætatis ac roboris) syr. acetos. simpl. Unciam Semis, seri lactis cerevisiati Unc. j. Semis aq. cinnam. gutt. x. vel ejus loco, si convulsiones metuuntur,*

360 *Glissonius de Rachitide.*

tur, aq. antepilept. Lang. Scrup. j. M. & ebibat tepide mane cum regimine.

R. Succ. fol. *Asari* Dragm. Semis, Scrup. ij. vel Dragm. j. syr, *acetosi simpl.* Dragm. ij. *seri lactis cerevisiati* q. s. M.

R. *Salis vitrioli prap.* à gr. v. ad gr. x. Exhibe similiter in *sero lactis cerevisiato*.

Cathartica Lenitiva.

Cautio-
nes cir-
ca u-
sum
Leniē-
tium
obser-
vandæ.

Hæc evacuancia cum effectus suos pla-
cide sine tumultu exequantur, non illam
Medici circumspectionem quam Emetica
aut elective Purgantia postulant. Tria ta-
men circa illorum usum cavenda sunt.
1. Ne ingrato sapore eam ventriculo nau-
seam inferamus, ut postmodum omnia
medicamenta aversetur & abhorreat.
2. Ne nimia pharmaci quantitate ventri-
culum gravemus. 3. Ne assumptum phar-
macum vomitu statim rejiciatur. In hunc
ultimum scopum solent aliqui os puelli
grato aliquo liquore statim colluere; alii
tantum in os ejusdem ingerunt, vel *cera-
sa condita*, vel *pruna Brigniolensia*, vel *con-
servam Berberorum*, vel *succum Aurantio-
rum saccharo admixtum*, aut *similia*.

Leniē-
tium
divisio

Dividi hæc Lenitiva possunt in *Simplicia*
& *Composita*; & hæc iterum in ea quæ in
Pharmacopoliis exstare solent, & ea, quæ
pro re nata de novo parantur.

Simplicia, quæ huic scopo per se satis-
faciunt, admodum pauca reperiuntur; ut

Manna,

Glissonius de Rachitide. 361

Manna, Cassia fistularis, Aloë socotrina, Tamarindi, Polypodium quercinum. At verominus efficacia, quæque (nisi purgantibus aliis fortioribus acuantur) lenitivam indolem non induunt, plura occurrunt; ut *Uva passa majores, tum Corinthiaca, Fijuba, Sebestena, Pruna duleia & damasce-na, Ficus, Dactyli, Pulpa Pomorum assa-torum, Flores Malva, Violarum, Herba Parietaria, Mercurialis, Rad. Althæa, Gly-cyrrh. semina 4. frig. maj. semina Malva, Amygdala dulces, Ova sorbilia, Pinguedines, Butyrum, Oleum olivar. ol. amygd. dulc. serum Lactis, & similia.* Hæc licet per se parum efficacia sint, aliorum tamen pur-gantium admixtione non contemnendam vim lenitivam acquirunt.

Composita lenitiva hæc in Officinis prostant, *Cassia extracta cum vel sine Senna, Diacassia, Elect. Lenitivum, Diaprunum lenitivum, Elect. passulatum, Decoctum com-mune pro Medicina, Decoctum fl. & fruct. syr. & mel Violarum, syr. rosar. sol mel Mer-curiale, mel Passulatum, Conserva Rosarum pallidarum, Florum Malva, Violarum.* For-mulas nonnullas extemporaneas his sub-jungere possumus; Ut.

R. *Manna Calabrina opt. Dragm. vj. cremor. tartari gr. vij. feri lactis cerevisiati (Posset-Alle dicti) in quo parum sem. anis. ferbuerit Unciam j. Semis. Misce, & exhib. mane.* Loco feri ejusmodi substitui po-
test jusculum aliquod, vel Decoct, com-

362. *Glissonius de Rachitide.*

mun. pro Medicina, vel Decoct. fl. & fruct.

R. *Elect. Lenitiv.* Dragm. j. *Semis*
vel, Dragm. ij. *syr rosar. solut.* Dragm. ij.
Semis viol. Dragm. j. *cremor. tart. gr. x.*
seri lactis cerevisiati Unciam j. *Semis, M. &*
capiat in aurora. Aliqui parant *syr. leniti-*
vum in hunc modum.

R. *Polypod. querc.* Uncias ij. *tart. alb.*
prapar. Dragm. ij. *Poma dulc. N. xij. Uvar.*
passar. exacinat. Unc. j. *Coq. in f. q. aq.*
font. ad lib. j. In Colatura infunde per noct.
fol. senn. elect. Unc. j. *Semis, rhab.* Dragm.
ij. *pulpa Cassia recont. extract.* Unc. *Semis*
tamariud. Unc. j. *glyc. semin. anis. coriand.*
an. Dragm. j. *Semis, mane per pannum la-*
neum densum exprimantur.

Resp. *Expressionis* Unc. viij. *sacch. alb.*
Unc. vj. *Cop. parum, tum adde manna opt.*
syr. ros. solut. an. Un. ij. *viol.* Unc. j. *F. syr.*
Lenitivus. *Capiat Puellus* Unc. j. *aq. ci-*
chor. vel parietar. Unc. *Semis, & succi li-*
mon. Dragm. j. *dilutam.*

Resp. *Aloes lota, vel Pil. Aloephang* gr.
vij. *F. Pilulae 2. cum syr. ros. solut.* *Immit-*
tantur in 2. cerasa condita exemptis officulis,
qua integra deglutiantur, ne sapor offen-
dat hora somni vesperi. *Mane superbibat*
syr. ros. solut. Unc. j. *in sero lactis cerevi-*
siato.

Vel.

R. *Syr. ros. solut.* Dragm. vj. *violar.*
Unc. *Semis, succi limon.* Dragm. j. *elect.*
passulat. Dragm. .: *aq. cichor. vel parietar.*
Dragm.

Dracm. j. Semis. M. F. Haustus, quem
capiat mane jejunus. Atque hæc de Elu-
centibus primas vias: sequuntur Præpa-
rantia.

C A P. XXXI.

Præparantia, eorumque Usus.

REmedia hæc partim humores præ- Præpa-
parandos, partim vias, per quas ii rantium
educendi, partim ipsas partes in qui- genera.
bus stabulantur, respiciunt. Sciendum au- Quæ e-
tem evacuationem illam, quæ Emeticis vacua-
perficitur, minime omnium præparatio- tio ma-
nem prærequirere; illam vero quæ Ca- gis, quæ
tharteticis aut Expectorantibus, maxime. præpa-
ratio-

I. Humores præparandi in genere sunt, nem
vel Pituitosi, nimirum frigidi, qui calidis exigat.
attemperandi, crassi attenuandi, viscidi Quæ
incidendi; vel Biliosi, viz. acres, amari, præpa-
urentes, corrosivi, qui lenientibus & ratio
compescentibus cicurandi; vel Melan- quibus
cholici, scil. terrestres, fæculenti, tar- humo-
tarei, qui benigniori materiæ commif- ribus
cendi & fluxiles reddendi; vel denique debea-
ferosi, qui disponendi & quasi manu di- tur.
rigendi sunt, vel ad vias urinarias, ut per
mictum; vel ad alvum, ut per secessum;
vel ad partes cutaneas, ut per sudationem
facilius exigantur.

Viarum
præpa-
ratio.

II. *Via, per quas Evacuatio decernitur*, muniendæ quoque sunt ac adaptandæ, & non tantum communes, sed & ipsæ speciales, per quas materia peccans in specie ad communes vias deducatur. Alia enim præparatio est vasorum Renum, (quæ scilicet lubricantibus & laxantibus maxime perficitur) alia vasorum Hepatis, quæ fit aperientibus, abstergentibus, & non nihil simul adstringentibus; alia vasorum Pulmonum, quæ potius lenientibus & maturantibus peragitur, admixtis forte pro ratione materiæ vel incidentibus & attenuantibus, vel contra incrassantibus & fluxionem avertentibus.

Præpa-
ratio
respec-
tu par-
tium.

III. *Partes ipsæ, in quibus præ cæteris humores vitiosi impinguntur vel fluitant*, medicamenta sibi appropriata admiscenda postulant; & prout hoc vel illud viscus plus minusque afficitur, modo cephalica, modo hepatica, modo pulmones respicientia, &c. dominium in præparantibus obtinent, & liberalius sunt admiscenda.

Condi-
tiones
Præpa-
rantium
in hoc
affectu.

Porro (ut simul omnes prope qualitates præparantium in hoc affectu requisitas complectamur) dicimus hæc remedia ex Arte præscripta ut plurimum esse *moderate calida*, (nisi scilicet febris adfuerit) esse *attenuantia, incidentia, & deobstruentia*. simulque peculiari jure nonnihil *Hepar, Pulmones, & Caput respicere*, quæ partes plerumque humorum copia in hoc morbo gravari solent; Esse adhuc huic affectui in
specie

specie nonnihil appropriata : si vero non occurrant talia , quæ simul sub censum præparantium cadant ; morboque approprientur , saltem alia tunc specifica præparantibus admiscenda.

Tandem in memoriam revocandum Per e-
est , morbum hunc esse Chronicum, ma-
teriamque ejusdem esse tardi motus , to-
tamque simul vix præparari , aut non
continue insistendum esse præparantibus ,
donec tota materia fuerit præparata ; ita
quippe pars præparata , & jam fluxilis
reddita , vel alios affectus , vel etiam gra-
via forte symptomata , facile concitet.
Quare per vices modo præparandum ,
modo materia jam præparata pharmaco
exigenda. Qua sane alterna remediorum
administratione , tum viribus prospicie-
mus , tum causæ morbificæ tuto (ut ut
sensim) occurremus. *Notandum* quoque
hic , quod & supra monuimus, ubi causæ
morbificæ eousque diminutæ ac edomitæ
fuerint , ut ad tempus non impediunt spe-
cificam curationem ; huic quam primum
propriis alterantibus esse incumbendum ,
& in eadem persistendum esse , do-
nec causæ denuo processum interturbave-
rint.

Hisce jam præmissis , *Præparantia Sim-
plicia* , ut & *Composita* illa , quæ in Phar-
macopolis asservari solent , nec non
exempla quædam *Decompositorum* , ordine
subjungere ulterius visum est : Monemus

tamen haud expectandum esse, ut singula simplicia, (aut forte eorum aliquod) omnes qualitates, quas modo exquisitis illis & appropriatis præparantibus attribuimus, complectantur; (ita enim nulla compositione foret opus) sed tot & talia è simplicibus à nobis enumeratis à prudenti Medico seligenda, ac inter se contemperanda sunt, quæ simul juncta remedium omnibus istis qualitatibus donatum concinnent.

Simplicia, & Composita in Officinis asservata sunt sequentia. Herba omnes capillares, imprimis, Trichomanes, Ruta muraria; Spica radices Osmunda regalis; Gemma vix dum erumpentes Filicis maris; Polypodium murale; Phyllitis, seu Lingua Cervina, Ceterach, Hepatica, Agrimonia, Cuscuta, Scabiosa, Betonica, Veronica mas; folia & cortex Tamarisci; cortex radicum Capparum; rad. Cichor. Endiv. Gramin. Asparag. Myrrhidis; Glycyrr. Tartarum; (quanquam forte ejus lubricitas minus congruit) Passule, imprimis Corinthiaca; Pruna Damascena; semin. Anis. Fœnic. dulc. Coriandr. Carui; Anethi; Syr. Capill. Vener. de Beton. simpl. & compos. Byzantin. Cichor de Eupator. de 5. radic. de Scolopend. de Stach.

Ex his ulterius *Decomposita* pro re nata formari possunt; Ut,

R. *Spicas*, vel *Gemmas Rad. Filicis maris* N. v. Coq. in lib. Semis, lactis ad Unc. iij. Colaturam bibat mane, jejuno
stoma-

Stomacho. Convenit maxime junioribus & lacti assuetis.

Vel.

R. Gemmarum Felicis maris tenellarum è terra modo erumpentium M. j. Veron. maris, Ling. Cervin. Hepat. an. M. Semis fl. Tamarisci p. j. Passul. minor, Unc. j. Semis. Macis Dragm. Semis. Pullum unum extenteratum, &c. & cum farina avenacea, q. f. F. jusculum, ut artis est. Capiat Puellus Unc. iij. vel iiij. mane, & hora quarta pomeridiana; addendo, si lubet. Crem. Tart. gr. x.

Vel.

R. Capill. Vener. Hepat. Agrimon. Cuscutæ, an. M. Semis. Radic. Filic. maris, gramin. Asparag. an. Unc. Semis, fl. Tamarisc. p. j. Passul. Corinth. Unc. j. Tartar. alb. præp. Dragm. . Glycyrrh. Dragm. Semis. Macis Scrup. j. Coq. in lib. ij. aq. font. Colaturæ lib. j. adde vini alb. vel Rhenan. Unc. iij. syr. de Scolopendr. Unc. j. Semis, M. F. Apozema; de quo bibat Puellus haustum, mane, & hora quarta pomeridiana. Valet potissimum, ubi pertinaces obstructions, in Mesenterio, Hepate, &c. adsunt.

Vel.

R. Tussilag. Capill. Vener. Ling. Cervin. Hepat. an. M. Semis, Radic. Myrrhid. Asparag. an. Unc. Semis. Glyc. Hispan. Dragm. ij. Macis Scrup. j. Passul. exacinat. Unc. j. Fufub. N. vj. Sebesten. N. viij. Fic. incis. N. ij. Coq. in f. q. aq. Hord. Colaturæ

Q 3

claræ

368 *Glissonius de Rachitide.*

claræ lib. j. adde syr. Capill Vener. Unc. j. Semis, M. Hujus Apozematis usus præcipuus est, infarctis simul aut obstructis Pulmonibus.

R. Musti Cerevis. lib. ij. Hepatica, Capill. Vener. Phyllit. Scabios. Tussilag. Matricar. Artemis. an. M. j. Fic. incis. Passul. exacinat. an. lib. j. Glyc. sem. Anis. an. Dragma. ij. Coq. lento igne per horas 6. Colatura servetur in usum. In eodem prope casu conveniens est.

Vel.

R. Sarsæ parill. incis. Unc. iij. Radic. Chin. ras. Cornu cervi, Ebor. an. Unc. j. fol. Veron. maris. Phyllit. Hepat. Scabios. an. M. iij. spic rad. Osmund. regal. Filic. an. Unc. ij. Coq. in 4. Congiis musti cerevisiæ non lupulata (Ale dicta) lento igne per horas 4. vel 5. Dein post aliquot horas coletur liquor per setaceum; tum adde succi Cochlear. Bacabung. an. lib. Semis, fermenti cerevis. q. s. Fermentetur more solito, & in doliolum reponatur, è quo ad usum pro Potu ordinario depromatur. Conducit præcipue, ubi adest suspicio Luis Venerea, vel Scorbuti complicati.

C A P. XXXI.

Evacuantia electiva.

PRæparata materia morbi, apertis-
que viis; per quas evacuatio insti-
tuitur, proximum est, ut confide-
remus quæ pharmaca humores in specie
peccantes electiva educant. Hæc autem
medicamenta partim *humores*, partim *par-*
tes in quibus stabulantur, respiciunt: in
singulis vero iusta virium habenda est ra-
tio.

Violentiora vel plane abdicanda, vel
optime correctæ & parca dosi circumspec-
teque adhibenda sunt: & junioribus qui-
dem pueris ac infirmioribus vel mitiora,
vel minori dosi, magisque correctæ; ma-
joribus & robustioribus fortiora plenio-
rique dosi (modo non transcendant vires)
permittenda. In utroque casu tutius est
paulo infra vires subsistere, quam easdem
vel tantillum excedere; & omnino in hoc
affectu satius est *per epicrasin* procedere,
quam simul & semel plenarium humo-
rum peccantium evacuationem tentare.

Humores porro in corpore dominan-
tes sibi appropriata pharmaca desiderant;
ut Bilia *Cholagoga*, Pituita *Phlegmagoga*,
Melancholia *Melanogoga*, serum Humor-
que aquosus *Hydragoga*.

Q 5

Ad-

Adhæc, si Hepar præ aliis partibus humoribus gravetur, talia sunt eligenda purgantia, quæ peculiari jure Hepar respiciunt. Similiter, obsessis multum Pulmonibus, aut Cerebro, aliisque visceribus, ejusmodi sunt eligenda purgantia, (quantum quidem fieri potest) quæ hisce partibus respective sunt appropriata. Sin vero non occurrant simplicia purgantia nonnullis partibus satis speciatim dicata, apta aliorum ingredientium istis partibus familiarium admixtione eorum defectus supplendus est.

Rha-
barbari
in hoc
affectu
usus.

Denique (quoad fieri poterit) purgantibus directe morbi essentiae oppositis insistere conandum est. Hoc nomine *Rhabarbarum* præ aliis simplicibus commendamus. Est enim *medicamentum moderate calidum & siccum, spiritibus insitis omnium partium satis familiare, & amicum, torporem spirituum benigne excutit, mollitiem laxitatemque partium firmat, internam lubricitatem nonnihil corrigit; pulsus ad artus evocat, calorem externarum partium auget, internarum & imprimis earum, quæ nutritioni inserviunt, vigorem & activitatem fovet.* Adde quod rarissime (modo justa dosi exhibeatur) super purgationem invehat, *medicamentum profecto omni ætati & complexionis satis tutum.*

Hisce jam præmissis, nonnulla simplicia purgantia, quæ huc spectant, nec non paradigmata quædam compositorum pro-

proponenda sunt. Neque etiam quidquam prohibet, quin multa ex lenitivis supra citatis, huc quoque, diverso tamen respectu, referantur: Illic enim respiciuntur, *ut acuum lenitiva alias ignaviora;* hic vero potius, *ut temperant purgantia fortiora.*

Purgantia Simplicia, tum Composita
Officinalia.

Manna, Cassia fistularis, Tamarindi, Myrobalanorum genera, Rhabarbarum, Aloë, Syr Ros. solut. de Cichor. cum Rhab. dupl. Augustan. Scammonium, Agaricus; sem. Carthami, Mechoacava, Jalappa, Turpethum, Mercur. dulcis; Syr. Ros. solut. cum Agar Epithymum Polypod. quercin. Senna; Syr. Magistralis ad Melanchol. de pomis Reg. Sapor. Diabalzemer, Elect. lenit. de Prunis. Solut. Elect. passulatum, Diacathol. Confectio Hamech. Bened. laxativa, &c.

Extemporaneorum Compositorum exempla quædam.

R. Syr. Augustan. Unc j. Ros. solut. Dragm. ij. aq. Cichor. Unc Semis pro dilutione. F. Potio. exhibenda mane jejuno stomacho.

R. Rhab. opt. pulverat. gr. xvij. Syr. de Cichor. cum dubl. Rheo Dragm. vj. Rosat. solut. Dragm. ij. aq. fol. Filicis Dragm. vj.

372, *Glissonius de Rachitide.*

M. F. Haustus. Biliosis, ut & Hepaticis, maxime convenit.

R. Folior. Senna, Polypod. querc. Epithym. an. Dr. j. Rhab. opt. Scrup. j. Chrysell. Chrysell. Tartar. semin. Fenic. dul. an. Scrup. j. F. Infusio in f. q. aq. fumar. f. a. pro Unc. j. S. Colatura expressa adde Syr. Magistral. ad Melanchol. Dr. vj. aq. Cinnam. gut. vij. vel Antepilept. Lang. Scrup. S. M. F. Haustus. Melancholicismaxime designatur.

R. Fol Senna Dragm. ij. pulp. Tamarind. Dragm. vj. semin. Anis. an. Dragm. Semis. Cremor. Tart. Scrup. Semis, F. Infusio in f. q. aq. fontan. per noct. Cum express. Unc. iij. F. sec. art. Emulsio ex Amygd. dulc. decortic. Unc. Semis, semin. 4. frig. maj. an. Scrup. ij. pro 2. dosibus; addendo singulis Syr. de Cichor. cum quadrupl. Rheo. Manna opt. an. Dragm. iij. Humores acres, & adustos, evacuat, & contemperat.

R. Elect. lenit. Dragm. iij. Rhab. Scrup. j. Crem. Tart. semin. Anis. an. Scrup. Semis fl. Borrag. Anth. an. p. Semis, aq. fumar. q. f. F. Infusio per aliquot horas. Colatura, per pannum laneum densum facta, Unc. j. Semis, adde Syr. de pomis Regis Saporis Unc. Semis, M. F. H.

R. Folior. Senna Dragm. j. Semis, vel Dragm. ij. Agar. trochisc. Dragm. Semis, sem. Fenic. dulc. Dragm. Semis, fl. Chamam. N. x. Coq. in f. q. aq. font. f. a. Express. Dragm. x, vel Unc. j. Semis, adde Syr. Ros. solut. cum Agar. Dragm. v. Man-

ae opt. Dragm. iij. M. F. Haustus Humori-
us crassis, & pituitosis, potissimum dica-
ur.

R. Fl. Sambuci p. j. Rhab. Scrup. ij. Fa-
lapp. Mechoacan, an. Scrup. j. Crem. Tart.
Scrup. Semis. Nucis Moschat. gr. xv. F. In-
fusio & levis ebullitio in aq. fl. Sambuci, &
vini Rhen. an. q. s. Colatura Unc. j. Semis
adde Syr. Ros. solut. Unc. Semis, vel Dragm.
ij. F. Potio, Pituitosis, Cachecticis, & Hy-
dropicis convenit.

R. Fol. Sennae Dragm. j. Semis. Rhab.
Scrup. ij. Agar troch. Scrup. j. pulpa Ta-
marind. Dragm. ij. semin. Anis. Crem Tar-
tari, an. Scrup. j. fl. Anth. p. Semis. F. In-
fusio in f. q. aq. font. & levis ebullitio. Ex-
pressionis Unc. j. Semis, adde Syr. Ros. solut.
cum Agar. Magistral. ad Melanchol. an.
Dragm. iij. M. F. Haustus. Mixtos humo-
res evacuat.

R. Mercurii dul. gr. xv. conserv. Viol.
Dragm. j. pulv. Tragac. gr. j. M. F. Bolus
cum Syr. Viol. quem capiat mane, superbi-
bendo mox Unc. j. Syr. Ros. solut. in haustulo
seri lactis cerevisiati solutam. Commendari
potest Pueris, qui vermibus simul cum hoc
affectu laborant, uti & Lue Venerea una in-
fectis: item Strumosis.

R. Mercur. dulc. gr. xij. Falapp. gr. xj.
nucis myrist. gr. Semis pulpa passul. Dragm.
j. M. F. Bolus cum syr. viol. sumendus in
Aurora. Loco Falapp. substitui possunt
scammon prap. vel resin. jalapp. gr. iij. vel
iiij.

374 *Glissonius de Rachitide.*

iiiij. Convenit Pueris simul strumosis; ut & iis, qui Lue venerea suspecti sunt laborare iisque qui difficulter purgantur, & ingrata plane respuunt.

R. Mercur. dulc. Dragm. j. resin. Fa-
lapp. Scrup. Semis sacch. puriss. in aq. beton.
vel simili dissolut. Dragm. iiij. vel Unc. Se-
mis. F. sec. art. Tabella pond. Scrup. ij Semis
vel Dragm. j. Capiat unam pro dosi.

R. Aloës socotrin opt. gr. vij. rhab. pulv.
gr. xj. syr. ros. solut. q. l. F. Pilula, quas
capiat Puellus in cerasis conditis abditas ex-
emptis officulis. Possunt & deaurari Pilula
commodioris exhibitionis ergo.

R. Rhab. opt. Dragm. j. Semis uvar.
passar. exacinat. M. j. cerevis. commun. lib.
j. Infund. per 12. horas, de colatura hujus-
modi bibant Puelli. qui noctu a vide potum
expetunt.

C A P. XXXIII.

Alterantie Specifica.

PRæparatis iam atque ex parte eva-
cuatis morbi causis, vel saltem ita
edomitis, ut ad tempus ulteriorem
curationem non impediant, statim ad
hæc alterantia specifica procedendum est;
quæ quidem jugulum quasi ipsius morbi
petunt, & quorum gratia ista cum præ-
parantia tum evacuantia præmissa fue-
runt. De-

Glissonius de Rachitide. 375

Definiri autem possunt hæc specifica, Eorum
remedia, quæ ipsi *essentia morbi è diametro* defini-
contraria sunt, adeoque eam directe impu-
nant, tio,

Sunt autem ea vel Simplicia vel Com- & Di-
posita; & simplicia quidem quæ nobis visio.
actenus innotuerunt sunt sequentia. Ra-
dix *Osmunda regalis*, seu potius *spica radice*
eiusdem abjecta media parte; Radix *Filicis*
maris, item *Turiones* vel potius *Gemma*
eiusdem vixdum è terra prorumpentes; Radi-
ces *Graminis*, *Cichor.* *Asparag.* *Rub. tinct.*
Eryng. *Herba capillares*, *Ceterach*, *Lingua*
Cervina, *Hepatica*, *Veronica mas*, flores &
folia Lamii, *Borrag. salvia*, *Roris mar.* *Ta-*
marisci, *Abrotonum*, *Absinth. pontic.* *Che-*
lidon. maj. *Crocus*, *Radic. curcuma*, *Sarsa*
barill. *Sassafr.* *China*, *Tria santala*, *Lignum*
Guaia *ejusque cortex*; flor. *Sulph.* *Chalybs*
prepar. *Crocus Martis*, *Sal Chalyb. vinum*
Chalybeatum, *syr.* *Chalyb. vinum album*
Gallicum & *Rhezanum*, *sperma ceti*, *Mo-*
schus, *Ambra Grisea*, *Castoreum*, *vermes*
terrestres, *Fecora Ranarum* & *Pullorum*
Corvi, *Millepedes vino albo lotæ* & *in clibano*
siccata ac pulverata, & similia.

Si quis autem quærat quo modo quave Opposi-
tione medicamenta hæc affectus hujus tio in-
essentiam specialiter impetant: ter

Respondemus forte non necesse esse, ut mor-
ad Asylum istud ignorantie, occultas qua- bum &
litates, statim confugiamus; sed in me- hæc
moriam revocandas esse partes essentia speci-
c1.
hujus

hujus morbi cum primariæ, tum secundariæ supra descriptas: Siquidem facta collatione inter illas partes & hæc medicamenta, haud obscuram contrarietatem ac repugnantiam erga illa invicem deprehendimus. Morbus enim hic consistit in *intemperie frigida & humida, in spirituum insitorum inopia ac torpore, in toni partium enervatione*: E contra remedia hæc calefaciunt & siccant, spiritus insitos fovent, torporem eorum excutiunt, tonumque firman.

Porro, quandoquidem cum caliditate ac siccitate remedia insignem obtinent friabilitatem ac tenuitatem partium, fit, ut non tantum viscida incidant, crassa attenuent, sed & æquationem quandam omnium succorum in massa sanguinea fluitantium concilient, æqualemque (habita ratione distantia à fonte caloris) distributionem tum caloris tum sanguinis procurent. Hinc partes externæ prius extenuatæ liberaliori alimento caloreque fruuntur; parenchymata viscerum, mole nimium aucta, à crassioribus & viscidioribus succis alimentariis liberantur, & nonnihil inde imminuuntur: hinc irrationalis illa partium nutritio, seu *ἀλογοςτροφία*, à qua tanta vitiorum organicorum series dependet, emendatur. Denique remedia hæc partes nervosas quoque ipsamque spinam dorsi nimis debilem roborant, ac fovent.

Dicas, omnia simplicia à nobis supra citata.

citata non hæc omnia plene perficere. Concedimus. Nam *Santalorum* genera, licet sua siccitate, friabilitate ac tenuitate partium, fortiter hunc affectum impugnent, sua tamen frigiditate videntur potius ad morbi partes accedere. Dicimus ergo huiusmodi simplicia per se sola non esse administranda, sed aliis duntaxat admixta, quæ qualitatem noxiam satis corrigant. Similiter nonnulla Simplicia impense calida, ut *Crocus*, *Castoreum*, *flores Sulphuris*, &c. huic morbo multum repugnant: sed in usum non sunt vocanda, nisi prius contemperata. Porro *Sarsa parvillæ*, *Sassafras*, *Osmunda regalis*, *Filicis* genera, *Herbæ capillares*, *Ceterach*, *Lingua cervina*, & similia, (caliditate ac siccitate simul junctis cum insigni friabilitate ac tenuitate partium) plurimum ad æquationem sanguinis, tum ad multas alias morbi partes subigendas contribuunt. Verum partes nervolas ac fibrosas vix satis roborant firmantque; quare Cephalicorum admixtionem desiderare videntur. Ad hæc, *Lignum Vitæ*, suo calore, siccitate, friabilitate resinosa ac Balsamica substantia, tonum partium multum firmat, nonnullisque aliis morbi partibus contrariatur: cum tamen parum conferat ad æquationem succorum in massa sanguinea contentorum, quin potius eam forte impediat; non sine summa cautione, correctumque, & exigua quantitate est præscriben-

bendum. Denique ex simplicibus hic recitatis nonnulla, magis ad vires omnes corroborandas, quam ad morbi essentiam debellandam, recipiuntur; ut *Salvia*, *Moschus*, *Ambra Grysea*, & similia: quæ non nisi aliis efficacioribus magisque appropriatis admixtum in usum veniunt.

Quæ
ex spec-
ificis
sunt no-
bilia.

Quod si quis ulterius quæsierit quænam Simplicia è propositis efficaciora ac nobiliora sunt æstimanda: huic regulis sequentibus respondemus.

1. Illa sunt nobiliora medicamenta, quæ simul pluribus essentia morbi partibus opponuntur.

2. Illa, cæteris partibus, nobiliora habenda, quæ primarias essentia morbi partes directe impetunt, præsertim si simul faciant ad æqualem distributionem sanguinis & caloris, quæ tot vitia organica corrigantur.

3. Quæ cæteris morbi essentia partibus eminentiori gradu, ita tamen ut vires ea ferant; contrariantur.

4. Quæ una & morbo adversantur & natura similia ac familiaria sunt, eique quam minimam vim inferunt.

5. Quæ magis grata puello laboranti sunt, minoreque cum molestia atque aversatione admittuntur.

His jam præmissis Paradigmata quædam medicamentorum compositorum subijcienda sunt.

Apozemata & Cerevisie Medicata.

R. Rad. Osmunda regal. spicas N. vj.
 Verb. veronic. maris. ling. cerv. ceterach,
 Capill. Vener. Hepatic. an. M. j. salvia, an-
 bus, an. M. Semis, passul. minor. Unc. iij.
 lyc. Hispan. Unc. Semis macis Scrup. ij.
 Coq. in lib. vj. aq. fontan. f. a. R. Colatura
 lib. iij. Adde syr. capill. vener. Unc. iij. M.
 . Apozema. Capiat puellus haustulum hu-
 us quotidie mane, hora quarta pomeridiana,
 um etiam noctu, si potum tunc petierit,
 mo si volterit, utatur eo pro potu ordina-
 io. Tussi & obstructione Pulmonum simul
 um hoc affectu graviter afflictis maxime
 onvenit.

R. Fol. Osmunda regal. ling. Cervin. He-
 at. Ceterach, fl. tamarisc. radic. filic. ma-
 is. an. M. j. passul. minor. Unc. ij. santal.
 lb. & rubr. ligni sassafras, an. Dragm. ij.
 emin. Coriandr. Dragm. j. Macis Scrup. j.
 ol. Salvia M. Semis, Coq. in f. q. aq. font.
 ec. art. ad lib. iij. Colatura edulcoretur
 acch. vel melle, pro Potu ordinario. Hepa-
 icis hoc affectu laborantibus, succurrit.

R. Sarsæ parill. incis. & optime contus.
 Inc. iij. radic. Chine in taleol. concis. Unc.
 . Infund. & coq. f. art. in lib. vij. aq.
 ont. ad lib. iij. Semis tum adde radic. Sas-
 afras Drachm. ij. Osmund. regal. Ling.
 Cervin. Ceterach, Capilli Vener. Lamii, an.
 M. Semis Glyc. Hispan. Dragm. ij. Macis
 Dragm.

380 Glissonius de Rachitide.

Dragm. j. Coq. ad lib. iij. Colatura addenda Mell. vel Sacch. Unc. iij. M. pro Potu ordinario. Conducit precipue iis, qui Lue venerere laborare suspecti sunt; ut & strumosis.

R. Flor. Tamarisci recent. M. j. Veronicæ maris M. Semis. Leviter contund. & infund. frigide per 6. horas in lib. ij. Cerevisiæ commun. in lagena lapidea vel vitrea, subere optime clausa; pro Potu ordinario.

R. Radic. Sarsæ parill. Unc. viij. radic. China Unc. j. ligni Sassafras Unc. Semis. Eboris Unc. ij. Osmund. regal Veron. maris Lingua Cervin. Ceterach, Capill. Vener. Hepat. summitat. Lamii. an. M. ij. Concisa & contusa sec. art. coq. in Cong. iij. cerevisiæ recentis, ad unius absorptionem; sublata ab igne adde Cong. j. ejusmodi Cerevisiæ; agitentur simul baculo, & deinde colentur. Ingredientia eadem sacculo ex tela rara includantur cum frusto ferri in ejus fundo reposito & suspendantur in cerevisiæ; tum, addit fermento, F. fermentatio Cerevisiæ ad perfectam usque depurationem. Liquor limpidus post aliquot dies depromatur pro Potu ordinario. Deinde, ubi ad mediæ exhaustio nem deventum fuerit, excipiatur reliquum Lagenis lapideis, vel vitreis; quæ, subere optime clausæ, reponantur in loco frigido a usum.

R: Vini Chalyb. Dragm. Semis syr. d. Cichor. cum Rhab. Dragm. ij Bibat æge quotidie mane, per v, vel vij. dies, aut plures; nisi fluor alvi, aut ventriculi debilitas pro

prohibuerint. In quo casu, loco syr. de Ci-
chor. cum Rhab. addatur syr. de Rosis siccis.

Juscula, & Panatellæ.

R. Scolopendr. Ceterach, Hepat. Capill.
Vener. Salvia, an. M. Semis cort. Tamarisci.
Santal. rubr. an. Dragm. ij. Indantur ven-
tri Pulli majusculi, aut Gallina, vel Galli
veteris, &, consuto ventre, coq. cum Unc. ij.
Passul. minor. in s. q. aq. font. additaque suff.
quant. farina avenacea purioris. F. Fuscu-
lum perfecte coctum.

R. Radic. China in taleol. concis. Unc. ij.
Sarsa. parill alb. & medullosa. incis & opti-
me contus. Unc. iij. Infunde per noct. in lib. x.
aq. font. Mane, post levem ebullitionem, inde
colaturæ Ling. Cervin. Veron. maris, an. M.
j. Macis Dr. Sem. Passul. Corinth Unc. j. &
cum carne vervecina, vitulina, vel capon.
addita farina avenacea, F. s. a. Fusculum.

Quod si tenuiora juscula desiderentur,
loco farina crusta panis incoqui; sin vero
crassiores, mica panis cum vitellis ovorum
admisceri poterit Porro ob debilem Puelli
coctionem nonnunquam cochlearia ali-
quot vini addantur.

Panatellæ ex ejusmodi jusculis colatis,
iterumque cum mica panis coctis, additis
tandem, ubi ab igne sublatae fuerint, bu-
tyro & saccharo q. s. conficiantur. Eadem
quoque è decoctis modo præscriptis, nisi
forte quid amarum aut aliter ingratum

con-

382 *Glissonius de Rachitide.*

contineant, concinnentur. Præterea *Panatella*, *Pulticulae* communes, uti & *Fuscula* ordinaria, pulveribus modo scribendis alterari, adeoque huic morbo curando appropriari queunt. Sin vero ex lacte *Pulticulae* parentur, & farina tritici incrassentur, præter istos pulveres tantillum *Croci* inter coquendum addi convenit. Quod si quid in Pulveribus minus gratum, aut quod nauseam moveat, deprehendatur, id omittatur, aliudque, (si res ita exigat) quod gratius est, in ejus locum substituendum.

Pulveres & Electuaria.

R. *Radic. Filicis maris* (vel, potius, *Gemmarum ejusdem vixdum è terra prorumpentium, & in umbra siccatarum*) *spicar. Osmund. regal. an. Dragm. ij. Macis, semin. Anis. an. Scrup. Semis. Croci gr. Semis, F. Pulvis. Dosis à Scrup. Semis ad Scrup. j. in lacte, sero lactis cerevisiato, Apozemate aliquo, Fusculo, Panatellis, &c.*

R. *Medullosæ part. radic. Sarsæ p. Dr. ij. radic. China Dragm. j. radic. Sassafras. Scrup. j. semiv. Carui & Coriandr. an. Scrup. : Semis radic. Filic. mar. Osmund. regal. an. Scrup. ij. M. F. Pulvis; qui usurpandus, ut prior.*

R. *Milleped. aqua prius, deinde vino alb. lot. in clibano post extract. panem siccato. q. v. F. Pulvis. Dosis similiter Scrupulum Semis*

Glissonius de Rachitide. 283

nis ad Scrup. j. in iusculis, &c. ut supra.
Eodem modo præparata jecinora Rana-
um, & Pullulorum corvi pulveris, præ-
scribuntur.

R. Flor. sulph. Dragm : ij. spec, diar-
hod. Abbat. diatr. santal. an. Scrup : Semis
roci gr. Semis, Sacch. ChrySTALLINI Unc: iij.
pulverata subtilissime cum aq. Ros. rubr. q.
F. Pasta lento calore siccanda, quæ denuo,
ubi usus fert, in pulverem redacta exhibeatur
ad Dragm : j.

R. Conserv. Rosar, rubr. Unc : j. Semis,
fl. Borrag. Lamii, Salvia, Anthus, an. Unc:
Semis. Chalyb. præp. Dragm : j. Cinnam.
Glyc. Hispan. an. Dragm. Semis. Croci
Scrup : Semis. Santal, rubr. Scrup : j. Pul-
verat. pulverand. F. s. art. Elect. cum syr. de.
lich cum Rhab. q. s. Capiat ager Dragm :
Semis. Scrup : ij. vel Dragm : j quotidie ma-
ne, vel per se, vel in cochl. seri lactis cere-
visiati, vel decocti alicujus appropriati, vel
etiam vini.

R. Conserv. fl. Lamii Unc : j. fl. Borrag.
Salvia, Caryoph. rubr. Anthus, cortic. My-
robalan. in Ind. condit. cortic. Citr. an. Unc :
Semis. Santal. rubr. Cinnam. Glyc Hispan.
an. Dragm : Semis. Salis Chalyb. vel, ejus
deco. Croci Scrup : Semis syr. de Absinth. q.
F. Elect. Dosis & modus utendi, ut prioris,

C A P. XXXIV.

Corrigentia symptomata.

Symptomata nonnulla, huic affectui supervenientia, aliquando legitimam curandi rationem anticipant, peculiaremque tractandi rationem exposcunt. Hujus generis sunt *Fluor Alvi*, ut *Diarrhœa*, cui frequenter aliquid *Lienteria* est admixtum; *sudores profusi*; *Dentitio laboriosa*, dolorque *Dentium*.

Fluxus Alvi. *Fluxus alvi* hunc affectum frequenter sequitur; qui cum ubi diutius perseverat, aut paullo violentior est, facile vires dejiciat, ipsasque solidas partes eliquet & absumat; manifeste naturam causæ induit, & ut causa suam indicat correctionem. *Dysenteria* rarius huic morbo accidit, *Diarrhœa* vero cum *intestinorum torminibus*, vel cum *Lienteria* complicata satis frequens. Etenim ob *partium coctionis inservientium debilitatem*, cum *Diarrhœa*, tum *Lienteria* facile, non item *Dysenteria* supervenire possunt. Concurrunt tamen frequenter & aliæ causæ, ut *ingesti cibi vel quantitate nimii*, vel *qualitate vitiosi*, *febris aliqua*, *vigilia*, *dentitio laboriosa*, *lumbrici* &c. Quæ omnia quoque *Diarrhœam* vel *Lienteriam*, potius quam *Dysenteriam*, facile pariunt. Ad curam quod attinet

per-

Glissonius de Rachitide. 385

perficitur ea partim purgantibus, partim
sedantibus & adstringentibus, partim ape-
rientibus simulque partes roborantibus.

Purgantia hic conveniunt ea quæ evi-
dentem adstrictionem post evacuationem Eius
relinquunt; ut, *Rhabbarbarum*, *Senna*, *Ta- curatio.*
marindi, *Myrobalani*, &c. Ex quibus, pro
re nata, ut plurimum, vel *Bolus* vel *Potio-*
nes concinnamus; quod sub illis formulis
facilius deglutiantur; Ut,

R. *Conserv. Rosar. rubr.* Unc. Semis.
Rhab. opt. pulv. gr. ij. *Syr. de Corall.* q. s. F.
Bolus deglutiendus mane.

Vel.

R. *Pulp. Tamarind.* Dr. j. *Rhab. pulv.*
gr. vij. *Sacch. Ros.* Dr. Semis. *Syr. Cydon.* q.
s. ut F. *Bolus.* Loco hujus syrupi substitui
possunt *syr. Myrtil Granat. de Corall Men-*
tha.

Vel.

R. *Fol Senna elect.* Dragm. Semis. *Rhab.*
Scrup j. pulpæ Tamarind. Dr. j. Sem. *semin.*
Anis. contus. gr. x F. *Infusio* in s. q. *aq fon-*
tan. levisque ebullitio. R. *Colatura* Unc. j.
Semis. *Syr. de Rosis siccis* Unc. Sem. *Misce,*
F. Haustus.

Vel.

R. *Aq. Plantag. vel aq Cichor. vel Saxi-*
fra. Unc j *Rhab. pulv.* gr. x. *Syr. de Rhab.*
Augustan. Syr. de Rosis sicc. an. Dragm: ij.
M. F. *Potio.*

Notandum, aliquando paulo plenio-
rem evacuationem requiri posse; nimi-
rum, ubi fluxus ipse parcius processerit,
vel non diu perseveraverit, & interim ma-

R

teria

386 *Glissonius de Rachitide.*

teria peccans copiosa in corpore collecta fuerit. In quo casu, loco *syrupi Rosis siccis*, drachmæ aliquot *Syrupi Rosarum solut. Syr. August.* vel de *Cichor.* cum *Rhab* vel *Manna*, substituantur: tutius vero plerumque est dosin *Rhabarbari*, aut etiam *Senna* augere; non omisso *syrupo de Rosis siccis*.

Vesperi, post purgationem, grana x. *Diascordii* in vino cum *Caryophyllis*, & tantillo *Cinnamomi* cocto, & tertia parte aq. *Papav. Rhaad.* diluto. *syrupoque aliquo cordiali*, (ut *Caryophyllorum*) edulcorato, virium instaurandarum, fluxûsque sedandi gratia, concedantur: vel, si fluxus pertinacior sit, *Dr. ij. Diacodii* pro vice, loco *syrupi prædicti*, admisceantur.

Vel.

R. *Posseti*, è lacte & vino albo parati, detracto coagulo, quod aromatizetur tantillo *croci* in nodulo ligati, in id immersi, leviterque expressi, donec pallida flavedinis tincturam acquisiverit, *Unc. j. Semis. confect. Alcherm. Scrup: j. Semis cortic. Granator pulv gr. vij. Diacodii Unc. ij M. F. Potio*, hora somni propinanda.

Vel.

R. *Laudani dispensatorii Londinens. gr. Semis. Magister. Corall gr. xij. conserv. Caryoph. vel Rosar. rubr. Scrup. j. Syr. Cydon. q. s. ut F. Bolus, deglutiendus vesperi, hora somni.*

Quod si obstructions adfuerint, *Crocus Martis*, vel *Sal Chalybis*, mane præscribantur: Ut, R. Can-

Glissonius de Rachitide. 387

R. *Conserv. Ros.* Unc. j. *radic. Cichor.*
condit. cortic. Myrobolan in India condit. an.
Unc. Semis. *Salis Chalybis* Scrup. Sem. vel
Croci Martis Scrup. j. *Cinnam. Glycyrrh.*
Coral. rubr. an. gr. xviii. *Croci* gr. j. Semis.
Syr. de Cichor. sine Rhab. q. f. F. sec. art.
Elect. de quo Capiat quotidie mane Dr. Sem.
In hunc etiam usum *ferrum candens* extin-
gui potest in potu ordinario.

In Fluxu pertinaci aliquid *conserva*, vel
Syrupi, *Prunellorum sylvestrium* eduliis ad-
misceri potest; itz tamen, ne ea reddan-
tur ingrata.

Sudor profusus, modumque excedens, pe- Sudor
culiare aliquando Medico negotium in imm-
hoc affectu faceffit: quippe qui vires mul- dicus.
tum dissipat, morbiq; curationem re-
moratur.

Cavendum tamen est, si forte febris Cautio
adfuerit, aut Paroxysmus aliquis febrilis in ejus
calorve immodicus præcesserit, ne teme- restric.
re coërceatur. In his enim casibus criticus tione.
esse possit, vel saltem plus utilitatis cor-
pori ex mitigatione febris calorisve quam
damni ex virium jactura adferat. Nesci-
mus enim an quidquam potentius, aut
etiam suavius febrilem calorem solvat,
quam ipse sudor.

Interim, quando inordinate fluit, &
præter causam, (quam scilicet amovere
queat) arguit corpus obstructionibus,
crudis inutilibusque succis & superfluitati-
bus gravari, quos dum regere ac domare

fatagit natura, ex ipso labore (concurrente una laxitate partium cutanearum) in sudorem profunditur, & quidem inutilem ac laboriosum viresque depopulantes, qui idcirco quamprimum corrigendus est. Huc respexisse videtur Hippocrates, ubi dicitur, *Sudorem illum, qui præter causam fluit, purgationem postulare.* Quid enim commodius has superfluitates minuat & eliminat? Deinde motus hic sudore contrarius est. Unde inter remedia huic symptomati opposita primum locum meretur, & cum viam sternat aperientibus cutemque firmantibus & coctionem ptomoventibus (quæ ultimam partem curæ absolvunt) iis jure præmittendum est.

Purgantia huc spectantia sunt; illa quæ naturæ amica & familiaria observantur, quæque simul obstrueta aperiunt, visceraque roborant ac firmant: quæ omnia an ex simplicibus quidquam efficacius quam ipsum *Rhabarbarum* præstet, dubitamus. Omnia tamen, cum simplicia, tum composita supra cap. *De electivis evacuantibus* proposita, pro varia ægrotantis conditione, huc à prudenti medico transferantur. Aliqui *Cerevisiam Rhabarbaro medicatam* hic multum commendant; Ut,

R. *Rhabarb. in taleol. incis.* Unc. ij. *uvær. passar. exacinar.* & *incis.* Unc. j. *cerevisia tenuiores lib. ij.* Indantur lagena lapidea vel vitrea subere optime clausæ, quæ in loco frigido repo-

reponatur, saepius agitata; ante usum vero iterum subsidant per diem unum, deinde depromatur liquor pro potu ordinario. Exhausto liquore Lagenae denuo repleatur cerevisia, sed absque novo Rhabarbaro.

Porro nobiliora aperientia, quæ simul coctionem promovent, inutilem sudorem reprimunt; ut *vinum Gallicum & Rhenanum*. Quod si horum calor in tam tenera ætate metuatur, temperari possunt pomis assatis, aq. Ros. rub. Borræg. Addito saccharo & tantillo nucis moschat, rasa; propinentur etiam in minori quantitate, & tantum tempore pastûs.

Sunt & aperientia efficacissima, quæ non tantum coctionem juvant, sed & simul omnium partium tonum, præcipue viscerum, firmant ac roborant. Inter quæ, præ cæteris *Chalybeata* commendamus; ut *vinum Chalybeatum*, *Elect. Chalybeatum supra descriptum*, & similia. Verum licet Chalybs reipso ea efficaciter præstet, quæ diximus; cum tamen is nonnullis aliis scopis magni in hoc affectu momenti non usquequaque respondeat, quin potius nonnunquam ex una parte plus noceat, quam ex altera prosit, *Cautiones* sequentes circa ejus usum hic proponere visum est.

i Quandoquidem Chalybs *Pulmoni-* Cautio-
bus inimicus est, facileque sævum pitui- nes cir-
tosæ materiæ fluxum in tenellis corpori- ca Cha-
bus concitat; ubi Catarrhus, Tussis, In- lybis
farctus Pulmonum, multoque magis In- usum in
hoc af-
flam- festus

inflammatio quævis, Pleuritis, Sputum sanguinis, aut dispositio ad quemvis horum affectuum adest, ab ejus usu plane abstinendum est,

2. Cum Chalybs parum aut nihil ad æquationem sanguinis contribuat, quin potius contra (ut ut attenuet caseosam & pituitosam sanguinis partem) ad ejus tamen separationem à reliqua massa sanguinis ob vitriolatam aciditatem simul faciat, omnino circumspēcte admittendus est; præsertim vigente illa massæ sanguineæ inæqualitate.

3. Cum vis attenuandi, incidendi & aperiendi in Chalybe cum insigni ficcitate & adstrictione conjuncta sit, illosque idcirco humores, quos forte non dissolvat & discutiat, magis adhuc impingat; in alogotrophia ossium notabili ejus usus est suspectus. Etenim metus est ne curtas ossium partes minusve debito nutritas nimium constringat & consolidet; unde postea minus prompte secundum longitudinem accrescant: partes autem protuberantes (ut & convexa ossium latera) liberalius nutritas cum dissolvere non valeat, amplius confirmet & contumaciores reddat; eas nimirum plusculum condensando & indurando.

4 In omnibus acutis febribus Chalybis usus noxius est; quod nimium partes deficcet & constringat: imo eo ipso, quod sudores reprimat, humoresque acriores ac ferociores præstet.

Hiscē

Glissonius de Rachitide. 391

Hiscæ Cautionibus rite observatis, *Chalybis usum* in hoc affectu admittimus: verum cum *Medicæstræ*, *Empiricique* nequeant usum ejus ab abusu distinguere, non suaderemus tam nobilis medicamenti usum sine consilio exercitati prudentisque Medici: quoniam nisi circumspicte præscribatur, tanto cum periculo adhibetur. Alia minoris notæ aperientia huic scopo etiam inservire possunt; Ut, *radic. Cichor. Borrag*, vel *Conserv. flor. eorundem*; *radic. gram. Asparagi*, *Filic. Rubiæ tinctor. fol. Ceterach*, *Asplen. Capill. Vener. &c.* Inter composita *species*, *Diatr. Santal. Diarrhod. Abbat. &c.* Vel.

R. *Sacch. opt.* Unc iij. *Solvantur in aq. Ros. & coq. paullam ultra Syrupi consistentiam*: Deinde adde *Conserv. Berberorum Dr. j. specier. Diatr. Santal. Diarrhod. Abbat. Dr. j. Croci pulv. gr. j. M. F. Elect.*

Dentitio laboriosa, dolorque *dentium*, familiaria *Rachitidis* symptomata, cum febres, inquietudinem, vigilias, aliaque mala producant, peculiarem quoque merentur mitigationem. Itaque si dens gingivam pertusus insignem molestiam puello creet, statim ab initio *universalis* aliqua *evacuatio*, nisi ea paullo ante facta fuerit, instituenda est; Ut, *vomit*, qui dolori *dentium* potenter subvenire creditur. Proritari autem is potest, vel *sola gutturis titillatione*, *immissa penna*, vel *digito nutricis in fauces puelli*, vel etiam *frictione*

Dentitionis laboriosa, & dentium doloris curatio.

*dentis erupturi cum folio Tabaci circa nutricis
 digitum obvoluto, & cerevisia parum made-
 facto; vel denique propinato haustu aliquo
 Emitico supra descripto. Non est autem re-
 medium hoc frequenter iterandum, ne
 ventriculum nimium debilitet. Sequenti
 die (dolore persistente vel recurrente) po-
 tio aliqua chatarctica, bolusve ex supra præ-
 scriptis aut similibus exhibenda. Facta hoc
 modo universali evacuatione, ad Topica
 deveniendum. Solent nutrices dentem
 erupturum frusto *Corallii* in hunc usum
 polito perfricare. Medici potius commen-
 dant *radices Althææ*, quæ emolliunt &
 laxant gingivas, quo facilius pertundi
 possint. Aliqui pro secreto habent frictio-
 nem dentis dolentis cum *radice lapathi
 acuti*. Alii plurimum commendant fric-
 tionem gingivæ, è qua erupturus est dens,
 cum *crista galli recenter abscissa*, aut *sanguine
 calido ex isto vulnere exstillante*. Quæ in
 aures instillari solent, in hac ætate non
 experti sumus; similiter neque emplastra
Mastichis, *Olibani*, vel *de minio*, quæ in
 adultis fluxionem sistere observantur. Ali-
 qui parva *Empl. Epispastica* pone aures ap-
 plicant, quæ forte materiam dentibus do-
 lorem inferentem revellunt. Sed neque de
 his iudicium nostrum interponimus. Tan-
 dem non proficientibus universalibus, so-
 lemus ad *hypnotica* confugere; quæ qui-
 dem extra applicata parum efficiunt; intro
 vero assumpta, ubi rite præparata & cor-
 recta*

recta fuerint, plurimum juvant. Urgente ergo inquietudine, & vigiliis, hæc, vel similia, præscribimus.

R. *Diascordii* gr. vij. *Syrupi de Meconio* Dr. j. *Semis*, vel Dr. ij. *Posseti ex lacte & vino albo parati*, paucoque *Croco tincti* Unc. j. vel Dr. x. *Misce*, & *capiat hora somni, nocte ista, qua purgationem proxime subsequitur.*

R. *Laudani dispensatorii Londinensis* gr. *Semis pulv.* *Cord. è Chelis Cancror* gr. x. *Conserv.* *Caryophyll.* *Scrup. j.* *Syr. Meliss.* q. s. *F. Bolus, deglutiendus vesperi, hora somni.* Atque hæc de corrigentibus symptomata.

C A P. XXXV.

Remedia externa.

Absoluta tandem disquisitione de materia & speciebus *internorum* medicamentorum, ad *externa remedia* sermo noster dirigendus est. Quæ quidem ad ultimum locum reservavimus: non, quod ea perpetuo ultimo sint exequenda, sed quod diversi plane generis sint ab internis: administranda vero immediate post evacuantia universalia, aut saltem post elective purgantia, simulque cum alterantibus specificis, ad quorum genus pertinent, licet quatenus externa
R 5 sunt,

394 *Glissonius de Rachitide.*

sunt, ab iis, ut dictum est, differant
Monendum hic autem Externi remedi
nomen paulo latius hic à nobis accipi
adeo ut *omne medicamento genus, quod pro-*
prie neque ad Chirurgica, neque ad intus as-
sumpta referatur (modo in huius affectus cu-
ratione usum habeat) sub se complectatur.

Dividimus ergo id in duo genera, viz.
Exercitii modos, & Extrinsecus applicanda.

Exercitii modi, seu genera.

Exercitii modi, seu genera omnia pue-
ris consueta, seu loco & tempore in usum
venire possint. Quandoquidem autem
Puelli Rachitide laborantes motum non-
nihil averfantur, atque ob virium languo-
rem & exercendi desuetudinem, statim à
curationis principio, vix, aut ne vix qui-
dem violentiores motus perferunt; à mi-
tioribus exercitiis perpetuo ordiendum,
& dein paulatim gradatimque ad fortiora
progrediendum: similiter breviori tem-
pore ab initio, postea autem longiori abs-
que intermissione sunt continuanda.

Eorum Distinguiamus ergo Exercitia in *leniora,*
Divisio. & *fortiora, seu mascula.* Leniora referimus,
1. ad *morem Decubitûs:* 2. ad *Agitationem*
in Cunis: 3. ad *Gestationem vel tractatio-*
nem in ulnis, vel manibus Nutricum: 4. ad
Lusus sedentarios.

Varii 1. *Decubitus supinus* inter omnes cor-
decubi- poris positiones maxime ab exercitio re-
tûs mo- cedit, & in extrema virium debilitate fe-
res. re

re solus convenit; ut in febribus acutis, exhaustis jam viribus. Solus etiam in multis Thoracis & Hypochondriorum casibus convenit; ut frequenter in Inflammatione Hepatis, Lienis, Pulmonum in Pleuritide, in Adnascentia Pulmonum cum Pleura, in Empyemate, &c.

Decubitus lateralis versus supinum, sive dexter, sive sinister, quamproxime ad hunc decubitum accedit, & tantillum de natura exercitii participat. Quare convenit etiam in magna virium debilitate, saltem positionis corporis mutandæ causa, ut & quando profundior somnus non expectatur. Porro & proficius est satis robustis, tempore primi, vel secundi somni, mutatis post justa intervalla lateribus. Sed non æque forsitan iis postea convenit, præsertim corpore somno satis refeito. Tunc enim decubitus, qui propius accedit ad exercitii naturam, potior est.

Decubitus simpliciter lateralis plusculum exercitii continet, & debilibus ac insuetis tempore profundioris somni vix quadrat; alias autem familiaris iis reddi poterit, si paulatim ei assueverint. Robustis omni tempore, modo justa ratio debitæ variationis habeatur competit.

Decubitus lateralis versus prorum laboriosus admodum est ac molestus, vixque ipsis robustis insuetis diu continuandus. Attamen paulatim per consuetudinem superata molestia, facilius toleratur; &

Decu-
bitus
præcæ-
teris
exerci-
tiis in
certis
casibus
præro-
gativa.

cum dolores capitis sedet, concoctionem ventriculi promoveat, Colicos dolores mitiget, alvumque adstrictam lubricet, peracto somno naturæ debito, in usum nonnunquam vocari, & in hoc affectu exercitii vicem supplere potest. Accidit enim interdum in hoc morbo, ut Pueri ad tempus aliquod vix citra damnum pedibus committantur, imo ut plus emolumenti ex ipso decubitu, quam ex deambulatione percipiant. Etenim inflexos articulos deambulatione confirmat potius, quam curat; decubitus autem, ubi partes debito modo fasciis munitæ sunt, non parum ad eorum erectionem conducit. Deinde ad curtas partes procèriores reddendas, multum ipsa decubitus positio confert, quemadmodum cernere licet ex partium secundum longitudinem per morbos accretione. Tertio, Decubitus, ratione communium totius corporis involucrorum, facit ad caloris in omnibus partibus æquationem. Ultimo, Decubitus, si iusta ratio sternendi lectum observetur, multum contribuere potest ad spinæ truncique corporis incurvationem erigendam. Etenim ubi in latus gibbosum decumbunt, parvus pulvillus, in hunc usum apte formatus, sub exstantibus partibus immitti potest, atque ita adaptari, ut partes gibbæ magna ex parte totius corporis onus sustineant, adeoque ad rectitudinem repellantur. Quando autem
Puelli

Puelli in alterum latus devolvuntur, ita lectum sterni oportet, ut detracto pulvinari pars cava lectum vix tangat, nisi se ad rectam lineam conformet, quo pondere suo ad rectitudinem deprimatur. Atque hæc de Decubitu.

II. Decubitum proxime æmulatur *exercitium*. *Cunæ* cendi illud genus, quod *Cunarum agitatione* perficitur. *Cunæ* binis arcubus, seu portionibus rotæ, seu circuli, sustentantur: quo autem majoris circuli portiones sunt hi arcus; eo efficacius exercitium Puello præstant. Motus hic profundioris somni tempore intermittendus, aut saltem remittendus est; tempore vero vigiliarum, per vices modo intendendus, modo remittendus est. Convenit maxime debilibus, vix dum pedibus insistentibus, aut aliter ab incessu impeditis.

III. *Gestatio in Nutricum obambulantium* ulnis, iisdem prope Puellis, & sub iisdem conditionibus competit. Similiter *Gesticulatio Puelli ad rhythmum cantûs*, sive dum Nutricis genibus insidet, sive dum ejus manibus sustentatur, ut & ejusdem horum illorsum jactatio, frequensque elevatio & demissio, leniter apprehensis manibus, si puellus fortior sit, aut axillis, si debilior, ita quiaem, ut crura & truncus inter movendum dependeant. Præterea tractio & retractio Puelli super lectum vel mensam inter binas nutrices; altera manus, altera pedes apprehendente. Duo ultimi

motus aliquid videntur contribuere ad spinæ curvæ seu inflexæ erectionem, præsertim si manus, quæ humero depressa, & pes, qui coxendici elevato inarticulatur, paulo fortius quam altera manus vel pes trahantur. In eundem prope scopum collimare videtur *elevatio puelli, apprehensis solis pedibus, ita ut truncus & caput puelli inverso situ aliquandiu dependeant*; licet hæc actio videatur quoque nonnihil respicere Hepatis adnascantiam, siqua adfuerit: ut & *convolutio illa corporis, qua demissio capite attolluntur pedes, iterumque elevato capite corpus totum invertitur*. Huc quoque refertur *rotatio illa Puelli, à nonnullis usurpata. super lectum vel mensam corpore lateraliter reclinato*; quam magis probamus, si non integre circumvolvatur: sed tantum volvatur ac revolvatur corpus: supposito duriusculo pulvinari, cui pars gibba incumbat, onusque corporis sustineat. Hoc exercitium recte administratum multum ad corporis deflexi erectionem confert.

Lusus
sedentarii.

V. *Lusus sedentarii* minimum inter omnia exercitia emolumentum pueris Rachitide detentis adferunt, iisque placandi causa potissimum permittuntur, Utiliores vero erunt, quo magis eos ad movendos pedes provocant, ut, verbi gratia, si à nutrice, erecto vel projecto coram pedibus corpusculo aliquo, irritentur ad id calcitrando evertendum, vel abigendum. Quod si Puelli corpus incurvum sit, ii lusus

ius adinveniendi sunt, quibus Puellus ad corpus in partem contrariam movendum alliciatur. Ubi ergo alter humerus altero est depressior, alliciantur ab isto latere, ostensis superne pupis vel crepundiis, manum humerumque simul elevare & extendere, quo oblatum objectum arripiant. Innumera prope ejusmodi particularia exercitia fingi possunt, quæ Nutricum industriæ relinquimus.

Mascula exercitia majoris notæ ad tres titulos reducimus.

1. Ad *Incessum*; 2. ad *Artificialem corporis suspensionem*; 3. ad *Frictionem, & Hypochondriorum atque Abdominis contractationem.*

I. *Incessus, Gressus*, sive *Obambulatio* inter nobiliora exercitia numerari potest. Etenim puelli ætate grandiores, ut & robustiores, quique huc illuc quotidie discurrere solent, hoc ipso, cæteris paribus, facilius affectum hunc excutiunt. Verum hoc exercendi genus iis non temere permittendum, quorum articuli genuum, talorum, aut vertebratum dorsi, nondum eo usque confirmati sunt, ut oneri corporis sustinendo sint pares. Ubi enim Pueri ex incuria Nutricum (ut supra monuimus) præmature pedibus committuntur, facile fit, ut articulos istos vel introrsum, vel extrorsum, antrorsum, vel retrorsum, deflecti sinant, adeoque deformitati illi in debita corporis erectione occasionem præ-

Exercitia

masculæ

la.

Gressus.

præbeant. Porro illi puelli, qui vel ex nativa debilitate & laxitate ligamentorum, vel ex incuria Nutricum, malove usu, articulorum deflexionem jam contraxerunt non sunt pedibus exercendi, donec ferulæ aliave munimenta, quæ articulos deflexos erigere erectosque servare valeant, iis adaptentur: atque aliis interim proficuis exercitiis, saltem non nocivis, partim superius, partim inferius descripris, assuefaciendi sunt. *Discursus Puerorum in suis curriculis*, ita constructis ut eos à titubatione & casu inter incedendum defendant, in eundem scopum collimat, iisdemque legibus subjicitur.

Artificialis corporis suspensio. II. *Artificialis corporis suspensio* perficitur ope instrumenti cujusdam pensilis ex fasciis ea arte formati, ut pectus sub axillis complectatur, caputque sub mento alia fascia circumdet, manusque binis ansis excipiat, unde corporis onus partim à pueri manibus, partim à capite, partim ab axillis in aëre pendulum sustineatur ita, ut ab adstantibus non sine voluptate huc illuc impellatur. Hoc exercendi genus multis modis in hoc affectu conducere creditur. Etenim ad ossa curva restituenta, ad articulos deflexos erigendos, ad curtam corporis staturam elongandam, conducit, Quinetiam, quod & alia præstant exercitia, calorem vitalem excitant, unaque uberiores alimenti ad partes externas primoque affectas distributionem pro-

promovet : atque interim puellis huic exercitio assuetis voluptatem potius, quam molestiam creat. Aliqui, ut magis distendantur partes, calceos plumbeos pedibus adaptant, & contractiori corporis lateri pondus adjiciunt, quo facilius partes ad æqualem longitudinem extendantur. Hoc autem exercitium solis robustioribus competit.

III. *Friçtio* quoque ad mascula exercitia suo modo referri potest : non quidem respectu activi alicujus motus in Puella ad ejus administrationem requisiti (siquidem Nutricis potius actione quam Pueri perficitur) sed ob consimilem vim & efficaciam, quam habet in morbi hujus curatione. Videtur autem *Friçtio* dubii esse generis, & partim ad *exercitii*, partim ad *exterius applicandorum genus* pertinere, quo respectu ad hunc locum eam reservavimus, ut simul exercitiorum agmen claudat, & extrinsecus applicanda immediate præcedat. Administranda hæc est (hyberno saltem tempore) coram luculento igne, puella undique bene munito, ne afflatu frigidi aëris lædatur. Perficiunt hanc frictionem Nutrices, aliæ manu calida, aliæ linteis siccis & calefactis, aliæ pannis laneis, aliæ verriculo. Et quidem aliquæ plurimum laudant verriculum, exterisque modis præferunt : verum cum tantillum interesse videatur quo ex his modis peragatur, singulos probamus, electionemque

que penès Nutrices sagaces permittimus. Cæterum ordiantur hanc frictionem à spina dorfi corpore puelli prono collocato, & manum modo sursum, modo deorsum, modo lateraliter promoveant, deinde illinc ad clunes, femora, furas, talos, plantas Pedum descendant; postea resupinato corpore, pectus, ventrem, hypochondria, & latera, nec non anteriora crurum, tibiarum, pedum, moderate fricent, abstinendo tamen à frictione, qua parte ossa prominent, & liberalius fricando partes eorum cavas. Non continuanda est hæc actio ultra levem ruborem in partibus extitatum, ne magis dissipetur, quam fuscitetur nativus calor. Hoc exercitii genus maxime infirmioribus puellis convenit; quique alias statione aut gressu vix satis valeant sese exercere. Supplet enim vicem hujusmodi exercitii, & calorem insitum excitat, vitalem evocat, alimentum ad parres affectas attrahit. Concedimus tamen frictionem paulo minus ad musculorum carnes, licet forte magis ad partes cutaneas, nutrimentum ad calorem alligere, quam exercitium proprie sic dictum, adeoque eam veris exercitiis dignitate ac præstantia cedere. Ad Frictionem quam

Contre-
Etatio
Abdo-
minis. proxime accedit illa nonnullis usitata *Contrectatio ventris, seu Hypochondriorum & Abdominis; qua viscera modo sursum, modo deorsum, modo dextrorsum, modo sinistrorsum premunt intrudendo nonnunquam digitorum*

torum apices sub costis nothis. Et sperant
Practici, neque præter rationem, se hac
actione Hepar à præternaturali quavis
Adnascencia cum Peritonæo liberare, si-
qua forte talis adfuerit. Atque hic obiter
notamus, talem *Hepatis Adnascenciam* in
hoc affectu facile ob tensitatem Hypo- Fre-
chondriorum & magnitudinem Hepatis quentis
accidere posse, unde presse admodum Adna-
arcteque Peritonæum & Hepatis mem- scentia
brana conjungantur, conjunctaque diu in Hepatis
eadem positione maneant, adeoque trac- in hoc
tu temporis prompti coalescant. Coales- affectu
centia hæc quatenus ab Hypochondrio- Causa
rum tensitate, & mole Hepatis, ut dixi-
mus, dependet, non incongrue ad essen-
tiam hujus morbi secundariam referri po-
test, viz. ad vitia Organica, inter quæ re-
censeri meretur, quamvis supra suo loco
casu à nobis fuerit omissa, ideoque hic vi-
sum est ejus mentionem facere. Hæc de
Exercitiis, sequuntur Extrinsecus appli-
canda.

C A P. XXXVI.

Extrinsecus applicanda.

REmedia hæc non tantum, ut dixi-
mus, frictionem prærequirunt,
sed & plerumque cum ipsa fric-
tione,

Eorum *divisio.* tione, at leviori, administrantur. Sunt autem vel *generalia*, seu *universalia*, omnes partes ex æquo respicientia; vel *particularia* certisque regionibus corporis dicata.

Generalium materia. Generalium materia eadem fere est, quam supra proposuimus *cap. alterantibus specificis*; particularium vero varia, pro varietate regionum corporis, quibus applicanda sunt. Formulæ utriusque generis prope omnes communes videntur; & quinque numero occurrunt; *Liquores, Olea, Linimenta, Unguenta, Emplastra*: quam Emplastra certis potius partibus dicata, nunquam universo corpori simul applicanda veniunt.

Liquores. *Liquores* in hoc affectu longo usu probati, sunt *omnia prope vini genera*; imprimis vero *vinum Moscatellinum*. Aliqui vero potius commendant vinisque præferunt *Cerevisiam Gedanensem*, seu *Prussiacam*: quæ quidem ad consolidandas & firmandas partes plurimum, ad sanguinis autem æquationem ejusdemque æqualem distributionem parum aut nihil potest. Idem quoque judicium esto de *vinò Alicantico*, ut & de *vinò rubro*. Aliqui loco vini utuntur *aqua vita vulgari*, quæ nihilo inferior vino creditur. *Decocta* quoque in eundem usum parari queunt.

Ut,

R. Radic. *Osmunda regalis*, fol. *Salvia*, fl. *Calend* fol. *Lauri*, *Scolopendr. Veron. maris*, an. M. Semis. *Roris mar. Ros. rubr. sicc.* an.

Glissonius de Rachitide. 405

an. p. j. Coq. in aq. fontan. & aq. vite vulgari, an. lib. j. ad tertiae partis absumptionem. Colatura servetur ad usum.

Vel.

R Radic. Filic. maris Unc. j sol. Osmunda regal. Hormini, Lauri, Salvia, Veronica mar. an M. Semis F. Infusio in vino aliquo, & Liqueur colatus servetur in usum.

Cæterum liquores hi raro, aut nunquam, soli adhibentur, sed Oleis, Lini-
mentis, vel Unguentis, æquis fere partibus admixti; & quidem coram luculento igne tepidi usurpandi, calida nutricis manu donec exsiccentur affricati.

Olea composita, & probata in hoc affectu, pauca admodum, eaque vix satis efficacia, in Officinis parata servantur. Simplicia vero paulo plura; ut, Oleum ver-
mium terrestrium, Chamæmili, florum Calendularum, Veronica maris, è pedibus Bovinis: quibus etiam addere possumus Oleum Vulpinum, Catellorum, Hirundinum; modo hæc ultima simpliciora, & saltem absque impense calidis parentur.

Oleum Excestrense (licet eo nonnulli Practici utantur) videtur calidius, quam ut per se solum in tam tenera ætate facile probemus. Idem judicium esto de Oleo Castorei Jacobi de Manliis; ut & de plurimis Unguentis anti-Paralyticis, Unguento Nervino, Martiato, Aregon, & similibus. Torpor enim in hoc affectu non Paralyticus est; neque, perinde ac in vera Paraly-
lysi,

lysi, impense calida expetit; neque etiam conjuncta partium flacciditas talia, absque spirituum insitorum dissipatione, facile admitteret. Quare, cum hic morbus

Un-
guento-
rum in
hoc af-
fectu
compo-
nendi
ratio,
& for-
mulæ.
novus sit, si velimus *Olea, Unguenta, vel Linimenta* ei appropriata, ad manum habere, oportet recta methodo compositionem instituamus; nimirum *specifica alterantia*, supra usitata, *Oleis*, vel *Pinguedibus*, debito modo admiscendo:

Ut;

Prima. R. Fol. *Salvia rubra, Veron. maris, Anagallid. fl. Calend. an. M. ij. radic. Osmund. regal. Unc. vj. Butyri Majal. lib. iij. Vini albi lib. Semis. Concisa herba, & contusa radices coq. sec. art. ad vini absorptionem: Dein F. Expressio, dum adhuc talent, cui adde Oleum Nucis Myrist. per express. Unc. j. Semis. Misceaniur diligenter, & post subsidentium abjectis facibus, F. Ung. purum, quod in olla vitreata reponatur ad usum.*

Vel,

Secunda. R. Fol. *Chamam. Becabung. Nasturt. aquat. Cochlear. hortens. Veron. maris, Cardiacæ, Capill. Vener. Ling. Cervin. Ceterach, Lauri, summit. Menth. rubr. Salvia rubr. Roris mar. baccar. Hedera, an. M. Semis radic. Osmund. regal. Unc. iij. Vini Moscatellin. lib. Semis. Butyr. Majal. lib. iij. Incidenda incisa, & contundenda contusa, coq. omnia ad vini absumpt. Exprimatur dum calet, & separato impuro sedimento. F. s. a. Unguentum,*

Vel,

Vel,

Tertia, R. Fol. *Salvia rubra*, *Veron, mar-*
ris, *Lingua Cervin.* Xiris, an M. ij. radic.
Osmund. regal. Unc. vj. *summitat.* *Lavend.*
Roris-mar. fol. *Laur.* an. M. Semis. *Aq. Vita*
vulg. lib. j. *Ol. è pedib. Bovin.* *Ol. Vulpin.* an.
lib. Semis. *Sevi Cervin. vel Vervecin. vel*
Medulla Bovin. *Ol. Lumbricor.* an. lib. j.
Coq. ad consumpt. *Aq. Vit.* *Exprimatur Un-*
guentum dum calet, & *separatis facibus re-*
servetur in usum.

Quarta. R. Fol. *Osmund. regalis viren-*
tis M. vj. *Anagallid. fl.* *Calend. fol.* *Salvia*
rubr. *Hormin.* *Cardiaca*, *Becabunga*, *Nasturt.*
aq. an. M. j. fol. *Roris-mar.* *Laur.* an. M.
Semis. *Concisa omnia minutim contundantur*
optime in mortario marmoreo, vel ligneo, cum
lib. vj. butyri non saliti; *dein macerentur per*
dies 14. tum paulatim liquecant in Balneo
Mariae, & *simul ac fervere incipiunt*, F.
Expressio, iterumque addantur *Herba*, *ut*
prius Tandem Unguentum expressum, & *de-*
puratum. recondatur in vasibus idoneis, ad
usum.

Hiscæ generalibus externis remediis non- Reme-
nulla particularia, certas corporis regio- dia ex-
nes spectantia, subungi possunt; Ut, terna
Si regio Abdominis, præcipue Hypo- parti-
chondriorum tensa, dura, tumidaque fue- cularia,
rit; neque durties, tensitas, tumorve, i. Hypo-
purgationi debito modo administratæ chon-
cesserit, ad hujusmodi Topica devenien- driis
dum est; Ut, appropriata.

R. Olei

408 *Glissonius de Rachitide.*

R. Olei de Capparibus, Absynthio, Sambucini, an. Unc. j. Unguenti generalis primi supra descripti Unc. j. Sem. M. F. Linimentum.

Vel;

R. Unguenti è succis aperit. Foessii Unc. iij. Unguenti primi generalis Unc. ij. M. F. Unguentum. Commendatur, etiam Oleum. Saxifragia ex multiplici infusione & coctione herba concisa & contusa fact. In Oleo vulgari.

Tempore usûs. hæc, similiaque Unguenta, vel Linimenta, cum aliquo appropriato Liquore, facilioris penetrationis causa, misceri possunt, Ut,

R. Florum Sambuci, foliorum Salviae rubrae contusorum, baccarum Lauri contusarum, Santali albi crassiuscula pulverati, an. Dr. ij. Vini albi lib. ij. Macerentur per tres dies in loco frigido, in ampulla vitrea, subere accurate clausa, bis in die concutienda. Tempore usûs portio liquoris, quæ pro una vice suffecerit, effundatur colata, denuoque clausum vas reponatur in usum. Vel, (si fortio rem malis,)

R. Radicum Bryoniae albæ siccatarum & incisarum, baccarum Lauri, stercoris Anseris, an. Dr. ij. seminis Cymini Dr. j. foliorum Salviae rubrae, florum Sambuci, an. p. j. Coq. in lib. j. Semis vini Rhenani. ad lib. j. Colatura servetur in vase clauso, loco frigido.

Liquores hi, simileſve, Unguento commixti, & ad ignem calefacti, calida Nutricis manu, Abdomini, & præcipue Hypochondri-

chondriis, ad siccitatem usque affricentur : simulque Nutrix istas partes molliter contrectet; viscera modo sursum, modo deorsum, dextrorsum, vel sinistrorsum premendo, ut supra dirigitur.

Egregie etiam hic confert *Balsamum de Tolu*, *Unguentis*, vel *Emplastris* admixtum. Potest & ex eo fieri *Emplastrum*, quod spinæ debili utiliter applicatur.

Emplastra quoque huc nonnihil contri-
buere posse videntur : Ut,

R. *Cerati Santalini* Unc. iij. *Gummi Ammoniaci in Vino Rhenano*, vel *Vino aliquo Medicato modo descripto*, soluti, depurati, & ad spissitudinem iterum cocti Unc. j. F. s. a. *Emplastrum*. Hujus porro sufficiens extendatur super *alutam*, & dextro *Hypochondrio* coaptetur; vel etiam sinistro, si duresces (quod raro accidere putamus) illic magis urgeat.

Vel,

R, *Succorum Becabunga*, *Nasturii aquatici*, *Cochlearis hortensis*, *Absynthii*, *corticum Sambuci*, *radicum Filicis maris*, an. Unc. j. *Succi*, depurati lento Calore, ad crassitiem ferme *Extracti* redigantur; tunc adde in pulverem subtilissimum comminuta *Santalii Citrini* Dr. ij. *Macis* Dr. j. *Sem.* R. *Mixtura* hujus Unc. j. *Semis.* *Gummi Ammoniaci in Vino soluti*, & ad spissitudinem cocti, Unc. iiij. *Misceantur calide*, & continue agitentur, donec incipiant frigescere & indurari: & F. *Emplastrum*, applicandum, ut prius.

S

Por-

2. Pul- Porro, *Pulmonum* male affectorum gra-
moni- tia, frequenter quoque peculiare Unguen-
bus di- tum pectorale ex usu est. In quo casu.
cata.

R. Olei *Violarum*, *Liliorum alborum*, Un-
guenti è floribus *Arantiacis*, an. Unc. j. M. F.
Linimentum, calida manu pectori affrican-
dum, superimposita charta, mollique lana
intersuta, vel panno laneo. Adde huic Lini-
mento potest exigua quantitas *Balsami Pe-
ruviani*.

Vel,

R. Unguenti pectoralis Unc. ij. Unguenti
Glycyrrhizæ simplicis Unc. j. Semis. Olei
Violarum Unc. j. M. F. *Linimentum*, eodem
modo adhibendum.

Cæterum Unguentum *Glycyrrhizæ sim-
plex* sic conficitur;

R. *Glycyrrhizæ recentis* & succulentæ
Unc. iiij. *Butyri recentis*, non saliti, in aqua
Rosacea loti, lib. j. *Glycyrrhizæ incisa* con-
tundatur optime cum *Butyro* in mortario la-
pideo; postea simul frigantur in sartagine:
tunc F. Colatura cum Expressione; idemque
labor ter iteretur, cum pari quantitate novæ
Glycyrrhizæ.

3. Spi- Denique propter summam *Spina dorsi*
no re- debilitatem; quæ in hoc affectu frequens
media esse solet, *Emplastra* quædam, isti appro-
exter- priata, parari possunt. In *Pharmacopœis*
na. exstant *Emplastrum de Betonica*, & *Diacal-
citheos*; cui tamen, tempore usus, adden-
da est *Mastiches*, *Olibani pulv.* an. Dr. Sem.
Emplastrum quoque, *Flos Unguentorum*
dictum,

Glissonius de Rachitide. 411

dictum, huc referri potest, modo *Caphura* omittatur; Similiter & *Emplastrum Nervinum*.
Vel,

R. Unguenti primi generalis Unc. ij. Herbarum ejusdem compositionem ingredientium, minutim concisarum Unc. v. Cera Citrinae Unc. iiij. Resina purissima Unc. viij. Unguento, Resina, & Cera liquatis, adde Herbas, & f. a. F. *Emplastrum*,
Vel,

R. Unguenti generalis tertii Unc. xv. Lithargyri auri triti & cribrati Unc. ix. Coque, simul spatula agitando ad *Emplastri* consistentiam. Tum adde Cera, Picis Burgundiaca, an Unc. iiij. Olei Nucis Myristicae expressi Dr. iiij. Mastiches, Olibani. Myrrhae, an. Dr. j. Semis. Castorei Dr. Semis. Vitrioli albi pulverizati Unc. Semis. F. *Emplastrum secundum artem*.

Discrepant autem Practici in figura, & applicatione horum *Emplastrorum*. Aliqui oblongam & angustam figuram eligunt, & secundum longitudinem Spinae applicant. Alii potius figuram latiusculam, & prope

triangulabant; quae hic videtur deper Os Sacrum Coccygem tendunt. existimant inferiores

rem prolem nemdes: & a orsum fucrum ad usque ex. Nos autem mus, ubi partes Spinae,

412 *Glissonius de Rachitide.*

na, tum *Crura*, ac *Tibia*, partes illæ nimirum, quæ ab inferiori *Spinæ* parte nervos suos mutuunt, (præ *superioribus* infirmæ sunt, formam posteriorem convenire posse: ubi vero potius *superiores Spinæ partes* videntur debiliores, priorem & oblongam formam magis quadrare.

Similiter à nonnullis pro *Spinæ* debilitate *Linimentum* commendatur, quod constat ex *Gelatina Cornu Cervini*, facta cum *Nervinis*, & radicibus *Sigilli Maria*, flotibus *Salvia*, & *Consolida* Tempore Inunctionis admiscendum est aliquid *Olei Nucis Myristica* per expressionem, vel *Olei Lumbricorum terrestrium*, aut *Adipis humani*. Atque hæc de *Medicamentis externis*.

FINIS.

28. Coll. -

